

Oudvlaemsche gedichten der XIIe, XIIIe en XIVe eeuwen. Deel 1

Ph. Blommaert

bron

Ph. Blommaert, *Oudvlaemsche gedichten der XIIe, XIIIe en XIVe eeuwen. Deel 1*. L. Hebbelynck,
Gent 1838

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/blom013oudv02_01/colofon.php

© 2010 dbnl

The logo for the Dutch Bibliography (dbnl) consists of the lowercase letters 'dbnl' in a blue, sans-serif font. The letter 'd' is stylized with a small hook at the top.

De Trojaensche oorlog, door Seger Dieregodgaf. (XIIe eeuw).

Geene letterkunde in de middeleeuwen was ryker dan de Vlaemsche. Niet slechts Vaderlandsche onderwerpen, waer onder wy den kring van Karlemagne schikken, werden oorspronkelijk behandeld en als ridderromannen ingekleed, maer ook de fabelkring van Artur en der Tafelronde werd in onze tael overgebracht, en de lof van menig held aen Hebreeuwsche of Klassike schryveren ontnomen weêrklonk langs Schelde en Rhijn.

De klassike heldensagen welke de dichters by voorkeur uit de latijnsche en grieksche schriften overnamen, waren de krijgstochten van Alexander, Julius Caesar en den Oorlog van Troie. Alexander werd door Jacob Van Maerlant naer het latijn van Walter van Castillon vertaald. Maer Julius Caesar en de Oorlog van Troie werden door vlaemsche dichters in dier voege voorgesteld, dat deze dichtstukken als oorspronkelijk mogen aenzien worden.

De Trojaensche oorlog door Seger Dieregodgaf, welk wy hier in het licht brengen, bezingt voornamenlijk de heldendaden van Hector en deszelfs dood. By de groote gebeurtenissen blijft de dichter nagenoeg de geschiedenis getrouw, maer voor het overig is het plan van eigene vinding en de samenhang van gansch het dichtstuk is niet zonder verdiensten ingericht. Wel is waer beroept de dichter zich meermaels op Darys en ergens gewaegt hy van een romanschen opstel, doch uit deze opgave alleen mag men niet besluiten dat het eene vertaling zy. Immers het was in dit tijdvak eene wijs van voordracht en aenbeveling van zich op latijnsche schryveren te beroepen, niet alleen by de vlaemsche dichters maer ook by duitsche en fransche. Benoit de Saint More, die in het fransch de verwoesting van Troie schreef, beroept zich op een latijnsch schrift; maer in de Hist. litt. de France, t. XIII, p. 423, lezen wy hier over: 'En annonçant qu'il a tiré du latin l'histoire qu'il met en roman, Benoit de St-Maure pourrait n'avoir fait qu'employer

une formule très-commune de son temps.' Ook treft men dit in werken aen, welke noit in 't fransch bestonden, als in de *Historie van Margareta van Limburg*, waer over de H^r L. Van den Bergh^(*) het volgende aenteekent: 'Op onderscheidene plaetsen beroept hy zich op een waelsch voorbeeld: *dwalsch boec daer ic in las*. Hoffmann, heeft te vergeefs getracht dit origineel op te sporen; wat my aengaet, ik ben geneigd te gelooven, dat het eene fictie van den dichter is, ten einde zijn werk daer door crediet te geven en als het ware op oudere overlevering te doen steunen, gelijk dit meermalen geschiedde; want men kan eenen franschen dichter bezwaarlijk zoo vele kennis aan de duitsche heldensage toevertrouwen als hier gevonden wordt. In de getuigenissen door Grimm^(**) uit fransche romans daarvoor by een verzameld, komt enkel de naam Galant of Galans voor, maar in onzen roman die van Wilant, Mimminc, Wedege en de Hunen.'

Het woord *romansch* of *waelsch* wordt niet steeds in de beteekenis van *fransch* gebruikt, maer kan ook op *latijnsche*, *italiaensche* en *bretoonsche* bronnen wyzen. In den roman van Walewein waer over de H^r G.J. De Meyer^(***) ons nu kortlings een verslag mededeelde, lezen wy:

Constic wel in 't walsche vinden,
Ic soud'se u in dietsche ontbinden.

waerop gemelde professor aenmerkt (bl. 33): 'Deze roman is niet uit de waalsche, maer uit de wallische of bretannische taal, *the welch language*, in het dietsch vertaald.'

Op dat men des te gemakkelyker van de oorspronklykheid van 't plan des Trojaenschen oorlog oordeele, geven wy hier kortelyk den inhoud des zelve op.

De eerste zang behelst de beschryving eener feest in het hof van Priam te Troie, en eener vergadering der krijgsoversten, welke over den voort te zetten oorlog geraedpleegd worden, by het eindigen van een bestand dat veertig dagen had geduerd.

In den tweeden zang ziet men de voorname Grieken en Trojanen, by de riviere Clarenten, te samen komen ten parlementen; doch na eenige onderhandeling scheiden zy, zonder een vredetractaet te sluiten en bereiden zich ten stryde.

Derde zang. De krijg wordt hernomen. Hector, Troilus, Parys onderscheiden zich onder de Trojanen. By de Grieken bekomen Achilles, Diomedes, Agamemnon door hunne daden veel roems. Fenys, koning van Cassidonie, door Hectors speer getroffen, blyft op 't slagveld. Achilles verslaet Jachan en Cersubelus, Hectors gezellen, en Hector Merioen Achilles neve, waerdoor de haet van Achilles tot Hector

(*) *De Nederlandsche Volksromans door Mr L.P.H.C. VAN DEN BERGH. Amst., 1837; op bl. 32.*

(**) GRIMM, *Deutsche Heldensage. S. 42.*

(***) *Nalezingen op het leven van Jesus; verslag van den roman van Walewein, enz.; door G.J. MEYER, hoogleeraer te Groeningen. Groeningen, 1838.*

meer en meer verbittert. Zy worden handgemeen, maer door de komst van Agamemnon van een gedrongen, zijn de Trojanen genoodzaekt in de stad te wyken.

Vierde zang. Des anderen dags herneemt de strijd met meer woede dan ooit. Hector wordt tegen zynen wil in Troie gehouden, door het gebod zijns vaders die door den droom van Andromaca was gewaerschoofd. Hector zag het gevecht van op de stads muren, en toen hy gewaer werd dat de Trojanen het niet konden volhouden, toog hy in weerwil aller voorzeggingen zyne gezellen ter hulp.

In den vijfden zang wordt den strijd van Hector tegen Achilles en Hectors dood beschreven.

De treffende plaets (van v. 2291 tot 2500) uit den IV zang, alwaer Andromaca door een droom beangstigd, vruchteloos Hector van den tocht tracht te weêrhouden, werd door den beroemden dichter den H^r P. Van Duyse op de volgende wijs, in nieuw vlaemsch, overgebracht:

Op de eigen nacht, waerop de vrede een einde nam,
Zag HECTORS gâ heur slaep voor nypende angst vervloden.
Haer schrikten teekens af, en droomen: want de Goden
Onthulden voor haer blik de toekomst, vreeslijk zwart.
Hoe sidderde zy voor den liefding van heur hart!
Geen twyfel! HECTOR zou, dorst hy ten stryde trekken,
Getuimeld van zijn ros, den bloedgen grond bedekken;
'Geliefde man (sprak zy), een voorspook schokt me: ik beef,
Schoon my uw minnende arm op onze sponde omgeev'.
Het is my banger, als verliet ik-zelve 't leven.
De felste ramp, die ooit een gade kan doen beven,
Ontsluierden de Goôn voor my: snelt gy naer 't heir,
Gedragen op de baer, koomt ge in myne armen weêr.
De Goden wilden dus, met u en my bewogen,
ô Teergeliefde man! dien jammer niet gedoogen,
En gaven daerom, in de laetste vredenacht,
Zulk teeken, dat de dood u op het slagveld wacht.
Trotseer mijn beden niet, en wil niet onberaden
Het heilige gebod des hemels-zelv' versmaden!'

Maer HECTOR op die tael ontgloeit in woesten moed:
'Een groote stouthed is 't, dat gy, zoo luttel vroed,
Een laffe werkloosheid my aenraedt. Brengen droomen
Zoo diepen schrik u toe, die 't angstzweet uit doet stroomen.
Welaen! vertel ze my: het harte van een' man
Klopt in deez' kloeke borst! zoo lang ik mag en kan,
Wil ik, met stoute vuist, my t' allen tyde weeren,
Ten trots der vreemden die oud Troje willen deeren,
En dooden, trek op wraek, ons vorstelijk geslacht.
Daerom belegren ze ons met saemgestroomde macht,

Indien de heldenstoet (dien wy naeuw tellen mogen,
 Welks honderdduizend tal, zoo koen, met slaeplooze oogen,
 Deeze' goddelyke vest reeds menig jaer bewaekt)
 Vernam, dat HECTORS moed op eens is uitgeblaekt,
 Om ijdele droomen die gy voor uw bed zaegt waren,
 En dat ik niet meer durf uit deze wallen varen,
 Gewis, 'k waer beter dood! Geen zinbegoochling breng'
 Me ooit zulk een schande by: dat ZEUS het niet geheng!'

ANDROMACHÉ zucht diep: een traen rolt uit hare oogen;
 Haer roozenwangen zijn met bleekheid overtogen.

De morgenstond rees op: in PRIAMS gryzen wal
 Wast, met een woest rumoer, het schatrend krijgsgeschal.
 'Te wapen!' stijgt de kreet. Men ziet de vanen zwenken.
 De heldenscharen staen verdeeld op PARIS wenken.
 De speren waren sterk, de zwaerden fel gewet,
 De rossen wel verdekt, de posten sterk bezet.
 Van waepnen goed voorzien, en onvervaard van harte,
 Bewoog zich 't leger, dat den dood voor Troje tartte.
 Zijn wapendosch eischt HECTOR, met een forsche stem:
 Zijn gade, schoon in rouw verzonken, reikt ze hem.
 Zy poogt heur' dappren man den krijgsrok aen te hangen;
 Heur hand bezwijkt: zy voelt haer bonzend harte prangen
 Van duld- en naemloos wee, en schreit haer HECTOR aen,
 Dat hy toch luistre naer het hemelsche vermaen,
 Wil hy niet roekeloos den draed zijns levens korten,
 En al de zynen in een' afgrond, met hem, storten.

Wanneer de ontroosbre vrouw bemerkt, dat niets bedijdt,
 Wringt zy de handen saem in radelooze spijt,
 En trekt, als zinneloos, de schoone geele lokken
 Zich uit het hoofd, en gilt, by 's boezems angstig schokken...
 Geen traen of klacht verzet den wille van den held,
 Schoon innig 't kloppend hart van teeder wee versmelt.
 Zijn gade merkt het op, en, schichtig heen getogen
 Ter slaepzael, roept zy droef: 'ASTYANAX!' Bewogen
 Door moeder schrik, maekt zy hem, onder 't kussen, warm
 Met gantsch een tranenvloed, neemt dien op bevend' arm,
 Koomt waer de ontzachtbre held zich in der haeste schoeide,
 Werpt aen zijn voeten 't kind waer voor zijn boezem gloeide,
 En zegt: 'Om 't kindtjen dat daer ligt, en dat ge wont,
 ô HECTOR, bid ik u, dat gy mijn bede jont.
 Ontferm u myner! Zie uw kind! wilt gy 't begeven,
 Dan ziet gy 't nimmer weêr: arm weesjen! Haet gy 't leven
 Zoo zeer, dat ge alles wat u dierbaer is ontvlieedt?
 Uw stam, uw gâ, uw telg, verteedren zy u niet?

Als 't weerloos offervee, laet gy aldus ons slachten?
 Hoe zonder u den dood ontsnapt? ô Weel!
 Haer krachten
 Begeven haer: zy zwijmt, en stort ten gronde neêr.

Dat dit dichtstuk door *Seger Dieregodgaf* geschreven zy, schijnt tot dus ver niet algemeen aengenomen te zijn. Echter by het overleggen der onderstaende aenhalingen, gelooven wy dat alle onzekerheid dieswege zal verdwynen. Voor eerst in het werk zelve treffen wy den naem des dichters *Seger* aen (bl. 47, v. 442).

Hort hier vort daer 't *Seger* liet.

Seger heeft men door *Sager*, *Segger* willen vertalen, doch 'k geloof niet dat dit woord alhier ooit in dien zin werd gebruikt.

In MAERLANTS *Spiegel historiael*, D. I, bl. 110, leest men:

Seger Dieregodgaf
 Die maecter af dat pryeel,
 Ende als ene battaelgie geheel.

Dieregodgaf welk woord hier geen beteekenis hebben kan, ten zy als eigennaem, neemt allen twyfel weg. *Dieregodgaf* is de later verkorte eigennaem *Godgaf*, in 't latijn *Deodatus*, in 't fransch *Dieudonné*. Men treft dezen naem veel in vlaemsche charters der vroegere eeuwen aen. In een cijnsboek der XIIIe eeuw, berustende in de provintiale archiven te Gent, met opschrift: *Reditus census de Everghem, dominica prima post festum S. Bavonis solvendus*, staen *Arnoldus en Joannes Dieregodgaf* aengeteekend. In de schepenenlyst der stad Gent, door L'ESPINOY (*Nobl. des Flandres*, p. 341), wordt op 't jaer 1301, een *Simon Dieregodgaf* als vijfde schepen der keure genoemd.

Het dichtstuk van den Trojaenschen oorlog, even als de andere gedichten in dezen bundel gesloten, zijn uit een HS. van wylen den H^r Ch. Van Hulthem (*Cat. Hulth.*, t. V, N° 192) overgenomen. De afschriften derzelve hebben wy aen den heer hoogleeraer C.P. Serrure te danken.

Het zelfde onderwerp (de Troj. oorl.) werd meermaels omgewrocht en in byna alle talen van Europa behandeld.

In het vlaemsch bestaet nog de roman van J. Van Maerlant, waervan hy gewaegt, in *Spieg. Hist.*, D. I, bl. 110, daer hy zegt:

Die poeten hebbent, alsoe ict hore,
 Ontreynet met favelen herde sware,
 Dat soe raepden harentare,
 Van Benoitén, van Virgilise,
 Van Stacius, van Ovidise,
 Van Omeruse den grooten clerc,
 Ende maecter af oec een werc...

Verders treffen wy twee vlaemsche handschriften aen, in het werk: *Bibl. protygraphique ou librairie des fils du roi Jean, Charles V, Jean de Berri, Philippe de Bourgogne. Paris, 1830, te weten: N° 1100. Ung autre livre en parchemin couvert d'ais rouges, intitulé au dehors: l'Ystoire de Troie la grant, en thyois, en commençant au second feuillet: hadde en et au dernier die vant max.*

N° 1779. Un autre grant volume, couvert de cuir rouge, à tout ung cloant de leton et cinq boutons sur l'un des costez, historié et intitulé: *l'Histoire de Troyes la grant, en thyois, commençant au second feuillet: hadde afgeslegghen, et finissant au derrenier: oec plegghen dies, dat segghet desen brief.*

Later verscheen als volks boek: *Die destructie van de stad Troye, hoe si lesterwerf ghedestruert was van den Grieken, ende die schone amoueusheyt van Troylus ende der schoonder Briseda, Calcas dochter die een verrader was. Gheprint t' Antwerpen, buyten die Cammerpoorte, in den gulden Eenhoorn, by mi Willem Vorsterman, 1512.*

In het hoogduitsch wordt deze krijg in drie groote dichtwerken bezongen:

1° *Der Trojanischer Krieg, durch Konrad von Würzburg, herausgegeben von G.K. Frommann. Quedlinburg und Leipzig, 1838.*

2° *Der Trojanischer Krieg, von Wolfram (zie bl. 216. Lit. Grundr. zur Cosch. des D. Poesie).*

3° *Herbort's von Fritslar liet von Troye, herausgegeben von G.K. Frommann. Quedlinburg und Leipzig, 1837.*

In het fransch bestaet slechts de opstel van Benoit de Sainte More. In de kon. Bibliotheek te Parys berusten verscheidene HSS. van dit werk onder N° 7189, 7624 en 7595.

In het middeleeuwsch latijn schreef Guido van Columna, rechter te Messana in 1287, eene geschiedenis des Trojaenschen oorlog, meest naer de schriften van Dares en Dictys.

De Trojaensche oorlog.

I.

Dits 't priel van Troyen.

- DIES es leden meneghen jaerdach,
 Dat 't grote heer voer Troien lach,
 Een deel van dat daer geschiede
 Hebben ghehoert vele liede,
 5 Maer die 't romans maecte, ende bescreef,
 Hi vergat, in weet hoe 't bleef,
 Een deel der bester aventueren.
 Van diepen grachten, van hoghen mueren,
 Die scone waren, vast, ende goet,
 10 Was Troyen herde wel behoet.
 Daer was die bloeme van ridderscepe,
 Over lant comen, ende met scepe,
 Van meneghen verre vremden lande,
 Soe vele, ende soe menegherande,
 15 Die de princen horden bi namen
 Noemen, die daer te sercourse quamen,
 Sonder die si met hem brochten,
 Men soudt over loghene achten;
 Selve die coninc Prian,
 20 Hadde kindre, maghe, ende man,
 Vele, die goede liede waren,
 Ende die hem niet en consten sparen,
 Daer goede lieden was te doene;
 Dat maecte hem dat herte coene,
 25 Dat hi vele te men ontsach,
 Dat here dat voer Troyen lach;
 Maer doch waren die Grieken crechtech,
 Ende van orloghen soe bedechtech,
 Dat men se wale mochte ontraden;
 30 Si daden se dicke met scaden,
 Alse die van Troyen ute quamen,
 Weder keren, soe dat si namen
 Scade, die hem was te swaer.
 Een deel men dan X jaer,
 35 Duerde d' oerloghe eer 't inde nam.
 Heelena daers vele om quam,
 Was soe utermaten scoene,
 Scoender vrouwe en droech noit croene;
 Mi en wondert niet een twint,
 40 Al was die scoene vrouwe ghemint,
 Van andren man dan van den haren,
 Daer soe vele riddersen waren,
 Die se minde op minde hertelike,
 Menich goet ridder ende rike,
 45 Dies haer nie en dede ghewach.
 Darijs seit dat men gherne sach
 Poxina haer zwaefnede,
 Die met hare scoenhede
 Meneghen ridder maecte goet;
 50 Darijs seit, si was alsoe vroet,
 Ende alsoe scoene, als vrouwe Helene,
 Die twee, ende meneghe andre eene,

Vrouwen, joncfrouwen scoene ende weert,
Daden menech hert sweert
55 Ontwee slaen, ende menech spere
Tusschen der litsen, ende den here
Ontwee steken toter hant,
Ende menech vellen in dat zant,
Daer was ghedaen menech ontmoet,
60 Dat vreselike was ende goet,

- Menech avontuere sach m'er liden,
 Dicwile den ridders t' enen tiden.
 Van der vrouwen daer Darijs eer,
 Af sprac, willic u segghen meer;
- 65 Hi seit Porexina was scoene,
 Haer vader was coninc, ende droech crone
 Te Troyen, Hector was haer broeder;
 Haers vader kint, ende hare moeder,
 Ermogaris, ende Defebus,
- 70 Parijs, Helenus, ende Troilus,
 Ende andren, die ghi hebdt horen noemen.
 Nu wille Darijs weder comen,
 Ter vrouwen, daer hi eer sprac af.
 Helene was scoene, ende si gaf
- 75 Meneghe haer scoenhede,
 Die dicke doer hare wale dede,
 Om dat si goede ridderscepen,
 Bi der minnen rade begrepen,
 Gaf si se de meneghen die willecome,
- 80 Was hare om hare vrome,
 Deet sij, maer sine minde ghenen,
 Dan haren man maer eenen.
 Willic u noemen wtvercoren,
 Wildijt verstaen, ende horen,
- 85 Die hare soe utermaten minde,
 Dat men 't wel in 't herte bekinde,
 Bi daden die hi daer omme dede,
 In de stat, ende om hoveschede,
 Die hi daer al der werelt toechde,
- 90 Dat was Pollidamas, die doechde
 Menech leet doer hare minne;
 Hi had se bracht in selken sinne,
 Dat haer lief te hoerne was,
 Dat men seide: 'Pollidamas,
- 95 Hevet heden wel ghedaen.'
 Si dede hem menege dinc bestaen
 Van ridderscap, die bleven ware,
 En hadde gedaen 't gheprijs van hare.
 Mennoen minde, ende hilt er na,
- 100 Die overscoene Porexina,
 Maer hi hadde des groten rouwe,
 Hi hadde ene scone vrouwe
 Ghesekert, eer hi voer lande,
 Ende om dat hi haer te pande
- 105 Liet sine man-waerheide,
 Ende hem de minne hier dede,
 Elder peinsen dan om hare,
 Was hi in sorghen, ende in vare,
 Hoe die minne, ende dat recht,
- 110 Te redenen quamen sonder plecht.
 Menfloers minde Hectors wijf,
 Soe dat hi dicwile sijn lijf,
 Doer haren wille avontuerde,
 Die wile dat d' orloghe gheduerde.
- 115 Die coninc Placanus van Cisile,
 Die van over meneghe mile,

- Te Troyen groet surcoers brochte,
Hi hadde al sijn ghedachte,
Ende syn herte ghekeert
- 120 Ane ene joncfrou wel gheleert,
Die scone was ende goet,
Ende vaste stoet in sinen moet,
Syns weerts dochter, eens hoechs mans,
Die maech was conincs Prians.
- 125 Al woudic se al, bi namen, noemen,
Ic en const niet overcomen,
Die princen, die sonder vaer,
Van verre waren comen daer,
Ende die waren van ridderscepen,
- 130 Ende met minnen groet begrepen,
Daer was soe menech in die stat.
In 't derde jaer dat men se besat,
Waest XL daghe t' enen stonden
Vrede die se in Meye begonden,
- 135 Doe stonden bloemen in 't scone dal,
Ende men hoerde die voeghele al,
Singhen blide ende vroilike.
Die woude waren lovesrike,
Elke natuerlike vrucht,
- 140 Temperde scone onder die lucht.
Die van Grieken waren vroe
Des vrede, ende die van binnen toe,
Daer en was niemen, soe hoech van moede,
Buten noch binnen, hine hadde hoede
- 145 Van sinen live, ende anxt groet.
Soe vele ridders bleven daer doot,
In de selve maent te voren,
Dat si elkes dachs verloren,
Dat beide de siden was te swaer.
- 150 Si waren int 't herten, sonder vaer,

- Binnen vreden in die stat.
 Sint dat here voer Troyen sat,
 En waren si van vreden alsoe blide,
 Alse van dien in elke side;
- 155 Die riddren daden hem ghemac,
 Elc sach om dat hem ghebrac,
 Si daden wit hare yseren scueren,
 Ende maecten haer couvertueren,
 Van haren wapenen die wilden.
- 160 Si daden maken nuwe scilden,
 Haer orssen maerscalcken ende daghen.
 Die riddren die ghewont laghen,
 Si waren herde wel bewaert,
 Daer en was jeghen niet ghespaert,
- 165 Soe wat soe hem ghehulpen conde,
 Om te hebbene haer ghesonde,
 Die daer storven men deder mede,
 Alsoe recht was ende sede.
 Dat selve daden si in 't here,
- 170 Hem quam ghenoech van over mere,
 Alles dies hem behoefde.
 Ic wane dies nieman en droefde,
 Die daer hadden soe groten moet,
 Dat die vrede soe langhe stoet;
- 175 Binnen vreden ontboet die coninc Priam,
 Op enen dach sijn hoechste man,
 Ende daer al sijn raet ane stoet;
 Daer quam menech ridder goet,
 Coninghe, graven, ende hertoghen,
- 180 Die ic qualijc soude noemen moghen,
 Alle bi hare rechten namen.
 Die princen, die daer te hove quamen,
 Si waren ontfaen eerlike;
 Priamus die coninc rike,
- 185 Ghinc al te hand in een prieel,
 Ende met hem hogher liede een deel,
 Daer hi hem best ghetroude toe;
 Dat was, eens morghens vroe
 Een deel na der priemtijt:
- 190 'Ic bidde u, heren, die hier sijt,
 Sprac Priamus, dat ghi mi gheeft,
 Raet die mi oerbore heeft,
 Na dat ghi wet hoe 't met mi staet,
 Ic hebbe groten toeverlaet,
- 195 Op uwen eerliken raet,
 Ende noch mede, op uwen grote daet,
 Dier ic u vele hebbe sien doen,
 Ons hevet menech hoech baroen,
 Dats u allen cont, beseten,
- 200 Daer die raet heeft af vermeten
 Ons te winne, eer si keren,
 Nocht hebben wijt met groter eren,
 Emmer alsoe herde gheweert.
 Menech achtet ende begheert
- 205 Dat hem niet en can ghescien,
 Nemmermeer en moeten si oec sien,

Dat si meest aen ons begheren,
Sone selen si, moghen wijt verweren.
'Siet wat ghi nu viseert,
210 Overmorghen soe faelleert
Die vrede, daer wi nu in sijn,
Alse verbaert dat sonneschijn,
Dies dachs als men ons vrede gaf,
Sloeghen si ons vele ridders af,
215 Ende si verloren een der hare,
Maer ons scare was openbare,
Dan de hare, ende onsen lachter,
Wi waren soe met crachte achter,
In onse lijtsen ghedaen;
220 Bedi wetic wel sonder waen,
Dat si sere sijn verbaut;
Haer negheen en es, hine hout
Ons algader over mat,
Ende wanen dat wi uter stat,
225 En comen meer in eenre maent,
En si vrede. Wie des waent,
Hi es bedroghen magh ic u, heren!
Selc hebben, ende in dien bekeren,
Dat ghi in de dagheraet,
230 'S mergens als die vrede wt gaet,
Cousen bint, ende u ghereit,
Ende elc die ghenen die hi leit
Hier binnen scare, ende berecke,
Ende men alsoe te velde trecke,
235 Wanneer dat die sonne op gaet,
Bi Hectors rade die hier staet,
Na dien dat men 't siet ghescepen.
Wi sijn oec in dien begrepen,
Dat wi ons wel willen wreken,
240 Dat m' er ewelijc af mach spreken.

- Ic wille mine viande verbouden,
 Ende langhe in mine lande houden,
 Daer en was niemen, die dit verstaet,
 Sine seiden: 'Alle al gader u raet
 245 Dunct ons van prise wesen goet,
 Ende wi willen wel dat men 't doet.'
 Doen sprac Hectore: 'God love u, heren,
 Nie en hoerdic u ontberen,
 Saken die wi vorderen wilden,
 250 Ghi wet oec wel dat wi ons hilden,
 Oit andren raet, dan ghi ons riet,
 Hets recht ghi gheniet
 Te doene, dat ons ware bequame;
 Nu, ga wi eten in Gods name,
 255 Ende houden wi ons aen desen raet,
 Ondanc hebbe die van henen gaet,
 Wine hebben ghedroncken ende ontbeten.'
 Si loefdent alle ende ghingen eten.
 Veertech coninge ende oec achte,
 260 Rike, ende van hoghen gheslachte,
 Ende daer toe menech hoghe man
 Was metten coninc Prian,
 Die hi ten eten hadde met hem.
 Ic segghe als een dies seker ben;
 265 Want mi orcont alle worde
 Darijs die 't sach, ende hoerde.
 Niet en liet hi, ende screef al waer,
 Na dien dat dit gheschiede daer,
 Dat seit Darijs, ende ic ben
 270 Seker orconde van hem,
 Daer alle die hoghe baroene
 Ten etene saten, Hector die coene,
 Ende sijn werde broeders dienden
 Die de herberghe daer versierenden,
 275 Elc van bevolenen ambachte,
 Betere noch van hogheren gheslachte,
 Dienden in herberghen noit eer,
 Noch soe en doen 't nemmermeer.
 Van dien menechfouden gherechten,
 280 Mochtic u vele berechten,
 Die men daer wel te poente gaf,
 Wat holper vele ghesproken af,
 Daer was ghedient wel utermaten,
 Al den ghenen die daer aten,
 285 Van al dien dat was op erde,
 Diende men elken na sijn werde,
 Daer en was niet vergheten.
 Doen men ghedweghen hadde na d' eten,
 Toenden die werde menestrele,
 290 Dier daer waren herde vele,
 Voer die princen groet haer spel.
 Elc was sijns spels meester wel,
 Ende van toenne herde milde;
 Elc hoerde daer dat hi wilde,
 295 Avontueren groet, ende langhe,
 Nuwe liede met sueten sanghe,

Vedelen, herpen, ende andre spele,
 Wat holp 't dat icker noemde vele.
 Die coninghinne Ecuba,
 300 Ende haer dochter Polexina,
 Hectors wijf Andronika,
 Ende haer nichte Eliona,
 Helene, ende andren scone vrouwen,
 Die men daer vele mochte scouwen,
 305 Hadden in de sale gheten.
 Daer dede selc andren vergheten,
 Dat hi doen soude, ende dede.
 Vrouwen ende riddren mede,
 Dier ic u noemen sal een deel,
 310 Ghinghen hem meyen in een prieel,
 Daer 't utermaten scone was,
 Niet te lanc en was dat gras,
 Maer te maten; daer in stonden
 Alrehande bloemen daer si op vonden
 315 Den dau noch doe, 't prieel was ront
 Ghemuert, in midden soe stont
 Ene clare fonteine scoene ende goet,
 Een ryckelec boem daer op ghebloet
 Soe groet ghewassen, dat hi scade
 320 Gaf, met meneghen groenen blade,
 Der fonteinen ende den prieele,
 Nalics in den meesten deele;
 Boven in den sop soe saten
 Voghelkine, die utermaten,
 325 Wel songhen alretieren sanc.
 Pollidamas dien de minne dwanc
 Van Elenen, hem gheviel stade,
 Daer hi sat onder die scade
 Van enen egelentier bi hare,
 330 Utermaten sere in vare,

- Hoe hi hare best dade verstaen,
 Dat hi met minnen ware bevaen,
 Ende sijt ware die hi minde,
 Voer alle vrouwen die hi kinde.
- 335 Al dat selve gheviel Mennoene,
 Ende Menfloerse den ridder coene,
 Van der gheenre die hi met trouwen
 Minde, boven alle vrouwen.
 Dese III heeft geval gesterct,
- 340 Dat si moghen onghemerct,
 Van al dien, die hem waren bi,
 Elc sijn lief spreken, wille hi,
 Te sinen wille, met goeden staden,
 Hine dar'er niemen af ontraden.
- 345 Pollidamas, ende Helene
 Bi hem, sijn vaer en was niet cleene,
 Te peinsene om alsoe hoghen sake;
 Minne riet hem dat hi sprake,
 Echt riet si hem dat hi bruchte,
- 350 Mettien beefde hi, ende vruchte,
 Ende sloech sijn hoet in 't erde neder,
 Ende doe hi was bekomen weder,
 Sach hi bloedelijc op hare,
 Soe dats Helene wert gheware,
- 355 In al dien dat si verkinde,
 Dat hi sekerlike minde,
 Maer sine wiste niet wel wien.
 Hi verboude hem mettien,
 Ende seide te halven worde,
- 360 Soe dat sijt cumelike hoerde:
 'Ghenade vrouwe!' ende hi besweec
 Metter talen; ende hi wert bleec,
 Hi versuchte herde onsachte.
 Helene die hare wel bedachte,
- 365 Sach te hant wel wat hem was:
 'Segt mi, seit si, Pollidamas!
 Wat hebdi, jeghen mi, mesdaen,
 Doet mi uwe mesdaet verstaen,
 Daer ghi mi af comt te ghenaden,
- 370 Ic wilre mi gherne op beraden.'
 Hi swech, en si sprac anderwerven:
 'Sprect, dus en maech 't niet bederven,
 Die tale die ghi hebt begonnen,
 Ocht ic moet u wanconnen,
- 375 Als die ghene die jeghen mi
 Mesdadich es. Ic segge u, twi
 Ghi lijdt selve uwe mesdaet.' -
 'Vrouwe, seit hi, ghi verstaet,
 Bat dan ghi antwerdt, wat ic mene.' -
- 380 'Ic versta, sprac doe Helene
 Dat ghi sijt, jeghen mi, mesdadech,
 Ende baedt dat ic ws ware ghenadech.' -
 'Ghenade bad ic, dat was waer,
 Ic seide u dorst ic doer den vaer,
- 385 Twi ics badt, ende oec beghere;
 Binnen Troyen, noch in 't here,

En es ridder van soe hoghen name,
 Maer mocht ic minen lichame,
 Geghen den sinen avontueren,
 390 Die vaer soude mi men ghedueren,
 Dan den vaer dat ic u moet
 Die waerheit segghen; vrouwe, nu doet
 Met mi uwen wille; hebt mijns genade,
 Ende aenhoert mine mesdade.
 395 Ic minne u voer alle die leven,
 Nemmermeer en moet mi God gheven
 Andren moet, noch andren sin,
 Eest mijn verlies oft mijn ghewin.'
 Dat woert nam hi met suchten inde,
 400 Soe dat Helene wel bekinde,
 Dat hem al in erste was.
 'Ontwaect, seide si, Pollidamas,
 Hoert hoe die voghelkine singhen,
 Al sliep ic, ic waender bi ontspringhen,
 Waect nu ende slaept te nacht ghenoech.' -
 406 'Vrouwe, seit hi, groet onghevoech
 Dade hi die sliepe, ende bi u sate.' -
 'Dat onghevoech, ende die ommate,
 Ghesciede u nu oec, seit di
 410 Selke dinc slapende te mi,
 Haddi se gheseit, al wakende,
 U ware vernoy, daer af nakende.' -
 'Sliep ic?' - 'Ja ghi dede of en dede,
 Sint ghijt segt, ic lye alsoe mede.' -
 415 'Messeidic dan slapende iet?' -
 'Ja ghi; maer ghi en wistes niet,
 Bedi willic, in spele, verdraghen.' -
 'Magic, sonder mesdaet, vraghen
 Wat ic messeit hebbe?' - 'Ja ghi,
 420 Ghi segt ghenade 't ierst aen mi,

- Doe waendic dat ghi hat gewaect,
 Ende andwerde op dat ghi spraect.
 Ic vraghede welc u mesdaet ware,
 In 't inde seit di openbare,
 425 Dat ghi mi minnet, als ic dat hoerde,
 Ja d' overdadelike worde,
 Daer ghi u te sere af verliept,
 Doe waendic dat ghi sliapt,
 Ende u droemde, doe weckic u.' -
 430 'Ai! vrouwe dicker dan nu
 Heeft men gheseit te menegher stont,
 Dat es in den moede, dats in den mont;
 Ja, segdi dan dat es in moede,
 Ghenade, scone vrouwe goede!
 435 Es ocht en es in ders ghewaghen,
 Want in mochte niet ghedraghen,
 Uwen evelen moet te dien, dat ic
 Draghe, ende gedraghen hebbe een stic.'
 Helena seide, ende seide waer:
 440 'Lichte bordene es verre swaer,
 Ja, die se verre draghen moet,
 Die mi wel an God gheve hem goet,
 Hets rechts dat ic hem onne wale;
 Nu laten wi vallen dese tale,
 445 Heeft er iet ghewest te vele,
 Dat men 't oec verdraghe te spele,
 Ende horen wi na der voghelen sanghe.'
 Hier met saten si soe langhe,
 Dat der talen was een gheswijch.
 450 Daer was een boem die menegen swijch
 Hadde ghebloit scoene, ende goet,
 Die midden in den priele stoet,
 Vol selker bloemen, als hi droech,
 Wel singhender voghele ghenoech
 455 Stonden op den boem en songhen.
 Mennoen die sere was bedwonghen,
 Van goeder minnen, hi hoerder na,
 Hectors suster Pollexina,
 Die hi minde, si sat bi hem:
 460 'Joncfrou, seit hi, ic ben
 In groten vare, ende in bedwange,
 Ende hebbe ghesijn herde lange,
 Ic soude u segghen twi ende hoe,
 Woudire mi geraden toe.'
 465 Die joncfrou die haer wel verstoet,
 Antwerde: 'Here, waric soe vroet,
 Dat ic u mochte geraden
 Van dinghen, daer af ghi sijt verladen,
 Daer willic emmer sijn bereet,
 470 Doch ten besten dat ic weet,
 Soe willic u gheven raet,
 Segt mi, here hoe 't u staet?' -
 'Joncfrou ws raets en magh ic niet
 Ontberen; doe ic van lande sciet,
 475 Gheloef die eenre hogher vrouwen,
 Te nemene bi mijnre trouwen;

'T ierst dat ic quame te lande,
Ic liet haer mine trouwe te pande,
Mi bleef mijn herte, ende mijn sin.
480 Ic hadde hier gheweest min,
Dan een maent te Troyen binnen,
Dat ic, bi rade van der minnen,
Began aen ene scone joeght
Te merkene hoefscheit, ende doeght,
485 Scone seden, ende goet ghelaet,
Ende al dat wel aen vrouwen staet,
Dat mertic in lanc soe meer,
'T ghepeinst van hare doet mi wee,
Om d'wedde dat ic te lande liet;
490 Doe quam die minne die mi riet,
Dat ic des ghepeins vergate,
Die scone metten goeden ghelate,
Brachte si mi weder te voren:
Ic moeste haers raets gehoren,
495 Daer ane ben ic ghestade bleven,
Joncfrou, wat rade seldi mi gheven?
Die 't es en weets niet van mi,
Dat ics haer hele dat comt daer bi,
Seidic 't, ende si haer vererde,
500 Ic wane mine doot niet en merde,
Langher dan ten derden daghe;
Ende eest dat sake dat ic 't verdraghe
Iet langher, ic verwoede.
Edel Joncfrou scoene ende goede,
505 Nu gheeft mi raet, op dese sake.'
Ghesinnechlijc met soeter sprake,
Antwerde Pollexina:
'Here, na dien dat ic 't versta,
Soe es van beiden swaer dat kiezen,
510 Hets swaer den sin verliesen,

- Ende sterven es noch ergher vele,
 Al hebdi mi raet t' uwen spele
 Ghevraght, nochtan loeddi mi te sere,
 Doet hoefscheit, soete here!
 515 Ende segt dan hoe 't u staet,
 Hare die u bat mach geven raet,
 Hier toe ic beens omvroet.' -
 'Joncfrou, dat u God gheve goet,
 Raet mi na uwen besten wane,
 520 Des biddic u, ende mane,
 Bi der gherechter hovescheden.' -
 'Ghi bidt mi, ende hebt ghebeden,
 Raet van eenre hogher sake,
 Dies ghi mi dunct t' onghemake;
 525 Dats myn raet als ghi siet stade,
 Segt hare grote ghenade
 Op trouwe, ende op hoefscheit,
 Soe wat u in 't herte leit,
 In wane niet si en si omvroet,
 530 Of sine hebbe haren moet
 Elre ghekeert, ghi en selt van hare
 Scheden, met vele mendren vare,
 Dan ghi beghinnen selt die tale.
 Here, dit soudic raden wale
 535 Hector minen lieven broeder,
 Stond hem soe, ende warics vroeder,
 In mocht 'er u niet bat toe raden,
 Ende God onne u goeder staden,
 T'ontdeckene daer ghijs behoeft,
 540 Ende laet u scheiden ombedroeft,
 Van hare, in weet wie si si.' -
 'Joncfrouwe, seit hi, raedt dijt mi?' -
 'Ja ic, na minen besten rade.' -
 'Nu hebt dan selve mijns ghenade,
 545 Ghi sijt die ghene daer ane staet
 Mijn troest, ende mijn toeverlaet,
 Mijn doot, ende mijn leven.
 Ghine hadt mi selve raet ghegheven,
 In hads niet ghewaghen dorren.
 550 Die troest van u, dede mi porren,
 Te segghene dat ghijt selve sijt,
 Die mi mach leiden doen den tijt,
 Blidelijc of met rouwen,
 Ende om dat ic met ghere ontrouwen,
 555 En wille varen jeghen u,
 Soe hebbic u die waerheid nu
 Gheseit, hoe 't mi te lande staet.
 Hoedanen wijs daer met mi gaet,
 In segt u om negheen versconen,
 560 Want ic en beghere u niet te honen.'
 Pollexina scaemde hare,
 Ende was sere in vare,
 Hoe si gheven mochte antworde,
 Na der talen die si hoerde,
 565 Hare ere te behoudene met;
 Si sprac: 'Here! bi mijnre wet,

Mi es lief, dat ghi wel vaert,
Hier, ende waer ghi henen vaert,
Soe ware mi lief gheschiede u goet,
570 Ghi sijt hovesch, ende vroet,
Wert coninc, edel, ende rike,
Goet ridder, scoone die ghelike,
Dies wetic die waerheit wel,
Hebdi in ernste, ofte in spel,
575 Dese tale ane mi begonnen,
Ic wille u emmer goets onnen,
Soe wetic wel, soe doet mijn vader,
Ende mijn broeders allegader,
Hets goet recht, ghi dient hem,
580 Met meneghen ridder, hoe ic ben
Beraden van andwerde nu,
En scedt niet des biddic u,
Te droevere, noch te blidere van mi.
Ic rade elken, soe wie hi si,
585 Dat hi om een clein ongheval,
Niet te sere ontsien en sal,
Noch om een goet gheval te hoeghe
Hem verheffen, maer ghedoeghe
Ghesinnechlike lief, ende leet.
590 Want en es niemant die weet,
Wat hem gheschieden mach in sijn leven,
Laet ons derre talen begheven,
Ende handelen eenre andre sake.
Mettien lieten si die sprake.
595 Die hoghe man mijn her Menfloers,
Die te Troyen groet surcoers
Brachte, eer dat men 't besat.
Darijs die 't sach seecht dat,
Dat hi ridders met hem brachte,
600 Rike, ende hoghe van gheslachte;

- Selve was hi goet van prise,
 Hovesch, melde in alder wise,
 Weert ridder, ende wel bekint.
 Dese Menfloers hadde ghemint
 605 Langhe mijns her Hectors wijf,
 Soe datter menech griec sijn lijf,
 Tusschen den here, ende der stat
 Omme verloes. Menfloers hi sat
 Bi hare te sine wille allene,
 610 Sine hadde gheweten groot, no clene,
 Sinen moet te voren. Doe seide hy 't hare
 Blodelike, ende met vare:
 'Vrouwe, seit hi, mi doet wee
 Een swaer ghepeins in lanc soe mee,
 615 Dat ic langhe hebbe ghedraghen,
 Hine leeft niet, dien ics dorste gewaghen,
 Man, no vrouwe sonder u.
 Ic siets soe goeden stade nu,
 Waendic 't doen sonder evelen moet,
 620 Ic seide vrouwe wat mi doet.'
 Si sweech, ende hi verboude hem:
 'Vrouwe, seit hi, ic ben
 Die u mint, met goeder trouwen,
 Sonder wanc, boven alle vrouwen,
 625 Die ic weet verre, ochte bi,
 Dat en segghic niet bi di,
 Dat ic wane van uwer minnen,
 Bliscap emmermeer ghewinnen,
 Want ghi hebt enen man,
 630 Den scoensten die noit lijf gewan,
 Den besten, ende den vroemsten mede.
 Ic dade onwet, ende dorperhede,
 Peinsdic iet om sinen toren,
 Neen ic, dat wet wel te voren,
 635 Maer ic hebt u bedi gheseet,
 Ghesciet mi lief ochte leet,
 Stervic, levic, bi mijnre wet,
 Scone vrouwe, dat ghij' t wet,
 Dat ic u minne.' - 'Menfloers, nu laet
 640 Dese tale, dat es mijn raet,
 Ende het es oec wel ghedaen,
 Ghi doet mi een dinc verstaen,
 Daer ic een twint niet af en weet,
 Noch wille weten, mi ware leet
 645 Waert u in ernste, ic hope neen 't.
 Maer doch in welken dat ghijt meent,
 Ic wilt al verstaen te spele,
 Derre talen was te vele,
 Ic en wilre nemmeer hoeren,
 650 Maer des sijt alle, sonder toren,
 Mier herten en verdriet niet
 Dat u goet, ende ere ghesciet.'
 Dese tale bleef, ende si te gaet,
 Dien drien viel stade, ende der minnen raet,
 655 Heeft hem doen liden swaer oerdeel.
 Daer waren ridderen in 't prayeel,

Andren dan dese, die utermaten,
 Sere minden, ende si saten,
 Elc bi der gherre die hi minde,
 660 Daer men die waerheit af bekinde,
 Hoe 't hem in 't herte van minnen stoet,
 In conste u niet ghemaken vroet,
 Al waert mi lief van elken worde,
 Dat d' een daer van den andren hoerde.
 665 Doe spraken si onderlinghe daer,
 Onthier enter vespertyt was naer.
 Ecuba die coninghinne
 Sprac blidelike, met soeten sinne:
 'Ghi heren! hets tijt dat wi gaen.'
 670 Mettien es si op ghestaen,
 Ende die ridderen die met hare quamen,
 Stonden alle op, ende namen
 Bi handen die joncfrouwen daer si saten,
 Hadde hem die coninghine gelaten,
 675 Sine waren noch ghesceden niet,
 Maer doch dat si danen sciet,
 En dorste si daer niet langer bliven.
 Si was merkende boven alle wiven,
 Dies moestemese te meer vruchten,
 680 Daer was te schedene menech suchten,
 Menech wincken, menech nopen;
 Die ghene die daer was in hopen,
 Dat hi sijn lief soude ghewinnen,
 Hi gheloefde daer der minnen
 685 Emmer te dienne, sonder wanc;
 Die ghene vruchte de minne, ende haer bedwanc,
 Dien sijn lief de minne ontseide,
 Hi sprac ter minnen, ende seide:
 'Ic hebbe u ghedient dies lanc,
 690 In const noit ghewinnen danc,

- Mocht ic noch comen wt uwer strecken,
 Ghi sout wel lange na mi reken,
 Eer ic veder quame daer in;
 Aen u en es gheen ghewin,
 695 Ghi pint hoe ghi mi moecht orlogen.
 In caens langer niet ghedoegen,
 Ic moet u opgheven u leen,
 Ja welc el negheen,
 Dan pine, verdriet, ende aerbeit,
 700 Suchten, carmen, menech leet
 Hebbic van u te leene.
 Haddic ghehadt van u alleene
 Een cussen met enen goeden gelate,
 Ic dade onwet ende onmate,
 705 In diende u met mijnre cracht.
 Maer ghi quelt mi dach ende nacht,
 Wat wondre eest dat ic u hate;
 In diende niet Gode en ware om bate,
 Twi soudic u dienen om niet?
 710 Ondanc hebbe die 't mi riet
 Dat ic u ye wert onderdaen,
 Het ware mi te wensche vergaen;
 Dat was mijn herte, ende niement el,
 Alsoe hulpe mi God, ic onste haer wel,
 715 Becochtse allene die mesdaet.
 Die ghene die mi gaf den raet,
 Het ware recht dat sijt becochte
 Allene, want si mi daer ane brochte.
 Maer en mach niet sijn alsoe,
 720 Esse seerech, ochte omvroe,
 Heeft si gheluc, oft ongheval,
 Ic moet haer hulpen draghen al.
 In canre jeghen niet ghestaen,
 Doch soe hebbic sere mesdaen,
 725 Dat ics mire herten ondanc weet,
 Want al 't vernoy ende al dat leet,
 Dat mi die minne doet ghedoghen,
 Dat comt mi 't ierst van minen oghen.
 Over hem mag ic met rechte claghen,
 730 Doe si alder ierst die scoene saghen,
 Daden si mi peinsen om hare,
 Ende dicke sijn in groten vare,
 In suchten, in carmen, in bedwanghe,
 Daer mi in staet te sine langhe,
 735 Ic en hebbe hulpe van der minnen,
 Die ic meer wane ghewinnen.
 Ic weet dat wel hets goet recht,
 Bedi ic hebber nu ende echt
 Dicke met talen op gheloepen;
 740 Hets recht dat sijt mi doet becoepen,
 Sint dat sijt wel mach volbringhen,
 Want si heeft macht boven alle dingen,
 Beide moghentheit ende ghebodt.
 Ic hebbe ghevaren, als een sot,
 745 Als een die sijn leet meerren woude,
 Ic wilde wel dat ic 't ontgoude,

Die dompheit ende die dorperheide,
 En al dat ic noch noit messeide,
 Indien dat ic hare vrienſcap behilde.
 750 Waer oec dat sake dat ſi wilde
 Van mi beternesſe ontfaen,
 Ic wilts in haren rade ſtaen
 Van al dien dat ſi gheboede.
 Dies biddic goddinnen ende gode,
 755 Dyanen ende Apoline,
 Hem allen in mijn hulpe te ſine,
 Dat ic vinden moghe ghenade,
 Op die voerwaerde, of ic yet mesdade
 Jeghen die minne emmermeere,
 760 Dat ſi die mesdaet wrake ſere,
 Dat al de werelt ontsaghe haer cracht.
 Ic weet wel in hebbe niet de macht,
 Wilt ſi mi dooden ofte ſlaen,
 Dat ic hare niet en mach ontgaen;
 765 Maer ic wane ſi ſonde dade,
 Dade ſijt ende ic haer ghenade bade.
 Siet ſe dat ic te live blive,
 Si es al troeſt van minen live,
 Ende ſi wille dat ic ghenese,
 770 Dat doet andre dinc dan dese,
 Dat ſi manſlacht vrucht te ſine;
 Soe waric quite meneger pine,
 Menech vernoy, ende aerbeit groet,
 Ochte mi de minne sloeghe doot.
 775 Twi biddic dan omme langhe leven?
 Ic hope ſi ſal mi gheven
 Daer ic langhe om hebbe ghedient;
 Ic weet wel waric nu haer vrient,
 Ic soude haer dienen ſoe ghetrouwlike,
 780 Dat ſi mi soude maken rike.

- Rike? ja biddic dan om scat
 Mijn lief, biddic hare ende badt,
 Ic ware die rijcste die nu leeft.
 Want al dat vrouwen name heeft,
 785 En es soe scoene niet ic wane;
 Nu biddic der minnen, ende mane,
 Dat si mi corte mine quale,
 Si es die 't mach volbringhen wale.'
 Daer was verwandelt menege tale,
 790 Tes si quamen in die sale,
 Daer si Prian ende sijn kinderen vonden,
 Die alle t' enen rade stonden,
 Ende spraken om dies si hadden te doene.
 Hector riep Menfloers ende Mennoene,
 795 Ende een deel der hoechster te rade:
 'Ghi heren! wildi dat blive ghestade
 Die dinc die wi voer etene spraken,
 Ende laten om neghene sake,
 Ghine segt hoe 't u in 't herte staet.' -
 800 'Wi willen doen al uwen raet,
 Here, 'sprac die coninc Mennoen,
 'Wine mogher niet meer toe doen,
 Voer wi sien hoe 't paerlement vergaet,
 Des smorgens eer die sonne op gaet,
 Was tusschen ons, ende die Grieken genomen.
 806 Ic weet wel daer sal Menelaus comen,
 Ende een deel der hoechster van sinen lieden,
 Si selen ons vragen, wi bieden.
 Ic rade dat wi se te vriende onfaen,
 810 In dat si die soene ane vaen,
 Moghen wijt doen behouden onser eren,
 Ende si moghen oec in dien keren,
 Ende ons eyschen selke dinc,
 Bi der trouwen die ic sculdic ben den coninc,
 815 Si sal hem sijn onghereet.
 In segt bi di niet, bi di ensi mi leet,
 Dat dit orloghe soe langhe duert,
 Maer ons stat es soe vaste gemuert,
 Dat wi se niet dorven ontsien te sere.
 820 Het ware lachter ende onnere,
 Dat wi ane gingen selken soene,
 Die ons niet eerlijc en ware te doene.
 En wille ons die gode helpen, no scaden,
 Ende wi van binnen niet sijn verraden,
 825 Si moghen hier ligghen dusent jaer,
 Eer si ons scade doen een haer.
 Twi souden wi se te seer ontraden,
 Ochte verre gaen in hare genaden?
 Si selen ons haer gedachte ontbinden,
 830 Ende wi selen ondervinden,
 Wie meest den andren heeft mesdaen.
 Hier ane saelt algader gaen.
 Es dat sake dat haer scade
 Meerre es dan onse, bi gemeinen rade,
 835 Hets recht dan dat hem ghebetert si;
 Ende hebben se meer mesdaen dan wi,

Soe eest recht dat wi de soene ontfaen;
 Ende willen sijt hier aen niet laten gaen,
 Ende si d'orloghe soe ser begheren,
 840 Ic rade wel dat wi ons verweren.
 Soe hoe dat hier na vergaet,
 In alsoe vele als 't nu staet,
 Soe seggic, die wille merc't in quade;
 Mine sach noit man te dien rade,
 845 Hier, noch elre, no te ghere stede,
 Daer men lachterlec soendinc dede.
 Mi ware liever bi mijnre wet,
 Dat men mi trocke d'een let
 Van den andren, dan wi daden
 850 Soendinc dat ons quame te scaden,
 Of dat te lachteren ware bi mire scout,
 In wille niet hebben wenschen gewout,
 Ende ic alsoe langhe leven soude,
 Alse Matusale die oude,
 855 Ochte als nie mensche dede
 Van alsoe groter outhede,
 Ende ic met lachtere leide den tijt.
 Ic wille wel dat ghijs seker sijt;
 In hadde liever, ic segt u, heren!
 860 Onlanghe te levene ende met eren,
 Dan met lachtere langhe te leven,
 Ghi wet wel men vint bescreven,
 Dat ere beter es dan gout.'
 Daer was niemen jonc, no out,
 865 Hine ne prisde dat hire toe seide.
 Hector sprac al sonder beide:
 'Her Mennoen, God lone u van desen rade,
 Wet oec wel gheviels oec stade,
 Ende enech uwer vrient aen mi sochte
 870 let dat ics hem dancken mochte,

- Dat ic soude wel gherne doen.' -
 'Here,' sprac die coninc Mennoen,
 'God lone u, ic bens seker genoegh,
 Het ware onrecht ende onghevoech
 875 Ghine dat doer mi, ende ic doer u,
 Ghine dorster nemmeer toe seggen nu.' -
 'Blijft wel, ic vare ter herbergen wert,
 Ghi moet sopperen eer ghi vaert.'
 Her Mennoen sprac: 'En mach niet wesen.'
 880 Die coninc Pandaris sprac met desen:
 'Wine moghen nu niet langer letten,
 Wi moeten varen, ende besetten
 Onse dinc na dien dat staet.
 Dies merghens voer dagheraet
 885 Sijt met uwen ghesellen ghereet,
 Ons en ware eerlec niet Godweet,
 Wine hadden onse dinc bat voersien.'
 Doe namen se orlof alle mettien,
 Ende scieden van den hove ghemenelike,
 890 Out ende ionc, arm ende rike,
 Si voeren ter herbergen om t'aysierne,
 Ende om hare dinc te visierne,
 Wat orssen, wat perde si willen gereiden,
 Wat riddren si willen met leiden,
 895 Wat serjant, garsoene of wat cnapen.
 Die wilde sopperen, die wilde ginc slapen,
 Selc ginc te worptafel, selc ten scake,
 Elc pinde hem zelve te sine te gemake.
 Mijn her Hector hadde allene
 900 Die sorghe groet en clene,
 Niet vele en sliep hi in der nacht;
 Hi peinsde om der Grieken cracht,
 Hem te verwerne was sijn gedachte.
 In wane niet doer al sijn crachte,
 905 Hine was in meneger gedochte,
 Hoe hi sijn erve verweren mochte,
 Hine was niet sonder gepeins in vare.
 Men segt, ende het es ware,
 En es man negheen die leeft,
 910 Die een pennewerde eren in heeft,
 Al ware sijn die werelt al,
 Hine moeste sorghe, ende sal
 Waken als 't es slapens tijt.
 Ic late Hector sijn, die strijt
 915 Ende selc orloghe hadde bestaen,
 Soe vreselijc, ende soe ghedaen,
 En sach te voren noch sint man,
 Als 't wel sceen. Wat wondre waest dan,
 Dat Hector in ghepeinse lach?
 920 'T ierst dat die wechtere blies den dach,
 Dede hi sine ridders wecken,
 Ende ontboet dat hi wilde trecken
 Ten parlemente daer 't was genomen,
 Die 't ierst wt mochte comen,
 925 Hine beide des anders niet,
 Doen Hector uter salen sciet.

II.

Dits 't paerlement van Troyen.

 Pryamus sone Hector die goede
 Reet buten Troyen sonder hoede,
 Met hem vele riddren coene,
930 Die herten hadden als lioene;
 Si waren dapper ende groet.
 Die dulste was conincs genoet,
 Ende gereden als coninc;
 Elc reet een ors dat ginc
935 Grote spronge al springende.
 Daer reet er vele al singende
 Herde wel in hare wise.
 Hector sat op een ors van prise,
 Dat hi hadde in menech lant
940 Gheproeft, ende geduerech vant

- Hine const noit gemaken moede.
 Diere cleeder ende goede
 Haddi aen, roc ende sorcoet
 Van eenen dieren samite roet,
 945 Wel gewracht royele,
 Daer in van goude lionele,
 Al gevoedert met ermine.
 Pentetelie, die amie sine,
 Vander maghden lant de coninghinne,
 950 Sende hem op rechte minne.
 Noch seldi hoeren hoe si quam
 Te Troyen, ende wat inde si nam.
 Ende eenen mantel al soe mede;
 Het soude schinen onwaerhede
 955 Wildic u al te visieren
 Van hoe meneger manieren
 Si waren, ende hoe wel si hem saten.
 Hi hadde een scoon hoeft utermaten,
 Blont ende eenen sconen witten hals daer onder,
 960 Daer op een hoeftbant die een wonder
 Coste, eer hi gemaket was.
 Sint haddene Eneas,
 Ende gaffene Ydomen sire amien,
 Die hi creech bi rechter vrien.
 965 Hector reet voren op Galenteyen,
 Een ors dat hem wel conste meyen
 In groten perssen van orlogen.
 Hi ende de sine reden in hogen
 Jeghen den Grieken ten paerlementen.
 970 Op die rivieren van Clarenten
 Bleven si houdene alle stille,
 Daer seide elc andren sinen wille.
 Nu willickeru eendeel noemen, bi namen,
 Der gene die van buten quamen,
 975 Om dat men hem ende die van binnen
 Te bat sal moghen onderkinnen.
 Aechiles ende Agemoen,
 Ayax ende Telamoen,
 Tonas ende Menelaus,
 980 Nestor ende Antilogus,
 Calcas ende Palamedes,
 Velyx ende Dyomedes.
 Dese ende diese hebben wilden,
 Seget ons Darijs dat daer hilden,
 985 Om te ridene te parlemente.
 Op die riviere van Clarente
 Blevense houdene alle stille,
 Om te visierene haren wille.
 Si sagen houden menegen Troyien.
 990 Mijn her Achilles voer Hector besien,
 Op een spaens ors van prise.
 Hector die hoefsche ende die wise
 Reet jegen hem gesinnechlike,
 Ende sine gesellen hoefschelike,
 995 Onthier ende d'een ten andren quamen.
 Sine dorsten hem niet scamen

Van den gelaten dat se toegden,
 Na dien dat si gedoegden
 Onderlinge, ende hadden nijt,
 1000 Sulc als roof ende strijt
 Maect, soe was manlijc haer gelaet
 Sonder groeten daer't soe staet,
 Daer d'een den andren niet en mint.
 Hi es dommer dan een kint,
 1005 Groet hine; het ware recht ende sede
 Dat elc sijn groete meynde mede,
 Selc groet den andren hine an hem niet
 Der oghen der hi mede siet;
 Hi sweghe hondert werven bet.
 1010 Daer prisc hare wet
 Der Grieken en der Troyene,
 Dat is hem met sconen ondersiene
 Becondegen, ende sonder groeten.
 Soude nu elc die mesdaet boeten,
 1015 De werelt hadde te vele te doene,
 Dat seet Darijs. Menech Griec coene
 Quam Hector te besiene,
 Ende sine gesellen die Troyiene.
 Die Hector sach, hem dochte
 1020 Dat hi wel keyser wesen mochte,
 Daer en was ridder die hem geleec.
 Si waren alle gader bleec
 Bi sijnre scoender ghedane,
 Hi hadde selke cleder ane,
 1025 Diene sierden utermaten.
 Die hoeghste die voer Troyen saten
 Seiden dicke, al stillekine,
 Si hadden liever Hector te sine,
 Dan van al de werelt here,
 1030 Ende te levene emmermere.

- Dies daghes was hi sere geprijst,
 Ende dicke metten vinger ghewijst,
 Soe minlee was hi ende soe goet,
 Ende sijn ghelaet dat hem wel stoet,
 1035 Daer warender vele, had 't parlement
 Gheduert een maent al omtrent,
 Si haddent alle geloeft indien
 Dat si Hector mochten besien.
 Soe scoene was hi ende soe goet,
 1040 In sijn gelaet hem niet en mestoet,
 Niet dat men gemerken mochte.
 'T geselschap dat hi met hem brochte,
 Mochti oec wel met eren togen;
 Darne was Griec die sijn ogen
 1045 Van Hector conste gbringen.
 Mijn her Achilles conste niet bedwingen,
 Hine sprac te Hectore wert fellike,
 Ende Hector die des sinnens was rike,
 Antworde hem met scoender antworten,
 1050 Daer't vrienden ende viande hoerde:
 'Mijn her Hector,' sprac Achilles,
 'Mi es lief dat hier toe comen es,
 Dat ic u onghewapent sie,
 In sach u met oghen nie,
 1055 Ghine hadt helm in 't hoeft gebonden,
 Te mi wert hebbic u fel vonden
 Ende vreet in allen battaillen.
 Ghi hebt mi wel ·V·^c maillen
 Doerhouwen van minen halsberge,
 1060 Ende gewont hoe ic 't verberge;
 Ic hebts toren in minen sinne,
 Ghi toget mi herde felle minne,
 Mindi mi iet dats van verren,
 Die goede vrienſcap sal lange merren,
 1065 Tusschen mi ende u, ic wane,
 Alsoe hulp mi God der leget ane
 In 't inde mine doot of d'uwe.
 Mijn toren es mi even nuwe
 T'uwert, ghi hebt mi doerhouwen
 1070 Helm, scilt, in der hem betrouwen,
 Dat ic se te stride bringe mee.
 Her Hector ic ben alge vee
 Jegen u, dats goet te siene.
 VII· werven, ja meer dan tiene
 1075 Hebdi mi bestaen op velt,
 Dat ic noit en gecrech gewelt
 U te doene pennic wert scaden,
 Maer dicke hebdi mi verlaten
 Met groten slagen, ende met stueren;
 1080 In conste nie voer u ghedueren,
 In sciet gewont van u.
 Ic segt hier voer ons allen nu,
 U herte dunct in sinde fel,
 Bedi ghine haet niemen el
 1085 Van uwen dootslagene vianden,
 Sonder mi, dat mach mi anden,

Soe doet oec dach ende nacht,
 Hen si die sake, dat ic die cracht
 Van uwen armen mach ontstaen.
 1090 Ic ben dies seker sonder waen,
 Soe moetti haestelike sterven,
 Want die rouwe doet mi bederven
 Van Patrocluse mine geselle.
 Als ic om hem peise ende vertelle,
 1095 Hoe hi mi minde ende ic hem,
 Die droefheit daer ic dan in ben,
 Die es ommatelike groet.
 Her Hector! dien sloegdi te doot,
 Dat goet geselschap van ons beiden
 1100 Hebdi jammerlike verscheiden.
 Dat sal u te spade berouwen,
 Bi Gode, ende bi mire trouwen,
 In beghere neghene sake
 Soe hart als van hem die wrake.
 1105 Mocht ic u enechsins ghevaen,
 En hadt dies nemmer hope, no waen,
 Dat ic u levende wedergave,
 Om al den scat, no om al de have,
 Daer haer de werelt mede genert.
 1110 Dat heeft gedaen u scarpe swert,
 Ende doert diser van uwen spere,
 Dat sere ontsien es, in ons here.
 Ic segghe u ene dinc voer waer,
 Mocht ic leven noch een jaer,
 1115 Ende vindic u dicke in battaillen,
 Ic sal u spelen doen ter failen,
 Soe diere dat spel costen sal,
 Den toeverlaet van Troyen al;
 Dats u lijf daer 't al ane staet,
 1120 Ende van Troyen die cracht ane gaet,

- Ene dinc seggic u te voren,
 Ic wille dat sijt alle hoeren,
 Die met mi quamen ende met u:
 Mi hande die ghi hier siet nu,
 1125 Si draghen wel sijt seker dies,
 Uwe doot ende der stadt verlies,
 Ende dat sal cortelike wesen.'
 Mijn her Hector andworde met desen
 Lachende met eenen soeten sinne:
 1130 'Mijn her Achilles, ghene minne
 Maect orloghe dat wetic wel,
 Du lies selve; al ben ic fel
 Jeghen u wat magic dies?
 Ontderfenesse es swaer verlies,
 1135 Des pindi u dach ende nacht,
 Hoe ghi mi moghet met uwer cracht
 Ontderven ende slans verdriven,
 Maghic 't verweren het sal bliven.
 Hets mi utermaten leet,
 1140 Dat ic u ende d'ander, weet,
 Ghelogiert binnen minen rike,
 Die mi alle pijnt crachtelike
 T'ontdervene van minen goede.
 In saels niet wesen sonder hoede.
 1145 Mochtic een jaer gorden mijn swert,
 Hier nes soe hoverdech, no soe wert,
 Hem en sal leet sijn dat hi hier comen es,
 Ende u te voren, mijn her Achilles!
 Maer doch soe hebbic sere messeit;
 1150 Roemen es grote dorperheit.
 Niemen en soude te vele spreken,
 No hem beroemen, die wille wreken
 Sinen lachter, hem behoeft gestade
 Te sine van talen ende van rade,
 1155 Maer in die daet sijn onvervaert
 Op sinen viant als een libaert.
 Doer God, mijn her Achilles!
 Oft u die doot zoo leet es
 Van Patrocluse, daer men af seide
 1160 Selke felle dorperheide,
 Die u beiden waren gesciet,
 Als vander scoender Ypodonien,
 Des conincx dochter van Albonien,
 Die ghi dwonct al daer ter stede,
 1165 Dat si uwer beider wille dede.
 Her Achilles! soe hoe dat dat es gesciet,
 Es en wilt van uwen t' alven niet,
 Om ·M· marc, al soe hulp mi God,
 Nochtan hildic 't over spod.
 1170 Den toren van hem ende dit orloge
 Heeft becocht menech hertoghe,
 Ende menech coninc van vromer aert,
 Ende menech ridder van onvervaert;
 Wi souden 't corten ende scheiden,
 1175 Waert u lief, tusschen ons beiden,
 Wi mochten 't noch in beiden siden

Verdraghen ende liden.
 Maer het mach soe lange dueren,
 Het sal sere tusschen ons sueren,
 1180 Want wi sitten te winnen vaste,
 Ende ghi sijt al te sterke gaste
 Te verdrivene aen uwen danc,
 Bedi macht wel gedueren lanc.
 Es dat sake dat ghi mi
 1185 Verwint, hebdt al quite ende vri
 Troyen, ende al dat behoert ter stad.
 Ende magic u gemaken mat,
 Soe willic dat dit here kere,
 Ende laten mi, ende mynen here,
 1190 Ende onse vriende met goede leven,
 Des willic dat wi gisel geven,
 In beiden siden ic ende ghi.
 Her Achilles dus moechdi,
 Vele bat comen te wraken
 1195 Van uwen geselle, dan met spraken,
 Of met ghedreighe, dus sal elc man
 Den ghenen wreken dies hijs an
 Ende sinen viant sere scaden.' -
 'Her Hector, dies benic wel beraden,'
 1200 Sprac Achilles, 'bi mire wet,
 Ghi hebt waer geseit, niet bet
 Mogen wi corten dese pine,
 Daer ons lange in staet te sine,
 Hen si dat wijt becorten dus.'
 1205 Siet hier mine wedde Antilogus
 Begrepene bi den breidel doe,
 Daer quamen sulke sevene toe,
 Elc was wert coninc ende rike,
 Ende hieldennen alle crachtelike:
 1210 'Here,' sprac die coninc Agamoen,

- 'Ghi wilt bestaen ende doen
 Sulke dinc die bliven moet,
 God weet hen ware ons niet goet,
 Dat ghi bestoet sulke daet,
 1215 Sonder der hogher lieden raet,
 Die hier comen sijn van verren,
 Ende met ons gherne willen merren
 Om te wrekenen onsen lachter;
 Varen wi soe dat men hier achter
 1220 Niet ne segghe dat wi scade
 Hadden voer Troyen, met onrade.
 Want dat men met onrade doet,
 Vergaet het wel, soe eest goet,
 Vergaet oec anders dan wale,
 1225 Soe eest emmer die ierste tale:
 Met rechte heeft die ghene scade,
 Die dompheit doet met onrade.
 Die hem met vrienden ende met maghen
 Beraet, si hulpen hem allegader dragen,
 1230 Ghesciet hem evel ofte goet,
 Van dien dat men bi rade doet.
 Bi Gode, mijn her Achilles!
 Wi weten wel dat u leet es,
 Dat dese sake niet en volcomet,
 1235 Maer ic wane dat ons vromet,
 Dat se blijft te desen stonden.
 Al hebben wi die van Troyen vonden
 Overmoedech ende fel,
 Wi selen se noch ghematen wel,
 1240 Willen wi bi rade varen,
 Sine connen hen niet bewaren
 Jeghen ons, eest cort, eest lanc,
 Wine selen se an haren danc,
 Ja matten ende t' onder doen.
 1245 Maer wille hier elc baroen
 Doen dat hem voeget sonder raet,
 Soe hebben wi bestaen hoghe daet,
 Grotelec t' onser onvromen,
 Ende selen wi sons te boven comen.
 1250 Wi moeten sijn van enen rade,
 Ende na den raet willich ter dade.'
 Met deser talen sijn si ghesceden
 Ende die strijt van hen beden
 Bleef alsoe, si kerden weder.
 1255 Van hen tween ne was no weder,
 Hine sciet van andren gram,
 Ende voer weder danen hi quam
 Met groten overmoede,
 Hector voer henen die goede.
 1260 Achilles sprac: 'Nu sal ic scande
 Al hier hebben, ende in menegen lande,
 Ende groten lachter sonder blijf,
 Dat ic om eens ridders lijf,
 Dus grote sake sal begheven,
 1265 En scaemdix mi niet in al mijn leven,
 En worde u van mi geholpen mere,

Want ghi benemt mi mijn ere.'
Groet gheluut was te Troyen int stede,
Daer was die mare comen mede,
1270 Die coninghinne entie vrouwen,
Daer was ghelaten, bi trouwen,
Meneghen bittren traen,
Twi soudic u laten staen?
Die Troyene ende willens niet
1275 Om neghene sake wats ghesciet,
Want si ontsien hem voer ramp.
Selc mesbaer om eenen camp,
En hoerde man no wijf nie,
Sine wilden altoes niet dat gescie;
1280 Hen allen waest leet wijf ende man,
Sonder die coninc Prian.
Hine ontriet stille, no openbare,
Want sijn herte en was in genen vare,
Wiere screit ofte hande slaet,
1285 Op Hector stont sijn toeverlaet,
Hi souds hem herde wel verbouden,
Waer 't dat die Grieken wouden.
Hector was comen uter stede,
Sine wapene ende sijn swert mede,
1290 Ende hi wapende hem ghereit,
Maer den ghenen dien 't was leit,
Beide coninghen ende graven,
Die hier toe den raet gaven,
Dat dese dinc bleef achter,
1295 Sonder hare beider lachter.
Dus sciet elc van anderen gram,
Ende voeren weder danen hi quam.

III.

Dits van den groten Strijt daer hem her Hector ende Achilles in onder spraken.

- Eens mergens vroech ginc wt de vrede,
Tusschen den Grieken ende der stede.
- 1300 Daer wasser vele, sijt seker dies,
Dien 't utermaten sere verwies,
Dat die vrede soe lange stoet.
Want si waren nu soe lange behoet
Van dies hem behoefde in beiden siden,
- 1305 Dat si haer vechten, no haer striden
Ne dorven sparen vorwert meer.
Die daer siec lagen eer
Sere gequest ende ghewont,
Sijn alle ghenesen ende gesont.
- 1310 Daer ne was niemen hine hadde genoech,
Dies hem behoefde in 't ghevoech,
Nuwe coverturen, ende versche scilde,
Esschene scachte, die se hebben wilde,
Haer helme gebrunert, wit haer yser, scaerp haer swert,
- 1316 Hadde elc na dien dat hijt geert,
Die orsse gemarscalct ende gedagt.
Daer en was niemen die hem beclagt
Van dat men behoeft in battaillen,
Niet alsoe vele als van eenre maillien,
- 1320 Die aen sinen halsberg mocht gebreken.
Hier af en willic nemmeer spreken,
Wat holpe dat ic 't u al visierde.
Des mergens vroech soe failgierde
Die vrede daer in waren doe,
- 1325 Selc was vroe dat comen was soe,
Dat die battaillen wesen soude.
Hi lach ·III· dage onder moude,
Die nacht was scoene, die mane sceen claer,
Si hadden alle groten vaer,
- 1330 Hoe si opcomen mochten te tide.
Buten, ende binnen in elke side,
Sine consten gerusten, no geslapen,
Dat seggic u, noch gewaken.
Si daden met haesten haer orssen conreiden,
Haer coverturen leggen ende haer gereiden,
- 1336 Haer cousen binden, ende haer banieren,
Wit, swert van vele manieren,
Beide blau, roet, ende groene,
Dies daer manlijc hadde te doene,
- 1340 Was daer lettcl goet vergheten;
Dies wanic wel die waerheit weten,
Haer volc daden si ondersceden,
Ende te vechtene al bereden.
Her Hector die hoefche ende die wise
- 1345 Sat op een ors van dieren prise,
Hi voer voren uter stat,
Hi hadde aen een acotoen dat wale sat,
Ende enen halsberch van clenen maillen,
Ende een scarp swert van goeder taillen,

- 1350 Het hinc hem aen die luchter side.
Neghene en quam soe goet ten stride,
Hi hadde op 't hoeft enen helm gebonden,
Dies hi nu, ende te menegen stonden,
Lest hi sal hebben te doene.
- 1355 Sinen scilt was swert ende ·II· liene
Stonden daer in gecroent van goude.
Riddren die hi hebben woude,
Die starc waren, ende onvervaert,
Volghden hem ter battaillen waert.
- 1360 Jc segghe u want ics seker ben,

- Daer voeren ·II·M· riddren met hem,
 Die alle waren riddren van prisén,
 Hoefsch, ende goet in alre wisen.
 Hier na quam Troilus, sijn broeder,
 1365 Sijns vader kint, ende sire moeder,
 Darre alsoe vele, oft meer met voer,
 Als er hadde mijn her Hector,
 Die alle op orssen ghewapent saten,
 Wel verdect utermaten,
 1370 Met coverturen al doerhouwen
 Van sindale; daer mocht men scouwen
 Wonder van volke te velde trecken.
 Parijs quam met sinen recken,
 Metten poertren die hi leedt,
 Daer in en was negheen, hi en hadde gereet
 1376 Selc wapene als hem doghen,
 Yseren voetboghen ende hantboghen,
 Piken, ghelavien, ende quareele
 Hadde elc genoegh te sinen dele.
 1380 Dephebus quam onvervaert,
 Op een spaens ors Lyeaert,
 Daer sijn broedren hilden op 't velt.
 Si reden som haren telt,
 Om dat si te gader quamen.
 1385 Sine dorsten hem niet scamén
 Van den geselscape dat brochten,
 Daer in was niemen hen in dochten,
 Dat hi allene met sinen scaren,
 Mochte de werelt doer varen,
 1390 Sonder enech wederstaen,
 Dit dochte elken sonder waen.
 Dese ende menech prince hoeghe,
 Menech grave, menech hertoeghe,
 Die ic niet en can genoemen,
 1395 Sijn Troyen te sorcourse comen,
 Daer die van Troyen te gader hilden.
 Daer waren selc die seggen wilden,
 Datter ·C·M· riddren waren,
 Al verdect in haren scaren.
 1400 Die van Grieken van der side
 Waren al gereet ten stride,
 Ende waren wel wildich daer toe.
 Menelaus porde doe,
 Met sinen geselscapen voer hi voren,
 1405 Met groten nide met groten toren.
 Hi hadder ·VII· dusedent wel,
 Riddren dapper ende snel,
 Starke, coene ende onvervaerde
 Op haer viande als libaerde.
 1410 Dyomedes volghde den coninc,
 Dien een groet velt bevinc,
 Metten ghenen die hi brochte.
 Ic waen se niemen die leeft en mochte
 Ghenomen, al gader bi harre namen,
 1415 Die daer in 't geselschap quamen;
 Maer ic weet wel dat in sijn heere,

Quam menech scilt, menech spere.
 Mijn her Achilles en bleeft niet achter,
 Die gerne wreken soude den lachter,
 1420 Die den coninc was ghedaen;
 Hi ende de sine reden saen,
 Daer die bataille wesen soude,
 Hi hadder onder jonc ende oude,
 Tien dusent ofte mee,
 1425 Die toenden alle, dat si waren gewee
 Jeghen die van Troyen op dien dach.
 Dit orcont Darijs die 't al sach.
 Antiopus ende die coninc Fenijs,
 Die daer hadden groten prijs,
 1430 Si waren van Cassidonien geboren,
 Si en fineerde niet met sporen,
 Eer si in die plaetse waren comen,
 Daer die bataille was ghenomen.
 Met hem reet menech ridder goet,
 1435 Stout, ende van orloghe vroet,
 Die oec te voren waren vonden
 Coene, ende gheduerech in allen stonden.
 Nu quam daer die coninc Agammennoen,
 Die hem niet achter en woude doen,
 1440 Daer goeder lieden was te doene;
 Hi brachte meneghen ridder coene,
 Daer toe meneghen coenen serjant,
 Die met hem comen waren int dlant,
 Om te learne die hoveschede.
 1445 Men mochte sien die claerhede
 Soe groet van helmen ende van scilden,
 Daer si op 't velt te gader hilden,
 Al hadt geweest middernacht,
 Het hadde hem ghedocht dach.
 1450 Ten vinstren, ten palayse lagen

- Vele vrouwen die sere ontsaghen,
 Dat vreselec orloghe, den swaren strijt.
 Ic wil wel dat ghijs seker sijt.
 Ecuba die coninghinne,
 1455 Menech herthoghinne, ende gravinne,
 Ende meneghe scoene vrouwe,
 Die hadden jammer ende rouwe,
 Dat si in ommacht vielen neder,
 Ende als si waren becomen weder,
 1460 Versuchten si ende beneden,
 Met groten jammerheden,
 Als si saghen te gader riden
 Gheen volc ende oec mede striden.
 Wat holp 't dat ic 't u maken lanc,
 1465 Daer was van slaghe groot geclanc,
 Want si vergaderden in elke side,
 Als vreeselike vianden in stride.
 Met groten haesten quamen gereden
 Die van Cassidonien, die niet en meden
 1470 Dat si op 't velt beriden mochten;
 Dat si sint wel sere becochten.
 Drie dusent vinghen daer ten scilden,
 Die haer banieren gereet hilden,
 Ende voeren se ontwee steken toter hant,
 1475 Elc de sine op sinen viant.
 De scoenste van al die van binnen,
 Dat was her Hector die men kinnen
 Mochte, bi den slaghen die hi gaf,
 Hi sloeg dies daghes den Grieken af,
 1480 Meneghen ridder, stout ende vroet.
 Fenijs quam in sijn ghemoet,
 Die coninc sat op een ors van Spaingien,
 Hi en derf sijn lijf niet twe carstaingen
 Prisen, diere chins gheraect.
 1485 Sijn wapene waren wel ghemaect,
 Ende wel sittende van goude,
 Van dien dat coninc hebben soude,
 Soe en ghebrac hem niet en twint;
 Ene joncfrouwe, dien hadde ghemint
 1490 Ende diene hadde utermaten lief,
 Gaf hem op minne een coverkief,
 Dat was op sinen helm gebonden.
 Her Hector versaegt tien stonden,
 Ende voer op sinen scilt steken,
 1495 Soe dat de scacht moeste breken
 In twee stucken ofte meer;
 Her Hector en hadde gheen groot seer,
 Op den scilt gheraectine weder,
 Doer den scilt ende doer dat leder,
 Vander corien ende den halsberch dorstac,
 1501 Ende oec en twint niet en brac,
 Eer in die borst dat spere
 Brac, si sagen 't in 't heere,
 Daer moesti vanden orsse vallen
 1505 Doot ter herden voer hen allen,
 Ende is bleven doot in 't velt.

Her Hector nam d'ors met ghewelt,
 Dat weert was sijn ghewicht van goude;
 Hi gaeft dien hijt gheven woude,
 1510 Daer 't wale aen bestaet was,
 Hi gaeft mijn her Pollidamas,
 Die daer des daghes dede gemoet,
 Dat vreselec was ende goet.
 Die van Cassidonien claegden sere
 1515 Den coninc Fenijs haren here,
 Ende hadden rouwe herde groet,
 Dat hare here was bleven doot.
 Des en wondert mi niet.
 Hi sloeg met sporen ende liet
 1520 Loepen; ende si sloeghen op her Hectore,
 Doen moesten si saen trecken op hoere,
 Doer die vrucht van sinen slagen,
 Voer hem en conde niet ghedaghen.
 Si reden op andren dien si vermochten,
 1525 Dien si met selken nide versochten,
 Dat si' er twee hondert daden storten,
 Arme, bene breken, buken, borsten
 Daden si haer scachte doer liden.
 Hen en halp halsberch, no corien,
 1530 Noch platen van ysere weder staen,
 Daer en mochte niemen in vrede gaen,
 Soe lange dat men hadde geseit
 Enen pater noster, al waest hen leit,
 Hine moeste vallen doer bedwanc,
 1535 Ende menech hadde 't herte soe cranc,
 Dat hi in ommacht moeste vallen.
 Her Hector quam slaende doer hen allen
 Die de sine hadden verladen;
 Hi dede sijn swert in haer siden baden,
 1540 Met groten slaghen, ende met sueren,

- Soe dede hijt hen allen becueren,
 En hadde ghedaen sorcors van hem.
 Dat seet die boec dies bode ic ben.
 Die coninc Antiopus dreef groet seer,
 1545 Om den coninc Fenijs daer ic af seide eer,
 Het was goet recht het was sijn oem,
 Die ghene die des namen goem,
 Mochten sien ende hi voer af;
 Ten iersten steke dat hi gaf,
 1550 Dede hi 'er vive storten ter erden,
 Hi brac den scacht ende vinc ten swerde,
 Ende sloegher ·XXVI· met,
 Die noit meer en ruerden let.
 Hi reet op her Hectore sonder sparen,
 1555 Hem mochte liever sijn, te waren,
 Hadde hi in sine tente ghelegghen,
 Doch heeft eene op 't hoeft geslegen,
 Soe sere dat hi keren dede
 Den rieme, daer die helm was mede
 1560 Ghebonden, ende vast ghemaect,
 Dat swert scampelde ende heeft geraect
 Die curie den slach ontstoet,
 En hadde si niet gewest soe goet,
 Hi hadde her Hectore gespeelt een spel,
 1565 Dat sijn ware ghewroken wel.
 Maer her Hector heefften soe ghevaen,
 Dat hi hem niet en mach ontgaen,
 Hi en moet hem 't hoeft te pande laten,
 Want hi balch hem utermaten,
 1570 Ende sprac te hem al openbare:
 'Her coninc ghi wet wel voer ware,
 Uwe doot en sal niet lange merren,
 Want ghi ende andren die mi erren,
 Sloeght mi gerne, haddijs die stade.
 1575 U saels berouwen al te spade,
 Des ben ic seker sonder waen,
 Want ghi hebt grote overdaet bestaen,
 Die mi dreigen doot te slane,
 Soe hulpe mi God, daer leget ane
 1580 Haer ongeluc ende haer verlies.
 Wille mi God geonnen dies,
 Dat ic een jaer noch leven moet,
 Hier en es soe condich, noch soe goet,
 Inne sal haesten doen sijn graf,
 1585 Ende met desen swerde slaen 't hoeft af.
 Nu moghdi weten hoe 't can sniden.'
 Antiopus en conste niet ontriden,
 Hi heeft hem selken slach ghegheven,
 Dat hi hem dede verliesen dat leven,
 1590 Ende dat hi helm ende hoet mede
 Vanden buke vlieghen dede;
 Die buc viel hier ende 't hoeft ghinder.
 Vanden Grieken en was meer, no minder,
 Sine haddens rouwe ende jammer groot,
 1595 Nu heeft mijn her Hector doot,
 Oem, neve, twee coninghe van prise,

Hovesch ende vroet in elker wise.
 Meneghen grave, menegen hertoghe,
 Die comen waren ten orloghe,
 1600 Heeft hi ghevelt met sinen swerde,
 Ende soeken die erde sonder hoverde,
 Ende onder die voete ghefalieert.
 Hier worden die Grieken ghescoffiert,
 Ende hebben groten scade ontfaen.
 1605 Als her Achilles heeft verstaen
 Van her Hectors daden die niemare;
 Hi quam als of hi ghejaghet ware,
 Van al den duvelen uter hellen.
 Hi ende al sijn gesellen
 1610 Ghereden te her Hector wert fellelike,
 Daer en was soe hoghe, no soe rike,
 Hi en mochte nu vruchten sere
 Die doot van her Hector haren here;
 Maer selve was hi onvervaert.
 1615 Her Achilles maecte enen scaert,
 In sijn volc dat hem meshaghede,
 Dat hijs hem wel sere beclaghede.
 Nu hoert vanden goeden her Hectore,
 Hi reet in de porsse vore,
 1620 Om de sine te maken coene,
 Dier hi wel sal hebben te doene,
 Eer ten avondt comt die dach.
 Daer stamphans groet gejach
 Vanden Grieken op die Troyene,
 1625 Die el en gherde niet te siene
 Dan haer vernoy ende haren toren;
 Her Achilles quam gheslaghen met sporen,
 Die niet en spaerde groet, no clene,
 Hi heeft'er hondert wel allene,
 1630 Met sinen slaghen neder gevelt,

- Onder die voete op dat velt.
 Maer dat en was niet saen ghedaen,
 Darijs doet ons dat verstaen,
 Dat de ghere stat, no te genen tiden,
 Soe groet verlies en was, als in beiden siden,
 1636 Noch soe grote scade en gheschiede,
 Noch soe groet jammer onder liede,
 Als dies daghes gheschiede daer.
 Her Hector hadde des groten vaer,
 1640 Dat hi was achter gedaen met crachte.
 Twee graven van hoghen geslachte,
 Die van Troyen gheboren waren,
 Werde ridders, goet te waren,
 Beide waren se her Hectors gesellen:
 1645 Ic hebber dic af hoeren tellen,
 Dat si ghenoeemt waren aldus,
 Jachan ende Cersubelus,
 Dit waren riddren van hoghen prise.
 Her Achilles te dien pongise,
 1650 Sloeg hi doot voer her Hectors oghen,
 Al waest hem leet hi moest gedogen,
 Want hi selve was, in groter noet.
 Doer al dat si niet en waren bloet,
 Maer wel gewapent waren si beide,
 1655 Die ziele dede hi uten lichame sceiden,
 Ende meneghen ander ridder goet,
 Hem allen die quamen in sijn gemoet,
 Dede hi rumen haer gereiden.
 Her Hector en mochte niet langer beiden,
 1660 Hi en moeste van den velde trecken,
 Hadde Troylus, met sinen reken,
 Ghemerret yet. Her Hector hi ware
 Sijns lijfs in groten vare,
 Want sijn gheselschap was ghemoedt,
 1665 Ende selve haddi sere ghebloedt,
 In sijn anschijn van ere wonden,
 Die hi hadde ontfaen, te dien stonden,
 Maer en hebbe u gheseit noch niet,
 Hoe hi se ontfinc ende wie se hem stiet.
 1670 Als mijn her Hector siet,
 Dat hi van den velde vliet,
 Bloedech ende met her Achilles crachte,
 Het dede sire herten herde onsachte,
 Als hi sach ten palayse wert,
 1675 Daer meneghe vrouwe stont ververt,
 Om hem ende die met hem waren.
 Hi en wiste hoe hi hem mochte gebaren,
 Soe sere scaemde hem ende wert roet,
 Hem ware liever, ware hi doot
 1680 Bleven, dan hi hadde gedaen den keer.
 Ten wighe, danen hi was comen eer,
 Keerde hi als of hi ware verwoet,
 Ende heeft Merioene ghemoet,
 Een coninc van den lande van Inden,
 1685 Dien her Achilles sere minde.
 Hi was sijn neve, het was wel recht.

Merioen hadde nu, ende echt
 In orloghe wel ghedaen.
 Mijn her Hector heeftene bestaen,
 1690 Ende heeft hem enen slach ghegheven,
 Dat hi doer den noet d'ors heeft begeven,
 Ende den helm metter vintailien,
 Heeft af doen vliegghen sonder failien,
 Ende die herssene uten hoofde springen.
 1695 Noit en hoerde men lesen, no singhen,
 Dat enig man hadde die mogenthede,
 Noch die cracht te doene die her Hector dede.
 Her Achilles waende verderven
 Van rouwen, dat hi daer sach sterven
 1700 Sinen neve ende sinen vrient,
 Hi heeft hem metten scachte gedient,
 Her Hectore dies hi wel mocht ontbaren,
 Soe dat hi hem al, sonder sparen,
 Heeft bi der hant den scilt doersteken,
 1705 Dat die manicle moeste breken,
 En hadde hi niet die hant doen sinken,
 Hi en hadde niet leden sonder minken,
 Ane twee vinghere van der hant;
 Her Hector keerde op hem te hant,
 Ende heeften gehandelt met twee slagen,
 1711 Van den minsten mocht hem versaghen,
 Die beste ridder die nu leeft,
 Soe vreselec was, elc die hi gheeft,
 Den helm doerhouwen daer hi em geraect,
 1715 Ende dat hoeft soe sere mesmaect,
 Dat men wel wiste, eer hi ghenas,
 Dat mijn her Hector daer te werke was.
 Her Hector sprac tot hem met desen:
 'Her Achilles en mach niet wesen,
 1720 Dat ghi vergadren cont ane mi,

- Ghi moet 't ierst weten hoe scarp dat si
 Mijn swert; ende mine slaghe kinnen.
 Ic hebben mede twee coninghinnen,
 Weduwen ghemaect op desen dach,
 1725 Mijn swert beghert oec dat het mach
 Sat te drincken van uwen bloede,
 Mi en wert nemmermeer wel te moede,
 Eer ic mijn begheren heb ghedaen,
 Ghine connes selve oec niet ontgaen,
 1730 Her Achilles, eest cort, eest lanc,
 Het salre af smaken sinen dranc.
 Hoverdich, fier ende fel,
 Was her Achilles, weet men wel,
 Al was hi wreet ridder, ende bekint,
 1735 Hi en verswech hem niet en twint,
 Maer hi sprac te hem wert fellike:
 'Her Hector, ghi toent qualijc die gelike,
 Van deser talen, dies en es niet lanc,
 Want ghi moest sonder uwen danc,
 1740 Dat velt rumen al waest u leet.
 Dese tale was u onghereet,
 Doen ghi uwen lieden den rugge doet keren;
 Doen bejaghedi luttel eren,
 Voer die vrouwen die ten palayse lagen,
 1745 Ende al gader 't uwert saghen,
 Daer ghi had wel groten vaer.
 Dit seggic u al over waer,
 Bi trouwen die ic ben sculdic u,
 Ghi segt, dat wet wel nu
 1750 Selc tale ende selc hoverde,
 Die u sal van uwen swerde,
 Sonder twivel noch doen sceden,
 Ende dat gheselschap van u beden.
 U swert moet hebben enen andren here,
 1755 Maer en ghecriget nemmermere
 Ghenen, al soe wel gheraecten,
 Noch van duegden soe volmaecten,
 Mijn her Hector als ghi sijt.
 Sine hadden langer stade, no tijt,
 1760 Dat si ander tale conden vertrecken.
 Troylus was comen met sinen recken,
 Dier hi vijfdusent hadde of meer,
 Die some waren van over see,
 Ende alle riddren wt vercoren;
 1765 Some van ander gheborts geboren,
 Daer en was gheen langer stille houden,
 Si borghen onderlinge ende gouden,
 Grote slaghe ende scachte steken,
 Die op scilde ende op helm bleken,
 1770 Soe vreselec dat men wel bekinde,
 Dat d'een den andren niet en minde.
 Daer daden si wel die daer waren comen,
 Oec ontvingen sire luttel vromen,
 Van den Grieken die si daer vonden,
 Maer si en consten niet langer te dien stonde,
 1776 Op 't velt ghedueren noch verbeiden,

Si waren met crachte van der heiden
 Ende ut haren litsen gedaen.
 Si vijf hondert hebben die doot ontfaen,
 1780 Die des morgens opstonden gesont,
 Ende storven alle, eer avondt.
 Het en leet niet lanc daer naer,
 Doen quam Menelaus sonder vaer,
 Met wel meneghen hoghen man,
 1785 Daer die Grieken wel vercoeverden an,
 Want si hem te staden quamen,
 Ende die bordene op hem namen,
 Des willen si wrake sien,
 Van her Achilles ende van hem drien
 1790 Coninghen, die her Hector sloeg doot.
 Groet verlies hadden si ende groten noet,
 Die van Troyen en hadden niet ontgaen,
 En hadde mijn her Mennon gedaen,
 Die hoghe coninc was ende rike,
 1795 Ende bracht met hem oec sekerlike,
 Tien dusent riddren ende daer toe mee,
 Die alle gader staken ontwee
 Haer scachte op haer lichamen ende op die scilde.
 Selve was hi van slaghen milde,
 1800 Dat men hem te rechte mochte ontsien,
 Hi dede daer van den velde vlien,
 Allene hondert, ende haer orsse laten,
 Die niet meer gesont op en saten.
 Hier was de tornoy wel geraect,
 1805 Ende menech ridder sere mesmaect,
 Daer reden die levende over die doede,
 Daer en was soe stout, noch soe bloede,
 Sine moesten hem weren of dlyf verliesen,
 Ende van desen tween d'een kiezen.
 1810 Hine mochte fineren andren pande,

- Dan hoofde, voete, ende hande,
 Sloech men daer af, soe dat bloet
 Hem toten den voeten overwoet.
 Dat heeft ghemaect roet dat gras,
 1815 Dat daer te voren groene was.
 Menelaus joesteerden jegen Mennone,
 Dat elc den scacht metten pinione
 Brac te hant daer si quamen,
 Te gadre met orssen ende met lichamen,
 1820 Ende beide moesten, sonder beiden,
 Rumen met crachte haer ghereiden.
 Ende alsoe die coninc Menelaus
 Vercoeveren waende, quam Troylus
 Ende stacken soe onsachte,
 1825 In midden den borst metten scachte,
 Dat hi viel neder anderwerven,
 Hi haddenen sekerlijc doen sterven,
 Maer die halsberch bleef gheheel.
 Maer van den lieden een groet deel,
 1830 Die ten pongise comen waren,
 Dede hi die ziele uten lichame varen.
 Hier heeft her Achilles ontmoet
 Her Hectore, dien hi dicke ghegroet
 Heeft met groten slaghen soe onsochte,
 1835 Ende met grammelike ghedochte.
 Maer die van Troyen hebben ghevaen,
 Dit seggic u al, sonder waen.
 Menelaus hadden metten breidel genomen,
 Maer hine const 'er niet toe comen,
 1840 Ute der perssen daer hi inne hilt,
 Al hadde hi selve ghewilt.
 Soe groet was die strijt van lieden daer,
 Men wiste noit verre, noch naer,
 Even vele volcs dat hem bat werde,
 1845 Als dat gheselschap: want haer swerde
 En spaerden si niet noch haer sceermen,
 Si daden vliegghen hande van armen,
 Hoefden van buken, ende andren lede.
 Het soude schinen ontfermechede,
 1850 Seidic u dat wonder van den lieden,
 Die daer van der werelt schieden.
 Dat ongheluc ende dat verlies,
 Dat daer in lanc soo meer wies,
 En gheseide u niemant die nu leeft.
 1855 Als Dyomedes dit vernomen heeft
 Waende hi te langhe hebben ghemeert,
 Het scheen wel dat hi was verert
 Op die van Troyen te dien pongise,
 Wel ghewapent ende goet ridder van prise,
 Staken metten sporen haer orsse ghedichte,
 1861 Die van silvere haer ghewichte
 Wert waren, ende hem consten meyen
 Beide in persen ende in moleyen.
 Si reden op haer vianden met haren scachten,

- 1865 (*) Breken ende proeven haer crachten,
 Maer dat was al sonder ere.
 Selc stac daer nu ontwee sijn spere,
 Die dat hoeft te pande moest laten.
 Daer wasser vele blide utermaten,
- 1870 Dat si daer waren comen toe,
 Het dochte den meneghen herde vroe,
 Dat hi te dien tide daer comen was,
 Dien men daer ligghen sach in 't gras
 Uten ghereide neder ghesteken,
- 1875 Ende been ofte arm moeste breken,
 En moch niet sijn sine waren onvroe.
 Ic wane die ghene die men alsoe,
 Siet die darne wt hanghen;
 Daer wasser ghesleghen ende ghevanghen,
- 1880 In beide siden herde vele.
 In dien selve nijtspele
 Quam Dyomedes voert gejaegt;
 Daer en was soe moghende die hem verdraegt
 Alsoe vele als van eenre pere.
- 1885 Hier ontfinc her Hector in sijn here
 Groet verlies ende grote scade,
 Dyomedes die bi der minnen rade
 Heeft Troylus op den scilt gesteken,
 Soe dat hi dat artsoen dede breken
- 1890 Van den ghereide, ende viel op d'erde.
 Hi nam dat ors, dat hi sere begerde,
 Om te ghevene eenre joncfrouwen,
 Die hi sere minde met trouwen;
 Dat was Calcas dochter Brisida.
- 1895 Hi riep enen sinen neve na:

(*) Het fragment van dit gedicht, door M.W.C. Ackersdyk uitgegeven, vangt hier aan. Hetzelve is niet slechts in oudere spelling, maer bevat geheel verschillende regelen. Om deze redenen hebben wy het gansche fragment overgenomen en hier achter aen doen plaetsen.

- 'Vrient,' seit hi, 'ghi moet mi doen
 Ene boedscap in gheen pauwelioen,
 Daer die aer op staet van goude;
 Leid met di dit ors, dat ic hier houde,
 1900 Ende segt der scoender Brisida,
 Dat sijt op minnen wille ontfa,
 Ende dat ic 't hare bi u sinde;
 Ic wan't op enen, die si minde,
 Ende heden daghes noch doet,
 1905 Dat es Troylus, die menech gemoet
 Doer haren wille heeft ghedaen,
 Ende vele van onse lieden ghevaen.
 Bidt hare te peinsene omme mi,
 Ende dat si mijns ghenadich si,
 1910 Ocht ic moet dicke sijn in vare;
 Want mijn welvaren steet ane hare.'
 Die knape keerde vanden stride,
 Ende sloech met sporen dat rosside,
 Soe dat hi langer niet en spaert,
 1915 Hi reet ten pauwelioene waert,
 Daer hi die welghedane vant.
 Als hi daer quam hi beette te hant,
 Ende heeft dat ors bi den breidel genomen:
 'Joncfrouwe,' seit hi, 'ic ben hier comen
 1920 Van mijns heren wegghen Dyomedes,
 Die al gader u eighen es,
 Ende was, sent hi u jerstwerf sach.
 Hi ontbiedt u goeden dach,
 Ende sent u dit ors op minne.
 1925 Ghi sijt soe vaste in sinen sinne,
 Dat hi ws niet en can vergheten;
 Troylus wasser af ghesteken,
 Diere meneghe joeste op dede,
 Dien stac hi af, ende andren mede
 1930 Heeft hi vanden orsse doen vallen:
 In weet niet 't ghetal van allen,
 Maer ic weet wel dat mijn ogen sagen,
 Die stede darre ·II· hondert lagen,
 Die hi velde met sinen spere.
 1935 Daer en was niemen hi en hadde dere,
 Ende deren sal de naeste maent,
 Hi es bedroghen die anders waent.
 Ende oec ontbiedt hi u bi mi,
 Dat hi es u eighen vri,
 1940 Ende pijnt al gader om u houde.
 Bi den ringhe vanden goude,
 Heeft si d'ors van hem ontfaen,
 Op al dus enen waen:
 'Vrient,' seit si, 'segt dinen here,
 1945 Dat mi en duncket gheen groet ere,
 Dat hi mi heeft ghedaen daer met;
 Bi Gode, ende bi mire wet,
 Ic wane hi heeft gheleit ane mi
 Cleine minne; ic segghe u twi:
 1950 Minde hi mi, hi soude minnen
 Ende eren hem allen die mi minnen.

Ende hem allen die mi goeds onnen,
 Hi en souds hem niet onthoeden connen,
 Hi soudse om minen wille verdragen,
 1955 Ende niet om haren lachter laghen,
 Noch om haren toren, noch om haer verlies.
 Nu wetic wel die waerheit dies,
 Oec moeghdijt selve weten wale,
 Du heves ghehoert des dorpers tale,
 1960 Die seit: dat men den wolf heeft vonden,
 Dat hi 't zel cusset ten stonden,
 Doer d'orsse wille dien hi minde;
 Doer de voestren cust men die kinde.
 In wils hem helen niet en twint,
 1965 Vanden orsse dat hi mi sint,
 Vindic die ghene die 't willen vertellen,
 Dat hi van orssen ende van ghesellen
 Sal sijn verlies hebben vergouden.
 Men derfen niet over gartsoen houden.
 1970 Om lachter noch om scade te doene
 Sinen vrienden, hi es soe coene,
 Ende hi es der bester een die nu levet.
 In weet niemen die ridders name hevet,
 Die hem gheliket sonder een,
 1975 Dats mijn her Hector, ende el negheen,
 Noch van Grieken noch van Troyen.
 Hi en sal bescudden wel sijn proyen
 Herde scoene ende openbare.
 Daer en es soe hoverdech, no soe onmare,
 1980 Onder dat Griexse heere,
 Mach hine gheraken met sinen spere,
 Hi sal hebben goede aventuere,
 Ende hi maect hem sijn ors te suere,
 Dat hi daer nu heeft verloren.
 Vaer weder ende brinc dijn here te voren

- 1986 Van minen monde sonder toren dit:
Hi heeft mi lief ende inne haten niet;
Ende es gheen soe vremden man,
Die ic wiste die mi goets an
- 1990 Ic en onste hem vele te bet.
Ic wane wel bi mire wet,
Minde mi dijn here, hi en soude hem niet pinen
Te doene dorperheit den minen.'
- 1995 Die cnape nam orlof ane hare;
Ende si antworde: 'Vrient nu vare
Gode bevolen, ic ans di wel.'
'Joncfrouwe,' seet hi, 'blijft wel.'
- 'Neen hi niet in deser stont,
Blivic in hoghen ende ghesont.'
- 2000 Hi voer henen sire straten,
Vrodelyc na der maten,
Dien pat dien leide ten orloghe,
Daer menech grave ende menech hertoghe,
Ende menech hoech baroen
- 2005 Sach om dat wel doen.
Nu was daer comen mijn her Parijs
Die meneghen ridder hovesch, ende wijs,
Ende meneghen seriant met hem brachte.
Si reden al den stap al sachte,
Ende spannen voetboghen, ende hantboghen.
- 2011 Dicker dat die quarele vloghen,
Dan des winters doet die haghel.
Daer en was soe hoeverdech no soe behaghel,
Hem en dochte hi en hadde wel gevaren,
- 2015 Die metten live mochte ontfaeren.
Ic en wilt u langher maken niet,
Daer es soe groet vernoy ghesciet,
Ende soe groet verlies cortelike
Dat noit man en sach dies ghelike,
- 2020 Dat nu ghesciede an beiden siden.
Maer die van Grieken tot desen tiden
En consten niet langer verdraghen;
Sine moesten vlien daer se d'ander jagen
Al binnen haren pauwellione.
- 2025 Ne ware doer mijn her Agamennone,
Die hem scorcoers heeft ghedaen,
Daer en ware negheen ontgaen;
Si en ware doot of ghescoffiert.
Dus waest te voren al ghevisiert,
- 2030 Dat hi die waerde soude houden.
Mine wondert niet dat si verbouden
Die Grieken, doen si komen saghen
Op 't velt haer vriende ende haer maghen,
Dier hi ·X· dusent met hem brochte.
- 2035 Ic wane men verre soeken mochte
Haer ghenote, eer si waren vonden,
Si saten op haer orsse ende helm gebonden,
Scilt an hals, scacht in de hande,
Si sloeghen met sporen op haer viande,
- 2040 Ende daden doer borste ende doer siden
Dat yser vanden spere liden:

- Hem conste die halsberch niet besluten.
Beide van binnen noch van buten
Wasser vele in groten vare.
- 2045 Die orssen liepen hare ende tare,
Daer die riddren af waren gesteken,
Daer mocht men ghereet sien breken
Arme, bene ende ander lede,
Daer was grote jammerhede;
- 2050 Bi stucken hinghen die coverturen.
Willic u segghen al die aventuren,
Die daer gheschiede en const gedaan.
Mijn here die coninc Agamennon
Heeft die Troyine weder staen:
- 2055 Onder doot ende ghevaen
Dat sire moesten ·III· dusedt riddren laten.
Hier mesvielt hem soe utermaten,
Dat si moesten rumen dat velt:
Dat seet die boec die 't ons vertelt.
Daer was groet jammer ende groet zeer
- 2061 Si en hadden ghelevet nemmermeer,
En hadde ghedaen mijn heer Pollidamas,
Die van Damas here was,
Ende met hem die coninc Fryon,
Die meneghen prince, meneghen baron,
- 2066 Ende meneghen ridder hadden daer.
Ic wane wel over waer,
Dat hire ·X· dusedt hadde van mesniden.
Dat gheschal van her Pollidamas lieden
- 2070 En canic niet ghesegghen wel:
Maer meneghen ridder stout ende fel,
Ende goet ghepriest te meneghen stonden,
Mocht men met hem hebben vonden,
Die oec waren sere t' ontsiene.
- 2075 Bi desen vercoeverden die Troyine,

- Die sere verloren op dien dach.
 Maer eer 't daer toe quam, was menech slach
 Beide ontfaen ende ghegheven.
 Ic weet wel dat men vint bescreven,
 2080 Eer sise vanden velde dreven,
 Datter om lieten dleven,
 X· dusent riddren ende verloren,
 Starc ende coene ende wt vercoren.
 Recht van den grachte van den mure
 2085 Daer was die vreselijc scoffelture
 Al den dach even groet.
 Daer bleef menech goet man doet,
 Die men te rechte mochte claghen.
 Die vrouwen, die ten paleise laghen,
 2090 Mochten al gader besien
 Vergadren, jaghen, ende vlien,
 Wijt daer wale of anders doet.
 Pollidamas deder menech gemoet,
 Menech pongijs, daer hi ane wan
 2095 Menech ors, ende meneghen man
 Deden si die zielen uten lichame varen.
 Someghe joncfrouwen, die daer waren,
 Wisten sine ghedachten wale,
 Maer aen haer ghelaet ende hare tale
 2100 En wert menes niet gheware des.
 Hi, ende mijn here Dyomedes,
 En quamen niet anders sens te gader,
 Dan of manlic anders vader,
 Ochte anders broeders hadden verslegen.
 2105 Si hadden onderlinghe ghestreden
 Ende lange droegen si haet ende nijt:
 Ic wane dat in al den strijt
 Gheen twee soe fellike en joesteerden.
 Si braken haer scachte ende jockeerden,
 2110 Ende Dyomedes uten ghereide,
 Dat op hem ander heide
 Storte sijn ors, ende hi viel onder voet.
 Daer en was niemen, hem en dochte goet,
 Dat arm noch been hem niet en brac.
 Ende een groet starc ors daer hine af stac,
 2116 Heeft hem een seriant ghenomen,
 Eer Dyomedes op conste comen,
 Daer hi Troyluse present af dede.
 Helene ende andren vrouwen mede
 2120 Saghen die joeste ende dat ghemoet:
 D'een tart den andren op den voet,
 Ende hebbennen metten vinger ghewijst
 Pollidamas, ende sere gheprijsst,
 Als Troylus hadde d'ors ontfaen:
 2125 'Vrient, seit hi, mi heeft ghedaen
 Dijn here dicke groet hoveschede,
 Dese ende alle die andre mede,
 Die hi mi ende de mine dede,
 Moet hem God lonen; sag ic noch die stede
 2130 Ende tijt, dat icx hem dancken mochte,
 Ende hi dinc ane mi versochte,

- Daer ic af hadde moghenthede,
Dat ic doen mochte op hoveschede,
Soe soudics herde blide sijn.
- 2135 Ic wille algader wesen sijn,
Ende altoes staen tot sinen ghebode.' -
'Here blijft wel.' - 'Vrient, vaert te Gode,
Ende segt dinen here aldus:
Het heeft hem vermeten Troylus,
- 2140 Hi salder selke joeste op doen,
Het sal beclaghen selc baroen,
Die herde stout es ende goet;
Hi en hebbe mesval ende ontspoet,
Hi sal hem tonen noch heden,
- 2145 Met sire grote behaghelheden,
Van sine slaghen ende van sine steken,
Voer sine oghen men salre af spreken.
Alsoe wijt als 't lant es over al.'
Doe ghesciede oec, als ic u sal
- 2150 Hier na cortelike tellen.
Maer her Achilles ende sijn ghesellen
Hielden die van Troyen soe cort,
Dat meneghen slach ende meneghen hort
Hebben si daer van hem ontfaen;
- 2155 Si moesten sterven of bestaen
Hem te wrekenen of te werne:
Dies en stont hem niet t' onberne.
Nochtan dat si hem daden ten were,
Maer her Achilles deedse met sinen spere
- 2160 Vanden orssen vallen ter neder,
Ende als si waren op ghestaen weder;
En consten si hem niet ontgaen:
Si waren alsoe voer hem ghevaen,
Dat hise onder die voete reet.
- 2165 Her Achilles was soe wreet,

- Dat die van Troyen sijn ontdaen,
 Hem en come sorcoers ende hulpe saen.
 Troylus sat op Pesselande;
 Ic wane dat men in ghenen lande,
 2170 Verre noch na in ghene stat,
 Beter ors en vonde dan was dat.
 Hi hadde enen witten halsberch an,
 Betren en sach noit man,
 Soe en doet oec nemmermere.
 2175 Hi droech her Hectors scilt min no mere
 Met enen palestene groene;
 Enen scacht met enen roeden pinioene,
 Die hem Brisida sine amye
 Hadde ghegheven op goede vrye,
 Heeft hem sijn crape in sijn hant gegeven,
 2181 Daer menech met verloes sijn leven.
 Hi hadde enen helm gebruneert van stale,
 Daer menech steen van cristale
 In stont ende menech goet sardijn,
 2185 Die blicten jeghen dat sonneschijn,
 Alsoe ocht ontsteken ware.
 Troylus was worden gheware
 Van enen sinen ridder, die voer joesteren,
 Daer Achilles quam met sire banieren,
 2190 Ende heeft den ghenen soe ghesteken,
 Dat sijn herte moeste breken,
 Dat hi daer neder viel op 't gras.
 In weet hoe sijn name was;
 Maer Troylus hadde groten rouwe,
 2195 Want hi was hem wel ghetrouwe
 Ende emmer te sinen dienste ghereet;
 Hier omme eest recht dat hem si leet.
 Ende mach hi het sal sijn vergouden,
 Hi en conste hem langher niet onthouden,
 2200 Hi sloech te hem wert met groten nide:
 In middewaert vander luchter siden
 Heeft hi her Achilles gheraket,
 Ende heeft hem ene wonde ghemaket,
 Dat dat yser voer al dore ende dore,
 Die halsberch en dede hem geen orbore:
 2206 Hi liet hem sinken als die vroede,
 En ware hem nemmermeer vergaen te goede,
 Ware hi sittende bleven stijf,
 Hi hadder in ghescoten sijn lijf;
 2210 Maer doch die steke die hi ontfinc,
 En was niet soe clene, dat hijs ontginc
 Soe lichtelike, hi en moeste
 Sijn ghereide maken woeste,
 Ende ghewont was soe onsochte,
 2215 Dat hi die naeste ·XVIII· nachte
 Moeste ligghen op sine bedde:
 Hi hadder ghelaten lievere wedde,
 En ware hi niet te hant op ghesprongen,
 Men mochte hem wel hebben ghesongen,
 2220 Een requiem eternam;
 Tierst dat hi d'ors metten breidel nam,

Ende dat aertsoen metter hant gegreep,
Spranc hi in den stegreep;
Ende Troylus en had soe niet ghelaten,
2225 Alle die voer Troyen saten
En haette hi niet, soe sere als hi hem dede.
Hi vinc ten swerde daer hi hem gaf mede
Soe vreselijc enen slach,
Daer was over al groet gheiacht,
2230 Soe groet verdruch, soe groet geloep,
Daer vielre wel vertech over hoep;
Daer mijn her Hector quam ghereden,
Oec hebben sijt sonder scade niet leden,
Die de broederen tsens gheraken:
Si sloeghen met swerden ende si staken,
Soe dat hem niemen en dorsten genaken,
2237 Si daden arme ende bene craken,
Si braken scachte, scilde, ende artsoene.
Daer vloghen dicke die trinsoene,
2240 Dan snee des winters ofte reghen,
Si sloeghen meneghen coenen degghen;
Ende hebbene sere ende vele verloren.
Hine wert nie van moeder geboren,
Noit dat wanic, bi onsen tiden,
2245 Die hoerde spreken van selken striden.

IV.

Dits hoe dat her Hector ute der stat voer die van Troyen te hulpen.

- Och! wat jammer ende wat rouwen
 Sal men hier saen mogen scouwen,
 Ende hoe swaer een ongheval,
 In weet hoe ic 't ghesegghen sal.
- 2250 Mi wondert dat die van der stat,
 Nie alle daer om en bliven mat,
 Om alsoe scadelike sake,
 Droeve sere, ende t' onghemake,
 Waren si t' allen tiden voert,
- 2255 Noit en was daer na in die port
 Bliscap, want hoe mochtet wesen.
 Nu hoert hoe 't quam te desen,
 Ende hoe die wijch daer na verghinc,
 Nemmermeer en hoerde dinc,
- 2260 Soe droeflec onder een, ende ander,
 Dat voersproken heeft Cassander,
 Moet ghescien in corter tijt.
 Men hielt den vrede sonder nijt,
 De ·XXX· daghe leden, binnen desen
- 2265 Die ridders die sijn alle genesen,
 Menech man hevet grote joye,
 Dat hi ten vreseliken tornoye
 Des anders daghes wesen sal.
 Daer 't ghesciede dat ongheval,
- 2270 Ter quader tijt was hi bestaen,
 Ende gheëndt ende voldael.
 Andromaca hiet her Hectors wijf,
 Die scoenste die doe hadde lijf,
 Soe edel was si, ende wel gheboren,
- 2275 Van hovescheiden hadde si te voren,
 Haren man ghetrouwe, ende dat was recht.
 Si hadde vore 't grote ghevecht
 Twee scoene kindre bi her Hectore,
 Landoniaca ic d'een noemen hoere,
- 2280 Te dien tide waest out vijf jaer.
 Darijs segt over waer
 Dat edelijc was ghemaect,
 Blont, ende wit, ende wel gheraect,
 Ende van andren kindren bloeme.
- 2285 Nu hoert hoe ic dat ander noeme,
 Alsoe ic 't in boeken vant,
 Astionaca waest ghenant,
 Het en was maer twee jaer out,
 Doen hem die wile wert onhout.
- 2290 Hoert wat daer doen was bracht,
 Recht op den selven nacht,
 Doen die vrede inde nam.
 Dleet dat der vrouwen te voren quam,
 Mochte haer des sinnes doen verwerren.
- 2295 Die Gode toeghden't haer van verren,
 Beide bi tekene, ende bi droeme,
 Dies nam si herde goede goem
 Om hare scade, om haren rouwe.

Des nacht ghedoechte die vrouwe
2300 Pine, jammer, ende verdriet;
Maer dies en twifelde haer niet,
Vaert her Hector wt ter battailien,
Hi blijft doot sonder faillien;
Ende hi die plaetse niet en rumet,
2305 Eer hi doot vanden orsse tumet.
Andromaca was seker das,
Want hare te voren comen was,
Dies was haer liden te meere,
Verdroevet utermaten sere,
2310 Ende dat en dochte mi gheen wonder,
Want si seit hem al besonder:
'Here,' sprac si, 'hoert herwaert
Van ere dinc ben ic vervaert
Soe sere daer ic ligghe bi u,
2315 Dat mi te moede es al nu,

- Als of mijn lijf soude vergaen;
 De Gode deden 't mi verstaen,
 De dinc daer ic om ben onblide,
 Dats dat ghi niet en vaert ten stride,
 2320 Sijt seker dies ende ongheoent,
 Die Gode hebben 't mi verstoent,
 Eest dat ghi heden comt dare,
 Men bringt u doot op ene bare.
 Der Gode raet en wille dat niet,
 2325 Dat die dinc aldus gheschiet,
 Ende ghi aldus verliest u leven,
 Selc teken hebben si mi ghegheven
 Eest dat ghi ute ten wighe rijdt,
 Dat ghi blivet doot in den strijt,
 2330 Na dien dat ic u segghe hier af,
 En vaert niet sonder minen orlof,
 Ende laet u hier af bevroeden
 Voer alle dinc selde u hoeden
 Te doene, gheloefdi mi,
 2335 Dat jeghen der Gode wille si.'
 Her Hector wert erre op hare,
 Want hare woerdte heeft hi ommare,
 Ende dat si bringhet voert,
 Heetelike hi haer antwoert:
 2340 'Nu meer soe wetic oec dat,
 Ende ghevroet soe lanc, soe bat,
 Dat ghi clene, no groet en vroet,
 Grote stoutheit eest dat ghi doet,
 Mi te radene dese sake.
 2345 Waerdi van droeme t'onghemake,
 Tellet mi al sonderlinghe,
 Droeme dat sijn bedroghen dinghe,
 Daer en houdic mi niet an,
 Alsoe langhe als ic mach, ende can,
 2350 Willic mi t' allen tiden weren
 Jeghen die ghene die mi willen deren,
 Ende doot hebben mijn gheslachte,
 Daer toe belegghen mi met crachte.
 Waert dat alsoe gheschiede,
 2355 Dat quame onder die felle liede,
 Ocht onder die heren vander stede,
 Dier ons wel ·C· M· sijn mede,
 Dat ic ware aldus versaeght,
 Omme enen droem, vrouwe, dien ghi saeght,
 2360 Dat ic niet ute en dorste varen,
 Beter waric doot, te waren,
 Nemmermeer en moghet God ghehingen,
 Dat ic vervaert si van dien dinghen,
 En sprekes mi niet, dats dat ic mene,
 2365 In doets doer u groet no clene.'
 Andromaca weende ende versuchte,
 Om die sake die si vruchte,
 Dat rode blie dat haer stont wale,
 Wert swert, bleec, ende vale,
 2370 Wel na wert si uten sinne.
 Den coninc gaf si dat inne,

Dat hi her Hector binnen houde,
 Ochte hine levende hebben woude,
 Ende hi boven alle dinc neme ware,
 2375 Dat hi ten stride niet en vare.
 Priam was hovesch ende goetertieren,
 Hier af wert hi in vare sciere,
 Hi en troeste hem niemens dan her Hectors,
 Dats alte male sijn sorcoers.
 2380 Blivet hi dat weet hi te voren,
 Si nemens scade ende toren;
 Dus en der hi hem niet ontbieden,
 Te varen wt met andren lieden,
 Hi kint de vrouwe van selken rade,
 2385 Dat men best haren wille dade,
 Want sijt hem brachte doer doghet ane.
 Parijs nam sine compane,
 Ende Troylus, ende Eneas,
 Coninc Mennoen, ende Pollidamas,
 2390 Ende van Lancolie coninc Eufenus,
 Coninc Serpedoen, ende Clautus,
 Cupesus die groete ende die starke,
 Jhaphes heeft sine marke,
 Ende Remus, ende Altuaus,
 2395 Ephisteeplus, ende Adroscus.
 Coninc Efeus Forcaus,
 Die here was vanden Philistine,
 Hadde daer oec alle die sine.
 Philemeus die scoene, die vroede,
 2400 Ende andre vele coninghe goede,
 Hevet Parijs al ghescaert,
 Wel beset ende bewaert.
 Die scaren waren lanc gherect,
 Ende die orssen wel verdect,
 2405 Die banieren wel beset,

- Die speren staerc, d'yser wel ghewet,
 Van wapenen waren si wel verwaert,
 Ende van herten onvervaert.
 Doe gheboet die coninc Priam,
 2410 Want hi was een wel gheraect man,
 Dat die heren ten selven tiden,
 Ghetoghelike wt souden riden,
 Want die Grieken mochtens hem beroemen,
 Dat si ten litsen waren comen.
 'T ierst dat her Hector wist die milde,
 2416 Dat sijn vader niet en wilde,
 Dat hi voere ten tornoye,
 Hi was in groten vernoye,
 Dat hi die vrouwe Andromaca,
 2420 Te blouwen hadde daer na.
 Hi swert si hadde sijn hulde verloren,
 Dat sijn hem brachten te voren,
 Sere dreyghedise utermaten,
 Ende swert dat hise altoes sal haten,
 2425 Hets wonder dat hise niet en slaet.
 Sine wapen eeyste hi daer staet,
 Die waren gheborghen over side;
 Dies eyschens was die vrouwe onblide,
 Si gaeft hem ende hi deedse ane.
 2430 Andromaca, na minen wane,
 Was in onmacht ter selver stede,
 Als hi die wapene ane dede,
 Si maecte groet hantgheslach,
 Want si ontsach den wreeden dach,
 2435 Sere bat si hem dat hi woude bliven,
 Ende hem selven niet en ontlive.
 Dicke bat si hem ghenade,
 Als si siet dat hijs niet en dade,
 Noch doer roepen, no doer bede,
 2440 Noch doer ghene sake mede,
 Dat hi niet laten en woude die vaert,
 Om dat si weent ende mesbaert.
 Al sout haer al de werelt vromen,
 Dede si alle die vrouwen comen,
 2445 Ecuba, ende sijn suster mede.
 Die alle drie weenden gherede,
 Alle drie hebben sine besworen,
 Dat hi hare bede wilde horen,
 Ende hi binnen soude bliven.
 2450 Hets al om niet dat si bedriven,
 Hi en acht screyden, noch spel:
 'Sone, sprac die moeder, wet dat wel,
 Dat ghi mi verget algader,
 Ende den coninc uwen vader,
 2455 Wi maken groet onghedout,
 In weet om wiens ghijt horen wout.
 Lieve kint, wildi ons begheven,
 Hoe selen wi sonder u moghen leven,
 Wat dode souden wi dan becoren,
 2460 Ochte wi u aldus verloren.
 Hier en es vrouwe die mocht ghedueren,

Haer en soude haer herte scueren;
 Ai, lieve kint, nu doet ende blijft,
 Ende merket doch op dese wijf.'

2465 Si screyen alle groet ende clene,
 Pollexima, ende vrouwe Helene,
 Woudene bi den clede houden,
 En diedde niet al dat si scouden,
 Wat si baden alle die vrouwen,

2470 Dat was om niet, bi miere trouwen,
 Hine wiste van moede wat doen mere.
 Andromaca die dreyghdi sere.
 Als si siet dat niet en diet,
 Slaet si haer handen ende maect verdriet,

2475 Groèt gheween ende groet mesbaer,
 Si sleet haer scone ghelu haer,
 Als of si ware des sinnes ane.
 Metter haest soe liep si dane.
 In ene camere ghinc Andromaca,

2480 Om haren sone Astionaca,
 Dien maecte si met tranen warm,
 Si nammen sciene op haren arm,
 In die sale liep si vermoit,
 Daer her Hector sijn cousen scoit,

2485 Voer hem warpsi sijn kint ende seght:
 'Here, om t' kint dat vore u leght,
 Dat cleine es, ende ghi selve wont,
 Soe biddic u, dat ghi mi des ont,
 Dat ghi mine woerd bekint.

2490 Ontfarme u mijns! dit es u kint,
 Ghine sieghet meer na desen tijt,
 Eest dat ghi vaert inden strijt.
 Ghi stervet in dezer reze,
 Dat kint blijft van u wese,

2495 Verwoet wolf, verdoemt ries,

- En ontfarmt u niet dies.
 Dat ghi soe sere haet u leven,
 Twi seldi soe saen begheven,
 Beide mi, ende uwer moeder,
 2500 Vader, kinder, suster, broeder?
 Twi seldi ons laten verslaen?
 Hoe selen wi sonder u ontgaen,
 O wi! o wi! deser aventuren.'
 Mettien soe viel si, ter selver uren,
 2505 In onmacht, in die sale neder.
 Helene hiefse saen op weder,
 Die grote rouwe in 't herte doeghde,
 Om hare als si van buten toeghde.
 Her Hector was die niet en dede,
 2510 Noch om kint, noch om bede,
 Hi en es clene, no groet vervaert.
 Mettien bracht men hem sijn paert,
 Hi wilt wt riden hoe soe't gaet.
 Mettien spranc op Andromaca,
 2515 Si maecte soe groet gherochte,
 Dat men 't verre horen mochte;
 In 't paleis van Troyen binnen,
 Mocht elc hoeren ende bekinnen.
 Si deder weenen vele tranen:
 2520 'O wi! owi! "sprac si," nu gaet ons ane,
 Die ure dat wi doot wouden wesen.'
 Andromaca ghinc wech met desen,
 Tot Priamus den coninc rike,
 Slaende haer hande jammerlike,
 2252 Cume mach si ghespreken van moede,
 Doch riep si alsoe die vroede:
 'Seght mi, dul man, du dunct mi riesen,
 Du saelt noch heden wel verliesen,
 Vaert her Hector buten in den strijt,
 2530 Hi blijft 'er doot, des seker sijt.
 Ic weet wel dat alsoe moet gaen,
 Die Gode daden't mi verstaen,
 Ic hebt vorsien in dier ghebare.
 Comt hi in die griexsce scare,
 2535 Si slaene doot, wat doestu dan.
 Nemmermeer siede minen man,
 Gaet houtennen, here mijn.
 Astionaca mijn kint, ende 't zijn,
 Leidic te sinen voeten heden,
 2540 Sine moeder, heves hem ghebeden,
 Pollexima, ende vrouwe Helene,
 Maer en diet groet, no clene,
 Hi en woude haers willen niet gheweten;
 Recht nu was hi op gheseten,
 2545 Here, doe ic liep te di.
 Ganc henen, ende houten mi,
 Hi heeft mi sere versproken weder.'
 Mettien worde viel si neder.
 Doe rechtese op, die here goet,
 2550 Priam was stout, ende vroet,
 Ende sinen viant herde wreet,

Na dien dat men die waerheit weet,
 Hi en was te licht niet in die tale,
 Maer hovesch ende ghesedech wale.
 2555 Als hi van hare heeft ghehoert
 Selc mesbaer ende selke woert,
 Die woerde ghinen hem ter herten naer.
 Hi hadde vrese ende groten vaer,
 Swaer versuchten ginc hem ane;
 2560 Mettien begonsten hem wt te gane
 Die tranen vut sinen oghen bede,
 Die droeghde hi met sinen clede.
 Sijn herte dede hem dic messchien,
 Op een paert sat hi mettien,
 2565 Vut der salen es hi ghereden,
 Peysende met serecheden.
 Her Hectore ontmoette hi in der straten,
 Sere vererret utermaten,
 Van moede hadden sine doen sweten,
 2570 Die hem baden omme beten.
 Op die Grieken stont hem die moet,
 Onder sinen stalinen hoet
 Was sijn anschijn roet als een vier,
 Sijn oghen waren hem soe fier,
 2575 Ende soe vreselijc ontsteken.
 Nu hoert hier wonder af spreken,
 Ghelijc den brande waren si roet;
 Lyoen noch beesten clene no groet,
 En es van sinne niet soe vreesam,
 2580 Vor waer gheseit als ic 't vernam.
 Hine es soe stout, bi miere trouwen,
 Diene in die oghen dorste ane scouwen,
 Ja die honde van dier stede,
 Vloen als sine saghen mede.
 2585 Ghewapent sat hi op Galenteye,

- Ane sine zide sine espeye,
 Die wel helme sniden can;
 Biden breidele namen Priam,
 Ende seide: 'Ghi blivet hier, t' waren,
 2590 In late u heden buten varen,
 Ic bid u besiet u bet,
 Bi den Goden van onser wet,
 Manic u te deser tijt,
 En si mijn wille dat ghi niet wt en rijt.
 2595 Ic en wille oec niet dat gheschiede,
 Dat ghi dadt dat ic u verbiede,
 Hets recht dat ghi doet mijn ghebodt,
 Ghine vaert niet ute, alsoe hulpe mi God,
 Heden meer; nu hoert wat wenen
 2600 Driven die vrouwen alle ghemenen,
 Hoert hoe sere si mesbaren.
 Hem allen ontfermt ws, te waren,
 Lieve kint nu beet gherede.'
 2604 Her Hectore was te moede lede,
 Sinen vader en dar hi niet vergrammen,
 Noch hi en dar niet bliven van scamen,
 Onteert waent hi sijn emmermere:
 'Ay here! sprac hi, here! here!
 Ghi en sijt hier op niet wel bepeinst,
 2610 Om dat een dul hevet gheveinst,
 Ende vertellet haren droem,
 Ende ghi daer wt nemet goem,
 En varic niet ute, wet over waer,
 Men saelt mi lachteren verre ende naer,
 2615 Dat mi een wijf hier bliven doet,
 Met rechte sout u duncken goet,
 Dat ic den onsen stonde in staden,
 Die noch heden werden verladen.'
 Deser woerden en acht Priam niet,
 2620 Soe vele bat hi hem ende hiet,
 Dat hi keerde al dede hijt niet lichte.
 Maer soe vreselike was sijn ansichte,
 Hi en es soe coene die op hem siet,
 Ontwapennen en wilt hi heme niet,
 2625 Sonder vander ventalien allene.
 Priam sende groet ende clene,
 Al dat hi wt senden mochte,
 Wat manne die te wapenne dochte,
 Trac al ute op den velde,
 2630 Opten pleine met ghewelde.
 Die Grieken hebben cleine gelet,
 Sine hebben hare scaren beset,
 Scoen volc hadde Dyomedes,
 Ende die stoute mijn her Acilles,
 2635 Ajax, ende Thelamoen,
 Menelaus, ende Agammennoen,
 Ende Pollamedes die wise,
 Hadde riddren van prise,
 Die banieren ende die helme claer,
 2640 Die in 't heyr waren al daer,
 Verlichten al dat plaine velt.

Dyomedes met sijnre ghewelt,
 Maer Troylus ende die hem toe horen,
 Die quamen ghepongiert voren.
 2645 Dese ·II· scaren vielen te samen,
 Die een groet deel der plaetsen namen,
 Die orssen daden si lopen voert,
 Dat men't verre hadde ghehoert,
 D'erde duende onder die calcoene.
 2650 Met scarpen speren daer ane ponioene,
 Scilde braken, halsberghe scuerden
 Die daer luttel yement duerden,
 Menich storte doer die vlucht,
 Die speren vloghen in die lucht.
 2655 Want men daer wel joesteren sal,
 Moet menich vallen swaren val,
 Die nemmermeer op en staet,
 Wie dat daer den spere ontgaet,
 Treect dat sweert scaerp ende claer,
 2660 Daer was die wijch groet ende swaer.
 Troylus riep lude sijn tekijn,
 Hi waent wel wreken die vriende sijn,
 Doe sloechiere meneghen te dier stont,
 Daer bleef soe meneghe doot ende ghewont,
 2665 Dat men dat velt sach bedect.
 Dyomedes quam voert ghetrect,
 Verert als hi sijn volc sach slaen,
 Ende die Troyne over hen gaen.
 Op Troylus sinen viant,
 2670 Stac hi met enen spere te hant,
 Ane die mouwe van singlatoene.
 Hi staeckene doer den lioene,
 Die in sinen scilde stoet,
 Die haelsberch scuerde al was hi goet;
 2675 Maer Troylus diene niet en ontsiet,

- Merete sijns ende ghemeste niet.
 Den scilt stac hi hem al duere,
 Ende inden halsberch ene scuere,
 Soe datter 't roede bloet wt liep.
- 2680 Maer die wonde en was niet diep,
 Soe dat 't sweert ten live wt ginc,
 Si begaven selken dinc,
 Ende streden met beiden handen,
 Met vreseliken branden;
- 2685 Ic wane si en verschden niet,
 Eer elc anders bloet daer siet.
 Nu quam Menelaus dare,
 Wel ·III· dusedent in sine scare,
 Hi stac van Frigie Emiteres,
- 2690 Als een die verbolghen es;
 Soe sere liepen die orssen te samen,
 Dat si die scachten daer si quamen,
 Doer die scilde daden varen.
 Emiteres die viel af, te waren,
- 2695 Op hem verswaerde die strijt,
 Vanden Grieken ter dier tijt,
 Soe datten niement van sire siden,
 Bescudden en mochte in ghenen stride.
 Daer wert die coninc sciene ghevanghen,
- 2700 Hi en ware niet ontganghen,
 En hadde ghedaen mijn her Pollidamas,
 Die stout ende onvervaert was.
 Hoe soe dat vergaet die sake,
 Emiteres die comt sciene ter wrake,
- 2705 Ende ontset in dien ternoy.
 Pollidamas riep: 'Anoy! anoy!
 Troylus ic sie u verliesen,
 Die Grieken delen ende kieseren.
 Si wanen ons driven sonder keer,
- 2710 Her Hector en comt niet hedemeer,
 Sinen troest hebben wi verlooren,
 Sint dat ierst wert gheboren,
 Ne hoerdic nye tellen noch zaghen,
 Dat ridder liet wapen te draghen,
- 2715 Doer drome die men versiert,
 Hier wert sonder hem ghetorniert.'
 Troylus antwerde saen:
 'Den coninc van Frigie hebben si ghevaen,
 Sie waer hi met ghenen lieden vaert,
- 2720 Wi hulpen hem best metter vaert.'
 Mettien reden si na hem erre,
 Sonder eneghe langher merre,
 Staken si op die scilde sonder dueren,
 Die halsberghe daden si scueren.
- 2725 Daer was die porsse vanden stride,
 Men vacht daer met groten nide.
 Wel hondert Grieken staken si ave,
 Daer dmeeste deel af moeste ten grave,
 Soe datter selke die men sach,
- 2730 Sijn gheweide voer heme lach.
 Menech was daer ten tornoye,

- Daer was die porsse vanden vernoye.
Pollidamas die quetster vele,
Met sire cracht in dien nijtspele,
2735 Onder hen tween ontsetten si dare.
Emiteres was in groten vare,
Want si hadden hem af ghedaen
Die cofie, ende souden hem 't hoet af slaen,
Want sine behouden niet en conden.
2740 Maer Troylus quam ten selven stonden,
Die meneghe hi die hant af sloech,
Hi quetst'er meer dan in 't ghevoech,
Met sinen sweerde dat scarp was,
Wonde hi meneghen die niet en ghenas.
2745 Doe quam Ajax Thelamons sone,
Drie dusent ridders hadde die gone,
Wel ghewapent na hare manieren,
Ende wel ghereden met banieren,
Blau, roet, ghelu ende meneghertieren,
2750 Hare covertueren waren diere.
Dit heer versachte meneghen daer,
Dans gheen wonder die 't merken claer,
Want het waren ridders goet,
Ende quamen met groten overmoet;
2755 Oec hebben si soe goede here,
Sine conden verbeteren nemmermere.
Die Troyne waren niet te dien tide
Soe verscheden van den stride,
Om der ierster heren doen,
2760 Ende dade Ajax ende Thelamoen,
Die op hem al versch quamen.
Si reden op hem te samen,
Daer ontvinghen groet verlies,
Die vander stat, sijt seker dies,
2765 Want sine mochten se niet verdriven,

- Menech ridder moest 'er bliven,
 Die gherne danen hadde ghevloen,
 Hadde hi iet ghemoghen doen;
 Die meneghe was daer in groten noede,
 2770 Die erde was bedect metten dooden,
 Die strijt was daer herde wreet,
 Som vloen si wech ghereet,
 Ende peisden dat sijt hadden verloren.
 Thelamon die deeds hem voren,
 2775 Pollidamas heeft hi ghesteken,
 Ic en weet niet wel wies hem mach wreken,
 Soe dat hi vanden orsse vel,
 En hadde ghedaen Troylus ende niement el,
 Hi ware ghevaen diet tsweert verdroeck,
 2780 Ende meneghen over hem sloech;
 Met vromecheden ende met groter eren,
 Bescudde hi den groten here,
 Sijn volc ontfloet hem uter porssen.
 Troylus halp hem op den orsse,
 2785 Pollidamas sat op met desen;
 Die groter vresen es ghenesen,
 Want wet wel dat hi daer vel,
 Daert hem te stuer was ende te fel.
 Si toghen achter hare verde,
 2790 Men stacker vele vanden perden,
 Eer si die Persiene vernamen,
 Die met hare boghen quamen,
 Ende waren wel ·VII· dusent ofte mere,
 Die daden meneghen Griec wel zere,
 2795 Quarele scoten si ende ghescichte,
 Daer en was halsberch soe ghedichte,
 Sine doer scotene in corter stont,
 Hem dusent hebben sire ghewont,
 Soe dat men sach wel dat dat bloet,
 2800 Al doer die sterke halsberch woet.
 Daer was ghescoten menech peert,
 Parijs was stout ende onvervaert,
 Hi dede hem scade ende groten lachter,
 Een deel toghen die Grieken achter,
 2805 Want si soe vele volcs verloren,
 Dat sijs hadden groten toren,
 Si peinsden mochten sise noch belopen,
 Die van Troyen souden 't becopen.
 Ten stride quam mijn her Achilles
 2810 Die ghemerket hevet des,
 Dat die Grieken al te samen
 Verlies ende grote scade namen,
 Meer blefer oec dan yement waent,
 Den sinen bidt hi oec ende vermaent
 2815 Te peinsen om die werelt ere,
 Want daer waest te doene sere.
 Mettien liet hi sijn spere sincken,
 Dat sat van bloede mach drincken,
 Ende meneghen riddere vellen echt,
 2820 Eer si meer werden gherecht;
 En es gheen man dien u cont daden

Dat vernoey, ende die scade,
 Die si hadden die van binnen,
 Si weerden hem wildijt bekinnen,
 2825 Maer soe vele wert'er doer reden,
 Datter meer vloe dan daer streden,
 Ende ruumden hem dat velt,
 Ter stat weert met ghewelt.
 Ende als her Achilles wert gheware,
 2830 Dat si alle vloen van vare,
 Sloech hire vele metten swaerde,
 Want hire niement en spaerde.
 Daer was herde swaer 't verlies,
 Ende die scade die altoes wies.
 2835 Die Troyne lieten 't henen gaen,
 Want si en mochtens niet ghestaen.
 Die Grieken jaghense soe sere,
 Ende pijnden hem in lanc soe mere,
 Nauwe te maken den pas.
 2840 Daer weerde hem wel Pollidamas,
 Ende Troylus in sire siden,
 Dicke keerden si in den stride,
 Hets wonder hoe sijt gheheerden,
 Si bescudden metten sweerden
 2845 Meneghen die daer neder lach.
 Parijs die sloech meneghen slach,
 Hi sloecher meer dan ·III· werf sesse;
 Wel deedt die coninc van Daresse,
 Dese dadent even vele,
 2850 Si haddent 't quaeste vanden spele,
 Dese bescudden die bastarde,
 Die swoeren dat si metten swaerden
 Becopen selen dien si beriden,
 Metten sweerden ginghen si striden,
 2855 Die Grieken gingen hem doerbreken,

- Meneghen hebben sire af ghesteken,
 Die daer doot bleef ofte mat.
 Here God! wat ridders waren dat,
 Beide in porssen ende in stride,
 2860 Groet slaghen te slane met nide,
 Hoe edelijc dat si vochten!
 Want si die Grieken vluchtich brochten,
 Met haren scarpes snidenden branden;
 Si cloefender vele daer toten tanden,
 2865 Ghevellet wert daer Thelamon,
 Ghevaen hadde Margarion
 Enen bastard die Achilles stac,
 Met enen spere dat ontwee brac,
 Maer dyser bleef hem in den buuc,
 2870 Ende vanden houte een groet stuc.
 Dies wert menech Troyin gram,
 Eer hi vanden orsse quam,
 Hebben sine ontfangen ende ghedraghen.
 Deus God! hoe sere sine claghen,
 2875 Want hi was een ridder alsoe goet,
 Soe scone, vromich ende vroet.
 Dat sijs te rechte waren gram.
 Maer eer men hem dat hout wt nam,
 Hebben sine ghedreghen in die port.
 2880 Ay mi! wat rouwen was daer ghehoert,
 Het weenden riddren ende vrouwen,
 Poertieren, cnapen, ende joncfrouwen,
 Het riep al: o wi! o wach!
 'T ierst datten her Hector sach,
 2885 Wert hem dat herte alsoe swaer,
 Dat hi ter erden viel wel naer,
 Op ene bedde leiden si den zieken,
 Dies moghen si dancken den Grieken.
 Her Hector vraghede wie 't hem dede,
 2890 Doen hi wiste die waerhede,
 Wie 't hem dede ende in wat twiste:
 'Te waren,' sprac hi doen hijt wiste,
 'Ic mach met rechten sere mesbaren,
 Dat ic daer vut niet en mach varen,
 2895 Hoe mochtic nu meer ontbeiden,
 Daer vut moetic an der heiden,
 Ende desen wreken op dat ic mach;
 Vindickene op desen dach,
 Ic wane dat hi daer selken pant laet,
 2900 Dat hi ontghelt dese overdaet.
 Hoe verwondic meer den lachter,
 Ochtic nu toghe des strijts achter,
 Wat soe hulpen mach of letten,
 Ic moet onse volc ontsetten.'
 2905 Her Hector hiet den spriet vut tien
 Margarioen, ende riep mettien:
 'Haelt mi mijn ors, ic wreke desen,
 Al soudies nemmermeer ghenesen.'
 Doen hi opsat, sijn vader quam,
 2910 Die 't met pinen hem benam.
 Recht buten der stat op die fosseiden

Was dien tornoy an der heiden,
 Want Eneas die was comen,
 Die vele der plaetsen heeft ghenomen,
 2915 Met ·VII· dusedent riddren wel,
 Die ten orloghe waren snel,
 Al over waer seggic u dat.
 Si verhoeghden wel die vander stat,
 Maer dies waren si vele te bloeder,
 2920 Ende oec stridens si te noeder
 Dat her Hector wech was, haer gheselle.
 Als't her Achilles wiste die felle,
 Gaf hi om hen allen te min,
 Hi sweert hi sal se driven in.
 2925 Agamennon seide dit doe:
 'Here, "sprac hi," comt ghi'er toe,
 Laet se ons vanghen ende slaen,
 Ons en mach er gheen ontgaen.
 Her Hector en es oec niet daer,
 2930 Twi souden wi dan hebben vaer.
 Hi en comt heden meer uter stat,
 Si sijn allegader mat,
 Als si sonder hem striden.
 Brinct u volc in corten tiden,
 2935 Wi selen se alsoe bestaen,
 Het selen si dusedent becopen saen.'
 Her Achilles voer voren hi was ga,
 Agamennon volghde hem na,
 Nu wert daer schiere sere ghestreden,
 2940 Eer si scheden van daer heden.
 Die hertoghe van Athenen quam voren
 Met III dusedent riddersen vercoren,
 Op spaensche orssen al op gheseten,
 Al te hant oec, wildijt weten,
 2945 Ghinghen si horten ende steken,

- Ende die starcke scilde breken,
 Maer vele der harre bleven doot;
 Die wijch was starc ende groet,
 Vreselike soe was desen dach,
 2950 Dat men wonder af segghen mach.
 Philemeus van Paflaganie,
 Die overstoute ende die vrie,
 Josterde op die van Athenen.
 Noit en hoerde man van neghenen
 2955 Tellen, dat in soe corter tijt
 Soe menech bleef, in enen strijt.
 Starc waren die Paflagoene,
 Ende achten cleine op die griffoene,
 Van bloetheiden en wisten si niet,
 2960 Den Grieken daden si groet verdriet.
 Wel deedt daer selve Philemeus,
 Van meneghen soe haddijs prijs;
 Hi joesteerde op den hertoghe,
 Boven den scilde stac hine hoghe,
 2965 Dat hem ·III· tande vut vloghen,
 Ende hi neder viel van hoghen.
 Hine en consten niet ghevaen,
 Want van soe meneghen was hi bestaen,
 Alsoe die lieden van haren here pleghen,
 2970 Die sine wech hebben ghedreghen,
 Van den velde ten tinten waert;
 Daer men sere om hem mesbaert.
 Pollidamas heeftene ghemoet,
 Die sere daer omme verwoet,
 2975 Ende sweert dat sijt selen becopen,
 Dijet daden op dat hi se mach belopen.
 Die scilde namen si ende reden,
 Daer si luttel yemens meden.
 Noit en hielden si op den toghel,
 2980 Maer si vloghen als een voghel,
 Ende quamen daer men sere street.
 Si daden die meneghen groet leet,
 Waest op scilde, waest op orsse,
 Haer speren braken in die porsse,
 2985 Som op ridders die bleven doot;
 Die wijch was daer starc ende groet,
 Ende daer toe meneghertieren anoet,
 Ende van persen groet ghestoet.
 Hier in desen fellen tornoy,
 2990 Hadde die meneghe groet vernoy,
 Dat men 't ghescriven niet en conde,
 Sine mochten in neghere stonden
 Ghedueren daer, sijt seker dies,
 Al te swaer was haer verlies,
 2995 Doer die litsen heeft men se ghedreven.
 Daer moeste menech laten dleven,
 Vele vielder daer in die fosseit,
 Eer die derde in quam ghereit,
 Verloren si soe meneghen man,
 3000 Dat men't vertellen niet en can.
 Die Grieken wonden an haren danc,

Die uterste litsen sonder wanc,
 Si dreven se binnen den berbecane;
 Parijs die reet hem daer bat ane,
 3005 Hi heeft hem daer af gheslegghen
 Meneghen vromen coenen degghen.
 Troylus dede selke saken,
 Dat hem niement en der ghenaken,
 Hi wasser meneghen te fel,
 3010 Daer toende hi sijn stoutheit wel.
 Pollidamas dede wonder groet,
 Hi hielt sijn goede sweert al bloet,
 Soe groet leet hi den Grieken doet,
 Hi baedde sijn sweert in haer bloet,
 3015 In sinen keer hi was ghestade,
 Diere vercoept hi hem die scade.
 Philemeus die scone ende die vrome,
 Wasser die beste die ic noeme,
 T'elken sloech hi enen doot,
 3020 Met sinen sweerde, dats wonder groet.
 Al dadent dese wel nochtan,
 Dats dat hem niet ghehulpen en can,
 Want liede die wel striden connen,
 Hebben 't velt op hem ghewonnen,
 3025 Sine connen se niet, in waren saken,
 Vut ghedreven noch vluchtich maken.
 Binnen der poert nu merket dan,
 Sijn comen selc ·X· dusedent man,
 Daer niemen af in langhen tijt,
 3030 En gheert te comen in den strijt.
 In die stat mocht men roepen horen,
 Dat sijt 't velt hebben verloren,
 Daer soe was selc hantgheslach,
 Dat nieman andren troesten en mach,
 3035 Si en weten waer van vresen porren.

- Som liepen si op die torren,
 Alle wanen si clene ende groet
 Ghevaen sijn ofte wesen doot.
 Her Hector vernemt ende siet
- 3040 Dat wonder dat daer ghesciet,
 Ende die scade van dien daer bliven,
 Die nieman en mochte volscriven.
 Die stat sach hi in roere ende in vare,
 Ende hi heeft oec vernomen die niemare,
- 3045 Dat si binnen der porten vloghen;
 Hem liep dat bloet onder die oghen,
 Van groter overmoedecheit.
 Sinen helm nam hi ghereit,
 Dien bant hem der cnapen een;
- 3050 Doen vernuwde daer dat gheween.
 Meneghe vrouwe in die sale,
 Wert cranc ende van rouwen vale,
 Om her Hectore was hen wee,
 Wet God, si en sienne nemermee,
- 3055 Noch en werden blide meer hier naer.
 O wi! wat scheidt viel al daer,
 Dat die wile niet en mocht ontvlien,
 Daer hem afsoude alsoe meschien.
 Binnen der salen sat op sijn peert
- 3060 Her Hector ende gorde sijn sweert,
 Den scilt nam hi ende reet ute.
 Andromaca screyde overlut,
 Jammerlike si haer gheliet;
 Priamus en was daer niet,
- 3065 Hadde hire gheweest het ware bleven,
 Maer hi die niet en ontsiet sijn leven
 Reet die strate nederwaert;
 Menech neech hem in die vaert.
 Als 't ghemeene volc vernam,
- 3070 Waren si blide dat hi quam,
 Jeghen hem liep menich een,
 Van jammere dreven si groet gheween:
 'Here, "seiden si," die griexe scare
 Es, dies worden wel gheware,
- 3075 Heden tot desen tide,
 Dat ghi niet en comt ten stride,
 Si hebbens wel ghehad den prijs,
 Van ons es groet dat verlies.
 Si hebbender heden vele belopen,
- 3080 Maer nu sclen't sijn doch becopen,
 Ende ontghelden in corten tiden.'
 Her Hector comt al daer si striden,
 Maer die persse was soe groet,
 Van dien die weken doer den noet,
- 3085 Dat hi cume vut comen mochte.
 'T ierst dat hi quam in 't gherochte,
 Sloech hi Curipluse te doot,
 Die van Cortanie was here groet.
 Isidris was een coninc rike,
- 3090 Stout ende vromich sekerlike,
 Enen slach dat hem her Hector gaf,

Dat hem die arm voer af,
 Dat hi bleef doot in ghenen spele.
 Daer hoerde men tekene vele,
 Daer mocht men t' eenre wilen hoeren
 3096 Menech trompe, menech horen,
 Die hoghe torren luudden weder,
 Ende die dale al daer neder.
 Her Hector wert soe bekint aldare,
 3100 'T ierst dat sijns worden gheware,
 Traken die Grieken te samen
 Op den velde danen si quamen.
 Pollidamas hebben si ghevaen,
 Philemeus hadden bestaen
 3105 T'ontsettene; maer dat es bleven.
 Dies waren si vroe dienen henen dreven,
 Want hi hem menechwerf beriet
 Grote scade ende verdriet,
 Dies gaven si hem meneghen slach,
 3110 Op den helm daer hi voer hem lach.
 Sijn ontset es op ghegheven,
 Hi waender selve wel sijn bleven.
 Dicke was om her Hectore ghevracht,
 Van hem die men daer henen jaeght,
 3115 Maer bekint hebben sine bi dien,
 Dat sine hebben van achter besien,
 In 't herte was hem te bet.
 Pollidamas die wert ontset,
 Her Hector liet op hem lopen,
 3120 Si moesten 't swaerlijc becopen,
 Dat sine soe dorperlike leeden,
 Dat gheselschap wert saen verscheden.
 Hi sloecher metten sweerde doot
 Meneghen ridder stout ende groet,
 3125 Hi doerreet al hare heere,

- Vele verloren si ane die weere,
 Pollidamas moeten si begheven,
 Ochte alle bi hem laten dleven.
 Die Troyne sijn vercovert,
 3130 Al daer fosseit steil was gheoevert,
 Hebben si die Grieken bestaen.
 Daer was menech doot ende ghevaen,
 Bider daet die her Hector dede.
 Twi soudic u laten hier mede?
 3135 Te velde dreven si se verre,
 Dies waren die Grieken droeve ende erre.
 Een ammirael Loecetes,
 Was neve na Dyomedes,
 Rike als ons die jeste wijst,
 Doer sine stoutheit was hi sere gheprijst;
 3141 Dien heeft die coene her Hector doot,
 In midden daer die strijt was groet,
 Stac hine doot onder al dat here.
 Op sinen scilt, met enen spere,
 3145 Aldaer van goude stont ·l· lupaert,
 Scoerde hi den scilt metter vaert,
 Die halsberch faillierde saen,
 Dat yser esser dore ghegaen,
 Soe dat si dene pomoen
 3150 Doer ginc op dat achterste artsoen,
 Dat levere ende longhe vut voeren beide.
 Doot viel hi van den ghereide,
 Ende 't ierst dat her Hectors spere brac,
 Metter vaert hi 't sweert vnt trac,
 3155 Hi proefde hoe dat sniden conde,
 Daer maecte hi meneghe diepe wonde.
 Die Troyne daden't wel ten stride,
 Nu meer sijn si vroe ende blide,
 Nu riden si den vianden an;
 3160 Dat doet her Hector die edel man.
 Als her Achilles sach dat wonder,
 Dat her Hector doet besonder,
 Die sine prinsen dus verslaet,
 Sijn herte segt hem ende raedt,
 3165 Eest dat hi langhe te live blivet,
 Al dat volc hi ontlivet
 Sonder enech weder keer.
 Maer hi souden ontliven eer,
 Waert dat hine conde beringhen,
 3170 Ende hijt dan conde volbringen,
 Hi sloechene selve, waert dat hi mochte,
 Daer ane sette hi al sijn ghedochte,
 Anders niet hem in 't herte ginc.
 Hier omme laet hi alle dinc,
 3175 Altemale set hi daer in
 Sijn ghedachte ende sinen sin.
 Nemmermeer en wert hi blide,
 Eer hine doot heeft in den stride;
 3179 Hi sach 't folc jaghen al ghemene.
 Soe vele crachts heeft her Hector allene,
 Dat hijt al wederstont met sire ghewelt,

Ende hi hem rumen doet dat velt.
Die Troyne sijn wel becomen,
Meneghen hebben si dlijf ghenomen;
3185 Al 't folc trac ute der stede.
Sint dat God die werelt dede,
En sach noit man in ghenen tijt
Selc ghevecht ende soe vreeseliken strijt,
Bi hondert, bi dusent bleven si doot.
3190 In die stat was 't ghehuv soe groet,
'T folc liep al dat het mochte,
Die erde beefde dat hem dochte,
Ghelijc als of si scoren soude,
Menech doode lach daer op die moude.

V.

Dits her Hectors doot.

- 3195 Pollicetes een coninc wtvercoren,
 Van over Cassitus was hi gheboren,
 Dats ten lande weert van Endi.
 Meneghen riddere soe hadde hi;
 Stout was hi ende wel gheacht,
- 3200 Ende een man van groter macht,
 Noit en sach men ghenen man,
 Beter wapene hebben an;
 Met dieren stenen ende met goude
 Waren si versiert menichfoude.
- 3205 Dies pensic dat hi hem verhief.
 Her Achilles haddene herde lief,
 Bedi dat hi hem soude gheven
 Sijnre suster, behielde hi dleven.
 Selve was hi een ridder vermaert,
- 3210 Van sinen viant onvervaert,
 Dies daghes sloech hi meneghen Troyen;
 Maer her Hector heeft belopen dien,
 Dat hi hem niet en mochte ontgaen,
 Daer moeste hijs biechte ontfaen.
- 3215 Ten tanden sloech hine aldare,
 Ende doen hi sach dat rike ghegare,
 Soe scone, soe rikelijc, ende soe diere,
 Wilde hijt af trecken sciere.
 Doen hijt hem pijnde hoe hijt af trake,
- 3220 Quam her Achilles sijn wedersake
 Op hem slaende op die heide.
 Daer ruimte menech sijn ghereide.
 Die wijch verswaerde daer soe groet,
 Dat daer menech man bleef doot.
 Her Hector ende her Achilles quamen tesamen
- 3226 Die grote slaghe gaven ende namen,
 Elc sloech anderen al dare,
 Op die helme die ludden clare,
 Soe dat alle die bande ontspronghen,
- 3230 Ende hen die hande weder songhen.
 Maer her Hector heeft een sweert ghetrect,
 Dat scarp was ende sere blect,
 Met beiden handen hi oec slaet
 Op her Achilles hoe soe 't gaet;
- 3235 Maer hine en consten niet ghevellen.
 Dat vechten lieten haer ghesellen,
 Die ghene die waren daer ten stride,
 Ende maecten hem ene plaetse wide.
 Maer her Achilles sonder waen,
- 3240 En mochte jeghen hem niet ghestaen,
 Hi trac op oer wel sere ghewont,
 Hi was erre, dat wert u wel cont.
 Gheen man en mochte droever sijn,
 Dat dede hi herde wel in schijn,
- 3245 Hi dede vermaken sine wonden,
 Ende verbinden soe hi best conden;
 Sinen helm hi oec binden doet,

Een spriet nam hi starc ende goet,
Ten stride keerdi danen hi sciet,
3250 Om sine wonden en laet hijs niet.
Her Hector waecht hi t' alre stont,
Hi wille sterven alsoe ghewont
Sweert hi; ofte hi wilten doden,
Dies en laet hi hem niet verbloden.
3255 Scarp ende wreet soe was die strijt,
Daer bleef menech in corten tijt.
Onder die Grieken wert een ghehu,
Sie riepen: 'Her Hector hevet nu,
3259 Een coninc ons af ghevaen,
Wi en connen jeghen hem niet ghestaen.'

- Enen anderen hielt hi bi der veintallien,
 Ende tracken ut der battallien,
 Metten scilde al onghedeucht.
 Her Achilles siet dat hire niet op en mecht,
 3265 Sijn ors sloech hi met sporen,
 In sijn herte soe hadde toren,
 Op her Hectore hi hem wreken wilde.
 Hi stackene beneden den scilde,
 Met enen spere dat scarp was,
 Dies her Hector nemmermeer en ghenas.
 3271 Want hine van achter stac al dure,
 Hem en help halsberch, no coverture.
 Dat was rouwe ende jammer groet,
 Daer bleef die goede her Hector doot,
 3275 Want sijn levere ende longhe beide,
 Vielen voer hem in 't ghereide.
 Ay her Hector, bloeme van ertrike,
 Noit en vant men vus ghelike,
 In allen saken waerdi volmaect,
 3280 In allen doeghden wel gheraect,
 Hovesch waerdi ende goet,
 Scone, milde ende vroet.
 Gheen dinc en messat ane u.
 Dat ghi hebdt verloren nu
 3285 U leven dat sal sijn meswende,
 Die van Troyen in haer ende.
 Oec allen heren ende vrouwen,
 Die't horen lesen, hem mach wel rouwen.
 Ay her Achilles, boese degghen,
 3290 Hoe fellike hebdi verslegghen
 Den stouten ende den starcken her Hectore.
 Dat dune van achter stakes dore,
 Moedelike naemdi hem dlijf.
 Trouwe dies hadde ghesijn een blijf,
 3290 Hadstune in d'ansichte ghesien,
 Dat en hadde di niet moghen ghescien.
 Dune saegghsten nie, dune en waers vervaert,
 Di heeft dicke sijn scarpe swaert
 Meneghe wonde in dijn lijf ghehouwen,
 3295 Daer't sagghen heren ende vrouwen,
 Onghelijc was dine cracht.
 Dune hadts jegghen her Hector ghene macht,
 Haddi ghevochten hant jegghen hant,
 Dijne hoet waer bleven her Hectors pant.
 3300 Ay stat van Troyen, wes droeve sere,
 Du heves verloren raet ende here.
 Ghi Troyne vliet haestelike,
 Die bloeme es doot van uwen rike.
 Ay nu weert u stat te broken!
 3305 Ende ghi selt bliven onghewroken,
 Die ghene die u te wreken plach
 Es doot: nu maect groet hantgheslach.
 Hadde her Hector tot nu mogghen leven,
 Troyen ware te winnen bleven.

Eerste fragment.

Het onderhavige fragment werd reeds door Mr W.C. Ackerdyck in de *Nieuwe werken van de maetschappy der Nederlandsche Letterkunde te Leyden, D. I, bl. 201*, uitgegeven. Het behelst 739 verzen en komt gedeeltelijk in bovengedrukt dichtstuk (bl. 22) van v. 1865 tot 2245 voor.

Liever dan de verscheidene lezingen onder aen elke bladzyde te plaetsen, hebben wy geheel het fragment hier overgenomen. Beide afschriften immers zijn met elkander zoo zeer verschillend, dat men naeuwlijs één vers zou vinden welk in het een en ander HS. zich volkomen gelijk voordoet. In dees is de spelling, in geen de woordplaetsing veranderd, vele zinnen zelfs staen in andere bewoordingen uitgedrukt, en dit wel voornamelyk ter volgende plaetsen:

HS. van Mr C. VAN HULTHEM.

V. 1942.

Heeft si dors van hem ontfaen,
Op aldus enen waen.

V. 1960.

Die seit: dat men den wolf heeft vonden
Dat hi 't zel cusset ten stonden,
Doer d'orsse wille dien hi minde;
Doer de voestren cust men die kinde.
Ic wils hem helen niet en twint,
Van den orsse dat hi mi sint,
Vindic die ghene die 't willen vertellen.

V. 1986.

Van minen monde sonder toren dit:
Hi heeft mi lief ende inne haten niet.

V. 2004.

Ende menech hoech baroen
Sach om dat weldoen.

HS. van Mr W.C. ACKERSDYCK.

V. 82.

Die an den toegel was gedaen
Heft si dat ors van hem ontfaen:

V. 100.

Die seit: de gene die mint den man,
Dat hi sinen hont goedens an.
Ic ontbiede hem wel te voren,
Ic sal noch eer van dage horen,
Vandic den genen die 't wille vertellen.

V. 124.

Van minen monde sonder brief,
Ic haten niet heft hi mi lief.

V. 142.

Ende wel menech hoge baroen
Moeste jammerliken inde doen.

V. 2010.

Ende spannen voetboghen ende
hantbogen.

V. 148.

Ende spannen selscutten ende bogen.

V. 2094.

Menech ors, ende meneghen man
Deden si die zielen uten lichame varen.

V. 231.

Menech ors ende menegen man
Dede hi daer sterven en mesfaren.

V. 2111.

Dat hem an der heide
Storte sijn ors ende hi viel onder voet.

V. 247.

So dat hi ende sijn ors beide
Op 't erde stonden onder voet.

V. 2204.

Dat dat yser voer al dore ende dore,
Die halsberch en dede hem geen orbore.

V. 340.

Die sinen scilt durgaten dede,
Halsberch ende side mede.

V. 2218.

En ware hi niet te hant opghesprongen
Men mochte hem wel hebben ghesongen
Een requiem eternam;
'T ierst dat hi d'ors metten breidel nam,
Ende dat artsoen metter hant gegreep,
Spranc hi in den stegreep;
Ende Troylus en had soe niet ghelaten,
Alle die voer Troyen saten
En haette hi niet, soe sere als hi hem
dede.

V. 354.

Ware hi niet te hant opgesprongen,
Men mochte hem wel hebben gesongen,
Alse men vor den doden duet;
Mar hi was so dapper ende so goet,
Ende ten ersten dat hi op quam,
Ende hi d'ors metten breidele nam,
Ende d'aertsoen metten hant gegreep,
Spranc hire in sonder stegereep:
Ende Troilus had niet so gelaten,

Hi vinc ten swerde daer hi hem gaf mede
Soe vreselijc enen slach,
Daer was overal groet ghejacht.

Alle die vor Troien saten
En haette hi niet, als hi hem dede.
Hi vinc te swerde, daer hi hem mede
Enen slach so vreselic gaf,

Dat ons Daris seit der af,
Eest also als hijt vertelt,
Die slach heft anders niet gehelt,
Dan of het ware ·l· donreslach.
Daer wart over al so groet gerach.

De vergelyking van verscheidene afschriften van 't zelfde dichtwerk kan niet weinig tot het hervinden van het rhythmus der Ouden en het herstellen van den oorspronklyken tekst mede helpen. Onder het verbasterend afschryven der onkundige copisten zijn weinige dichtstukken van dit vroege tijdvak, onveranderd tot ons overgekomen, en het is geen wonder dat men by de oppervlakkige inzage dezer onnaeuwkeurige schriften algemeen van gedachte geworden was, dat de oude dichters op toon noch maet pastten, maer alleenelyk naer het rijm omzagen.

De H.^r *J.H. Bormans*, professor der vaderlandsche letterkunde aen de hooge school te Gent, trok nu onlangs de aendacht der taelkundigen op dit belangrijk

punt, in eene verhandeling over het episch fabeldicht Reinaert de Vos [*Message des Sciences et des Arts*, 1837, bl. 93]: 'Je suis convaincu,' zegt hy, 'que tous les vers de *Van Maerlant*, de *Jean De Clerc* et des autres poètes de leur époque, ont eu un nombre fixe de syllabes (sept ou huit, rarement d'avantage), une espèce de repos (autant qu'il en faut dans les petits vers), et qui plus est, deux à deux le même rythme, quelquefois iambique, mais plus souvent trochaïque. Si jusqu'aujourd'hui on y a méconnu tout cela, la faute en est en partie aux copistes, qui ont misérablement défiguré presque tous les Mss., en partie aussi à nous, qui avons négligé de nous enquérir des règles que nos pères observaient en faisant et en lisant leurs vers.'

Jacob Van Maerlant klaegde reeds ten zynen tyde over de weinige oplettendheid met welke men de dichtstukken overschreef. In zijn *Wapen Martijn*, 3 B., I, S., voert hy deze onkundige copisten de volgende woorden toe:

Ic mane manne metten wiven,
 Die dit gedichte lesen ende scriven,
 Op den hoechsten ban,
 Dat sijt laten reene bliven,
 Ende siere niet in en driven
 Woert, lettere af ochte an.
 Doen sijt oec hen zal becliven
 Mijn ban, ende siere selenne afwriven
 Niet gemogen nochtan.
 Heus! geen spot dit van katyven,
 Hets daer ic mi liever om liete ontliven
 Eer icker sciede van.
 Nu hore die leeren can.

De verkortingen in het HS. voorkomende, werden in den eersten druk van dit fragment behouden, deze zijn alhier voluit geschreven. In plaets van e^ī, *ende*; brekē, *breken*; nie^m, *niemen*; hāt, *hant*; co^m, *comen*; mi^īe, *minne*; hē, *hem*; q^m, *quam*, ^m, *men*; o^me, *omme*, parle^mt, *parlement*; h', *her*; he', *here*; sond', *sonder*; d', *daer*; m', *maer*; v'lies, *verlies*; antw'de, *antworde*; b'chte, *brochte*; v'uwe, *vrouwe*; co., *coninc*; d⁹, *dus*; g^as, *gras*; enzv.

Ook hebben wy de afgebroke ne rymen, en achtergelatene woordjens in cursyve letteren naer de aenmerkingen van M.^f Ackersdyck, ingevuld.

- Breken ende proeven haer crachte,
 Maer dat was niet sonder were.
 Selc brac daer ontwee sijn spere,
 Die 't hoeft te pande moeste laten.
 5 Daer wasser vele blide utermaten,
 Mar dat en was niet sonder were
 Selc stac daer ontwee sijn spere
 Dier 't hoeft te pande moeste laten
 Daer waser blide vele utermaten
 10 Dat het daer was comen toe,
 Ende menegen dacht ooc al te vroe,
 Dat hi ten stride comen was,
 Die men daer liggen sach op 't gras
 Uten gereide neder gesteken,
 15 Dat bene ocht harme moesten breken,
 En mach niet sine hi en was onvro.
 Ic wane *dat hi* oec was also,
 Dien men die darmen ut sach hangen;
 Sere gewont ende gevangen
 20 Blever in beiden siden vele.
 In dien selven nijtspele
 Quam Dyomedes toe gejaget;
 Daerne was niemen, die hi verdraget
 Also vele als van sine spere.
 25 Oec ontfinch hi in sijn here
 Groet verlies ende grote scade,
 Dyomedes die bi der minnen rade
 Heft Troiluse opten schilt gesteken,
 So dat hi d'artsoen dede breken
 30 Vanden gereide, ende viel op 't erde.
 Hi nam d'ors, dat hi sere begerde,
 Dur te gevene ere jonfrouwen,
 Die sij beide minden met trouwen;
 Dat was Calkats dochter Briseida.
 35 Hi riep enen sinen neve na,
 Ende seide: 'Vrient gi moet mi doen
 Ene bodscap in geenre pawelioen,
 Daer die aer in staet van goude;
 Voert daer dit ors, dat ic hier houde,
 40 Ende segt der scoenre Briseida,
 Dat sijt dur minen wille ontfa,
 Ende dat ic 't hare met u sinde;
 Ic vanc't op enen, dien si minde,
 Ende noch heden des dages doet,
 45 Dats Troilus, die menech gemoet
Doer haren wille heeft ghedaen,
 Ende onser liede vele gevaen.
 Bid haer te pensene over mi,
 En dat si mijns genadech si,
 50 Of ic moet dicke sijn in vare;
 Want mijn welvaren staet an hare.'
 Die cnape kerde van den stride,
 Ende sloech met sporen sijn rosside,
 So dat hi langer niet en spaert,
 55 Hi en reet ten pawelioene waert,
 Daer hi die scoene jonfrouwe in vant.

- Doe hi daer quam, beette hi te hant,
Ende hevet d'ors bi den breidele genomen:
'Jonfrouwe, "seit hi," ic ben hier comen
- 60 Van mijns heren alven Dyomedes,
Die algader u eigen es
Ende was, sint hi u ersten sach.
Hi ontbiet u goeden dach,
Ende sendet u dat ors op minne.
- 65 Ghi sijt so vaste in sinen sinne,
Dat hi us niet can vergeten.
Troilus, dier op was geseten,
Ende menege joeste daer op dede,
Stac hire af, ende andre mede
- 70 Heft hi van orsen gedaen vallen:
In weet 't getal niet van hun allen,
Mar ic weet wel dat mijn ogen sagen,
Datter ·CC· neder lagen,
Die hi velde met sinen spere.
- 75 Daer nes geen, hi waent hem dere,
Ende deren sal dese naeste maent,
Hi es bedrogen die anders waent.
Ende oec ontbiet hi u bi mi,
Dat hi al es u eigen vri,
- 80 Ende pijnt algader om u houde.'
Bi den cnoppe, die was van goude,
Die an den toegel was gedaen,
Heft si dat ors van hem ontfaen:
'Vrient, "seit si," sege dinen here,
- 85 Dat dinket mi wel lettelt ere,
Dat hi mi heft gedaen hier met;
Bi gode ende bi miere wet,
Ic wane hi heft geleit ane mi
Clene minne, ic segdi twi;
- 90 Minde hi mi, hi soude minnen

- Ende eren met rechte, die mi kinnen,
Ende hem allen die mi goeds onnen,
 Hi en soude hem niet onthouden connen,
 Hi en soudse altoes verdragen,
 95 Ende niet haren lachter jagen,
 No haren toren, no haer verlies.
 Hier bi wetic de waerheit dies,
 Ende ooe machtu 't selve weten wale,
 Die heft gehort des dorpers tale,
 100 Die seit: de gene die mint den man,
 Dat hi sinen hont goedens an.
 Ic ontbiede hem wel te voren,
 Ic sal noch eer van dage horen,
 Vandic den genen die 't wille vertellen,
 105 Dat hi van orse ende van gesellen
 Sal sijn verlies hebben vergouden.
 Men darven over garsoen niet houden.
 Om lachter ende om scade te doene
 Sinen vianden hi es so coene,
 110 Ende een der bester, die nu leeft.
 In weet man, die ridders name heeft,
 Die hem geliket, en si een,
 Dats mijn her Hector ende el negeen,
 No van Grieken no van Troien.
 115 Hi sal bescudden sinen proien
 Harde scone ende openbare.
 Daer nes so hoverdech no so mare
 Onder al dat griecse here,
 Mocht hine groete metten spere,
 120 Hi en sal hebben goede aventure,
 Of hi maect hem sijn ors te sure,
 Dat hi nu hevet verloren.
 Vare weder ende brinct dinen here te voren
 Van minen monde sonder brief,
 125 In haten niet, heft hi mi lief;
 En es geen so vreemt man,
 Die ic wiste dat mi an
 Guets, in onste hem te bet.
 Ic wane wel bi mire wet,
 130 Minde mi dijn here, hi soude niet pinen
 Om dorperheit te doene den minen.'
 Die cnape nam orlof an hare;
 Ende si antwoordde: 'Vrient nu vare
 Goden volen, ic ans di wel.' -
 135 'Jonfrouwe, seit hi, blivet wel.' -
 'Ic doe vrient, "seit si," in dere stont.
En blivic in hogen no gesont
'
 Die cnape volgede die strate,
 140 Diene leidde ten orloge,
 Daer menech grave ende hertoge
 Ende wel menech hoge baroen
 Moeste jammerliken inde doen.
 Nu was comen mijn her Parijs
 145 Met menegen ridder hovesch ende wijs,
 Die menegen sarjant met hem brochte.

- Si reden gesinlec ende al sochte,
Ende spannen selscutte ende bogen,
Dat dicker die quarele vlogen,
150 Dan te wintre duet die hagel.
Daer nes so stout, no so behagel,
Hem en dinct dat hi wel heft gevaren,
Mach hi metten liven ontfaren.
In wilt u langer maken niet,
155 Daer es so groet vernoei gesciet,
Ende selke scade cortelike
En sach noint man des gelike,
Dat nu gesciede in beden siden.
Mar die van Grieken tesen tiden
160 Si en consten niet gedagen;
Si en vloen daer si d'andre sagen
Al binnen haren pawelioene.
Mar dur mijn her Agammennoene,
Die hem succoers daer heft gedaen,
165 Daer en waerre geen ontgaen,
Si en waren doet of gesconfiert.
Dus waest te voren gevisiert,
Dat hi die waerde houden soude.
Mi wondert niet dat si verbouden
170 Die grieken, doe sine comen sagen
Beide met vrienden ende met magen,
Daer hi X.m. met hem brochte.
Ic wane men verre sueken mochte
Haer genote, eer si waren vonden,
175 Gereden op orse, helme gebonden,
Scilt om hals, scachte in hande,
Ende sloegen met speren op haer viande,
Ende daden dur herten ende dur siden
Die isere van haren speren liden:
180 Hem costen halsberch niet besluten.

- Beide van binnen ende van buten
 Waser vele in groten vare.
 Die orse rennen harentare,
 Daer die riddere waren afgesteken,
 185 Daer mocht men sien gereiden breken,
 Bi stucken hangen coverturen.
 Wildic u seggen al d'aventuren,
 Die daer geschieden, inne const gedaen.
 Die coninc mijn her Agammennoen
 190 Heft die van Troien wederstaen:
 Onder doet ende gevaen
 Moesten si m. riddren laten.
 Hier mesvielt hem utermaten,
 Dat si moesten rumen 't felt:
 195 Dat seit die boec die 't ons vertelt.
 Dat groot verlies ende dat seer
 Ne hadden si verwonnen nembermeer,
 Ne hadde gedaen Polidamas,
 Die van Damase here was,
 200 Ende met hem die coninc Fioen,
 Die menegen prince, menegen baroen
 Ende menegen riddere hadde daer.
 Ic wane wel weten overwaer,
 Dat hire Xm. hadde van maisnieden.
 205 'T getal van Polidamas lieden
 En canic niet getellen wel:
 Nemaer menech riddre snel
 Ende goet geproeft te menegen stonden
 Waren met hem, die dur de wonden,
 210 Die si houwen, waren 't ontsiene.
 Hier bi vertoenden die Troyene,
 Die sere verloren op tien dach.
 Eer 't hier toe quam, was menech slach
 Beide ontfangen ende gegeven,
 215 Ende menech hoge man daer bleven.
 Ic weet wel dat men vint gescreven,
 Eer sise van den velde dreven,
 Dat si X.v. riddren verloren,
 Starc ende coene ende utvercoren.
 220 Recht optie gracht bi den mure
 Was die vreselike sconferture
 Al den dach al even groet.
 Daer bleef menech goet man doet,
 Die men te rechte mochte clagen.
 225 Die vrouwen, die ten palaise lagen,
 Si mochten wel algader sien
 Vergadren, jagen ende vlien,
 En wien't daer wel of anders stoet.
 Polidamas dede menech gemoet
 230 Ende menech pongijs, daer hi bi wan
 Menech ors, ende menegen man,
 Dede hi daer sterven ende mesfaren.
 Some die jonferen, die daer waren,
 Wisten sine gedochte wale,
 235 Mar an haer gelaet en haer tale
 En wart men niet geware des.

Hi ende mijn her Dyomedes
 En quamen niet anders te gader,
 Dan of manlic anders vader,
 240 Of anders broeder hadde verslegen.
 Si hadden onderlinge gedregen
 Lange haetscap ende nijt:
 Ic wane daer in al den strijt
 Negene twee so fellike josterden;
 Si braken haer scachte daer si pongerden,
 246 Dyomedes voer uten gereide,
 So dat hi ende sijn ors beide
 Op 't erde stonden onder voet.
 Daer ne was niemen en docht hem goet,
 250 Dat hi harm no been ne brac.
 Een groet starc ors, daer hi op sat,
 Dat heft hem een serjant genomen,
 Eer hire op weder conste comen,
 Diere Troiluse present af dede.
 255 Helene ende andre vrouwen mede
 Sagen die joeste ende dat gemoet:
 Die ene tart d'andre opten voet,
 En hebben metten vingre gewiset
 Polidamase ende sere gepriset.
 260 Alse Troilus d'ors hadde ontfaen,
 'Vrient, "seit hi," mi heft gedaen
 Dijn here menege hoveschede,
 Deze ende alle d'andere mede,
 Die hi mi enten minen dede,
 265 Dat lone hem God; sagic die stede
 Ende tijt, dat ic hem danken mochte,
 Ende hi danc ane mi sochte,
 Daer ic af hadde mogenthede,
 Daer ic hem dienen mochte mede,
 270 So sondic harde blide sijn:

- Ik wille algader wesen sijn,
 Ende altoes staen te sinen gebode.' -
 'Here blivet wel.' - 'Vrient vaert te gode,
 Ende sege dinen here aldus:
- 275 Hem heft vermeten Troilus,
 Hi salre selke joeste opdoen,
 Het sal breken selc artsoen,
 Dat noch vast es ende goet;
 Hi en hebbe mesfal ende ontspoet,
- 280 Hi sal hem togen so noch heden,
 Men sal van sire behagelheden,
 Bede van slagen ende van steken,
 Vor sine scone amie spreken,
 Ende in al dat land al overal.'
- 285 So dede hi oec, als ic u sal
 Hier na cortelike vertellen.
 Also her Achilles ende sine gesellen
 Hilden die van Troien so cort,
 Die menegen slach ende hort
- 290 Hadden daer van hem ontfaen;
 Si moesten sterven ochte bestaan
 Hem te wrekene ende te werne:
 Desen stont hem niet t'onberne.
 Nochtan dat si hem dade ter were,
- 295 Deedse Achilles met sinen spere
 Van den orse vallen neder,
 Ende alsi waenden opstaen weder,
 Ne consten si hem niet ontgaen:
 Si waren so van hem bevaen,
- 300 Dat hise onder die voete reet.
 Her Achilles was so wreet,
 Dattie van Troien sijn ontdaen,
 Hem en come helpe saen.
 Troilus sat op Pelselande;
- 305 Ic wane men in genen lande,
 No na, no verre in gere stat,
 Beter ors vonde dan was dat:
 Hi hadde enen witten halsberch an,
 Scoenren ne sach noint man,
- 310 So ne duet oec nembermere;
 Hi droech Hectors scilt min no mere
 Met enen palenstene groene;
 Enen scacht met enen roden ponioene,
 Dat hem Briseida sine amie,
- 315 Hadde gegeven op goede vrie,
 Hefmen hem in die hant gegeven,
 Daer menech mede verloes sijn leven;
 Hi hadde enen helm van goeden stale,
 Daer menech groet steen van kerstale
- 320 Stont in ende menech sardijn,
 Die blecte jegen dat sonnescijn,
 Als of hi al ontsteken ware.
 Troilus was worden geware
 Van enen sinen ridder, die voer jostieren,
- 325 Dat Achilles quam met sire banieren,
 Ende heft den genen so gesteken,

Dat hem sijn herte moeste breken,
Dat hi nederviel op 't gras.
In weet hoe sine name was;
330 Mar Troilus hads groten rouwe,
Want hi was hem wel getrouwe
Ende te sinen dienste ghereet;
Hier omme es recht dat hem es leet.
Troilus dochte dit wert vergouden,
335 Hine kosten hem niet lang onthouden,
Hi en sloech te hem waert met nide:
In middewaert van der luchter side
Heft hi den here Achilles geraect,
Ende heft hem ene wonde gemaect,
340 Die sinen scilt durgaten dede
Halsberch ende side mede:
Hi liet hem sinken als die vroede,
En ware hem niet vergaen te goede,
Waer hi sittende bleven stijf,
345 Hi hadder in gelaten dlijf;
Mar die steke, die hi ontfinck,
Was niet so clene, dat hi ontginc
So lichtelike, hi en moeste
Sijn gereide maken woeste,
350 Ende wart gewont so onsachte,
Dat hi die naeste viertien nachte
Moeste liggen op sijn bedde:
Hi hadder gelaten beter wedde,
Ware hi niet te hant opgesprongen,
355 Men mochte hem wel hebben gesongen,
Alse men vor den doden duet;
Maer hi was so dapper ende so goet,
Ende ten ersten dat hi op quam,
Ende hi d'ors metten breidele nam,
360 Ende d'aertsoen metten hant gegreep,

- Spranc hire in sonder stegereep:
 Ende Troilus had niet so gelaten,
 Alle die vor Troien saten
 En haette hi niet, als hi hem dede.
 365 Hi vinc te swerde, daer hi hem mede
 Enen slach so vreselic gaf,
 Dat ons Daris seit der af,
 Eest also als hijt vertelt,
 Die slach heft anders niet gehelt,
 370 Dan of het ware ·I· donreslach.
 Daer wart overal so groet gerach,
 So groet geluet, so groet geloep,
 Si vielen bi viertegen over hoep;
 Daer mijn her Hector quam gereden,
 Daer hebben sijt niet sonder scade leden,
 376 Die hem bi waren moet h... geraken:
 Hi en sijn broeder sloegen en staken
 So dat niemen hem durfte genaken:
 Si daden buke ende harme craken,
 380 Si braken scachte, scilde, artsoene,
 Daer vlogen dicker die trentsoene,
 Dan snee te wintere ofte regen,
 Si sloegen menegen coenen degen;
 Oec hebben sire vele verloren.
 385 Hine wart van wive nie geboren,
 Dat wanic wel, bi onsen tide,
 Die horde spreken van selken stride^(*).
 Daer daden die Troyene pine,
 Ende namen op hem grote bordine
 390 Om Achillese te vaen;
 Si haddens oec so vele gedaen,
 Dat daer al comen ware so doe,
 Ne mar Telamon dier quam toe,
 Entie hertoge van Atene,
 395 Die sijn goet hilt van hem te lene,
 Hi ware anders gevaen bleven:
 Mar dat si hebben gegeven
 Ende ontfangen menegen slach,
 Het hadde geweest de leetste dach
 400 Achilles vrienden ende sinen magen,
 Dien si nie met ogen sagen,
 Hadden die twee langer iet gemert,
 Want hi was den sinen ontvert,
 Dat sine cume scouwen mochten,
 405 Doch drongen si ende vochten,
 Dat sine uter persen brochten.
 Maer eer 't daer toe quam, ic waent, becochten
 CCC. Grieken met vive min.
 Hier bejaechden si clene gewin,
 410 Dat si dur enen man verloren
 So menegen riddre utvercoren;
 Doch waest hem liever sijt seker dies,
 Dan hi doet ware, want haer verlies
 Hadde meerre geweest XX fout;
 415 *So sterk* was Achilles ende so stout,

(*) Hier eindigt het verhael in het HS. van *Van Hulthem*. V. 2245.

Ende daertoe vreeslic in sijn gelaet,
 Op hem was al haer toeverlaet.
 Wat mag icker af seggen mee,
 Scachte ende scilde braken ontwee,
 420 Daer si te gader voeren josteren
 Men mochte daer sien gereet fauceren
 Halsberge, helme ende curien,
 Si en pijnden niet om ondervrien
 D'een den andren doe sijn *wijf*,
 425 Maer om te neme ulc anders lijf.
 Dus hevet al den dach geduret
 Ende ember in lanc so meer versuret,
 Onthier enthem de nacht benam,
 Die dach leet, die avont quam,
 430 Die se niet liet onderkinnen.
 Beide van buten ende van binne
 Trocken si op hoer ende voeren *danen*,
 Dies si ontraden ende wanen
 Manlic sinen geselle slaen.
 435 Dies dages waser nemmeer gedaen,
 Noch gegeven steken no slage;
 Dus gedurde't ·XXX· dage,
 Dat si elcs dages enen volcwich *hilden*,
 Ende noch nie versceden wilden,
 440 Onthier ense die nacht verdreef;
 Dat seit Daris die 't Romans *beschreef*.
 Hort hier vort daer 't Seger *liet*,
 Ende hi van der jeesten sciet
 XXX dage was die strijt *groet*,
 445 Daer bleef menech riddre doet
 Ende gequetst in elke side,
 Eer si scieden van den stride.

- 'S *conines* II bastaerde bleven,
 Daer si rouwe omme dreven
 450 Binnen Troien hare mage.
 In den tornoi binden erste *dage*
 Was Hector in 't anscijn gewont
 Dur de veictaelie, dats u cont,
 Met enen quarele also groet,
 455 Dat hi na was bleven doet,
 Ende hi daer na in ·XX· dagen
 Gene wapene mochte dragen,
 No buten mure van Troien riden;
 Dies hadsi scade groet tien tiden,
 460 Sine vrient die buten reden,
 Alsi sonder heme streden.
 Si hadden altoes swaer *gerach*,
 Dies clagen si nacht ende dach
 Ende liet'er omme menegen traen,
 465 Die daer scade hadden ontfaen,
 Om haer vrient die ginder bleven;
 Dicke waersi in gedreven,
 'T archste hadsi t'allen kere:
 Want si niet hadden haren here,
 470 Was hem die zege ongereit,
 Si clageden sine vromecheit.
 T'enden rade waren si sere,
 Ende droeveden in lanc so mere,
 So vele ridder blever doet,
 475 Dat velt nieweren was bloet;
 Het screef degene, die 't selve sach,
 Datter so vele verslegen lach,
 Eer men se brachte onder moude,
 Dat mens cume geloven soude.
 480 Nune constsi nemmeer geliden,
 Sine wisten op wat velde striden,
 Die quade lucht was daer groet,
 Daer ne was velt no plein bloet:
 Ende om Hectors wonde mede
 485 Dede Prian sueken vrede.
 Hi sach sterven alle dage
 Sijn volc, des maecte hi grote clage
 Het scheen wel, dat hi was en wege,
 Daer si bi dicke vochten zege.
 490 Boden sende die coninc Prian,
 Die waren wel geraecte man,
 Tote Agammenoene, ende baden hem das,
 Die here van den Grieken was,
 Dat men hem II jaer^(*) maecte vrede
 495 Tusscen den Grieken enter stede.
 Dat dede men sonder wedertale,
 Want si loveden't alle wale,
 En maecten vast in beiden siden.
 Het folc versamede tien tiden,
 500 Om de dode te gravene doe.
 Si ne rusten spade no vroe,
 Eer si voldaan hadden die dinc,

(*) *Hem II. jaer* Dit moet waarschijnlijk zijn: *een alf jaer*. Zie v. 517.

Daermen omme te velde ginc,
Ende 't folc verbrant was of begraven.
505 Daerne waren coningen no graven,
Si en waren vro des lants vreden.
Dat here dat lach buter stede
Doer voedren, menen consts ontberen,
Want sire verre omme moeste veren.
510 Des conincs kinder die bastaerde
Waren beweent ende bracht ter erde:
Si waren met groter have
Geleit in harde diere grave,
Al daer haer broedre lagen,
515 Na de sede van haren magen.
In paise waer si, telmen mie,
Een alf jaer, dat daer nie
Orloge was in gere stonde;
In dien genasen alle die gewonde.
520 Bori die surgien was wijs,
Van wonden had hi groten prijs,
Beide van wonden ende van plaestre.
In die camere van labastre
Genas hi Hectore den here,
525 So dat hi niet wiste van sere.
Daer quamen maechde en vrouwen
En daertoe al die jonfrouwen,
Diene nacht no dach begaven:
Daer quamen prencen ende graven,
530 Die alrebeste van den hove
Entie waren van meesten love,
Polexina sijn suster quam daer,
So dede Helena, dat es waer,
Diene lief hadde, als hem togede,
535 Ende sine wonde bant ende drogede

- Met utermaten goeden wille.
 Daer was gevraget lude ende stille,
 Welc den lieden best behaget,
 Ocht vrouwe Helene, ochtie maget;
 540 Mar si ne weter wat af seggen,
 Och oec iemene den prijs an leggen,
 Want ons herte no gedochte,
 Die dat iet besceden mochte.
- In die camere, dat es waer,
 545 Die van abreuschen goude was claer,
 Stonden die edele XII stene,
 Die God vercoren heft al degene,
 Dies hiet hise precieus bi namen,
 Jaspis ende saphir te samen
 550 Miraude ende calcidonis,
 Sardius ende sardonis,
 Bede jacintus ende crisout,
 Topaes, die beter es dan gout,
 Crisoprassus ende ametiste,
 555 Die scrivet Jhan *evangeliste*
- 'T hemelsce Jherusalem.
 D' re waren vele in 't gevoech
 Binnen der cameran genoech.
 560 Anders geen licht was daer,
 Dan daer af: nie was so claer
 Dach somertijts, sijt seker das,
 Als het daer bi nachte was.
 Van prasinen ende van sardinen,
 565 Van carbonclen ende alabondinen
 Waren die lijsten al beset,
 Ende met goude verheven net,
 Van historien, van scrifturen
 Ende van meneger figuren,
 570 Die an die want stonden bescreven
 Met finen goude wel verheven:
 Des ruck ic u te telne niet,
 Want het ware te horne verdriet.
 Mar daer waren horneke viere
 575 In elke pilaer scone ende diere:
 D'een was gemaect van I latoene,
 D'ander van enen jaspre groene,
 Die derde een onikel, merket des,
 Entie vierde een gagates.
 580 Die dickste dies merken woude
 Was meneger marc wert van goude,
 Ens niemene, als ics gevroede,
 Also rike nu van goede,
 Die II de minste becosten mochte.
 585 Die poëte van wisen gedochte,
 Die veel nigromansien wiste,
 Hadse gemaect bi selken liste,
 Dat op elken pilaer stuet
 Een gebeelde diere ende guet:
 590 Menne wouder geen goet tegen sparen.

Die twee, diere scoenst waren,
Hadden gelike van jonfrouwen,
D'andre, des moechdi getrouwen,
Dochten II joncheren vro,
595 Scone ende gevarwet also,
Dat noint man sach beelden so diere
Geformeert in dere maniere.
Die se sach dat hem dochte,
Dat elc een ingel wesen mochte.
600 Ene jonfere, die daer stuet,
Hilt enen spiegel diere ende guet.

Die spiegel was niet loes,
605 Mar al den lieden vrain altoes:
Wie so in die camere quam,
Sine gedane hi vernam,
Ende sach wel ter selver stat,
Wat saken an hem messat.
610 Also was die spiegel gemaect
Ende soetelike geraect,
Dat se sonder enech waen
Al die waerheit mochten verstaen,
Die jonferen, als hem haer hoet
615 Of haer mantel niet wale stoet,
Of wimpel of coverkief;
Dat was hem dicwile lief,
Want si hem scamen te min
Ende werdens te bouder in haren sin.
620 Waren si niet t'ongemake,
Ofte dul oec van gelate,
Die spiegel deed hem te verstaen
Gelaet, cleder ende gedane,
Wat so elc hadde segemen mi,
625 Hort wies diende d'andre drie,

- Die jonfere an d'ander side
 Die was t'allen tiden blide:
 Si tumde, danste ende spranc
 Boven opten pilaer lanc,
 630 Wonder waest dat si niet viel *neder*,
 Dicke ginc si sitten weder,
 Ende speelde ende warp vier messe,
 C. spele ende daer toe sesse
 Toget si dicke in den dach:
 635 Op ene tafle, die vor hare lach,
 Lanc ende breet van finen goude,
 Deedsi wonder menechfoude
 Gejacht van herten ende van lupaerden,
 639 Van evren, van tigren, van libaerden,
 Gebeet van haveke ende van sparewaren,
 Van valke die scone te siene waren,
 Spel van vrouwen tegen jonfrouwen,
 Parlement mocht men daer scouwen,
 Orloge, verranesse ende lage,
 645 Seepen in de zee zeilen bi dage,
 Ende daertoe vissce menegertiere
 Krupen, vechten na haer maniere.
- 650 ...ende menegerande wonder
 Toende dat beelde al besonder:
 Haer maniere en haer gedane
 Herde van elken te verstane,
 Daer af elc pleget te dienne,
 655 Ende was dit wonder te siene,
 Want niemen mochten weten wel,
 Waer si voeren na dat spel.
 Hi was van vele saken vroet
 Ende sine werke waren goet,
 660 Diese maecte ende wrachte
 Ende die bendecheit gedachte.
 Die dwonder anesach, hem dochte,
 Hoe dit gewesen mochte,
 Ende hoe die sake es gesciet,
 665 Dat ie God selke dinc wesen liet.
 Elc man vergat, die se sach,
 'T gepens dat in sijn herte lach;
 So gerne sach hi an dat spel,
 Datten beelde sat so wel.
 670 Danne mocht.....van de beelde
hier speelde
uter cameren gegaen,
 Daer moechdi wonder an verstaen.
 In d'ander side die jonchere
 675 Hi was volmaect in allen kere,
 Om hoge staende op enen pilare
 Gemaect van enen stene aldare,
 Die men officiate heet:
 Dats een diere steen godweet.
 680 Ie seg u, wies ic seker ben,
 Diene hadde over hen,
 Die soude verjogeden te waren,

Entie vaerwe soude hem verclaren:
Doch hi en vererret sere niet,
685 Diene eens des dages anesiet.
Geent beelde hadde ene crone
Van goude gemaect scone,
Met robinen van geven lichte,
Dat verclaert al sijn ansichte,
690 *Dat* toget menech snaerspel.
Noint ne conste David so wel
Harpen, dat het iet geleec
De note, die dat beelde streec.

695

Gigen, harpen, sinphonien,
Pleien, vedelen, armonien,
Salterion, sunbees, tympanon
Monocorden, chore, licion,
700 XII instrumente van musike,
Ludde gevet beelde subtilike:
Cume es der inglen sanc so scone,
Noch lud, daer hem die IX trone
Mede mergen onderlinge

705 Ne dochte niet so suete dinge.
Als men daer inne slaept och waect,
Of tale hout die suete smaect,
So es daer niet dan sconen sange,
Daer si de gene van herten vange

710 Quiten, die dat moeten horen:
Geen dul gepens comt hem te voren,
Den genen, die dat horen moet.
Dit was den jongelingen goet.
Dien leet was dat men hare tale

715 *Horde* dies si hadden hale

- Den mageden docht goede saken*
onderlinge spraken
 Van *reine* minne vele worde
 Die haer leet, ware dat mense horde.
 720 Dese jonchere, die so scone was,
 'T erste dat inde sijn geblas,
 Nam hi bloemen menegertiere
 Scone ende vrisch van meneger maniere,
 Ende warp se bi omtrent
 725 Op dat scone pavement,
 Sodat si al den vloer beleggen.
 Geen winter mocht hem ontseggen;
 Dit duet dit beelde dicke daer binnen.
 Waer bi dats niemen mach bekinnen,
 730 Noch niemen mach verstaen,
 Wanen si comen ende waer si gaen.
 Boven den beelde stont een aren,
 Goudijn wel geformeert te waren,
 Entie stont diere ende guet.
 735 Nu hort wat gene aren duet,
 Jegen hem overstont gemaect
 Een ander beelde wel geraect,
 Daer op een jonchere snel
 739 An dat verwelf staende wel.

Tweede fragment.

Dit tweede fragment behelst het volgende: De Trojanen wyken voor het grieksche heir. Pytoplex trekt hun met 3000 oorlogsknechten, waer onder één Sagittaer, ter hulp. Deze recht in de Grieksche benden een groote slachting aen, doch wordt eindelyk door Diomedes verwonnen en andermael worden de Trojanen op de vlucht gedreven.

Deze plaets welke in bovenstaende dichtstuk, uit het HS. van Mr Van Hulthem, niet voorkomt, is waerschynelyk aen een ander opstel ontleend en mogelyk wel aen het dichtwerk welk Jacob Van Maerlant over den Trojaenschen oorlog schreef.

Het geschrift van dit fragment dagteekent van het midden der XIVe eeuw; het is een parkementen vel in-folio, welk tot schutsblad aen een ouden band verstrekte. Elke bladzyde vervat drie kolommen. Het behoorde eerst aen den heer professor L. d'Hulster, en thans aen den heer C.P. Serrure, leeraer der vaderlandsche geschiedenis by de hoogeschool te Gent, aen wien de eerstgenoemde hetzelfde ten geschenke heeft gegeven.

- .n doen dat hi begherde, [Bl. 1.]
 .al staet hi daer te voet,
 ..hi hout hi hem ghemoet,
ne evere si die winde
 5redene wie dattene kinde
sine hi slaedse weder entrouwen
dret saen ·l· geluut van vrouwen.
here conveers, 'sprac Cedrus'
nemmermeer en keerdi t'hus,
 10 ...mijn broeder die wert gewroken,
 ...dat ghi nu hebt te broken
 ...eselschap van ons tween.'
 ...em stac hi als't wel sceen,
 ...ien spiete alsoe die boude
 15 ...e dorden scilt van goude,
 ...hine schoren dede,
 ...stic af varen mede,
 ...nderen steke gaf hi sciere
 ...rechts hinder lumiere,
 20 ...et die cromde voren al,
 ...g Hectore groet gheval,
 ...are hi weder vonden niet
 ...are qualike ghesciet,
 ...de verloren nose ende mont.
 25 ...wart erre daer hi stont,
n sprac hi: 'Ic ben gescent,
 ...aet en si ghehent,
 ...slach dat hi hem gaf,
n die rechtre aerm voer af,
 30 ...die clovedi sine side.
 ...sagen si dusent in den stride,
e hi saen versceden was,
 ...quam daer Eneas,
 ...chtene weder upten orsse.
 35rt harde groot die porsse,
 ...Parijs hi quam wt Troyen,
 ..t dusentich Persoyen

....st hem toten nijtspele,
...g brachtere Alid vele,
40uamere oec tien selven male

- durent bi ghetale;
mas ende Atenor die wise,
n met Filiminise,
 .. amen uter stede,
 45 ...si ·XXX· durent mede
yenen die over side.
ken waren keerden ten stride,
s slouch enen coninc doot,
e was staerc ende groot,
 50as den Grieken onbequame,
eus was sine name.
 ..ctor doet al te sticken breken,
ied si hem quaet hi saels hem wreken
 ..ghenen die daer quamen,
 55 ...die Grieken doot te samen
elamoen, Menelaus, Ulixes,
enisteus, ende Dyomedes,
n hem wel doe in staden
 ...sere waren verladen,
 60am daer Agammennoen
lus ende Machaoen.
 Ic wane elc daer met hem brochte,
 Al dat hi gheleesten mochte,
 Die strijt wart daer van fellen doene,
 65 Coningen, graven, ende baroene
 Blevende vele up ghenen dach;
 In weet twi ic 't letten mach,
 Dicken des dages horic spreken,
 Dat die Grieken achter weken;
 70 So daden oec die van der steden.
 Doet wel naer was middach leden,
 Versaemden echt, met ghewelt,
 Die Grieken haer volc up 't felt,
 Ende scaerden hare liede saen;
 75 'T eersten dat dat was ghedaen,
 Quamen si voer die Troyene gevaren.
 Si dadenre menegen vlien, te waren,
 Wel naer hadden sijt al verloren,
 Also sere weken si voren,
 80 Ten ingange van der nauwer straten,
 Moesten sire vele laten;
 Die ingang en waser niet wijt,
 Ende daer toe was daer groot de strijt,
 Dies was daer die scade groot,
 85 Achilles hilt dat swert al bloot,
 Daer hi groot wonder mede doet,
 Hi maket om hem al een bloet.
 Een coninc hiet Eufemenijs,
 Die daer bejagede groten prijs,
 90 Dien slouch Achilles, des geloeft,
 Metten swerde af sijn hoeft,
 Dat sal Prianne wesen leet,
 Ende sere dochtre alsoe 't weet,
 Want si waren na ghemaghe,
 95 Dies wert te meerre daer de clage,
 Vele verloren die van der stat;

Maer die ghene die niet es lat,
 Hector die bloeme van hem allen,
 Siet den sinen sere mesfallen,
 100 Dies haddi den rouwen groot
 Dat goede swert hilt hi al bloot,
 Hi was die den keer eerst gaf.
 Twee coningen slouch hi hem af,
 Rike, ende staerc, ende wel becant,
 105 Ende sere moghende in haer lant.
 D'een was gheheten Alpinor,
 Van eenen lande heet Libanor;
 Dorius was d'ander ghenant,
 Salateye hiet sijn lant,
 110 Dicken haddi bejaget prijs.
 Deus, hoe wel deet daer Parijs!
 Wat herdde hi in corten stonde,
 Vele doodde hire ende wonde,
 Vercovert sijn wel die Troyene,
 115 Daer dodent wel si ·X· waerf tiene;
 In maegt u al niet bringen voren,
 U souds vernoyen soudijt horen,
 Wat dat elc man ghinder dede.
 Maer te Troyen in die stede
 120 Was een coninc van Lysonie,
 Met eere scoenre conpaengie,
 Haddi die stat helpen bewaren
 Vele aerbeids gedogedi, te waren,
 Pytoplex was hi ghenant,
 125 Die vroetste, artste die men vant;
 'Teerst dat de mare quam te dien,
 Van den genen die 't adden gesien,
 Dat die Troyenen adden mesfal,
 Dedi sijn vole wapenen al,
 130 Uter stat quam hi ghereden,

- Met hem drien duserent t' onvreden.
 Met hem bracht hi enen sagitare,
 Die was van felre ghebare;
 Van der navele nederwaert
 135 Waest ghemaect als een paert;
 Ennes neghene dinc so snel
 Hen sout achterlopen wel,
 Vreselijc waest te siene an;
 Boven der navele waest een man,
 140 Ende hadde hande, aerme, ende hoeft,
 Niet wel gescepen dies gheloeft.
 Neghene cledere hadde hi an,
 Ghehaert waest al paert ende man,
 Twee ogen hadde dat felle dier,
 145 Die root waren alse een vier,
 Ende bi nachte lichten clare,
 Rechts meere tortytsen gebare,
 Men mocht wel, al sonder ghilen,
 Hebben ghesien over drie milen;
 150 So vreselijc waest an te siene,
 Dat niet en leven nu, si tiene,
 Hine soudere af sijn vervaert.
 Enen boghe hadde die sagytaert
 Van hornen staerc ende groot,
 155 Men wiste nieweren dies ghenoot,
 Hi was so staerc datter geen man,
 Niet wel af ghenesen en can;
 In enen cokere haddi hondert stale.
 Ghemaect met harden finen strale,
 160 In dat grote woeste lant,
 Dat allen mannen es onbekant,
 Wonen si ten zuden waert.
 Nu en make niemene onwaert,
 Weder man, wijf of kint,
 165 Ende segge niet men en vint
 Al noch diere van sulken doene,
 Sagitare of sentauroene,
 Al sal ic 't seggen waer bi ic 't weet,
 Dat waer es ende als 't bescreven steet.
 170 In vitas patrum hevet us,
 Bescreven sente Jheronymus,
 Dat sente Anthonijs die met vlite,
 Gode diende ende was hermite,
 Dat hi hadde eenen gheselle,
 175 Daer ic u wonder ave telle;
 Dye was hem in ene wostine
 Ontgaen, dies haddi grote pine,
 Maer hi peinsde dat hi soude,
 Den ghenen souken in den woude,
 180 Ende hevet hem emmer dies vermeten
 Dat hi dat ende daer af sal weten,
 Eist dat God ghedoghen wille.
 In dat foreest so ginc hi stille,
 So menech berch, so menech dal,
 185 In caent niet gheweten al,
 Maer doe hi langhe hadde gegaen, [Bl. 2.]

Quam hem te ghemoete saen
 Een sagytaer, een centauroen,
 Die ghedaen was alse Cyroen,
 190 Of alsic u van desen telle.
 Doe vragedi om sinen gheselle,
 Of hi iet wiste waer hi ware,
 Doe wijsdi metter hant aldare,
 Ende sprak onverstandene wort.
 195 Hi vlo ende Anthonis ginc vort,
 Ende daer ghemoete hi eenen man,
 Daer noch meer wonders lach an,
 Voren waest man ende achter gheet,
 Twee buxhorne na dat ic 't weet,
 200 Stonden hem gewassen in 't vorhoeft;
 Daden brocht hi, dies gheloeft,
 In sine hant ende seide dan:
 'Willecome hier, gods man,
 Ic bem onser gesellen bode,
 205 Wi begheren dattu gode,
 Voer ons bids, wi ebben vernomen,
 Dat hi in mensce vorme es comen,
 Te verlossene den man.' -
 'Sech,' sprac hi, 'wie bestu dan?' -
 210 'Ic bem die de heidine Faymoen
 Heeten, ochte Saytiroen,
 Ende over gode ane beden,
 Te haerre vermalendijtheden.' -
 'Sech moghestu mi berechten dan,
 215 Waer Paulus wandelt, de gods man?'
 Hi wysdem dat hire af wiste.
 Nu merct danne of hi miste,
 Die goede man Jheronymus,
 Ende ons loghene beschrijft aldus;
 220 Neen hi, dat wetic sekerlike,

- Omme al dat goet van erderike,
 Dit seggic vor d'ongeleerde diet,
 Also als ic 't u t' eersten liet.
 Pytoplex die voer wt erre,
 225 Sine sochten die Grieken niet verre,
 Want si voer die lijtsen vochten,
 Maer ic wane sijt seer becochten,
 Den Troyenen quam ontset,
 Ten veldewaert dreven sise bet.
 230 Doe quamen die Lisoniene
 Si lieten lopen ·X· ende tiene
 Daer si groot wonder deden,
 Si slougen al dat si bereden,
 Menech was daer in groten noden,
 235 Die erde was al bedect met doden.
 Een hertoghe van Salamine,
 Pollixinaert waest van Vaudine,
 Neve was hi Telamoene,
 Een goet riddere in allen doene.
 240 Dien hevet Hector so gheslegen,
 Dat hi hem af hevet gedregen
 Sijn hovet, van den halse aldare.
 Doe liet men gaen dien sagytare,
 Voer die Grieken up dat velt,
 245 Die ghene diene adde in geweld,
 Wijsdem welc die vriende waren,
 En welc der vianden scaren.
 Doe spranc hi ende maecte joye,
 Dies waren blide die van Troye;
 250 Hi riep ende maecte een gerochte,
 Dat men 't verre horen mochte,
 Die Grieken haddens wonder groet,
 Ende doe si saghen dat hi scoot
 Haer lieden doot ende el neghene,
 255 Sone waser no groot, no clene,
 Sine wordere sere af vervaert.
 Alle trocken si achterwaert,
 Hi volgede naer, sijt seker dies,
 Maer al te groot was dat verlies,
 260 Die sagytaer liep ende scoot,
 T'eere waerf scoot hire twee te doot;
 Hoe sere des den Grieken wondert,
 In corter wilen dode hire hondert,
 Dbloet voer den diere uten monde,
 265 Alse oft ware wt eere wonde;
 Die Grieken vielen vor hem gedichte;
 Eer hi oec schoot sine scichte,
 Venijnde hi se in sulkere saken,
 Dat d'ysere in die lucht ontstaken,
 270 Ware so sake dat dese torment,
 Niet also sciene en ware ghehent,
 Dat wetic harde wel te voren,
 Die Grieken waren al verloren.
 Vander daet van den Sagytare,
 275 Vele meer dan van den andere vare,
 Verloren si drie dusent man,

Daer grote vromecheit lach an,
Ghesconfiert waren si daer,
Srijft ons Dares overwaer.
280 Dor die tenten vloen si mede,
Daer men hem grote scade dede,
Alle waren si bleven doot,
Beede cleene ende groot,
Ne hadde gedaen ene aventure,
285 Die Grieken namen hare sconferture,
Nochtan t'ors ende te voet,
Hilden si menech ghemoet.
Maer si verloren een groot here,
Also alsi stonden ter were,
290 Dorliepse alle die sagytare,
Daer was menech man in vare,
Omme sine ghevenijnde pile,
Hi was doot in cortre wile,
Waen so hire mede gherochte,
295 Alsberch, no scilt die en mochte
legghen dat strael niet gedoen.
Rechts jegghen een pawelyoen,
Was Dyomedes gheweken,
Die Sagytar quam na gestreken,
300 Tydeus sone adde ene wonde,
In 't anscijn bi sinen monde,
Hi was erre ende sere vervaert,
Omme 't verlies dat ginder waert,
Up Pesselande hilt hi sijn paert,
305 Al bloot hilt hi sijn goede swaert,
Hi keerde hem upten Centauroen,
Want hine wiste wat anders doen,
Dat beetten docht hem scande groot,
Ende blijft hi, hi waent wesen doot,
310 Wel ·XXX· dusent quamere.....

- Die van den diere hadden v..
 Hi saghet up hem ghelope.
 Dat hem die were hadde b.....
 Die sagytaer die cosene....
- 315 Hi maecte een vreselijc gh.....
 Die erde donderde onder die....
 Doe scoot hi upter deghehen....
 Met eenen strale al dor den sc...
- 320 Dien hi uptie zide hilt,
 Dor den alsberch in der ziden,
 Maer hine stervet met ni...
 Nochtan hadt bet in ghew...
 Hine waers nemmermeer.
 Die hant stac hi echt tien p....
- 325 Maer Dyomedes in cortre.....
 Reet hem eer een deel bet...
 Ende gaf hem enen slach so...
 Dat hi hem no min no m...
 Slouch dan beede die ziden....
- 330 Datter was mensce viel...
 Nu sullen Grieken keren...
 Ende dattere vorme hadde v...
 Liep in 't here siere vaerde...
 So dat die Grieken dat v....
- 335 Dies wanic dat si sindent...
 Ne hadde Tydeus sone g...
 Die Grieken waren all....
 Alse die sagytaer was ver.....
 Dronghen hem die Griek.....
- 340 Ende daden met crachte sae..
 Die van Troyen achter ga..
 Ende drevense weder up da....
 Meneghen slougen siere n...
 Een coninc was daer
- 345 Scone ende vromech n...
 Fillias was hi ghen...
 Gheboren was hi in een l...
 Dat men heetet Pallatine,
 Hiet die aventure sine.
- 350 Up Achillese wilde hi jo....
 Daer hi hem niet en moc....
 Want Achilles die staken...
 Die was hem eene sware...
 Hector saget het was he...
- 355 Up Achillese dat hi reet
 Elkerlijc deet rechts alse...
 Want si waren vromech....
 Ende daer toe van grote we..
 Si braken die vaste sper.
- 360 Ende vielen beede ter erden
 Maer si spronghen saen u...
 Achilles, spranc up met....
 Hi slouch sijn hant an t....
 Galenteye heeft hi ghen....
- 365 Ende keerde danen hi was....
 Nu mach hi wel te rechte....

Mach hijt te sinen lieden b....
Hector was gram hi riep
Dat si omt ors souden p....
370 Ghi heren haelt mi dat
Nemmermeer en werdic...

De borchgravinne van Vergi.

Dit dichtstuk werd in het begin der XIVe eeuw vervaerdigd, en zoo als men in de laetste verzen vindt aengeteekend, den 24 mei 1315 voleind. Het zelfde onderwerp, in het oud fransch behandeld, treft men aen, op bl. 296, D. IV, der *Fabliaux et contes des poètes françois des XIe, XIIe, XIIIe, XIVe et XVe siècles*, par Barbazan. Paris, 1808. Deze opstel vervat aldaer slechts 960 verzen en voert tot opschrift: *Ci commence de la Chastelaine de Vergi qui mori por loialment amer son ami*. Ik schrijf hier het begin over:

Une maniere de gent sunt
 Qui d'estre loial sanblant funt,
 Et de si bien consoil celer,
 Qu'il se covient en aus fier;
 Et quant vient qu'aucuns si decuevre,
 Tant qu'il sevent l'amor et l'uevre,
 Si l'espandent par le païs,
 Et en font lor gas et lor ris.
 Si avient que cit joie en pert
 Qui le conseil a descouvert:
 Quar tant com l'amors est plus grans,
 Sunt plus marri li fin amans,
 Quant li uns d'ax de l'autre croit
 Qu'il ait dit ce que celer doit.
 Sovent tel meschief en avient,
 Que l'amor falir en convient
 A grand dolor et a vergoingne,
 Si com il avint en Borgoingne
 D'un chevalier preu et hardi,
 Et de la dame de Vergi.

Dit fransche, even als het volgende oud-vlaemsche dichtstuk, vervat een mingeval der borchtgravin van Vergi met een ridder uit het hof van Bourgondie. De hertog aen wie de liefde dezer alleen bekend was, vertrouwde dit heimelijk, met bedreiging der dood, zoo zy 't ooit openbaerde, aen zyne echtgenote. Doch op een feest kort daer na te Dijon gegeven, deed de hertogin aen de borchtgravinne van Vergi verstaen dat hare minnaryen niet onbekend waren. Dit verwijt kwetste haer hart zoo diep, dat zy door pijn getroffen zich vertrok en schielijk bezweek. Haest koomt het den hertog ter oor, die in gramschap opgetogen, gedurende dit zelfde feest met een zwaerd in de danszael tredende, aldaer zyne vrouw het hoofd afsloeg⁽¹⁾.

Door dit oppervlakkig verhael, ziet men genoegzaam dat dit gedicht in geene deelen met het onderwerp, welk Dubelloy als treurspel behandelde overeenkomt, schoon dit ook het zelfde opschrift draegt. Dubelloy in gemeld treurspel, en M^w. De Lussan, in *Anecdotes de la cour de Philippe-Auguste*, stellen de plaets dezer gebeurtenis in Bourgondie; het staet echter vast dat dit in Vermandois, dicht by S. Quintijn voorviel, en dat de gelijkheid der namen *Vergi* en *Le Vergies* als oorzaak dezes misslags moet aenzien worden. De treurige avonturen van *Gabrielle De le Vergies* vindt men in *Voyage dans la Belgique, par Paquet-Syphorien*, t. I, p. 58, op de volgende wijs kortelijk beschreven: 'Omtrent het jaer 1196 huwde Albrecht van Fayel⁽²⁾ met Gabrielle, dochter van den heer van Le Vergies, dorp niet ver van Fayel gelegen. Raoul van Coucy was reeds lang op deze juffer verliefd; Gabrielle was aen zijn minbetoon niet ongevoelig gebleven, en had haer hand aen Du Fayel slechts door dwang harer ouders toegestaen. Hunne wederzijdsche liefde vermeerderde van dag tot dag, en de banden beider harten waren naeuwer dan ooit toegehaeld, toen Coucy geroepen werd om den koning in een tocht naer Palestinen te vergezellen. Hy nam oorlof van Gabrielle die hem, als pand harer eeuwige trouw, een met edele steenen bezet hoofdsieraed schonk. Coucy werd in het beleg van Acre doodelijk gekwetst. In zyne tent gebracht zijnde, deed hy zijn schildknaep Monlac roepen, en gebod hem na zijn dood zijn hart met zyne juweelen in een kofferken te sluiten om aen Gabrielle Du Vergies in eigene handen te bestellen. Een brief werd er bygevoegd waer in hy haer verzekerde, dat het aengeboden hart nooit had opgehouden voor haer te blaken. De schildknaep kwam in zijn vaderland terug, maer toen hy het kasteel van Fayel naderde, om den laetsten wil van zijn heer te volbrengen, werd hy door den echtgenoot van Gabrielle aengevallen en gedood. Du Fayel, na dat hy den brief, in het kofferken gesloten, gelezen had,

(1) Dit ziet mogelyk op den hertog Hugo I, die zyne vrouw ten jare 1078, onthalsde.

(2) *Fayel*, kasteel een kwaert uers van S. Quentijn, op den weg van Kamerijk.

nam, door deze ontdekking in gramschap vervoerd, een wreed besluit om zich over zyne, zoo hy dachte ontrouwe echtgenote te wreken. Hy deed het hart als eene pastei bereiden en haer voordienen. Daer zy er met smaek van at, noopte hy haer lust, en vroeg haer eindelijk wat zy van die spyze dachte: *Ik weet niet wat ik geëeten heb*, zeide zy, *maer 't beviel my ter dege*. Du Fayel stelde haer dan den brief van Coucy ter hand. Gabrielle kon de lezing niet voleinden, maer bezwymende besproeide zy dit schrift met hare tranen, en zeide tot haer wreed en onrechtvaerdigen echtgenoot: *Ja, die spijs was my allersmakelijkst en ik acht ze zoo hoog dat geene andere ooit my tot voedsel zal strekken*. In haer vertrek gesloten, weigerde zy alle vertroosting en door onheelbare droefheid overrast liet zy zich van honger sterven.'

Het kasteel Vergi, waarvan in het onderstaende gedicht wordt gesproken, was in Bourgondie naby de gemeente Reulle, drie uren en half van Dijon gestaen. Het verhief zich op den top van een hoogen berg, welk met steile rotsen bezet, een zeer moeilyken toegang opleverde. Eenige schryven de stichting dezer in de middeleeuwen zeer ontziene sterkte aen Vercingetorix toe; anderen beweren dat zy door den romeinschen bevelhebber Virginius werd opgeworpen. Het is bekend dat dit slot ten tyde van S. Leger reeds bestond, daer graef Guerin, broeder van genaemden heiligen, aldaer door uitzendingen van Ebroin in 673 werd gesteenigd. Manasses de Oude bewoonde Vergi in 880. Lodewijk VII bood het in 1159 den paus Alexander III aen, om aldaer als in een oninnemelijk fort (*Vergiacum castrum quod erat inexpugnabile*), de woede der zegevierende legerbenden van keizer Frederic te ontgaen. De hertog van Bourgondie Hugo III omsloot het in 1183, en het beleg duerde gedurende achttien maenden tot in 1185 voort. Doch de heer van Vergi stond het als leen aen Philips-Augustus af, die met eene aenzienelyke heirkraft naer Bourgondie trok, Chatillon innam en den hertog tot het opbreken des belegs dwong. In 1198 ging het aen Bourgondie over, door het huwelyk van Alix van Vergi met Eudes III. Lodewijk XI schonk dit kasteel aen Willem van Vergi. In 1490, werd het belegerd en ingenomen, en in 1609, op order van Henrik IV geslecht.

De Borchgravinne van Vergi.

- Gherechte minnare waer ghi sijt,
 Sijt op u hoede in alder tijt,
 Ende heelt dat u te helene steet;
 Maect van uwen lieve niet u leet,
 5 Het soude u namaels deren sere,
 Ende het ware groet onnere.
 Hout u wort bi u allene,
 Ende sijt in u herte rene,
 Ende en laet u herte niet verstaen,
 10 Ende het ware sere mesdaen
 Ochte ghi gheswighen niet en cont,
 Ende ghehouden uwen mont.
 Hoe saelt een ander dan ghehelen,
 Hoe nauwe ghijt hem wilt bevelen,
 15 Maer hoedt altoes u waerde
 Jeghen ghebaerde ende onghebaerde;
 Want men vint vele lieden,
 Die hem altoes ghereet bieden,
 Te dienste hem allen die se kinnen,
 20 Om dat se van hem willen winnen
 Haer heimelicheit, ende weten al,
 Ende segghen dat nemmermeer en sal
 Mensche van haren monde weten,
 Des si saen hebben vergheten,
 25 Want sijt haestelijc ute bringhen;
 Huedt u altoes van dien dinghen,
 Die heimelike minne dracht
 In u herte die u wel behaecht,
 Heelt se vrienden ende vianden,
 30 Sone worde niet te scanden;
 Want alst iement vremders weet,
 Soe es hire met soe ghemeet,
 Dat hijt vertelt te ·VII· staden;
 Dus blivet die minne verraden,
 35 Ende moet met rouwen scheeden,
 Ende maect ghevriende in veeden,
 Daer dic ave comt mesval,
 Als ic u vertellen sal,
 Dat in Borgoerien ghesciede,
 40 Daer toe saghen 't vele liede,
 Vander borchgravinnen van Vergi,
 Die sere minde enen ridder vri,
 Die al te vrome was ende coene,
 Ende hovesch in al sinen doene,
 45 T'allen spele in sinen tiden,
 Ende overdadech in dat striden,
 Soe dat die hertoghe der bi
 Sere vercoes den riddere vri,
 Ende nam desen here met heme.
 50 Soe datten minde als ic verneme
 De borchgravinne al te sere,
 Die ic noemde heden ere,
 Van Vergi was haer name.
 Die vrouwe was scoene ende bequame,

- 55 Ende gheloofde in allen sinne,
Den ridder vriendelijc haer minne
Van al dien dat si vermochte
Verpleghen ende hi an haer sochte.
Maer soe heimelijc si minden,
- 60 Dat se gheen mensche en kinden,
Ja dient sijt verstaen lieten;
Want si ontsaghen dat mesnieten,
Ende hadden vercoren om dat
Ene scoene heimelike stat,
- 65 In enen boegaert daer hi plach
Die te gane in den dach,
Also ofte si hem vermeien gingen;
Niemen en wiste van dien dinghen
Dan si onder hem ·II· beiden,
- 70 Soe sere hoeden se hem van scalcheiden.

- De boegaert dien ic vermane
 Daer die ridder in plach te gane,
 Stont ane die camer der borchgravinnen,
 Ende al die ridder quam daer binnen,
- 75 Soe sach sine wel altoes
 Want sine minde sonder loes,
 Ende hi hare alsoe weder;
 Ic wane ghi noit no seder
 En saeght selc ghelieve twee.
- 80 God die moet hem gheven wee,
 Die selke minne sceeden doet;
 De vrouwe onde die ridder goet
 Sere met goeder herten minde,
 Boven allen man die se kinde,
- 85 Wanneer si vore haer veinster lach
 Waest avont ofte in den dach,
 Ende si dan in den boegaert
 Des ridders gheware waert,
 Ende si was in hare camere allene,
- 90 Ontede si een doerken clene,
 Daer si allene ginc voer staen,
 Ende dede een hondeken ute gaen,
 Dat heimelijc ende clene was,
 Spelen in dat scoene gras;
- 95 Dat hondeken den ridder minde
 Want herde wel hetten kinde.
 Ende als den ridder sach 't hondekijn,
 Sach hi wel dat die vrouwe sijn
 Allene in die camer ware;
- 100 Dan soe ginc hi vort te hare,
 Ende in die camere soe bleef hi
 Al den nacht der vrouwen bi,
 Ende leefden met groten spele.
 Des si hadden herde vele,
- 105 Want ic houde wel over dat,
 Dat beter feeste es, t'selker stat,
 Die men selden hebben mach,
 Dan die men hevet al den dach.
 Dus duerde harre tweer minnen,
- 110 Dat se niemen en conde ghekinnen,
 Ene langhe wile tusschen hem tween,
 Entie ridder was allen een
 Jolijs, behaghel ende vrome mede;
 Soe waer men ridderscap dede,
- 115 Over al haddi den lof;
 Soe dat hi int thertoghen hof,
 Sere gheeert wert, wet vorwaer,
 Vanden meisenieden daer.
 Ja sonderlinghe die hertoghinne
- 120 Die leide ane hem hare minne,
 Dat se hem toende herde dicke;
 Maer sijn sin dat wanicke
 Lach soe vaste t'eere ander stede,
 Dat hem en roechte wat hi dede,
- 125 Hine achte twint, dat verstaet,
 Dat se hem toende goet ghelaet;

Sine weten de borchgravinne
Hadde algader sine sinne,
Ende hi de hare alsoe weder
130 Boven hoghe ende boven neder.
Die hertoghinne hadden gherne ghenomen,
Had sire toe moghen comen
Des ridders minne, op dat hi
Niegherincx bestaet en si.
135 Nu gheviel op enen dach
Dat die hertoghinne sach
Den ridder in die sale gaen,
Tot hem esse allene ghegaen,
Ende seide: 'Her ridder, goet ende ere
140 Moet u gheven God ons here,
Want ghi sijt goet ende scoene,
Ende mocht met eren draghen croene,
Van uwer groter vromecheit
Heeft men herde verre gheseit,
145 Dies betaemt u wel dat,
Dat ghi mint te selker stat,
Daer 't u eerlijc ende goet ware.'
Die ridder antworde hare:
'Te waren, vrouwe, in hebbe niet
150 Mi gheset daer toe iet,
Iemen te ghevene mine minne.' -
'Te waren, "seide die hertoghinne,"
Dese beide es te lanc,
Laet gaen u herte, ghevet haer ganc,
155 Des biddic u op alle bede,
Ende legt se t' ere hogher stede,
Daer u al doghet ende al ere
Af come des biddic u sere.' -
'Te waren, vrouwe, in weet waer bi,
160 Ghi dese redene segt tote mi,

- In ben grave, no coninc,
 In weet wanen mi dese dinc
 Comen mochte in eneghen weghe,
 Dat ic ene vriendinne ghecreghe
 165 Soe edel ofte soe wel ghedane,
 Als ghi mi ghevet te verstane.'
 Die vrouwe seide: 'Laet dese tale,
 Hier toe seldi comen wale,
 Ende of ic u gave mine minne,
 170 Beide met herten ende met sinne,
 Want ghijs mi wel dunct wert,
 Segget mi wes ghi beghert,
 Want ic ander u herde wel.' -
 'Mi dunct dat ghi maect u spel.'
- 175 Seide de ridder, 'vrouwe wet dat,
 Dat ic hier ende t'elker stat,
 Wil u vrient sijn ende dienen mede,
 Ende altoes op hoveschede,
 Ende altemale t'uwer eren;
 180 Maer jeghen die ere mijns heren,
 Die mi ere doet soe vele,
 Willic in erenste no in spel
 Nemmermeer verradere sijn;
 Dat wet wel, lieve vrouwe mijn,
 185 Ende ic sal bliven in deser maniere.'
 Doen antworde die vrouwe, sciere
 Ontstekende van groter erheit,
 Om dat hi hare aldus ontseit;
 Si seide: 'Her quaet, wie bid u dies?'
- 190 'Niemen vrouwe, ic been ries,
 Dat ic die dinc qualijc versta,
 Maer al sou't mi deren na,
 Ic en dade niet, lieve vrouwe,
 Minen here gheen onghetrouwe.'
- 195 Hier met esse verbolghelike,
 Ghegaen in haer camere rike,
 Die hertoghinne wel ghedaen
 Hevet haer siec ghemaect saen,
 Ende bleef ligghende alsoe
 200 Des te nacht quam toe.
 'S avons ginc slapen die vrouwe
 Al hadde si in 't herte rouwe,
 Neven den hertoghe haren man,
 Te wenen si doen began.
- 205 De hertoghe ter vrouwen seide:
 'Wat bediedt dese droefheide
 Die ghi maect aldus groet?
 Mi dunct des en es gheen noet.'
 De vrouwe seide: 'Ic seg't u here,
 210 Mi deert utermaten sere,
 Dat gheen goet here en can
 Ghekinnen enen valschen man,
 Ende enen verradere voer enen goeden,
 Dat hire hem vore mochte hoeden,
 215 Ende hem moeten ter oren gaen!'
 De hertoghe seide: 'In can verstaen

Niet wale, wat dit bediedt.
 Ic wane mi des niet es ghesciet,
 Want verraders, sem mijn ere!
 220 Hat ic ende scuwe sere,
 Noch en versta ic niet wale,
 Werwert dat went u tale.'
 De vrouwe seide: 'Ic segt u dan,
 Hi hout hier met u enen man,
 225 Ende enen ridder die vrome si,
 Die anleide noch heden mi
 Van minnen dat mi sere deert,
 Want het hadde mi onwert
 Van sijnre talen ende noch doet.
 230 Doen peinsdic in minen moet,
 Dat ic 't u here segghen soude,
 Want ic 't gherne saghe ende woude,
 Dat ghine van u liet gaen.
 Ghi hebdt hem ere te vele ghedaen,
 235 Vondijs noch bat sijn stade
 Hi mochte meer doen te quade.'
 Die hertoghe seide: 'Vrouwe laet bliven,
 Ic salne altemale verdriven.'
 Die hertoghe die dese claghe
 240 Hadde ghehoort lach toten daghe,
 Gheslapen dat hi niet en can;
 Want hi minde den jonghen man,
 Ende sinen wive gheloefdi mede,
 Als noch es der sotter sede.
 245 Ende doen hi was op ghestaen,
 Ontboet hi den ridder saen,
 Allene nam hine besiden,
 Ende sprac hem ane in corten tiden,
 Tusschen hem tween heimelike:
 250 'T' waren, "seide die here rike,"

- Hets scade dat dat ghi soe vrome sijt,
 Ende soe scoene, ende soe jolijt,
 Ende ghi mede sijt verrader,
 Trouweloes, ende oec quader,
 255 Want ghi hebdt vele ontrouwen
 Ghetoent an mi, ende an mier vrouwen,
 Dat ghj haer gisteren anleit van minnen.
 Ghi ne wout oec niet bekinnen
 D'ere die ic u hebbe ghedaen,
 260 Doen ghi na mijn onnere wout staen;
 Dies verbiedic u mijn lant
 Als minen gherechten viant,
 Ende dat ghi nemmermeer
 In minen lande doet ghekeer;
 265 Ic dade u hanghen als enen dief
 Wien dat leet si ofte lief.
 Doen die ridder hoorde de waert,
 Wert hi herde sere beswaert,
 Ende beefde met allen leden
 270 Van rouwen, ende van serecheden.
 Hem ghedachte siere vriendinnen,
 Die hi nemmermeer en waende ghewinnen,
 Daer hi nu af scheden moet,
 Ende vort hem soe wee doet,
 275 Ende sere meert sinen rouwe,
 Datten sijn here onghetrouwe
 Met onrechte heet verrader,
 Daer hi soe wel met was te gader,
 Ende seide: 'Here wet dat wale,
 280 Dat u die waerheit alte male,
 Nu niet en es gheseghet.'
 Die hertoghe seide: 'Wat dreghet!
 Die onscout en diedt u twint;
 Mijn wijf en es niet soe kint,
 285 Dat se soude die waerheit sparen,
 Anders dan die redene waren.
 Ic ben wel seker des besiet
 Dat de dinc aldus ghesciet,
 Want mi mijn niet en seide
 290 Anders dan die waerheide.
 Hoe mocti sijn soe fray van sinne,
 Ghi ne droeghet int therte minne,
 Alsoe ghi sijt, dat segt mi,
 In vernam noit verre no bi,
 295 Dat ghi ieweren minnet ie
 Ende men horet segghen nie.
 Maer wildi mi nu ter stat,
 Sweren ende gheloven dat,
 Bi trouwen ende bi eeden,
 300 Dat ghi mi selt die waerhede
 Segghen, die ic u vraghen sal,
 Entie waerheit lien al;
 Ic saels mi wel houden an u,
 Ende saels di wel verdraghen nu
 305 Der wanconst ende der talen
 Die ic hier ghelove wale,

Die mijn wijf voer waerheit seide.
 Die ridder die grote droefheide
 Hadde, ende begherde sere
 310 Die vriendscap van sinen here;
 Want hi node verloes sijn lant,
 Daer hi in soe dieren pant
 Laten soude sijn vriendinne
 Van Vergi die borchgravinne,
 315 Hier omme soe peinsde hi doe,
 Entie here sprac hem toe,
 Ofti sal doen sijn begheren,
 Hi wil hem in trouwen sweren.
 Die ridder die clein verstoet,
 320 Ochte wiste des hertoghen moet,
 Ochte waer omme hi vraghen wille,
 Ende gherne bleve in den lande stille,
 Ghelovet den hertoghe met eeden.
 Ic wane hem noit soe leede
 325 En gheschiede als dat hijt dede.
 Die hertoghe seide: 'Bi waerheide,
 Ic hebbe langhe u vrient ghesijn
 Daer omme en can ic in't herte mijn,
 Niet comen dat ghi onghetrouwe
 330 Mi sout doen al seit mijn vrouwe,
 Maer oec wanhaghet mi
 Dat seggic u wel waer bi.
 Om dat ghi u hout soe jolijs,
 Ghi moet emmer sijn amijs
 335 Van vrouwen of van joncfrouwen.
 Dies duchtic sere mijnre vrouwen,
 Dat mijn wijf es dien ghi mint;
 Want selve dede si mi bekint,
 Ende tusschen ons ·II te verstane,
 340 Dat ghi haer selven spract ane,

- Segt mi es sijt selve ofte wie't si,
 Want ghi hebt ghesworen mi,
 En doedijs niet altehant,
 Soe verbiedic u mijn lant
 345 Als verbannen ende verdreven
 Sonder keren, want u leven
 Doe ic u nemen wet voerwaer
 Keerdi emmermeer van daer.'
 Die ridder die dit hevet verstaen
 350 Bleef in groten anxte bevaen,
 Ende en dorste swigen no spreken bloet,
 Want beide soe waest sijn doot,
 Ochte te rumene sijn lant,
 Ochte sijn minne die onbecant
 355 Was, te oppenbaren daer.
 Die saken waren hem te swaer,
 Noede worde hi verdreven,
 Ende node woude hi te kinnen gheven
 Sijn vriendinne wie si ware.
 360 Dus stont hi in groten vare,
 Want hi wel weet al bloet,
 Welc hi doet hets sijn doot.
 Oec weet hi wel te voren
 Liet hijt dat hi es versworen
 365 Ende over valsch dlant rumen moet,
 Ende verliesen vriendinne ende goet,
 Maer goet ende lant haddi t'waren
 Alte male laten varen,
 Haddi allene behouden moghen
 370 Sijn vriendinne diene in hoghen
 Ende in peise leven dede.
 Hi peinsde om die soetechede
 Diese hem dicke hadde ghedaen
 Alsoe hi se an sinen armen hadde bevaen:
 375 'Ay moet ic se al hier verraden,
 Soe verlies ic se bi miere mesdaden,
 Oppenbaric onse mesdaet,
 Mi dunct dat mi alsoe staet
 Alsoe den Castelein van Coetsi,
 380 Die hovesch was ende vri,
 Ende sonder minne en was hi niet,
 Dus mag ic singhen wel sijn liet
 Dat hi sanc met droefheiden,
 Doen hi van lieve moeste scheiden:
 385 'Als ic peinse om die minne,
 Ende om die scoenheit die si inne
 Hevet, soe eest wonder dat ic duere,
 Ende om die scoene creature
 Soe verman ic ten beghinne
 390 Haer suete woort die mi in kinne
 Hebben gheset in d'avontuere;
 Hets wonder dat ic dan gheduere.'
 Alsoe dus die ridder goet,
 In den groten anxte stoet,
 395 Wat hi mochte ane gaen
 Wenende herde meneghen traen.

Alsoe dit merken began
 De hertoghe die dit sach an,
 Ontfarmdijs, want hem te male
 400 Dochte dat hi sijn sake wale
 Niet en der ontecken wel.
 Die hertoghe die niet en was fel
 Seide: 'Mi dunct in u ghelaet,
 Dat ghi mi hout over quaet,
 405 Ende over valsch, dat ic soude
 U dinct ontecken alsoe houde,
 Mi dunet ghi en betrouet mi niet.
 Ay en soudic 't helen niet,
 Bi Gode, here! dat kint wel
 410 Eer ic 't ontecke iement el
 Dat mi die liede seiden
 Aldus in heimelijcheiden,
 Ic liete mi eer d'oghen over luut
 D'een na d'ander steken wt.
 415 Waendi dat ic valsch soude sijn,
 Neen ic al waer 't die suster mijn,
 Dat ghi mi seit, nenic bi gode;
 Ic soudt vertrecken herde node.' -
 'Here "seiti" ghi segt waer,
 420 Maer 't fertrecken es mi te swaer,
 Want seidijt iement die nu levet,
 Die de werelt binnen hevet,
 Ic sout besterven sekerlike.'
 Doen antworde die hertoghe rike:
 425 'Dat ghelovic u bi miere trouwen,
 Dat nemmermeer man ofte vrouwen,
 Van minen weghe weten sal,
 Dat hout voer die waerheit al
 Noch in ghelate, noch in waert.'
 430 Die ridder stont sere vervaert,

- Ende weende uter maten sere:
 'Hier op sal ic 't u segghen, here,
 Dat ghi vraghet verstaet mi;
 Ic minne uwer nichten van Vergi,
 435 Die over scoene borchgravinne,
 Ende ic weet wel dat haer mijn minne
 Herde ontfanckelijc weder es.'
 Die hertoghe seide: 'Berecht mi des,
 Levet enech mensche die weet
 440 Hoe 't tusschen u beiden steet.'
 Die ridder antwerde ende seide:
 'Dat wet, here, voer waerheide
 Dat gheen mensche sonderlinghen
 En weet van onsen dinghen.'
 Die hertoghe seide: 'Hoe mocht sijn dat,
 445 Hoe soudi comen t'enegher stat,
 Onderlinghe t'enegher spraken.' -
 'Here, na dien ghi onse saken,
 Aldus vele wet, soe willic u,
 450 Al de warheit vertrecken nu.'
 Doen liet hi hem daer verstaen
 Hoe een hondeken quam ghegaen,
 In 't prieel hemelike,
 Ende hi dan wiste sekerlike,
 455 Dat tien tide bi hare,
 Niemen in die camere en ware.
 Die hertoghe seide: 'Es dit waer
 Soe biddic u leidt mi daer,
 'T ierst als ghi daer gaet,
 460 Te besiene oft aldus staet,
 Ic swere u bi der trouwen mijn,
 Dat ic daer alsoe heimelec sal sijn,
 Dats mijn nichte niet weten en sal.' -
 'Here, "seiti" dat lovie al,
 465 Ic ghetrouwe u alder doghet.'
 Die here seide: 'Als ghi wel moghet.' -
 'Vort here, seggic u dan,
 Van mi en weet nemmermeer man.
 Here, op dat u vernoit niet,
 470 'T avont als ghijs doncker siet,
 Dan sal ic gaen derwaert,
 Dan moghdi sien op dat ghijt gaert
 Ende mede gaen aldaer ter stede.' -
 'Ja ic bi miere kerstenhede.'
 475 Si viseerden daer ter stat,
 Onder hem beiden dat,
 Waer dat si vergaderen souden,
 Alsi daer wert gaen wouden.
 Dus sijn si ghescheden beide,
 480 Tote in der demsterheide;
 Den hertoghe verlangde sere daer naer,
 Want hi wiste gherne voer waer
 Weder dat sijn nichte si often si.
 'S avons quamen si, gheloves mi,
 485 Ter stat daer si hadden gheseit,
 Ende gingen en wech ghereit,

Ten boegaerde onder hem beiden
Met wel groten blijtheiden;
Doen siere beiden binnen waren,
490 Quam 't hondekijn sonder sparen
Alsoe als't te comen plach.
Alsoe dat die hertoghe sach,
Soe es hi en wech ghegaen,
Ende liet den ridder allene staen,
495 Om dat hi niet en woude
Dat sijn nichte weten soude.
Dat hondekijn quam ten here
Ende toefdene herde sere,
Daer na quam die borchgravinne,
500 Diene ontfinc met bliden sinne;
Daer was ghehelst ende ghecust
Des hem beiden wel lust,
Ende menech vriendelijc waert
Sprac d'een ten anderen waert.
505 Die hertoghe sach altoe,
Hoe 't daer mede was, ende hoe
Si mallic anderen sere custen,
Dies hem beiden wale luste.
Die ridder seide: 'Mijn vriendinne,
510 Sidi boven alle die ic kinne,
Ghi sijt mijn troest ende joie
Ghi soe huedt mi van vernoie.' -
'Wel lieve lief, "seide die vrouwe,"
Ghi sijt mijn feeste sonder rouwe,
515 Want ic weet al sonder waen,
Als ic u hebbe in minen aerm bevaen,
Ghesont ben ic dan ende blide;
Sone mocht ic dan tien tide,
Niet ghecrighen op ertrike
520 Bliscap al die ghelike.'

- Die hertoghe diere merct naer,
 Hevet verstaen wel voer waer,
 Dat was sijn nichte ende niement el,
 Die den ridder ontfinc soe wel;
 525 Dies liet hi nedervallen stille
 Al gader sinen quaden wille,
 Ende hielt dat vore waerhede
 Dat hem zijn wijf loghene sede,
 Ende valscheit dede verstaen,
 530 Sijn meswanen liet hi gaen.
 Entie ·ll· vriendelijc ghelieve,
 Gingen liggen te haren grieve
 Op een bedde vriendelike,
 Ende loken die dore liselike,
 535 Daer die ridder in quam.
 Ic weet wel dat elc anderen nam,
 Vriendelijc in die aerne sijn,
 Want in hem beiden was minne fijn;
 Haer feeste en dochte niet vertoghen,
 540 Dien nacht waren si in hoghen,
 Ende en sliepen nemmer twint,
 Ic weet wel dat eer gheint
 Den nacht was, eer 't hem was lief.
 Anderen daden si gherief.
 545 Si wouden wel dat een jaer,
 Den nacht hadde moghen dueren daer,
 Dat mach elc merken wel,
 Si hadden joeie ende spel
 Tote den nacht leden was,
 550 Entie dach comen was.
 Doen moesten die ghelieve scheeden
 Die den nacht onder hem beeden
 Hadden ghehad vrouden vele,
 Met helsen, met cussen, ende met spele,
 Met hoofschen woorden onder hem beiden
 556 Diese vriendelijc t' samen seiden,
 Ten scedene lieten se meneghen traen,
 Ende menech suchten ute gaen;
 Dus es die ridder wech ghegaen,
 560 Entie vrouwe die loec saen
 Een lettelkijn die dore naer;
 Maer si bleef staende daer
 Na hem siende tote dien,
 Dat sine nemmeer en mochte sien,
 565 Ende sanc oec dit liedekijn:
 'Altoes moeten mijn oghen sien,
 Waer si mijn lief vereeschen mogen;
 Want hi heeft al die herte mijn,
 Des moeti hebben met die oghen.'
 570 Doen die hertoghe besloten sach
 Die dore, quam hi al dat hi mach
 Den ridder haestelijc ghegaen,
 Ende nammen om den hals saen,
 Ende claghde dat sijn jolijt
 575 Duerde alsoe corten tijt,
 Ende soe cort waren die nachte.

In dit ghepeins, in dit ghedachte
 Was oec die vrouwe daer hi af sciet,
 Dier hi al sijn herte liet.
 580 Die hertoghe seide: 'Bi onsen here
 Ic minne u uter maten sere,
 Ende wil u van miere vrouwen,
 Emmermeer vort ghetrouwen,
 Want ic u ghetrouwe vinde
 585 Van dat ic niet en kinde.'
 Die ridder seide: 'God loene u, here,
 Ic bidde u uter maten sere,
 Dat ghijt heelt voerwaert meer,
 Want quamer toe enech keer,
 590 Dat iement wiste ofte ute quame,
 Ic weet wel dat icker seker an name
 De doot, sonder eneghe beide.'
 Die hertoghe antwerde ende seide:
 'Sijt seker dat van minen wegghen,
 595 Ewelijc sal sijn gheswegghen,
 Vore elken mensche die levet.'
 Die hertoghe orlof ghenomen hevet,
 Ende es van hem ghesceiden daer.
 Als 't eten tijt was daer naer,
 600 Entie ridder quam te hove,
 Daer hi was van groten love,
 Ende gheprijst herde sere,
 Die hertoghe dedem meerder ere
 Dan hi hadde ghedaen te voren,
 605 Des hadde die hertoginne toren,
 Want si sere den ridder haet,
 Om dat hi se hadde versmaet,
 Ende maecte haer siec ende swaer,
 Ende stont op vander tafelen daer,
 610 Ende es in haer camere ghegaen,

- Ende ginc neder ligghen saen,
 Op haer beedde of si siec ware.
 Si woude wel dat te hare
 Die doot quame daer si leghet,
 615 Doch heeft een knecht gheseghet
 Den hertoghe sonder beiden,
 Dat se bevaen ware met siecheiden,
 Ende op haer bedde laghe die hertoginne.
 Die hertoghe die grote minne
 620 Droech te siere vrouwen waert,
 Wert te hant sere vervaert,
 Ende es haestelijc op ghestaen,
 Ende in die camere ghegaen
 Ter vrouwen ende vraghde hare
 625 Wat node dat haer ware.
 Die vrouwe die haren toren wach,
 Ende lettel goed den man ontsach,
 Seide aldus: 'Te waren, here,
 Mi deert uter maten sere,
 630 Dat ghi mi prijst soe lettel goet,
 Ende soe lettel eren doet,
 Dat ghi den gonen houdt over vrient,
 Die an mi wel hevet verdient
 Dat men hem name dlijf.
 635 Hi es quader dan een keitijf.
 D' onnere die hi mi messeide,
 Ende die hi mi te voren leide,
 Was alsoe wel uwe als mijn,
 Maer in maechs niet ghewroken sijn.
 640 Ghi hebten liever dan te voren,
 Om te meerdere minen toren,
 Soe doedi hem meerder ere.' -
 'Laet varen, vrouwe, "seide die here,"
 Wet wel dat ic niet wesen en sal
 645 Verrader, want ic boven al
 Van mier herten verraders haet,
 Ende bi mi niet dueren en late;
 Wat hulpt die sake die ghi mi
 Seidt, dat wetic wel dat si
 650 Al loghen ende niet waerheide,
 Soe wel wetic sijn heimelijcheide,
 Hine peinsde noit in 't herte niet
 Die valscheit die ghi hem antiet.
 Het ware beter dat mens sweghe.'
 655 Die here stont op ende ginc weghe,
 Entie vrouwe bleef verbolghen,
 Die hem node soude volghen. -
 Maer eer hi emmermeer van hare
 Vercrijcht stille oft oppenbare
 660 Solaes, hi sal haer weten doen,
 Dat hi weet van den baroen.
 Si peinsde wel dat si sal
 Noch van hem weten al,
 Mocht sine in haren aerm ghecrighen,
 665 Hine souts haer niet swighen.
 Hier na peinsde die vrouwe sere,

Ende pijnder na in allen kere
 Hare ensien, om dat se woude
 Dat hi haer segghen soude.
 670 Te waren, men hevet dicke ghesien
 Alsoe die vrouwen spannen na dien
 Om te weten enech dinc
 Dat hem enechsins ontsinct.
 Soe anhanghel sijn die vrouwen
 675 Ende soe krijghel in goeder trouwen.
 'S avons als die nacht quam toe
 Entie hertoghe quam slapen doe,
 Blide, wel, ende in goeder hoghen,
 Soe es die vrouwe besiden ghetoghen,
 680 Alsoe die haer belghet sere,
 Maer in sinen aerm nam se de here
 Ende cusse se vriendelike.
 Doen seide die hertoghe rike:
 'Ligt met peinse ende laet varen;
 685 Want valsche man en leeft, te waren,
 Op ertrike, dan ghi sijt een,
 Ende sotter wijf en levet gheen
 In die werelt dan ic been ene.
 Men soude vroeder van enen stene
 690 Sniden ofte houwen dan ic si,
 Want wat dinc ghi segt mi
 Dat ghelovic alte male
 Ende u ghelaet en uwe tale,
 Dat doet die minne die ic t' uwaert draghe.
 695 Ghi segt mi meneghe loese saghe,
 Ende doet verstaen dat ghi mi mint,
 Ende ic ben ooc soe kint,
 Dat ic u gheloeve wale
 Van dat ghi mi segt te male,
 700 Maer dat dit al loghene si,

- Dat hebdi ghetoent mi
 Om een clein sake maer,
 Daer ic u heden vraghde naer;
 Hets waer in wilder weten niet,
 705 Dat ghi dus groten valscheit pliet,
 Dat ghi mi sout helen saken
 Die ghi wijst ofte eneghe spraken,
 Dat deert mi en segt wale
 Dat ghi dese werelt alte male
 710 Niet soe lief en hadt als ghi mi daet;
 Nu sie ic wel dat ghi mi versmaet
 Ende ghi wet doch, lieve here,
 Dat ic u minne herde sere,
 Ende ic u niet ghehelen en can,
 715 Het es recht ghi sijt mijn man;
 Waer 't mi goet ofte quaet,
 Ic soude u segghen minen raet,
 Maer nu seggic u dat ghi
 Wel cont helen jeghen mi,
 720 Het deert oec miere herten sere
 Dat seggic u, wel lieve here.'
 Mettien heeft se een suchten begonnen,
 Entie weenen, dat haer ronnen
 Over d'anschijn die tranen.
 725 Die hertoghe die dit sach ane
 Het deerdem sere, te waren,
 Ende seide: 'Goede vrouwe laet varen,
 In mochte die tranen niet ghedoeghen,
 Die ghi laet wt uwen oeghen,
 730 Noch de grote serechede,
 Maer wet wel voer waerhede,
 Dat de sake die ic weet
 U te vertellen niet en steet,
 Ende niemen sone weet die,
 735 Ende soe waer 't dan dorpernie,
 Dat ic se u liete verstaen.'
 Die vrouwe antwerde saen:
 'Here, soe en segghes mi niet;
 Maer mi doet int therte verdriet,
 740 Dat ghi mi niet en gheloevet soe vele,
 Noch in ernste noch in spele,
 Alsoe t' ontecken enen raet,
 Ghi hout mi seker over quaet,
 Ic waende heimelicker met u
 745 Hebben gheweest dan ic ben nu.
 Ghi haet mi dats goet te siene,
 Mi steet des raeds wel t' onsiene.'
 Mettien weene se vele meer.
 Den hertoghe dien 't herte seer
 750 Hadde om sijns wijfs rouwe,
 Antworde: 'Te waren, vrouwe,
 Ic gheloeve u herde wale
 Dat ghi emmer die tale
 Sout helen die ic u seide,
 755 Ende dat ic u die heimelijcheide,
 Die ic hebbe in minen sin,

U niet sculdich te helen en bin,
Op dat sal ic 't u doen verstaen,
Maer dat wet, al sonder waen,
760 Bi miere trouwen; es der sake,
Dat icker af hore eneghe sprake,
Ghi sterft er omme wetet wale.'
Die vrouwe die hoorde die tale,
Sprac: 'Dit gheloevic, want ghi wet wel,
765 Dat ic en ben scalc no fel,
Soe dat ic enech dinc, bi gode,
Jeghen u soude segghen noede.'
Die hertoghe haer gheloefde,
Daer hi sent sere om droefde,
770 Ende begonste haer te vertellen al
Van siere nichten groot ende smal,
Die borchgravinne van Vergi,
Ende hoe die ridder ende hi
Waren 's avons in den bogaert,
775 Ende hoe hi ginc besiden waert,
Ende hoe dat hondeken quam,
Daer 't den ridder staende vernam,
Ende dat ghevaren alte male
Verteldi hare herde wale,
780 Ende hiet haer dat sijt helen soude
Ofte si haer lijf behouden woude,
Want hijt haer op die doot ohiet
Op dat sijt vorder seide niet.
Den hertoghe gheloofde sijt.
785 Maer wet dat se groter nijt
Hadde in haer herte binnen,
Dat die ridder nedere minnen
Soude, ende haer ontseide,
Dochte haer grote versmaetheide,
790 Dat hi haer hadde ghedaen.

- Si peinsde in haer herte saen,
 Ja, om die vrouwe van Vergi
 Soe heeft hi versmaet mi;
 Maer op dat ic den sinxen dach
 795 Met ghesonden leven mach,
 Ic sal haer ene lesse lesen,
 Si salder af bescaemt wesen.
 Dit peinsde se in haren sinne,
 Maer wael haelt die hertoginne.
 800 Te sinxenen dat daer quam bi,
 Soude houden hof die hertoge vri,
 Ende ontboet al te hande,
 Al die vrouwen van den lande,
 Entie joncfrouwen mede,
 805 Want het was altoes sijn sede.
 D'ierste was die borchgravinne
 Die ten ridder droech minne.
 Si quam te hove blidelike,
 Want si was scoene ende rike.
 810 Maer doen die borchgravinne quam,
 En se de hertoghinne vernam
 Soe ontstac si als een vier,
 Want haer oghen sien se hier
 Dien si haet alder meest,
 815 Nochtan heeft si se meest ghefeest,
 Ende ghetoent scoen ghelaet
 Dan enegher vrouwen die daer staet,
 Maer grote pine doet haer verdrach,
 Dat se haer niet segghen en mach
 820 Dat si wel sere begheert
 T' onteckene te haer weert.
 Doen die feeste leden was,
 Na den eten, gheloevet mi das,
 Soe heeft die hertoginne vernomen
 825 Die vrouwen die daer waren comen,
 Ende leide se in haer camer binnen,
 Om dat si daer souden beghinnen
 Dansen, reien vriendelike;
 Daer was meneghe vrouwe rike,
 830 Scoene, behaghel ende valiant.
 Die hertoghinne die doe vant
 Hare stade ende haren tijt,
 Moeste oppenbaren haren nijt,
 Dies si hadde in 't herte vele,
 835 Ende seide ofte ware in spele:
 'Vrouwe borchgravinne, sijt blide,
 Want ghi mint nu ten tide
 Een scoen lief ende feitijts
 Ende hebdt enen fraien amijs.'
 840 Die vrouwe antworde spellike:
 'Dat wet wel, vrouwe rike,
 Dat ic niet minne niemen en an,
 Dan minen here minen man,
 Dien God gheve blisscap ende ere,
 845 Want ic en minne niement mere.' -
 'Neen, vrouwe, dese tale

Es gheloeflijc wale,
 Want ghi hebt gheleert soe wel
 U ambacht, al sonder spel,
 850 An dat clein hondekijn
 Dat wel can dat ambacht sijn'
 Die vrouwen hoorden 't alle wale,
 Die daer waren in die sale.
 Maer niet en wisten se wat droech,
 855 Om dat die borchgravinne^(*) loech.
 Maer die scoene borchgravinne
 Wert bedrueft in haren sinne,
 Si wert altemale ontdaen,
 Ende ginc in ene waerderebbe saen,
 860 Daer in lach ene sieke joncfrouwe.
 Op een bedde viel die vrouwe
 Droevende ende clagende sere,
 Ende seide: 'Ay god! lieve here,
 Ontferme u mijns doer uwe godheit,
 865 Wat eest dat mijn vrouwe seit,
 Die vermaende van den honden mijn.
 Here god! wanen mach haer comen sijn?
 Van iement dan dat hijt heeft,
 Dien ic minne vore al dat leeft,
 870 Hare gheseit ende verraden mi.
 Nochtan en dedijs niet, en si
 Dat hi se mint vele meer
 Dan mi, dat mi 't herte seer
 Doet, nu hebbic wel bekint,
 875 Dat hi mi niet en mint,
 Alse hi mijns gheloefte af gaet.
 Ay suete god! want mi soe staet,
 Dat icken minne vore al die leven,

(*) Lees *hertoginne*.

- Ende hoe mach hi mi begheven,
 880 Ende een ander vore mi geet,
 Dat soe meeret mi mijn leet,
 Hi es die gone die oit was
 Mijn deduut ende mijn solas.
 Ay! lieve vrient, hoe es dit comen,
 885 Dat ghi mi al sijt ghenomen,
 Ende die valscheit ghedaen mi?
 Te waren, lief, ic waende dat ghi
 Mi ghetrouwer gheweest hadt vele,
 Beide in ernste ende in spele,
 890 Dan Triestram Isauden was;
 Want god kint die waerheit das,
 Dat ic u minde vele mere
 Dan Isaude Triestram dede eere;
 Ja, seerdere mindic u mede
 895 Dan ic mijns zelfs lichame dede,
 Ende ghi hebdt mi nu verraden,
 Dat sal mi mijn leven scaden,
 Waerlijc ghi daet sonde,
 Want ic sal, op dese stonde,
 900 Becoren hier die bitter doot;
 Ay! lieve lief, twi makedi bloet
 Onsen raet, dat wondert mi.
 Ic betroudu meer dan ghi
 Mi hier trouwe hebdt ghetoent;
 905 Ic ben verraden ende ghehoent,
 Want waer god comen sekerlike
 Selve ute hemelrike,
 Ende hadde mi ghelooft sijn vroude,
 Ende ic u daer mede soude
 910 Verliesen, ic hadt weder seit;
 Ghi waert mijn joie ende mijn blijdtheyt.
 Soe groten rouwe hevet 't herte mijn,
 Om dat ic van u waende sijn
 Ghemint herde ghetrouwelike,
 915 Dat ghi mi dic valschelike
 Daet verstaen met menegen worde,
 Die ic u selven spreken hoerde.
 Ay! lieve vrient, in waende niet,
 Dat ghi mi soudt laten iet,
 920 En vertellen onse minne
 Si hertoghinne ofte coninghinne;
 Waer di lief vore mi doot bleven,
 Ene ure en haddic niet willen leven,
 Dat wet, suete lief, voer waer,
 925 Ic hadde liever te sterven daer,
 Ende sijn gheleit neven u side.
 Sone maghic nemmermeer soe blide
 Sijn, als ic daer af soude wesen;
 Ay! minne, eest recht van desen,
 930 Dat men 't vertelt ende oppenbaert
 Ons begherte ende onse vaert,
 Ghelijc dat nu es ghedaen.
 Hets waer hi woude mi af gaen,
 Want ic seidem al oppenbare

- 935 Alse ons minne worde mare,
Dat ic 't emmer besterven soude.
Nu es ghedaen mine vroude.
Sent ic scheiden moet van heme,
Soe biddic gode dat hi neme
- 940 Hastelike mijn leven,
Ende sijn ghenade mi wil gheven,
Ende bidde gode ontfermelike
Dat hij 't den gonen ewelike
Vergheven, die mi heeft verraden,
- 945 Ende sta hem ewelijc in staden,
Ende gheve hem ere ende prijs,
Ende vergheve hem in alder wijs
Mijn doot al heeft hi mi onwaert,
Mijn herte altoes siere eren gaert,
- 950 Ende al heeft hi dit gheseit,
Van hem comt mi selc soetecheit,
Dat mi te sterven en es gheen pine.'
Haer arme nam die vrouwe fine,
Ende hevet haer selven bevaen,
- 955 Om haer borste ende seide saen:
'Lief, ic bevele u onsen here,
Suchtende met groten sere,
Hier met dwanc se haer arme toe,
Dat haer 't herte scoerde doe,
- 960 Ende bleef doot liggende daer
Op dat bedde, dats waer.
Haren vrient ende amijs,
Die scoene was ende faitijs,
En wiste niet van deser dinc.
- 965 In die camere dat hi ginc,
Daer die dans was ende die feeste,
Maer en was hem niet dat meeste,
Hem en behaghes twint niet,

- Want hiere sijn lief niet en siet
 970 Dat hem wonderde sere,
 Ten hertoghe seide hi: 'Here
 Deeus! here, ende waer bi
 Eest dat u nichte niet hier en si,
 Sine hevet niet hier ghewesen.'
 975 Die hertoghe sach al omme met desen,
 Toten ridder seide hi mettien:
 'Gaet in ghene waerderebbe sien,
 Want icker en siere hier niet,
 Ofte si daer mach wesen iet.'
 980 Te hare liepi haestelike,
 Ende helse se vriendelike,
 Ende custe an haren mont,
 Die ende te meneger stont.
 Cout vant hi den mont ende bleec,
 985 Dat si haer selven niet en gheleec,
 Hi sach wel dat se was doot.
 Doen riep hi met rouwen groet:
 'O Vriendinne, dien ic minde sere,
 Nu helpt god wel lieve here,
 990 Si es doot wat sal ic angaen.'
 Die maget die stont op saen
 Die daer siec lach, doen si hoorde
 Ende verstont des ridders worde,
 Si seide: 'Here, het mach wel wesen,
 995 Want men noit hoerde lesen,
 Van meerren rouwe dan si
 Heeft ghemaect die vrouwe vri,
 Om die doot heeft si ghebeden,
 Sent si hier quam met droefheden,
 1000 Om dies die hertoginne seide,
 Van harer minnen die waerheide,
 Dat haer was herde leet,
 Want in die camere si haer verweet
 Van een hondeken cleene,
 1005 In desen rouwe, in desen weene,
 Heeft si gheweest een wile groet,
 Ende bat dic om die doot.
 Mi dunct si heeft se becort.'
 Alsoe die ridder verstont die woort,
 1010 Dat hi heeft dood die vrouwe hoghe,
 Om dwoort dat hi den hertoghe,
 Dat hijt hem al liet verstaen,
 Doen wert hi met rouwen bevaen,
 Dat hi beefde met allen leden,
 1015 Ende viel in onverduldecheden,
 Ende seide: 'Lacen! lieve amie,
 Dat u mijn oghen saghen nie,
 Ghi waert scoene ende wel gheraect mede,
 U doghet ende u hoveschede
 1020 Die es al te male nu leden
 In wel groter jammerheden.
 Ic ben verradere ende onghetrouwe,
 Ic hebbe u doot, wel lieve vrouwe,
 Het ware recht dat ware ghekeert

- 1025 Dese mort te mi weert,
Die ghedaen hevet dit verraet,
Ende dese grote overdaet.
Ay mi, ghine mesdaet mi niet,
Al hebdiere omme dit verdriet.
- 1030 Maer u trouwe es soe groet,
Dat ghi sijt van rouwen doot.
Nu eest recht dat ic wreke,
Over mi selven haesteleke
Die dese verradenesse dede.'
- 1035 An ene want hinc daer ter stede
Een scaerp sweert dat daer hinc,
Dat trac hi ute ende ginc
Weder daer die vrouwe lach,
Die hi droefelijc ane sach.
- 1040 Daer hi hare dus stont bi,
Met weenenden oghen seide hi:
'Ay! gheraecte vrouwe fijn,
Nu willic u goet rechter sijn
Van miere groter valscheden,
- 1045 Ende d'ontrouwe die ic u dede.'
't Sweert nam hi in die hant,
Dat hi haelde ane die want,
Ende staec 't hem int therte vore,
Dat het bander^(*) side quam dore,
- 1050 Ende viel neder op haere doot.
Dit sach die maghet, in anxte groot
Wert si ende sere vervaert,
Ende liep ten hertoghe waert,
Ende deedt hem alsoe verstaen,
- 1055 Als 't in die camere was vergaen,
Ende hoe steerf die vrouwe fijn,

(*) Vander side?

- Om dat haer vanden hondekijn
 Verweet mijn die hertoginne,
 Vore die andere diere waren inne.
- 1060 Als 't die hertoghe hevet verstaen,
 Wert hi met rouwen sere bevaen,
 Entie joncfrouwen al te male,
 Ende hi ginc uter sale;
 In die waerderebbe es hi comen,
- 1065 Ende heeft die ghelieve vernomen
 Doot ligghende alle beide.
 Een twint hi doe niet en seide,
 Al waest dat hem sere deert.
 Hi toech uten ridder 't sweert,
- 1070 Sere verbolghen ende ontdaen,
 Ende es in die camere ghegaen
 Daer dans was ende feeste groet.
 't Sweert soe droech hi al bloet,
 Ende es in die dans comen,
- 1075 Daer hi sijn wijf hevet vernomen,
 Ende sloech haer 't sweert op 't hoot boven
 Dat haer die hersene cloven,
 Ghelijc hi haer gheloofde wale
 Doen hijt haer seide te male.
- 1080 Die vrouwe viel neder doot.
 Daer wert droefheit herde groot
 Van hem allen, te waren,
 Die daer ter feesten comen waren.
 Die hertoghe seide saen
- 1085 Vore hem allen die 't wouden verstaen,
 Alle die sake van worde te worde,
 Daer 't menech mensche toe hoerde,
 Die 't alte rouwelijc claghen;
 Als si die ghelieve saghen
- 1090 Alsoe beide ligghen doot,
 Was daer rouwe herde groet,
 Dat hof sciet met rouwen daer.
 Die hertoghe dede daer naer
 Die like graven sonder letten mee,
- 1095 Onder enen saerc leide hi die twee,
 Die soe ghelieve waren.
 Dandere leidi oppenbaren
 Eerlijc t' eere ander stat.
 Entie hertoghe om dat
- 1100 Hadde den rouwe soe groet,
 Dat se om sinen wille doot
 Waren, heefti 't cruce ontfaen,
 Ende voer over zee saen;
 Daer hi te hant wert tempelier,
- 1105 Ende liet al sijn heerscap hier,
 Daer leidde hi een heilich leven,
 Ende hevet dese werelt begheven.
 Wie dat draghet der minnen doegen,
 Trecke dit exempel vore oghen,
- 1110 Ende hele die minne al te male,
 Jeghen die liede soe doedi wale,
 Sonder jeghen sine vriendinne.

- Soe blivet verholen sine minne,
Want der verraders es soe vele,
1115 Die gherne benemen der minnen spele.
Dies moet se god vermalendien,
Ende algader hare paertien.
Segt alle: Amen, hets wel ghedaen.
Dese rime, wet sonder waen,
1120 Was gheendt sonder saghe,
In mey ·XXIII· daghe,
Doen men screef ons heren jaer
M ·CCC· wet wel voer waer,
Ende ·XV· daer toe mede.
1125 Nu sende ons god sinen vrede,
Des onne ons die hemelsche vader,
Amen segget alle gader.

Dit sijn Seneka leren.

Het onderstaende dichtstuk is uit het latijnsch prozaschrift: *Excerpta quaedam e libris Senecae*, vertaald. Dit opstel, uit Seneka's werken samengetrokken, behelst vertroostingten tegen de treffendste schokken des lots, tegen de dood, het afsterven van vrienden, het verlies van goederen, enz.

De vlaemsche vertaling, in verzen, als eene samenspraek tusschen Vader en Zoon behandeld, blijft het latijnsche, voor 't geen den gang der gedachten betreft, na genoeg gelijk; doch niet zelden is het breedvoeriger, en soms naer de zeden en gewoonten dezer landen gewyzigd, als op v. 542, alwaer de zoon den vader over het verlies zyner goederen klaegt. Het latijnsch heeft slechts: *Naufragium feci*, welk in de vertaling, op de volgende wijs is omgewrocht:

Vader, ic hadde goet ghewant,
 Ende soude varen in Inghelant,
 Om wolle, ende om ander goet,
 Ende als wi quamen in die vloet,
 Doe quam die stroem soe over groot,
 Wi waenden alle wesen doot, enz.

Als ic die werelt al dor merke,
 Soe en vindic in leke, no in clerke,
 Noch out, noch jonc, no man, no wijf,
 Die gheleiden can sijn lijf,
 5 Sonder draghen ende verdriet;
 Want dit alle daghe ghesciet,
 Ende niement hier ute en es ghenomen.
 Woude dan een man daer toe comen,
 Dat hi troest woude ende raet gheven
 10 Den ghenen die dus swaerlijc leven,
 Men mochtene herde gherne horen,
 Dit darric segghen wel te voren.
 Het quam een boec al in mijn hant,
 Daer ic in ghescreven vant,
 15 Papen conste hi troesten ende leka,
 Een meester ende hiet Seneka,
 Hi screef enen sinen vrient,
 Dies jeghen hem dicke hadde verdient,
 Een boec dat was ghescreven al,
 20 Jeghen alderande swaer gheval,
 Dat den mensche ontmoeten mach.
 Dat beste dat ic je ghesach

- Van siere groette als ic mereke,
 Beide an leke ende an clerke,
 25 Want inne kinne niemene soe bedroeft,
 Noch die troest alsoe behoeft,
 Noch die met rouwen es soe beseten,
 Maer wilt hi sinen rouwe meten
 Met redene die hier ghescreven es,
 30 Hi wert ghetroest, sijt seker des.
 In dit boec selen si twee
 Te samen spreken ende nemmee,
 Dats een sone ende sijn vader.
 Die sone sal claghen algader
 35 Sijn vernoy ende sijn verdriet.
 Die vader en saelt laten niet,
 Hine sal den sone t'elken male
 Troesten met gherechter tale.

Die Sone clacht den Vader dat hi sterven moet.

- Die sone spreect den vader an,
 40 Ende seide: 'Vader het quam een man
 Die seide dat ic sterven moeste,
 Ic hadde te doenc van goeden troeste.

Die Vader troeste den Sone.

- Die vader antworde ende sprac:
 'Lieve sone, houdt dijn ghemac,
 45 Waeromme quaemstu in dit leven,
 Dattu weder moets begheven?
 Wine sijn hier anders niet dan gaste,
 Wine moghen hier hebben negene raste,
 Alsoe wi hier een stuc hebben gestaen,
 50 Ten lesten moeten wi henen gaen.
 Ic waende u ene nuwe dinc ware geseget,
 Neent niet, ons allen heeft gheleget
 Nature dit inde, wie lange wi leven,
 Ende niet sekens oec ghegheven.
 55 Nature heeft dat ghesworen,
 Alsoe vollec als wi sijn gheboren,
 Dat si alle daghe ter doot waert
 Ons sal leiden ene dachvaert.
 Ilets sotheit dat iement soude ontsien
 60 Dinc, dat hine mach ontvlien.
 Al mach men sterven eenwarf ontstaen,
 Altoes en mach mens niet ontgaen.
 Dune waers d'icrstc niet die staerf.
 Dune sterves oec nemmer leestwaerf,
 65 Het esser vele voer di ghevaren,
 Si comen oec na met grooter scaren.
 God ons allen gheeft dit leven,
 Hi hevet ons oec alsoe ghegheven,
 Dat hijt mach nemen als hi wille.
 70 Hets beste dat wi swighen stille,
 En es niemen die nu leeft,
 Die anderssijns sijn leven heeft,

Ochte dan een here van sinen knecht
Niet ne wille hebben dan sijn recht,
75 Ende hem die knecht dan de^(*) beclaget,
Wat wondre es datten die here verjaget?
Waeromme en souttu daer niet comen,
Daer niemen en es wtghenomen?
Waeromme en kinstu niement hier,
80 Dattu best een redelijc dier,
Dat sterven moet, als comt den dach,
Daer du ontsampen niet en mach.
Wat ghemact es hier beneden,
Dat moet sterven in allen steden.

Die Sone clacht den Vader dat men sijn hoet af sal slaen.

85 Vader, ic ghestroeste mi dan,
Maer mi seide die selve man,
Dat men mi 't hoeft af soude slaen,
Ende dies en mochtic niet ontgaen.

Die Vader castijt den Sone.

Lieve sone, nu antwerde mi,
90 Het si dat hier een mensche si,
Die moeste sonder verdinghen
Ene sware gracht overspringhen.
Wat scade hem dat hi sonder sparen
T'enen male mach overvaren,
95 Soe dat hi ware soe treghe,
Dat hi langhe ware up den weghe.
Ic soude menen oppenbare,
Dat corste d'alre beste ware.

Die Sone clacht den Vader dat hi sal werden verslaghen.

Trouwen, vader, men seide mi dat,
100 Dat ic soude op ene stat

(*) Lees des.

Met vele sweerden sijn verslaghen,
Ende vele wonden henen draghen.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, wat leghet di daer an,
Gave di hondert wonden een man,
105 Ende dade u daer toe grote noet,
Ene wonde en gawe di maer die doot.

Die Sone claght den Vader dat hi buten lande sal sterven.

Vader, mi seide een man te hant,
Inne soude niet sterven in mijn lant,
Maer onder vele liede al gader,
110 Dat es mi swaer, wel lieve vader.

Die Vader castijt den Sone.

Ic segghe di, sone, sekerlike
Hen es lant in al ertrike,
Men vint daer weghe ter doot wert in.
Daeromme en droeve meer no min,
115 Laet varen hier af al dijn claghen.
Dune en maechs nerghent sijn verdraghen;
In allen lande ben ic bout,
Dat ic wille quite mine scout,
Alsoe God niet langer en wilt ontberen.
120 Men mach mi hier met niet ververen,
Den doden mensche des sijt ghewes,
Es eens waer hi begraven es.
Alsoe sachte slaept buten een man,
Alsoe hi t'huus gheslapen can.

Die Sone claght den Vader dat hi jonc sterven sal.

125 Vader, men seide mi noch meer,
Daer mijn herte af draghet seer,
Dats dat ic jonc sterven moet;
Ic ben stare ende ic hebbe goet,
Ic soude noch herde gerne leven,
130 Woude mi God ons here verste gheven.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, dats een groet goet,
Dat God ons here den mensche doet,
Dat hine doet sterven eer hijt begheert;
Want leefti dat hi es onweert,
135 Ende den lieden commer groet,
Hi mochte hem liever jonc sijn doot.
Sterven es allen tijt ghemene,
Niet ouden ocht jonghen allene;
Die doot es elken even fel,
140 Si haelt elken als si wel.
Die sinen tijt al ute leeft,
Die hem God ons here gheeft,

Hine steerft niet jonc maer hi steerf out;
Dies ben ic te sprekene bout:
145 Men sal niet tellen jaer, no dach,
Maer d'inde daer niement over en mach.
Het mochte oec herde wel oec gescien,
Levestu langhe dattu mettien
Comen mochts in groter noet,
150 Daer di af losset die jonge doot.
Al en waert niet anders dan outheit,
Ic wille dat ghijt seker sijt,
Die mensche heeft dan al sinen tijt,
Wanneer comt sijn leven ten inde,
155 Alsoe ic 't ghescreven vinde,
Weder hi out si, of jonc van daghen,
Dies dar ic coenlijk wel ghewaghen.

Die Sone claght den Vader dat hi ombegraven sal bliven.

Vader, nu hoert te mi waert,
Hets noch ander dinc dat mi vaert,
160 Inne caent niet wel wt mi verdriven,
Ic moet ombegraven bliven
Als ic doot ben ter selver stont,
Ghelijc ic ware een doot hont.
Dits dat mi werret al te sere,
165 Nu troest mi, hertellecke here.

Die Vader castijt den Sone.

Nu segt mi wel, lieve man,
Alse du best doot, sal dan
Dinen lichame ghevoelen of tasten?
Neen hi niet, set di te rasten;
170 Wat dat hem dan ghesciet,
Hine saelts ghevoelen niet.
Alse die lichame leghet doot,
Sijn sine slaghe cleine of groet,
Esser min, esser mee,
175 Si doen hem al even wee.
Leefde de mensche het ware hem pine

- Dat hem ghegraven stonde te sine,
 Maer als hi des levens en heeft niet,
 Sone saelt hem sijn negheen verdriet.
 180 Dat men den dooden ter erden doet,
 Dats meer om der gherre goet
 Die levende sijn, dan om die doode;
 Want men siet den dooden node,
 Ende dat menne rieket ofte siet,
 185 Dats den levenden al verdriet.
 Dits met mannen, ende oec met wiven,
 Hoe vrient si waren in haren live,
 Wiltn dan volghen minen raden,
 Dune saltu daer met niet beladen,
 190 Wat hen mach deren nacht of dach,
 Maer wat di selven letten mach.

Die Sone claght den Vader sine onghesonde.

- Ic bidde u, vader, dat ghi mi hoert,
 Ic ben herde sere ghestoert,
 Ende troest mi met uwen monde,
 195 Inne hebbe neghenen dach gesonde,
 Maer ic hebbe die siecheit swaer
 Ghedregghen herde menech jaer,
 Hine can ghesonde hebben niet,
 Dit es mi een swaer verdriet.

Die Vader castijt den Sone.

- 200 Sone, dune wet wattu claghes,
 Op dattu wel te rechte besaghes
 Wat dat siecheit werken can,
 Want nemmermeer en mach een man
 Hem zelve wel kinnen moghen,
 205 Hine hebbe siecheit ende doghen.
 Dan kint hi alre ierst wie starc hi es,
 Niet in ghesonde, sijn seker des,
 Het is di over waer gheseghet.
 Een mensche die op sijn bedde leghet,
 210 In sine siecheit, in sine quale,
 Hi kint hem selve noch alsoe wale,
 Dan te stridene op water, op lant,
 Daer heeft hi hem selven ombecant,
 Ende claecht mi sere over dat goet,
 215 Datti di selven dus kinnen doet.
 Dine siecheit en sal altoes niet staen,
 Du saels hare, ofte si sal di ontgaen,
 Du salse meesteren of si di,
 Harde sciere gheloves mi.

Die Sone claght den Vader over die quade tonghen.

- 220 Vader, hets anders dat mi oec let,
 Ic hebbe mijn herte in dien geset,
 Soe dat ic in allen stade,
 Altoes gherne wel dade.
 Dit ne mach mi niet in staden staen,

225 Die quade tonghen comen saen,
Ende trecken 't al te quaetsten weert.
Dit es dat mi sere deert,
Ende mine herte droeven doet,
Want inne peinse anders niet dan goet.

Die Vader troest den Sone.

230 Sone, mi duncke dattu best ·l· ries,
Du wils onderwinnen dies,
Dies niemen en can over comen,
Wie sere hijs hem heeft ane genomen:
Dats quade tonghen willen berechten,
Daer jeghen en hulpt nu negheen vechten.
236 Si moeten bliven buten bedwange,
Si hebben onghebreidelt geweest te langhen,
Maer een dinc willic u doen verstaen,
Die meest met clappene omme gaen,
240 Sijn quader dan die ander sijn.
Dit es dicwile wel in schijn;
Ende si selvc sijn sonder lof,
Ende sonder ere, in elken hof.
Sone sal di deren niet haer venijn,
245 Die selve sonder ere sijn;
Die ghene en can mi niet goet gemaken,
Die selve ter doghet en can geraken.
Si sijn selve van soe quader naturen,
Sine swighen van vrienden no van geburen,
250 Al en sien si, noch en horen,
Dat hen haer herte mochte storen.
Dese clappers sijn ghelijc den hont,
Die op sine messinne leghet selke stont,
Ende bast, ende habt, ende maect verdriet,
255 Nochtan en hoert hi, noch en siet,
Dat hem deren toe mocht bringhen,
Met negherande dinghen;
Maer sine quade nature en latene niet swigen,

Noch ghene raste vercrighen.
 Maer seide di een goet man dat di mestoede,
 261 Dat soudstu verstaen in groten goede.

Die Sone claght den Vader dat men hem bannen soude uten lande.

Vader, ic hoerde van tveen mannen,
 Ghisteren, dat men mi soude bannen
 Wt minen lande emmermeer;
 265 Dies dragic in mijn herte seer,
 Want node soudic rumen mijn lant,
 Daer ic dus wel in ben becant.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, ic segge di ene dinc,
 Wat dat es in der werelt rinc,
 270 Dats onzer alder lant te male;
 Al vermoghen wi grote dinc wale,
 Wine moghen wt onsen lande niet comen,
 Ons en worde ons leven ghenomen.
 Men mach ons ene stat verbieden wale,
 275 Maer niet onse lant al t'ennemale,
 Want altoes comic in mijn lant,
 Waer ic henen werde ghesant,
 Ende waer dat men mi henen sinde,
 Engheen lant en es mijn ellinde.
 280 Maer mi mach sijn een lant,
 Meer dan een ander ombecant,
 Waer dat een mensche wale es,
 Dat es sijn lant, sijt seker des,
 Ende alsic ghemerken can,
 285 Dats niet in 't lant, maer in den man.
 Eest dat men den doren sinde
 Ute siere stat, dats hem ellinde,
 Maer die vroede en wert maer ombekant,
 Op dat hi eldre wert ghesant.

Die Sone claght den Vader dat hi bedroeft es.

290 Vader, ic ben om ene sake
 Herde sere t' onghemake.
 Inne weet oft ghijs iet hebt geproeft,
 Ic ben herde sere bedroeft;
 Ghi daet wel woddi mi troesten,
 295 Inne can mi selven niet verloesten.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, es dine bedroefheit clene of groet,
 Altoets es te verdraghene noet.
 Te cleinre bedroefheit hoert cleine verdrach,
 Maer te groten als ic merken mach,
 300 Soe comt die loen soe over groet,
 Dat claghens en es ghene noet.

Die Sone roept den Vader an van doghene dat hi heeft.

Vader, mine bedroefheit es soe swaer,
Dat ic moet, al oppenbaer,
Met roepene tonen mijn verdriet,
305 Des en canic ghelaten niet.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, ic ben wel seker des,
Wiltu tonen als 't in di es,
Buten dijn draghen ende niet decken,
Soe moestu dijn tonen mecken,
310 Na dijn draghen dattu heves in,
Dit dunct mi in minen sin.

Die Sone claght den Vader dat hem sijn doghen es te swaer.

Trouwen, vader, ghi segt waer,
Maer mijn doghen es mi te swaer,
Ende mine pine, ende mijn verdriet.

Die Vader castijt den Sone.

315 Trouwen, sone, des en es niet,
Maer du sout meer dine crancheit clagen,
Want God en gheeft niemene draghen,
Neghenen tijt nacht no dach,
Meer dan hi draghen mach.

Die Sone claght den Vader sijn liden dat hi lidt.

320 Ic ben seker, vader mijn,
Dat herde luttel liede sijn,
Die dat souden moghen liden,
Dat ic moet draghen t' allen tiden.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, daer omme es die raet mijn,
325 Laet ons met den luttelen sijn
Vrome, niet metten velen cranc,
Des selen wi van Gode hebben danc.

Die Sone claght den Vader dat sine nature cranc es.

Vader, al dus moetic wel leven,
Hadde mi nature macht gegeven;

- 330 Maer, en trouwen, neen si niet,
Daeromme benic in 't verdriet.

Die Vader castijt den Sone.

- Sone, ic segghe u wat ghi doet,
En segt anders niet dan goet
Vander naturen dat radic wel,
335 Sine was noit niemende soe fel,
Dat si niet gheven en woude,
Daer men met verwinnen soude.

Die Sone claght den Vader dat hi den doghene wilt ontflien.

- Trouwen, vader, wattan
Mi duncke ic ben soe crancken man,
340 Ic wille den doghene al ontflien.

Die Vader castijt den Sone.

- Sone, dat en mach di niet gescien,
Dune saelt di niet moghen hoeden dies,
Waer du loeps of waer du vlies,
Dat doghen sal di wesen bi;
345 Des machstu wel geloven mi,
Ee een leden een ander sal comen,
Dies en wert di nemmermeer genomen,
Noch dit en wert ons ontdreven,
Alsoe langhe als wi selen leven.

Die Sone claght den Vader dat hi aerm es.

- 350 Ene dinc es, wel lieve here,
Dat mi te swaer es herde sere,
Dats mijn over grot armoede,
Ende breke van uttersten goede.
Want ic weet wel over waer,
355 Wie aerm es, hi es swaer,
Ende onwillecome over al,
Eest op berghe, eest in dal.

Die Vader troest den Sone.

- Trouwen, sone, ghi hebt onrecht,
Dat ghi op aermoede dus sere vecht,
360 Want alsoe als ic verneme,
Hens u niet swaer, maer ghi heme.
Sonde en leghet niet an aermoede,
Noch an breke van goede,
Maer si leghc an den man,
365 Die aermoede niet breken en can.
Maer aermoede maect den mensche soe vri,
Al sijn hem rovers ende scakers bi,
Eest op berch, eest in den dale,
Hi es van hem versekert wale,
370 Sine connen hem ghenemen niet,
Maer den riken doen si dike verdriet.

Besich die voghelen van den woude,
Ende ander beesten menechfoude,
Dat si negheen goet in en vuren,
375 Noch op solre, noch in scuren;
Nochtan soe comen se henen wel,
Ende hebben blisscap ende spel.
Ic sal di segghen ene ware tale,
Woude die mensche merken wale,
380 Met wi cleinen dinghen,
Nature der mensche can henen bringen.
Hine soude niet hebben soe grot delijt,
Goet te ghederne in allen tijt.

Die Sone claght den Vader dat hi heeft cleine macht.

Vader, ic hebbe soe cleine macht,
385 Dat men op mi en twint niet en acht,
Dats mi swaer haddics raet.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, dat en es di niet quaet,
Settu hier of nu ter verden,
Bestu 't nu, du en saels niet werden,
390 Es di comen een ongheval,
Hets beter dat comen sal.

Die Sone claght den Vader dat men hem qualijc toesprect.

Vader, ic hore mi qualijc toespreken,
Ende quaet doen, in caent gewreken.
Dat es mi, en trouwen, leet.

Die Vader castijt den Sone.

395 Sone, best blide dat di soe steet,
Dattu quaet niet en cans gewreken,
Want alsoe alsic can ghemerken,
Soe sal die mensche houden voer goet
Alle dinc dat hem laten doet,
400 Dat hem te doene niet en steet,
Ende daer hi ten sonden met worde leet.

Die Sone claght den Vader dat een vrec man vele penninghe heeft.

Vader, bi mi soe woent een man
 Die gout ende silver heeft nochtan,
 Soe es sijn herte soe over vast,
 405 Hine gave, doer Gode, niet enen bast,
 Wie sere dat ieman hadde noet.
 Des heeft mijn herte draghen groet,
 Dat God gheeft goet eneghen man,
 Die weder gheven niet en can.

Die Vader castijt den Sone.

410 Sone, ic wille di segghen slecht,
 Dus t' eneghen man doestu onrecht,
 Hine es here van den goede,
 Hi es ghestet maer als ene hoede,
 Maer dats die here die comen sal,
 415 Ende dat goet verteren al.
 Dese man en es maer een vat,
 Daer in ghesloten legghet enen scat,
 Dat hem ontsluten niet en can,
 Te sinen scanden quam hier noit an.
 420 Lieve sone, nu hore ende mec,
 Dese man es sot of hi es vrec,
 Es hi vrec en es niet sine;
 Maer es hi sot, al sonder pine,
 Saelt hem ontvlieten al openbaer,
 425 Hine sal selve connen gheweten waer.

Die Sone claght den Vader dat den riken man volghet ene grote scare.

Vader, een dinc es dat mi wert noch sere,
 Dese rike man gheeft als een here,
 Ende hem volghet ene grote scare,
 Ghelijc hi een groot here ware.

Die Vader castijt den Sone

430 Sone, dune best niet vroet,
 Hets algader om sijn goet,
 Niet om hem, gheloves mi.
 Die vlieghe es gherne den honeghe bi,
 Ende die wolf sneect die priden,
 435 Ernstelijc in allen tiden,
 Ende die miere volghet den zade,
 Waert dat sijt weet in allen stade.
 Sine volghen anders niet dese blase,
 En doet die soetheit van den ase.

Die Sone claght den Vader dat hi sijn gheelt heeft verloren.

440 Vader, ic hebbe groten toren,
 Ic hebbe mine penninge al verloren,
 Al nu in dese selve weke,
 Ic salre hebben grote breke.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, en hebt ghenen toren,
445 Want ic segghe u wel te voren,
Du moets emmer dat een kiezen,
Ocht du moets dat gheelt verliesen;
Ochte 't gheelt sal di daer toe driven,
Dattu moest verloren bliven,
450 Dits waer, gheloves mi.
Nu kiese welc di beter si,
Nu sette te vreden dinen sin,
Du heves nu enen vrient min;
Het ware di herde wel comen,
455 Waerdi des gheels min ghenomen,
Metten ghelde dat seggic di,
Soe moestu sijn van herte vri.
Want t' gheelt doe den menegen t' herte verliesen,
Ende doet hem ander seden kiezen,
460 Ende ander manieren bringhen voert,
Dat t' sire naturen niet en hoert.
Sonder gheelt machtu oec staen,
Al sonder vrese, ende vrilijc gaen,
Waer du wils sonder verdriet,
465 Men can di ghenemen niet.
Dat gheelt dattu mi ghewaghes,
Ende dattu mi dus sere claghes,
Ic wilt di segghen wel te voren,
Het hadde een ander voer di verloren.

Die Sone claght den Vader dat hi sijn oghen heeft verloren.

470 Ay! lieve vader, nu gheeft mi raet,
Al es hi mi te segghene quaet,
Waer maghic henen, ic ben verloren
Mi sijn mijn oghen ute ghesworen.
Mi es alte lede ghesciet,
475 Inne sie ene steke niet.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, nu hore ende sijt ghewes,
Die nacht die herde doncker es,

- Ende van clærheiden harde bloet,
 Hi heeft nochtan ghenuchte groet.
 480 Meneghen mensche die 't aldaer
 Liever hadde dant ware claer,
 Sidi blint, u es benomen
 Vele quader begherten, die toecomen
 Den mensche, over midts sijn oghen,
 485 Daer hi af hevet menech doghen.
 Dine oghen die die te voren plagen
 Te siene, dat si node saghen,
 En selen 't vorwert sien niet meer,
 Dat sal di sijn een cleen seer.
 Het mochte noch wale alsoe sijn comen,
 491 Die oghen die di God heeft ghenomen,
 Het mochse di genomen hebben een quaet,
 Over midts dine overdaet.
 Die oghen leiden die meneghen daer,
 495 Daert sire zielen es te swaer,
 Te dieften, ende ten overspele,
 Ende t' andren sonden herde vele,
 Des niet en ware en daden die oghen.
 Dies die ziele moet hebben doghen,
 500 Soe dat vele liever mochte sijn hare,
 Dat hare lichame blint ware.

Die Sone claght den Vader dat sine kindren sterven.

- Vader, mi deert noch ander sake,
 Daer ic omme ben t' onghemake.
 Ic hadde kindren bi mine wive,
 505 Ic minne se ghelijc minen live,
 Si waren scone, ende wel gheraect,
 God heefter mi alle quite ghemaect,
 Hier omme clagic, ende wene,
 Want ic ben bleven, dunct mi, allene.

Die Vader castijt den Sone.

- 510 Sone, du best mi te sot,
 Al dustaneghe dinc doet God,
 Niet, en trouwen, di allene,
 Maer al die werelt doer ghemene,
 Soe dat hi sterven doet, ende leven.
 515 Hi nemt kinder, hi canse gheven,
 Waer wets tu huus, of dorp, of poert,
 Dit en si daer in ghehoert.
 Dits al die werelt wel doercont,
 Swich hier af ende hout dinen mont;
 520 Ofte een boem daer buten steet,
 Ende een wint sine vrocht af sleet,
 Daeromme en es die boem niet quaet,
 Op dat hi selve vaste staet.
 Niemen en es soe starc vonden,
 525 Men machene quetsen, ende wonden,
 Es hi aerm, of es hi rike,
 Verdracht dan goedertierlike.

Die Sone claght den Vader dat sine kindren voer hem doet sijn.

Neen, ic hope wel, lieve vader,
Dat mine kinder allegader
530 Leven soude mine daghe,
Maer neen si niet, dits dat ic claghe.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, du best een ries,
Nu segghe waer bi waenstu dies,
Hadstu brieve, ofte borghe daer af,
535 Dat die ghene die se u gaf,
Dat hise soude laten te dinen wille.
Neen hi niet, nu swighet stille,
Waer omme bestu des omblide,
Sine waren gheleent maer t' enen tide,
540 Alsoe dat hise halen soude,
Die se gaf wanneer hi woude.

Die Sone claght den Vader dat hi sijn goet verloes op die zee.

Vader, ic hadde goet ghewant,
Ende soude varen in Inghelant,
Om wolle, ende om ander goet,
550 Ende als wi quamen in die vloet,
Doe quam die stroem soe over groot,
Wi waenden alle wel wesen doot.
Ic hadde algader mijn grote goet
Gherne ghegheven om enen voet
555 Sekers lants, dat claghic u.
Tat water was soe over ru,
Wi worpen in 't water al ons goet,
Doet ons soe swaerlijc stoet,
Ende hebben dat blote lijf ontdraghen,
560 Dit es dat ic wel sere mach claghen.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, ic sal di ene waerheit seggen,
 Dune sout dijn herte daer op niet leggen,
 Op 't goet dat leghet in baren,
 Maer dattu selve best ontvaren,
 565 Dat sal di wesen een gheval,
 Dattu saels kinnen boven al.
 Al bestu bloet ende naect ontgaen,
 U leven dat mach voer al wel staen.

Die Sone claght den Vader dat hi beroeft was van mordenaren.

Vader, ic quam in dese weke gegaen,
 570 In enen bosch daer sagic staen,
 Drie herde starcke mordenaren,
 Die ginghen mi toe al sonder sparen,
 Ende namen mi dat ic hadde an,
 Ende ic selve met pinen ontran.

Die Vader castijt den Sone.

575 Sone, het ghesciet te selke stonde,
 Dat een man valt in clappers monde,
 Selc valt ooc in der dieve macht,
 Al hoet hijs hem met al sire cracht.
 Selc en cans hem ghehoeden niet,
 580 Die scalcke en doet hem verdriet.
 Ic sie onse leven ende micke,
 Ende vinde onse weghe al vol stricke;
 Ilens ghecn wonder al worden wi gevaen,
 Danct gode dattu best ontgaen.

Die Sone claght den Vader dat hi viande heeft.

585 Vader, mi es herde leet,
 Mi duncke dat ic liede weet,
 Die mine grote vianden sijn.

Die Vader troest den Sone.

Sone, nu hore den raet mijn.
 Wetstu viande al omtrent,
 590 Ghelijc si waren een serpent
 Wachtu voer hen, dat radic wel;
 Want si selen di wesen fel,
 Waer si moghen in aller stede,
 Met worden, ende met werken mede.
 595 Ic wille di leren, als mijn kint,
 Maect vriende, alsoe vele omtrent,
 Die dine viande moghen bedwinghen
 Ende overmidts hen oec onderbringhen.
 Oec boven al, soe radic di,
 600 Lieve kint, dat vrientscap si,
 Du claghes mi dattu viande heefs,
 Swijcht al stille ende begheefs.

Du salt claghen boven al,
Dattu heves soe cleine ghetal
605 Van vrienden, die ghetrouwe sijn,
Ende betert di, dats die raet mijn.

Die Sone claght den Vader dat hi sinen vrient heeft verloren.

Vader, ic hebbe enen vrient,
Dien ic dicke hadde ghedient,
Nu hebbic desen verloren algader,
610 Dat claghic di, wel lieven vader.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, ic soude ene dinc gerne weten,
Dorstu di des wel vermeten,
Dat die vrienſcap ghetrouwe ware,
Soe mochtstu droeve sijn openbare,
615 Maer men toent soe vele dies niet en es,
Ic soude te bat om ghetrouwen des,
Wiltu ghetrouwe vrienden minden,
Nu hoert, ic sal di wel ontbinden.
Dune can se niet ghekinnen wale,
620 Noch over tafele, noch in die sale,
Daer anders niet en es dan spel,
Daer en kinstu se nemmer wel.
Maer hevestu vernoy ende doghen,
Dan saltu vriende kinnen moghen.
625 Dese volghen om dine ende met di,
Dit es waer, gheloves mi.
Dusdaneghe vrient en roke u niet,
Die di begheven in dijn verdriet,
Maer soect den ghenen die di blijft bi,
630 Weder het soete, ofte suer si.

Die Sone claght den Vader dat hi sijn wijf heeft verloren.

Vader, ic hebbe groten toren,
Ic hebbe mijn goede wijf verloren,
Die mi dede groet ghemac,
Buten huse, ende onder dac.

Die Vader castijt den Sone.

- 635 Lieve sone, nu antworde mi,
 Dit wijf, eer si quam te di,
 Was si doe goet, ocht wart si na.
 Want was sijt vore als ic 't versta,
 God mach een ander alsoe goet noch maken,
- 640 Op datture ane cans gheraken.
 Eest eecht alsoe dat soe si,
 Dat si worden es goet bi di,
 Al es si doot, die selve man
 Leeft noch, die 't goet wijf maken can.
- 645 Du segghes mi si was een goet wijf,
 Nu manic di dan op dijn lijf,
 Dat ghi mi selve wiset,
 Wat ghi ane hare dus sere priset.
 Waest cuusheit, ic antworde di,
- 650 Op dattu horen wils na mi,
 Ic hebbe ghesien wel meneghe vrouwe,
 Die haren mannen waren ghetrouwe,
 Ende namaels vielen in grote scande,
 Dat condech was wel al den lande.
- 655 Was si oec eersam, du sout weten,
 Het hebbens vele vrouwen na vergheten,
 Die langhe waren herde eersaem,
 Ende daert harde anders na met quam.
 Waest oec hare ghetrouwecheit,
- 660 Soe si di over waer gheseit,
 Dat ic van harde quaden wiven
 Hebbe gesien harde quade bliven.
 Van ghestadecheden hebbic oec vonden,
 Dat si harde sere worden ontbonden.
- 665 Ic hebbe gesien van sulken melden,
 Dat si volstonden harde selden;
 Het si over waer ghescreven,
 Alle die ghene die nu leven,
 Si sijn alle onghestade,
- 670 Ende van harde wandelen rade,
 Dit was, ende es, ende wesen sal,
 Ende vrouwen herte boven al.
 Hieromme si di voer waer gheseghet,
 Dijn wijf die hier nu doot leghet,
- 675 Al was si goet, du best nu vri,
 Si mochte ghevallen sijn bi di,
 Ende mochte te scanden sijn comen,
 En hadde die doot haer niet ghenomen.
 Want alle dinc leghe langer stille,
- 680 Dan doet der vrouwen wille.
 Het es mi herde wale cont,
 Dat ic ghesien hebbe selke stont,
 Dat wijf, ende man te gader saten,
 Die ghevriende waren uter maten,
- 685 Menech jaer, ende meneghen dach,
 Ende namaels scieden se, daer 't menech sach.
 Men soude noch selke vrouwen vinden,

Die harde sere hare manne minden,
Doe si jonc ende starc waren,
690 Die 't namaels al lieten varen,
Om dat men crane was ende out,
Ende anders om neghene scout.

Die Sone claght den Vader dat sijn wijf starf.

Vader, mi dochte in minen moet,
Dat mi mijn wijf ware bleven goet,
695 Hieromme claghie dat si starf,
Si dede mi wale mijn bedarf.

Die Vader castijt den Sone.

Sone, dune wets niet van dien,
Dat hier namaels mach ghescien,
Maer 't sekerste dat ic sie daer mede,
700 Dats dat se God jonc sterven dede.
Du claghes mi sere dinen toren,
Dattu een goet wijf heves verloren,
Ic segghe di met waren moede,
En suecstu neghene dan ene goede,
705 Du sal se harde wale vinden.
Maer ic wille di hier ontbinden,
Welc ene goede vrouwe sal wesen,
Na dat wi vinden gelesen.
Dune saelt niet setten dinen moet,
710 Noch op scoenheit, noch op goet,
Daer edelheit, als 't nu loopt,
Swaerlijc haer selven om vercoept;
Dits nochtan waer sekerlike,
Want elc man comt gerne ane ene rike,
715 Ende ane ene edele, ende ane ene scone,
Al comet dicke te swaren lone.
Sone, du maecht sijn seker des,
Een wijf die t' onledech met hare es,

- Beide openbaer, ende stille,
 720 Ende dan jeghen haers mans wille.
 Sine mint haren man niet allene,
 Maer si mint andren ghemene.
 Wiltu dan bliven wel te vreden,
 Soe soect een wijf van goeden seden,
 725 Ende die hadde een moeder goet,
 Simpel, semel, ende vroet,
 Niet die 't goet van haren vader,
 Ende van der moeder t' enegader,
 T' ene male ane hare legghet,
 730 Ende die 't ter plaetsen al dan dregghet.
 Hoet u ooc van hen allene,
 Die legghen haer goet ane diere stene,
 Ane dicre striketten, ende ane langen sloien,
 Ende altoes staen ter poien,
 735 Ende an andren diere saken,
 Die die liede aerm maken.
 Du saels oec die ghene haten,
 Die 't huus vele min hebben gelaten,
 Dan si te spele wtwert draghen,
 740 Dat si di over waer ghesaget.
 Du saelt oec die ghene laten,
 Die bat kinnen alle die straten,
 Dan der stat van haren hof;
 Dese hebben dicke crancken lof.
 745 Soect die ghene die wel om winnen,
 Hare huusken vullen binnen
 Met arbeide, ende met haren pinen,
 Doetstu dit, het sal di scinen,
 Aldus t' eneghe wijf machtu leren
 750 Ende om dine vingher keren,
 Want dese en was niet bevolen,
 Noch gheset ter quader scolen.
 Als ic di hebbe nu vertelt,
 Du macht wel comen, op dattu welt,
 755 Ane een goet wijf voegghet di.
 Nu swijch al luttel, ende hore na mi,
 Suster, broeder, moeder, vader,
 Die machtu verliesen al t' enegader,
 Ende nemmermeer vercrighen weder,
 760 Op dat se die doot sleet ter neder;
 Maer wert di dijn wijf ghenomen,
 Du maecht wel ane ene ander comen,
 Want dwijf es ene varende have,
 Men comt 'er ane, men comt 'er ave.
 765 Nu swighen wi alle gader stille,
 Ende laten God doen sinen wille,
 Dat hi ons allen vaderlike
 Bringhen moete te sinen rike.
 Ic wille mijns dichtens hier begheven,
 770 Want ic hebbe wel na ghesereven
 In dietsche, dat stont in latijn.
 Nu latic't u ghemene sijn,
 Want het can troesten elken man,
 Die sijn herte set hier an,

775 Ende het verlicht al swaer gheval,
Maer d'onse boven al.
Nu bidt vore hem die macte dit ghedichte,
Dat hem God van sonden moet verlichten,
Ende dat hi in allen goeden dinghen,
780 Sijn leven moet ten inde bringhen.

*

Korte rijmkronijk van Braband.

- Het es goet spreken van den vroeden,
 Van den wisen, ende van den goeden,
 Die hen voirmaels setten ter eren,
 Want men mach er by leeren
 5 Vele doechden ende wijsheden,
 Die huer leven daer by willen leden.
 Hier na willic u nu segghen,
 Ende in corten worden wtlegghen
 Van den besten prinsen waerlike,
 10 Die je quamen in erterike,
 Daer die edele princen fijn
 Van Brabant af comen sijn.
 Mi wondert wat hem ginc ane,
 Te segghene van den Zwane,
 15 Visierden ende brachten voert,
 Want dan was nie gehoert
 Dat een zwane mensche mocht wesen,
 Die aldus lesen
 Ende dichten quaden truffen
 20 Daer si 't folc mede versuffen,
 Doen daer ane sonde groet.
 Nu hoert hier al bloet
 Die corte cornike te hant
 Van den princen van Brabant,
 25 Hoe si hieten ende wie si waren,
 Die bi XXV. hondert jaren
 Tote op den derden Janne,
 Die nu comen es te manne.
 God ons here die moet hem gheven
 30 Wijsheit ende langhe leven
 Eerlijc ende victorie,
 Ende daer na die eweghe glorie.
 Amen segghet met soeten sinnen,
 Nu hoert hier na ic sal beghinnen.

*

In het HS. van den heer Van Hulthem sta et: V. 1. van den goeden. - 2. Van den vromen ende van den vroeden. - 3. Die hem hier voormaels. - 6. Die sijn leven daer na wille leiden. - 7. De versen van 7 tot 34 komen in het HS. van den heer Kluit niet voor. - 22. De vier volgende versen komen in geme Id HS. van den heer Kluit, na v. 38 voor, als volgt:

Hoert hiere dien corte coronike te hant
 Van den hertoghe van Brabant,
 Hoe sy hieten ende wie sy waren
 Binnen vive ende twintich jaren.

- *
- 35 Doen Troien met ghewelt
 Ghedestruert was ende ghevelt,
 Daer die Grieken met wraken
 Van Helenen dat ontsaken,
 Hectors gheslachte, des heren groet,
- 40 Die noit en vant sijn ghenoot,
 Soe dat des volcx ene partie
 Ghetogen quamen in Hongerie,
 Beide met kijndren ende met wiven
 Alsoe die daer wilden bliven;
- 45 Daer bleven zy alsoe voert
 Tote na Christus geboert,
 Omtrent IJ en half hondert jaer,
 Ende om dat hem was te swaer
 Die keyser Valentiniaen
- 50 Daer sy jegen hadden mesdaen,
 Soe rumeden sy Hongerien,
 Ende quamen met huere partien,
 Ende besaten alle die termine
 Tusschen der Denouwen ende den Rinc,
- 55 Ende maecten daer aldus
 Enen coninc, hiet Priamus,
 Die vroem was en van machte,
 Comen van Hectors gheslechte.
 Dese Priamus die wan
- 60 Mercomorise den vromen man.
 Mercomorus wan Ferramonde,
 Die crone droech in sinen stonden.
 Ferramont wan Clodione,
 Die na hem droech die crone.
- 65 Clodion wan Merowinghe,
 Die soe handelde sine dinghc,
 Dat hijt al wan met gewelt
 Tusschen den Rine ende der Scelt,
 Ende Camerike alsoe voert,
- 70 Dat noch t'Almaengien hoort.
 Dese Merowinghe wan Helderike,
 Ende Helderijck wan zekerlike
 Clodovouse den coninck,
 Die yerst kerstendom ontfinc,
- 75 Van den coningen voergenoempt,
 D'ander V bleven verdoempt.
 Dese bleef kersten goet van prise

* Vers 37. Daer hem die Grieken mede wraken. - 41. Een partie. - 42. Ghetoghen quamen in Hongherrien. - 43. Met kinde. - 44. Als. - 45. Ende daer bliven si. - 46. Gheboert. - 47. IJ en half hondert. - 49. Keiser. - 50. Daer si jeghen. - 51. Doen ruimden si Hongherrien. - 52. Met hare partien. - 55. Ende daer maecten si aldus. - 57. Die vrome was ende van machte. - 58. Gheslachte. - 60 Marcomerius. - 61. Marcomerius. - 63. Ende Ferramont wan Clodioene. - 65. Ende Clodyoen. - 67. Dat hi dlant wan met ghewelt. - 68. Den Rijn ende de Scelt. - 69. Ende wan Camerike. - 70. Als noch Almagnen behoert. - 71. Ende Merowijnc wan Hilderike. - 72. Ende Hilderijc. - 74. Die ierstweerf. - *75 en 76 ontbreken in het HS. van Van Hulthem.* - 77. Ende hi. - 78. Sente Remise. - 79. Diene selve doekte. - So. Ghenant. - 82. *De zes volgende versen ontbreken in meer gemeld HS.* - 89. Van den coninghe te samen. - 90. Die na desen coninc. - 92. Op die dochter gaen. - 93. Blitelt vinden wi bescreven. - 94. Te huwelec ghegheven. - 95. Utvercoren. - 96. Ancelberte van Rome gheboren. - 97. Daer hi enen sone bi wan. - 98. Arnout hiet die edel man. - 99. Ende die Arnout als. - 100. Wan die goede.

Bi den rade van sinte Remise,
Diene doepte metter hant
80 Ende heefften Lodewijc genant.
 Dese Lodewijc wan enen sone,
 Iliet Clotarus, ende die gone
 Wan Cilpriken den vromen man,
 Die Lotharus den Groten wan,
85 Die voert al wan metter hant
 Van Sassen tot Spaengienlant.
 Van Daghabrechte sine sone
 Die na hem droech die crone,
 Ende van dien coningen al te samen,
90 Die na dese coninghe quamen,
 Latic hier al stille staen;
 Ende wille op sire dochter gaen,
 Blitilt hiet zy, vindic bescreven,
 Ende was te wive ghegheven
95 Enen edelen man uytvercoren
 Anselberte van Rome geboren,
 Daer hy enen sone aen wan,
 Arnout soe hiet die man.
 Ende dese Arnout als't God woude
100 Wan den goeden sente Arnoude,

*

- Die grave sat by sire gewelt
 In Vlaenderen neffens die Scelt.
 Sente Arnout die heileghe wise
 Wan den goeden Angise,
 105 Die sente Begghen nam te wive.
 Nu hoort wat ic u hier scrive,
 Dese Begge was sonder twivele
 Sinte Gheertruden suster van Nivele,
 Ende zy waren Puppijns dochtren beide,
 110 Die te Lande woende aen die heide,
 Ende was d'ierste hertoge in Brabant,
 Ende in Haspegauwe becant.
 Sijn vader hiet Karleman,
 Ende was d'ierste die gewan
 115 Heerscap op Haspegouwe,
 Ende hiet die prinche als ic scouwe.
 'T hertogedom bleef op Begghen
 Puppijns dochter, daer ic af segghe,
 Ende op haren man Angise.
 120 Dese wonnen enen sone van prise,
 Hiet Puppijn van Haerstale,
 Die yerst maecte die sale.
 Dese was die yerste dwanc
 Die Vriesen aen haren danck,
 125 Ende haren hertoghe sloech doot,
 Soe dat zy doer die noet
 Werden moesten kerstijn.
 Enen soen liet Puppijn,
 Karle Martele den stouten man,
 130 Die noyt en vacht hine verwan,
 Die al zijn leven vromeliken
 Berechte dlant van Vrancrike,
 Ende machticher was in sinen jaren
 Dan die coninge selve waren.
 135 Karle Martele liet enen sone,
 Klein Puppijn hiet die gone
 Op wien die Vranche crone
 Gheluclyc quam ende scone,
 Bi den paus ende bi den heren,
 140 Die Puppine willen eren,

- * Vers 101. Die grave sat met ghewelt. - 102. In Vlaenderen neffens der Scelt. - 103. Ende die sinte Arnoud die heileghe wise. - 104. Die wan die. - 106. Dat waer es dat ic bescriven. - 107. Ende dese Begghe was sonder twivel. - 108. Sente Ghertruden suster van Nivel. - 109. Ende waren Puppijns dochteren beide. - 111. Ende d'ierste hertoghe becant. - 112. Op Haspengouwen ende in Brabant. - 116. Ende liet enen prinse. - 120. Dese wan. - 121. Puppijn hiet hi van Herstalle. - 122. Daer ierst. - 123. Hi was d'ierste die. - 124. Danc. - 126. Soe dat si doer den noet. - 127. Moesten werden kerstijn. - 128. Sone. - 129. Karle Marteel die stoute man. - 130. Die noit. - 131. Ende die sijn leven vromelike. - 132. Vranckerike. - 135. Marteel. - 136. Cleine Puppijn. - 137. Vrancse crone. - 138. Vromelike quam. - 139. Bi den pausen. - 140. Die Puppine wilden eren. - 141. Om sine doghet. - 142. Vromichede. - 143. Leider op den ban. - 144. Wie dat ware. - 145. Of sine nacomelinghe. - 146. Of. - 147. Dat si soude te dien stonde. - 148. Sijn. - 149. Gheluckelike. - 150. Quamen die Brabanders ter crone. - 151. In 't carnasioen voerwaer. - 152. Doen men screef VII^c ende 37 jaer. - 153. Cleine Puppijn ene sone liet. - 154. Die men grote Karle hiet. - 156. Dan sijn voorders daden alle die heren. - 157. Dit was hi die. - 158. Dat wonder. - 159. Die keiser ende coninc. - 160. Van al kerstenlant. - 161. Jaer. - 162. Doen hi gout der naturen scout.

Om sine doetge ende daer toe mede
Om sine grote vromechede.
Die paus leider op sinen ban,
Wie zy waren wijf of man,
145 Die hem of sinen nacomelingen
Die crone name oft onderghinge,
Dat zy soudē ter selver stonde
Verwaten zyn van gods monde.
Dus geluclijc ende dus scone
150 Quam die hertoghe ter crone,
In't carnacioen voirwaren
VII^c ende vijftēch jaren.
Coninck Puppyn eenen sone liet,
Die Karle die Grote hiet,
155 Die allene hadde meer eren,
Dan sine vorders alle die heren.
Dit es hy allene besonder,
Die wilen wrachte al 't wonder,
Die keyser ende coninck was becant
160 Ende here in al kersten lant.
LXXII jair was hi out
Doen hy gout der natueren scout,

- *
 Ende XLVI jair alte gader
 Droech hy crone na sinen vader,
 165 VIII^c screefmen ende XVI met
 Doen hy sterf, dus eest gheset,
 Ende leget in sine capelle t'Aken,
 Die hy daer selve dede maken.
 Groet Karle liet zijn rijcke
 170 Sinen sone Lodewijcke,
 Ende Lodewijc liet sinen sone voert,
 Die men Caluwen Karle noemen hoort.
 Ende desen liet sinen sone dan,
 Lodewijck die Lespere hiet die man,
 175 Die dlant hilt ene corte stonde,
 Ende hadde ene quade faconde.
 Enen sone die Lespere liet,
 Die simpel Karle hiet,
 Ende dese liet enen sone,
 180 Simpel Lodewijck hiet die gone.
 Dese was vader van sonen tween,
 Karle soe hiet die een,
 Ende waert hertoghe in Brabant.
 D'ander was Lotharijs genant,
 185 Ende bleef conine in Vrancrijc,
 Ende liet I sone hiet Lodewijc,
 Die maer een jaer en was coninck
 Na datti crone ontfinc,
 Ende en heeft gheen kynt verworven.
 190 Nu es die crone verstorven
 Op Karlen sinen oem,
 Dies ic t'hant nam goem,
 Die hertoge in Brabant was.
 Karle bewant hem das
 195 Datti bereidde sine vaert
 Metten Lotrikers te Vrancrijc waert,
 Te sinen verstorvenen goede.
 Hier jegen was op sine hoede
 Hughe Capet grave van Parijs,
 200 Die sealc was ende wijs,
 Ende pijnden Karle te wederstaen,
 Ende selve die crone t'ontfane,
 Ende wederstont Karlen met stride

*
 Vers 163. Ende XLVIII jaer t' enen gader. - 166. Doen hi steerf. - 167. Ende leghet. - 169.
 Grote Karle liet sijn rike. - 170. Lodewike. - 171. Voert. - 172. Die men Karle den Calen. - 173.
 Ende Karle de Cale liet. - 174. Lodewijc die Lispere hiet de man. - 175. Die tlant hiel. - 177.
 Lodewijc de Lispere sinen sone liet. - 178. Die men simpel. - 179. Simpel Karle liet sinen
 sone. - 180. Lodewijc hiet die gone. - 181. Die was vader. - 184. Ende dander. - 185.
 Vrankerike. - 186. Sinen sone Lodewike. - 187. Jaer was coninc. - 188. Na dat hi die. - 189.
 Hem en bleef gheen kint. - 192. Dies ic te hant. - 195. Dat hi bereide. - 196. Met sinen volke
 te Vrankerijk waert. 198. Daer jeghen. - 201. Ende peinsde Karle te wederstane. - 204. Bi. -
 205. Ende Karle heefden ghescofiert. - 207. Hine bracht. - 208. Ende heeft Karle. - 209. Ende
 Karle trac wt te velde. - 210. Ende scoffierde echte met ghewelde. - 211. Soe dat hi. - 212.
 Hoert van deghen Hughen doe. - 213. Nu hoort hier ene mordaet. - 214. Hi viserde. - 215.
 Ende maecte. - 216. Die hem snachs die porten dede op. - 217. Van der stat. - 220. Op sijn
 bedde eer 't iement wiste. - 221. Ende voerden te Orliens. - 222. Ende daer soe steerf hi
 saen. - 223. Ende hi bleef coninc. - 224 Dit sijn sine nacomelinghe noch heden. - 225. Want
 die grote Philips. - 226. Monsce perverse.

By Louwen ten selven tide,
205 Ende Hughe bleef ghescoffiert;
Maer onlange heeft geviert,
Hy bracht weder menegen degen,
Ende heeft Karlen in Louwen belegen.
Karle troc uut met geweldē,
210 Ende scoffierden echt opten velde,
Soe dat hi cume ontvloe.
Wat dede Hughe doe?
Hort hier grote mordaet,
Hi viseerde enen andren raet,
215 Hy maecte vrienſcap metten biſſcop,
Die hem tſnachts dede die porten op
Vander ſtadt van Louwen,
Ende met deſer ontrouwen
Vinc hi Karle met liſte
220 Op zĳn bedde eer hijt wiſte,
Ende leiden t'Orliens gevaen,
Ende daer na ſoe ſterf hy ſaen.
Ende Hughe bleef coninck met vreden,
Dat zĳn nacomelingē zĳn noch heden,
225 Want grote Philips, God weet,
Die te Mons in Puele ſtreet,

*

- Ende die Vlamingen verwan,
 Was recht die XII^{de} man
 Na desen valschen llugen,
 230 Soe horic den boeken tughen.
 Dus waert Brabantsche geslachte
 Vander crone onterft met onrechte,
 Doen zy croen hadden gedragen daer
 Omtrent CC en XL jaer.
 235 Dese ongevallige Karle liet
 Een dochter die Geerborch hiet,
 Die nemmeere en behielt na den vader
 Dan Loven ende Bruessele beide gader,
 Ende luttel dorpen daer toe;
 240 Want die keiser gaf doe
 Dlant van Lotrike henen
 Enen Godevaerde van Ardennen,
 Die here in Lotrike es bleven.
 Dat coste Lambrechte zijn leven,
 245 Gheerborgen man ende sine lieden,
 Om datti Godevaerde woude verbieden
 'Thertogendom alsoe ic las,
 Daer zijn wijf recht oir af was,
 By Florines in enen stride,
 250 Daer zy beide streden met nide.
 Gheerborch die dus verloes algader,
 Vrancrijc, Lotrijc, man, ende vader
 Liet enen sone Heinric den rijcke ouden,
 Die dat graefscap heeft behouden
 255 Van Lovene ende van Bruessele mede,
 Dus vinde wijt ter waerhede.
 Heyndrick liet naer hem Lambrechte,
 Die de canesien stechte
 Te Loven ende te Bruessele, om dat
 260 Sine zielen soude zijn te bat.
 Dese Lambrecht, daer men nu af telt,
 Hadde een suster hiet Machtelt,

- * Vers 227. Ende die Vlanckghere daer verwan. - 228. Dit was. - 230. Aldus hoeren wi die. - 231. Aldus bleef Brabants geslechte. - 232. Van der crone ontrecht t' onrechte. - 233. Doen si cronen hadden ghedragen daer. - 235. Die onghevalleghe. - 236. Geerberch. - 237. Die nemmeer bleef van den vader. - 238. Dan Lovene ende Brusele te gader. - 239. Ende een luttel dorpe. - 243. Die es here in Lothrike bleven. - 245. Gheerberghe. - 246. Om dat hi hem wille verbieden. - 247. Dlant van Lothrike als ic las. - 249. Flornijs. - 250. Daer si. - 251. Gheerberghe die daer. - 252. Vrankerike ende Lothrike ende vader. - 253. Hadden enen sone Heinrec den ouden. - 255. Brusele. - 256. Dit es emmer die waerhede. - 257. Die Heinric wan Lambrechte. - 260. Sijnre zielen. - 261. Ende die Lambrecht daer men af telt. - 262. Hadde ene. - 263. Ende was gravinne van Boenen. - 264. Twee hare kinderen. - 266. Belioen hiet d'een. - 267. Ende die ander Bouden die stoute man. - 270. Wat holpe. - 271. Deser graven was sesse. - 272. D'een tenden anderen seit. - 274. Anenam. - 275. Want die keiser Heinric verhief. - 276. Met vonnessen weder den hertoghe. - 279. Maer die Ardnoyse te. - 281. *Staen de volgende versen.*

In 't carnasioen voerwaer,
 Doen men screef Xlc. ende XXX jaer,
 Die wan Godevaerde Godevaerde.
 Ende die Godevaert wan den derden.
 Die allen waren van groten werden.

Was gravinne van den Bonen,
Twee heere kindren droeghen cronen,
265 Te Jherusalem tenden een,
Godevaert van Bulgioen was deen,
D'andre Bouden die goede man,
Die 't heileghe lant algader wan.
Aldus vindic 't geset,
270 Wat hulpt hier langhe opgelet,
Derre graven waren zesse
D'een na den andren seget die lesse,
Eer't op Godeverde metten Barde quam,
Die 't hertogedom weder an nam.
275 Want keyser Heinric verhieffen hoge,
Met vonnisse te hertoghe
Over Lotrijck, dat met allen
Sinen vorders was ontvallen,
Ende d'Aerdenoise t'haren verwite
280 Worden des heerscaps quite,
Int 't jaer ons here gebort
XI^c ende XXX voort.

*

- Metten barde dese hertoge waert
 Liet na hem een Godevaert,
 285 Ende dese liet den derden Godevaert:
 Die alle waren van groter werde.
 Dese derde Godevaert die wan
 Heynricke den stouten man,
 Die capitein was over mere
 290 Van al dien kerstenen heere,
 Ende Ludick wan die stat,
 Te Colene sterf hy na dat,
 Ende was te Loevene bracht met sere.
 Enen sone liet dese here,
 295 Die noyt en vant zijn gelijc
 Dat was die ander Heyndrick,
 Die Dalem wan, met sine macht,
 Voer die stat van Coelene vacht,
 Ende al dat lant dorran,
 300 Ende die Stadinge wan,
 Ende Radenrode slechte,
 Ende zijn dinc alsoe berechte
 Datten al die gene ontsagen,
 Die zijns hoerden gewagen;
 305 Te Vileer leeght hi in 't graf.
 Daer soe bleef een sone af,
 Die goedertieren Heynric,
 Die d'edelste was waerlijc,
 Van seden ende van maigen,
 310 Die leefde in dien daigen,
 Te Lovene leget hi ten Predicaren.
 Na hem liet hi, in der waren,
 Den vromen hertoge Jan,
 Die dlant van Lymborch wan
 315 Te Woeronc in den groten strijt,
 Soe dat men in der werelt wijt
 Van hem te seggene wiste,
 Want hi der eren noyt en miste.
 Te Baren ter tafelen ronde
 320 Sterft hi van eenre wonden,
 Ende was brocht hier ave
 Te Bruessele t'sinen grave,
 Ten Minderbrudren soe leght hy,
 Men screef doen geloves my
 325 XII^c XC ende viere.

*

Vers 287. Die derde. - 288. Heinrike. - 290. Van al den kersten here. - 292. Starf hi. - 293.
 Ende was hier neder bracht. - 294. Te Lovene soe leit die here. - 295. Die Heinric wan Heinrike.
 - 296. Noit en vant mens sijns ghelike. - 297. Siere macht. - 299. Ende alle die lande dorran.
 - 301. Beide met stride ende met ghevechte. - 303. Datten alle. - 305. Te Vileer leit. - 306.
 Enen sone. - 308. Was sekerlijc. - 309. Beide van seden ende van maghen. - 310. Die doen
 leefde in dien daghen. - 311. Te Lovene leit. - 312. Na hem soe quam, te waren. - 313. Die
 edelen hertoghe Jan. - 314. Limborch. - 315. Woringhe. - 316. Men al die. - 318. Want hi noit
 der eren - 319. Te Baren t'eener tafel ronden. - 320. Staerf. - 323. Ten Minderbroedere soe
 leit hi. - 324. Gheloves mi. - 326. Liet die fiere. - 329. Was hi. - 330. Ende starf ter Vuren in
 de sale. - 331. Ende was. - 333. Een kint liet hi daer naer. - 334. Dat en was out maer. - 335.
 Doe sijn vader starf die goede man. - 338. Ende heeft oec gheset ter ere. - 339. Tusschen
 de Mase. - 340. Ende sijn palen ghemeert sijn. - 341. Daer hi metten meesten here quam. -
 344. Waer af sijn comen. - 345. Die edele prinsen. - 348. Willen roeken.

Een sone liet dese fiere,
Dat was die ander Jan,
Die dlant van Wassemberghe wan,
Scone was hy ende sprekende wale,
330 Ende sterf ter Vuere in sine zale,
Ende wert te Bruessele met groter haven
In sinte Goedelen choer begraven.
Een kijnt liet hi hem naer,
Ende was out mer XII jaer
335 Doen zijn vader sterf die goeden man,
Ende es geheten die derde Jan,
Die in Brabant nu es here,
Ende hem ooc geset heeft ter ere
Tusschen Mase ende den Rijn
340 Daer zine palen gewijdt zijn,
Daer hy metten schoensten heere quam,
Dat men over Mase ye vernam.
Nu hebdi gehoort ende vernomen
Van beghinne dat hercomen
345 Van den hogen princhen van Brabant,
Alsoe als ic 't gescreven vant
In goeden vrayen boeken,
Die des willen geroeken,

*

- Datti huer geeste lese voir ende na
 350 Ic raden datti ten boeken gae,
 Dat ic maecte, en es niet lanc,
 Daer vint hijt al sonder wanc
 Tote op desen derden Janne,
 Die nu yerst compt te manne.
 355 Hi waert hertoghe in groter eren,
 Doen men screef die jaer ons Heren
 XIII^c ende XII mede.
 Nu bidden wy alle ene bede,
 Dat hem God onne voirt ane
 360 In allen doegenden te volstane,
 Ende in allen poenten van eeren,
 Die wel voeghen lants heren,
 Soe dat hy ende dlant in eeren si,
 Ende God gulde behoude daer bi.
 365 Dat wert gemaict in die port
 't Antwerpen na Gods gebort
 XIII^c ende XXII mede,
 God geve ons allen sinen vrede.

* Vers 349. Dat hi sire jheeste volghet na. - 350. Ic rade dat hi ten boeken ga. - *De plaetsen van v. 351 tot v. 354 en van v. 358 tot 367 bevinden zich niet in het HS. van den heer Van Hulthem* - 368. God verlene ons sinen heileghen vrede.

Reis van Sinte Brandaen.

De reis van S. Brandaen, volgens de getuigenis van den heere WILLEMS⁽¹⁾, is een der oudste vlaemsche dichtstukken, welk tot ons zy gekomen, en zou tot de XIIe eeuw behooren.

De vlaemsche opstel dezer reis komt in twee handschriften voor; in het Comburger HS. te Stutgard berustende⁽²⁾, en in het gene van wylen den heer Van Hulthem, naer 't welk wy die reis in het licht brengen⁽³⁾.

Wy deelen er hier den korten inhoud van mede. Het begin, welk in gemeld HS. ontbreekt, is ontleend aen den platduitschen opstel, naer het vlaemsch gedicht vervaerdigd.

'S. Brandaen las in een boek zulke wonderlyke zaken,

Wu himmel unde erde in wage stat,

dat hy er niet aen geloven konde, en den boek verbrandde. Maer een engel, van God gezonden, daelde neder, gebod hem zijn, land te verlaten, en zich op zee te begeben, op dat hy die wonderheden, welke hem ongelooflijk schenen,

(1) *Reinaert de Vos*. Gent, 1836. Inleiding, bl. XVIII.

(2) *Odina und Teutona*, von F.D. GRAETER. Breslau. Bl. 267.

(3) De reis van S. Brandaen bestaet in byna al de talen van Europa. ACHILLE JUBINAL gaf, in 1836, een latijnschen tekst uit, gevolgd door twee oude fransche vertalingen, eene in proza en eene in verzen geschreven. Deze bundel voert ten tytel: *La légende latine de S. Brandaines, avec une traduction inédite en prose et en poésie romanes, publiée par Achille Jubinal*. Paris, 1836.

In 't duitsch bestaet er: I^o Een opstel in vers, uit het nevensgaende vlaemsch vertaald, en door Paul Jacob Bruns uitgegeven in *Romantische und andere Gedichte in altplattdeutsche Sprache*. Berlin, 1798.

II. Eene duitche vertaling in proza, naer het latijnsche schrift, door JOH. HARTLIEB, van 't jaer 1488, berust handschriftelijk in de stadsbibliotheek te Nuremberg. De oudduitsche proza in GABR. ROLLENHAGENS *4 Büch. wunderbarl. Reisen, Magdeb. 1603*. 4. S. 153-99, is, als het in het opschrift aldaer gezegd wordt, uit den Sassischen Passionael, te Bazel, door ADAM PETRI 1517 gedrukt, overgenomen. (Zie *Literarischer Grundriss zur Geschichte der Deutschen Poesie, durch F.H. Von der Hagen*. Berlin, 1812, bl. 295.)

Verder bestaen er ook verhalen dezer reis in het oud iersch, in 't gallisch, in 't oud spaensch en in 't engelsch

met ergene oogen mocht aenschouwen, deze beschryven en zoo het vernielde boek, weder samenstellen⁽¹⁾. S. Brandaen voorziet zijn schip met levensmiddelen voor negen jaren, en, door zijn capellaen en eenige zyner monikken vergezeld, begeeft zich op zee. Na een jaer zwervens, zonder land of zand te zien, kwam hem eindelijk een hoog woud in het zicht. Zy landden aldaer, en gingen er een vuer aenstoken, toen men gewaer werd, dat dit eiland een visch was. S. Brandaen en zyne gezellen vluchtten sloopwaert, en nauwelijks waren zy aen boord gekomen dat de visch in zee dook, en hun schip een grooten schok toebracht⁽²⁾.

Toen zy den visch ontvloden (*hier vangt het nevensgaende dichtstuk aen*, v. 328), zagen zy een zeegedrocht, half wijf, half visch, een meerminne gelijk, hen vervolgen; maer S. Brandaen verbad God, en het monster zonk machteloos neder.

Zy voeren verder, en kwamen haest aen een eiland, waer omtrent zy geesten zagen op de zee vlotten. Het waren drossaerden en schinkers, die den armen niet mild waren geweest; zy klaegden zeer S. Brandaen:

Van couden hebben wi groten noet,
Van hitten sijn wi wel na doot,
Van dorste es ons wee,
Hoe na ons loept die zee!

Door het gebed van S. Brandaen, werd hun een dronk geoorloofd.

V. 404. Zy verlieten deze zee, en werden door een storm in de Leverzee gedreven, waer zy een masten woud uit de zee zagen ryzen. Eene verholen

(1) Men leest in het oudduitsch gedicht *Lohengrin*, door J. GOERRES, te Heidelberg, 1813, uitgegeven, bl. 3:

So hiez ich nimmer Wolferam,
Konde ich dine wilde wort niht machen zam.
Waz hilfe mich Sande Prandan danne der wise,
Der in der vinsternisse quam,
Und der daz buch von eines ohsen zungen nam.

En twee strofen verder:

Du hast Uranias genant,
Von dem Prandan helle und erde wart bekant,
Und allez daz der himel kan bedecken.
Ein engel braht dem wisen man
Daz buch, davon er manic hertzen swer gewan,
Do er gelas die schrift an einem ecken.
Er zich den engel und daz puch gar trugehafter mere,
Vor zorne warf erz an die glut,
Der engel sprach: sint daz din ungeloube tut,
Du must ez wider holn mit manige swere!

(2) De zelfde avonture treft men in de *Duizend en eenen Nacht*, B. LXXI, 70 en 71 Nacht aen, in het verhael van Sindbad-den-zeevaerder.

stemme riep S. Brandaen toe, dat hy oostwaert varen moest; dat daer een steen, de Magneetsteen, lag, welk al 't yzer daer naby komende, tot hem trok⁽¹⁾.

V. 429. Hy dreef oostwaert, en zag een schoone, op eene rots verhevene, kerke.

Sente Brandaen ghinc op den berch,
Daer vant hi kerstenlijc werc.

Zeven monikken zag hy daer, wien spyse, uit het paradijs door eene duif en raef werd toegebracht.

V. 502. Zy verlieten dezen, en, door een zuidwestenwind gedreven, vaerden zy noordoost in de *Wilde Zee*. Daer vonden zy midden in die zee eene steenrots, waerop een man reeds 99 jaren alleen zat,

Hy was ru als een bere,
Hine sach maer lucht ende mere.

S. Brandaen vroeg hem wie hy was, en verstond uit hem, dat hy koning van Pamphilia en Capadocia was geweest, dat hy zyne zuster huwde, en by haer twee

- (1) By de ouden werd algemeen geloofd, dat aen de uiterste grenzen der wereld, daer waer noch lucht, noch zee bestond, de *Leverzee* deze aerde omsloot.

By STRABO (II, bl. 71) lezen wy: 'Hunc (Pytheam) enim perhibere, totam quidem aream Britanniae se non peragrasse, ambitum autem insulae majorem esse XL millibus tum de Tyule et istis locis ita narrare, neque terram ibi porro esse, neque mare, neque aërem, sed quippiam ex his concretum, pulmonis marini simile, in quo terra et mare sublimia pendeant, atque universa, hocque esse quasi vinculum universi, neque pedibus accessum, neque navibus, ac formam pulmonis se ipsum vidisse, cetera auditu percepta referre.'

De H. Gral, naer Indie overgevoerd wordende, ontmoet de zelfde wonderheden. 'Was sonst den Gral, zegt J. GOERRES (*Lohengrin* XXVIII), auf seinem Zug nach Indien, begegnet, der Magnetberg, das Lebermeer, ist aus bekannter Quelle, das letzte schon beim alten Pytheas aus Marsilien vorkommend, und von ihm die Pulmo, eine chaotische Mischung aller Elemente, in die Nordsee versetzt.'

De H.^r L. VAN DEN BERGH, in het onlangs verschenen werk *over de Nederlandsche Volksromans*, deelt ons bl. 143, een belangrijk fragment mede, in een HS. van MAERLANTS gedichten voorkomende. De plaets, waer er van S. Brandaen en de Leverzee gesproken wordt, lasschen wy hier in: 'Daer bi is ene insula, daer worden d'eerste slanghen vonden. In dier insulen en zijn dan witte scape. Van dier wollen werct men die alrebeste purpure. Daer bi is ene insula, die verzanc hier te voren met den lieden; dier was meer dan tien lantscape. Daer zwemt die *Leverzee*. Daer bi is ene insula, daer in is hout, dat heit Ebenus; dat en valt nemmermeer, noch dat en bernt nemmermeer. Daerin is oec ene borch die heet Senada, daer in groeven hier te voren die filosofhen enen borne, die was LX scachte diep ende was zo listich ghegraven, dattie zonne sceen opten bodem ende al opten gront. In die *Wendelzee* is ene insula ende heit Persida; dats emmer even groene ende wast alze 't suete paradijs. Daerin quamen ten enenmale heilighe liede, dies ghesmakeden, om die mate van XV jaren. Daer en mach engheen mensche metten lichame meer comen zidert dat God zente (Brandaen) danen zende. Daer vliet een water, daer in zijn ale XXXIII voete lanc. Die worme zijn zo starke, dat si die elpendiere in 't water trecken te hem. In dien zelve water zijn sneeke, die zijn zo grote ende zo lanc, dattie liede halsberghen van horen scellen maken.'

zoonen won; hy-zelf den oudsten het leven benam, en een donderslag den jongsten doodde. Dan ging hy te schepe om den Paus zyne zonden te kennen te geven, maer een storm deed het schip te gronde gaen; al zyne gezellen verdronken, hy alleen ontsnapte, en klom op deze rots.

“Mach ic die ziele beherden,”
Sprac die ruwe here snel,
“Soe eest mi comen wel,
Wat node dat vleesch heeft,
Alsoe langhe als 't hier leeft.”

V. 608. S. Brandaen voer verder in de Wilde Zee, en kwam aen eene vruchtbare streek, waer hy een *helleput* zag, en het gekerm der zielen hoorde. Hy vroeg *ten prince die daer ter hellen plach* wat dit wezen mocht; hem werd geantwoord, dat in dien afgrond de meineedige heeren, onrechtvaardige vrouwen, looze schepenen, verraderen enz., gezonken lagen.

V. 670. S. Brandaen en zyne gezellen verlieten dezen stinkenden poel, drevén voort en kwamen in het *Donkerland*. Geen gras, maer goud bedekte den grond; veel edel gesteenten had God daer verborgen. Na drie dagen stilliggens verlieten zy, op een bootjen, het schip, en vaerden naer dit eiland. Zy volgden den loop eener rivier, en kwamen aen eene ryke zael: de wanden waren met goud bekleed, en de vloer met carbonkelsteenén ingeleid, welke een schitterend licht uitschoten⁽¹⁾. Voor de zael stond eene fontein, waer uit balsem, olijf, honich en zeem vloeiden, en in vier verschillende aderen heenstreamden⁽²⁾. Daer bloeide menige schoone plant; zeldzame gewassen bedekten het veld; cederboomen, platanen verhieven hoog hunne kruinen. Het hoogste van het dak was met pauws vederen bezet. Deze zael behaegde den monken zoo zeer, dat zy noode van daer keerden. Een hunner stool er een kostelyken breidel; doch dit bekocht hy duer: een duivel verscheen, en sleepte hem ter hellen. De andere monikken ruimden straks de zael.

V. 768. Spoedig rees er een schooner burcht hun in het zicht. De luchtstreek van dat land was altoos helder,

Daer en was rijm, no snee,
Daer en dede hem die wint niet wee,
Van reghen wert daer niet nat.

(1) Donkerland, zou dit het Nifelheim der Edda zijn?

(2) Volgens het beschrijf des paradijs in den Tituel voorkomende, ontspringen daer, aen een hoogen berg ook vier stroomén. Goerres, die alles in Indie te rug vindt, zegt hier over: ‘Das sind unverkenbar die 4 paradiesflusse der Indier, die von Swargaganga ausgehen, die im Himmel aus Wischuns Fuss aufquillt, wie in der Edda aus den Eitern der Urkuch. Jener Ydonus ist der Indus, der zweite der Oxus, jener im Orient der Hoanbo, das wasser Tartarie der Ob oder Jenisey.’

Een oud man met grauwen baerde, zat voor de deur. En binnen in den burcht zag men vele jongelingen, waerschynelyk *engelen*, heen en weêr zweven. In die poort stond er een dier geesten met een vierig zwaerd, waer mede hy rond zich een wyden kring maekte. Dit was de engel Cherubin, die niemand, zonder geleide, binnen laet komen. S. Michiel was de geleider der zielen;

Hi nam enen bi den rocke,
Bi den haer ende bi den coppe,
Ende trocken in die borch dore.

Doch S. Brandaen en zyne gezellen vertoefden er niet lang, maer keerden naer hun schip terug.

V. 816 Toen zy het *Donkerland* begaven, zag een monik dat de grond al goud was, zy droegen er veel van in het schip, en versierden er sinds menig godshuis mede. Eensklaps rees er een groote stormwind op; 't waren duivelen die nederkwamen en den breideldief ten afgronde voerden;

Doennen greep die viant,
Metten breidel hine bant,
Ende sleepte sine bene,
Over stoc ende over stene.

Maer S. Brandaen riep God aen, op dat hy hem zynen goeden monik zoude laten. Zy strekten zich allen kruiswijs, en God gebood aen de duivelen den monik weder te geven. De duivel nam den capellaen op zynen hals, bracht hem uit de heete hel, en wierp hem op het schip in de koorden. Daer lag de monik bleek met zwart gebrande huid. S. Brandaen zeide tot den breideldief:

“Haddi den breidel vermeden,
Ende met enen haellechter gereden,
Sone wert u crune met uwen baerde,
Ende u hals niet so haerde
Swart, noch oec besinghelt.
Nu hebdi ooc ghelinghet
Herde sere mine vaert.” -
“Mi es leet dat ghi noit gesmeet waert.”
Sprac die besinghelde cappelaen;
Doe loech Sente Brandaen.

V. 954. Toen voeren zy voorby eene Sirene, en kwamen aen een' *brandenden burcht*⁽¹⁾. S. Brandaen gebood den stierman nader te varen; daer

(1) Is dit het *Muspelheim* der Edda? Dit vindt men aldaer (Die Edda, durch FR. RUHS, bl. 166) op de volgende wijs beschreven: 'Doch war vorher sudlich eine Welt, die hiess Musspel. Sie ist hel und heis, un so flammend und brennend, dass kein Fremder, der dort keine Wohnung hat, es aushalten kann. Surtur regiert daruber und setzt an der Graenze dieser Welt. Er hat ein flammendes Schwerdt und bewacht das Land.'

vernamen zy duivels tale. De duivel beklagde dat hy hem den breideldief had doen wedergeven, en eischte hem terug. De monik lag in grooten angst, onder eene schipsbank, verdoken. Op S. Brandaens weigering kwam er een duivels heir, en vervolgde het schip in zee, hoe snel het voort zeilde, met gloeiende zweerden, en brandende schichten. Maer God zond engelen, die de duivels macht verjoeg, en S. Brandaens schip redde.

V. 1060. Toen zag hy engelen scharen die schoone zielen ten hemel brachten in eene kerk met tien chooren, waer geen sterveling mocht komen.

V. 1082. Na deze twee paradyzen bezocht te hebben, wenschte S. Brandaen weder naer zijn land te keeren; maer een vreezelyke storm brak los. Hy zag vele visschen in de zee, onder andere *officieren*, wilde stieren niet ongelijk in het water gaen, en sprak tot zyne gezellen: "Dit is de *Leverzee*, waervan ik vroeger zeer veel las; ik bewonder echter hoe al deze visschen hier kunnen gevoed worden, maer God is zoo machtig en rijk!" Hy gebod zijn stierman daer een oogenblik stil te blyven, op dat zijn kapellaen dit beschryven mochte.

V. 1146. Verder in de zee zagen zy een godskind op een resch aerde zweven. S. Brandaen begeerde des zelfs straffen te korten, doch dit vermocht hy niet. Hy vroeg aen dit kind, waerom het zoo moest dryven: "Wy waren in een land geboren" zeide het "waer men God niet kende, en dat, om der lieden zonden, verdronk. God zette een deel op die rots, daer Gods kracht die voedt; andere onzer broederen moeten op resschen zweven in deze zee. En dat ik alleen moet varen, dat kwam door myne zonden; toen de aerde scheurde, al dat land en menig burcht verzonk, Sodoma, Gomorra en Borga. Keer, vervolgde het, noordwaert, daer zult gy een groot wonder zien."

V. 1242. Een wind hief aen en sloeg zijn schip,

In wel corter wile,
Over meneghe mile,

en daer zag hy een naekten man op een' heeten steen zitten:

Besiden was hi vervrozen
Dore vleesch ende bene;
D'ander side op den stene,
Was hi heet dat hi verbran.
Na sine werke hi loen gewan,
Hem vlogen an l. dwalen,
Berrende hete stralen,
Vaste in allen siden toe,
Gheen bescherm en haddi doe
Anders dan die clene dwale.

Het was Judas, die, door S. Brandaens gebed, eene nacht met hem doorbracht, en gedurende die nacht der hellenpynen ontkwam.

V. 1501. S. Brandaen voer weg, en zag een groenen en zwarten rook opslaen.
Hy zag kermende vogelen in een brandenden berg vliegen,

Die el niet en songhen,
Dan wi! wach! ende wee!

Uit dien berg hieven zich vlammen,

Datter glinsteren uitvloghen,
Alsoe groet als eenen oven,
Ende colen als maste.

V. 1531. Zy bleven daer niet lang, en vaerden in eenen dag, zoo verre dat zy in twee jaren niet keeren mochten. Zy kwamen op een der *bester eerden*, die ooit werd geschapen. Te midden stond eene berg, de *berg van Syoen*; toen zy den berg opgingen zagen zy,

Draken groet gruwelijc,
Ende lijntworme vreselijc,
Die worpen t'allen stonden,
Dat vier uten monden.
Die hoeden die porten⁽¹⁾.

S. Brandaen trok den burcht binnen; de muren waren van kristael, waer menigerhande vreemde dieren van metael in gegoten waren: leeuwen, panthers, eenhoornen, luipaerds, herten, hinden en vreezelyke draken. Te midden den berg vloot eene groote rivier, langs wier boorden (v. 1633),

Herten ende hinden
Vloden vor den winden.
Wilde swine vloen daer,
Die jaghere reet daer naer,
Met blasenden horne,
Dore bosche ende corne.
Daer speelden in den mure
Orssen met coverturen,
In eenen rinc wide,
Daer soe hilden besiden
Ridderen of zi leveden
Banieren daer oec sweveden,

(1) Zie DU CANGE, *Glossar*, v. *Draco*.

Daertoe mochten si scouwen
 Herde vele vrouwen,
 Daer bliesen wechteren in der scaren;
 Dies oncondich waren,
 Waenden dat si leveden daer⁽¹⁾.

V. 1739. Toen zy wegtrokken kwam hun het volk dat deze wereld bewoonde, tegen;
 het waren *Walschranden*⁽²⁾,

Si hadden hovede als swijn,
 Hoe mochten si wonderliker sijn,
 Mans hande, honts been,
 Si scrouwen oec al in een,
 Craens halse, mans buuc....

Het waren engelen geweest, die by Lucifers opstand zich onzydig hielden, en by
 zijn val dus vervormd werden, om dat

Si hadden swinenen moet,
 Dat dore vrese niet en doet,
 Noch goet, no baraet.

Als S. Braendaen zich in den burcht bevond, waren zy over het woud met 60 groote
 heirbenden gevaren.

V. 1995. S. Brandaen vlood van daer, en zag een man, niet grooter dan een duim,
 bezig met de zee te meten; de heilige sprak hem toe:

Hen wert nemmermere ghedaen,
 Al wouds al de wereld pinen,
 Dat meten soude luttel schinen,
 Tote an den Boemsdaghe⁽³⁾.

V. 2058. Den laetsten dag dat zy op zee waren, omsloeg een groote visch hun schip,
 en zy vaerden viertien dagen in den kring welk by maekte, die visch hield den steert
 in den mond⁽⁴⁾.

(1) Is dit het *Walhalla* der middeleeuwen?

(2) By GRIMM, in *D. Myth.*, bl. 270, wordt van *Waltshrate* gewag gemaakt, en, als tot het geslacht der Elven behoorende, voorgesteld: 'An die behaarten, struppigen elbe oder bilwisse, *zegt hy*, reiht sich zunachst ein geist, der in ahd. sprachdenkmalern *scrat* oder *scrato*, in gleichzeitigen lateinischen *pilosus* genannt wird. Die gl. mons. 333 haben *scratun* (pilosus), gl. herrad. 200 *waltscrate* (satyrus) sumerlat. 10, 66 *scrate* (lares mali); ebenso mhd. "Ein wilder *waltscrat* Barl. 251, 11. Aw. 3, 226. sie ist villihte ein *schrat*, ein geist von helle." Albr. Titur, 1, 190.'

(3) Dit doet aen eene bekende legende herinneren.

(4) In de Edda leest men van Jormungand, d.i. de Aerd-slang: 'Als die Gotter zu Loki gekomen waren, warf er die schlange ins Meer, das alle Lander umgiebt. Sie ist so gros, dass sie mitten im Meer um alle Lander liegt, und sich in den Schwanz beisst.'

V. 2090. Zy kwamen van daer aen eene plaets, waer zy onder 't water alle slach van vreugdebedryven hoorden; zy lieten het anker zinken, welke zy niet meer lichten konden, en waren gedwongen de koord te doorsnyden. Dan vroeg S. Braendaen zijn kapellaen, *Noe*⁽¹⁾ geheten, of hy al het wonder, welk zy zagen, beschreven had, Noe sprak:

God danc, dit boec es volscreven,

dan vaerden zy rechtstreeks naer hun land, en legden het boek op een outer van S. Maria neer.'

Zie daer den inhoud van dit gedicht. GOERRES denkt dat het op Bretoonsche Mythen rust, en oorspronkelijk, hunne overleveringen wegens de schepping, ondergang en wedergeboort der wereld vervatte: 'Brandae'n's Reise, zegt hy, eine alte *Divina comoedia*, wie auch die Indier eine solche haben, die wie kaum zu zweifeln, zum Theil auf altbretonischen Mythen ruht, ist gleichfalls jenes Quater, was oben Klingsor erzahlt und sie war wahrscheinlich in vier Bucher getheilt, die jene vier symbole (Ochse, Löwe, Ar und Mensch) und Brandae'n erzahlte in ihr, was oben der dichter von Engeln und verbrennen.'

Het vlaemsch dichtstuk is uit het latijnsch verhael, door JUBINAL in het licht gebracht, niet vertaald, en heeft met hetzelfde weinig overeenkomst.

(1) De Godsgezant der Bretonnen *Hu*, werd soms wel *Noe* genaemd. In MONE's *Geschichte des Heidenthums*, II, bl. 499, lezen wy: 'Davies Mythol. S. 114. Aneurin's Gododin, Song 15. bei Davies das. S. 350. wo *Hu* auch *Noe* genannt wird, was nicht mehr zu bedeuten hat, als wenn im teuschen Heldenbuch mytische Namen auf geschichtliche Menschen angewandt sind.' Het heidendom der Bretonnen, in Wales behouden, werd noch in de XVe eeuw, het *geloof des Hu*, genaemd.

Reis van S. Brandaen.

- Hoe dicke si Gode baden ghemene,
 Met goeden ghestaden moede,
 325 Dore sine grote oetmoede,
 Dat hi se gheleide iet saen,
 Daer si raste mochten ontfaen.
 Doen si den visch ontronnen,
 Ende goeden wint ghewonnen,
 330 Die daer sochten wonder,
 Saghen een vreselijc commer,
 Op dwater jeghen hem ghaen.
 Het wilde haer scip emmer vaen:
 'Wine dorven ons niet ontsien,'
 335 Sprac sente Brandaen mettien,
 'Laten wy in Gods gheleide varen,
 God sal ons van hem bewaren.'
 Half wijf, half visch waest soe ic kinne,
 Het scheen ghelijc een merminne,
 340 Omtrent scip het dicke liep;
 Sente Brandaen niet en sliep,
 Maer op sine blote knien,
 Bat hi Gode dat hi moest ontvlien;
 Sine moenke holpen hem te gader
 345 Dat hi verbat Gode onsen vader,
 Dat dat vreselike wonder
 Bi den scepe ghinghe onder,
 Dat sijt horden criten ende wallen,
 Dien langen dach met allen,
 350 Ane des zees gronde.
 Doe voeren si langhe stonde,
 Ende quamen aen een eylant,
 Daer sente Brandaen vant
 Ene pine wonderlijc
 355 Gheeste, den mensche ghelijc,
 Die ronnen op die zee.
 Heme gesciede dicke wee,
 Si hadden coude ende hitte:
 'O wy! wat wonder es ditte!'
 360 Sprac sente Brandaen;
 'Dat dus can op die zee ghaen.'
 Doen seide die arme ghesellen:
 'Dus moeten wy emmer quellcn,
 Ende euwelike leven;
 365 Hadden wy om Gode ghegheven.
 Den armen lieden dat water,
 Onsen loen ware nu beter.
 Wy waren drossaten ende scincken,
 Dies wy dat eten ende dat drincken,
 370 Dat onse here ons hieten gheven,
 Doe wy hadden onse leven,
 Onthielden wy doe den armen,
 Nu en wilt ons God onser niet ontfermen.
 Van couden hebben wy groten noet,
 375 Van hitten si wi wel na doot,
 Van dorste es ons wee,

Hoe na ons loept die zee.
Dit segghen wy, te waren,
Wine connen in C. jaren,
380 Enen dropel niet ghewinnen;
Helpt ons, vrient van minnen,
Brandaen, lieve here,
Helpt ons, doer dine ere.'
Sente Brandaen doen allene
385 Beghan Gode sere te vlene,
Doe en woude God niet laten
Hem en wert bi caritaten,
Een drincken gheorlovet,
Ende dat si haer hovet

- 390 Gheneecten met hare hant;
 Doen neghen si alte hant
 Den heileghen Gods manne.
 Doen keerde hi heme danne,
 Met wenende oghen,
 395 Ende screef dat Gods vertoghen.
 Doen hiet sente Brandaen
 Sijn scip wel ghedaen,
 Van dier stad wenden,
 Ende liet die armen in ellenden,
 400 Die daer liepen op die zee,
 Ende riepen: 'O wy! o wach! o wee!'
 Doen dat scip danen vloet,
 Liet hi se in groter noet.
 Doen voeren si, met goeden moede,
 405 Op der zee vloede;
 Doen hoerden si sere stoten
 Meneghen wint groten,
 Enen storm viel hem doe an,
 Ende dreef haer scip van dan,
 410 Nortwert in die leverzee,
 Daer si alle hadden groet wee,
 Ende wel na alle bleven doot,
 Van honger ende van breken groot.
 Doen sach sente Brandaen
 415 Menech scip daer staen,
 Ende meneghen maest waghen,
 Ende uter zee raghen.
 Het dochte hem sine een wout,
 Hoe dicke hem God sine doget gout,
 420 Doen sprac hem ane ene stimme:
 'Dat hi voer met sinne
 Oestwert metten baren.
 Hine mocht daerwert niet vorder varen,
 Daer lach een steen in die zee,
 425 Die dede meneghen man wce:
 Soe wat ysere daer ane quame,
 Dat hi al dat te heme name,
 Dat moeste daer al bliven.'
 Doen begonde een wint driven,
 430 Van daer ten oestenwert;

 Doe sach op sente Brandaen,
 Ene scone kerke staen,
 Daer woenden moncken inne,
 435 Die Gode met goeden sinne.
 Hadden ghedient menech jaer;
 Over nacht lach sine scip daer.
 Op dien zelven stene,
 Stond die kerke allene.
 440 Sente Brandaen ghinc op dien berch,
 Daer vont hi kerstenlijc werc,
 Van dien Gods kinden.
 Niet en condi ondervinden,
 Wie se daer hadde bracht,
 445 Hen ware die Gods cracht.

Haer leven was claer ende licht,
 Selker monke hebben wy nicht,
 Sie riepen alle, alsoe saen:
 'Willecome! here Brandaen.'
 450 Diere riker Gods deghen
 En wasser mare sevene.
 Hem quam doe hare spise,
 Van den sconen paradise;
 Te middaghe brocht se ghedreghen,
 455 Ene duve ende ene raven,
 Met broet ende met enen visch,
 Op der goeder lieden disch,
 Die visch was ghebraden.
 Hoe sere si doe baden
 460 Den goeden sente Brandaen,
 Den Gods onderdaen,
 Met hem te nemen spise.
 Doen sprac die here van prise,
 Herde sere wiselike:
 465 'Mijn here es soe rike,
 God van den paradise
 Hadde mi mine spise,
 Herde wel ghesonden hare,
 Wijste hi dat ics werdich ware.
 470 Hoe gherne ic sine ghenade doghe,
 Dat es wel mire ghelove,
 Hine wilde mi niet senden,
 Mi arm en knecht ellenden,
 Doe u sine ghenade versach,
 475 Ende dat IIII broet ontwee brach,
 Dat u sine bode heeft bracht;
 Doe en hadde hi mijns niet ghedacht,
 Met sijnre goeder spise.
 Nu seldi alle, als die wise,

- 480 In sinen name gaen eten,
 Ende selt alle wel weten,
 Dat ic sonder nijt laten;
 God doet u sine caritaten,
 Op desen droghen stene;
- 485 Ic hebbe van Gode te lene,
 Meneghe scone brede hoeve,
 Alles dies ic behoeve,
 Hebbic in minen scepe wale.
 Over mine ziele altemale,
- 490 Bidt Gode van hemelrike
 Dat hi haer gheve sine rike.'
 Dus badt hi ghenade Gode,
 Doen quam die hemelsche bode,
 Die brochtem sine spise
- 495 Van den sconen paradise;
 Doen die here hadde gheten,
 Doet ons die boec weten,
 Dat doe die heileghe man
 Ane die heren orlof nam;
- 500 Doe ghinc sente Brandaen
 Te sinen scep weder saen.
 Een suutwesten wint quam hem an,
 Ende dreffen wech, ende sine man,
 Verre nortoest op ende neder,
- 505 In die wilde zee recht neder.
 Daer dogheden si menich wee,
 Daer vonden si in die zee
 Eene steenroke herde hoghe;
 Sine conden se niet veroghen.
- 510 Op dien selven stene,
 Sat een man allene.
 Hi was ru, als een bere,
 Hine sach maer lucht ende mere;
 Dat was een clusenare.
- 515 Hoe hi daer comen ware,
 Vraghedem sente Brandaen:
 'Ic ben der moncken onderdaen,'
 Seide die man, 'gheloves mi,
 Daer ghi dese weke wart bi,
- 520 Ic hebbe gheseten allene,
 Op desen hoghen stene,
 Een min dan C. jaer.
 God heeft mi tote haer,
 Dese pine ghegheven,
- 525 Bi sinen troeste moet ic leven,
 Soe dat God wale weet,
 Dat ic anders nie en ontbeet,
 Sint dat ic hier quam,
 Ende ic oec noit en vernam,
- 530 Levender liede niet mere,
 Dan u, lieve here.'
 Doen vraghedem sente Brandaen,
 Hoe sijn leven wert ghedaen,
 Eer hi daer comen ware.
- 535 Doen sprac die clusenare:

'Ic segt, here, waerlike,
Ic was een coninc rike,
Pamphilia hiet mijn een lant,
Capadocia was dat ander ghenant,
540 Daer namic een scoen wijf,
Dies doghet grote pine mijn lijf,
Dat was die suster mine,
Dies doghic wel grote pine.
Daer af haddic sonen twee,
545 Dies es mi dicke worden wee.
Doe d'outste te sinen scilde quam,
Sijn leven ic hem doe nam,
Om minen tornen moet.
D'ander bi enen spele stoet,
550 Daer nam hem een donderslach sijn lijf;
Oec doedde hi mijn scone wijf.
Doe al die sonden op mi lach,
Duchtic den Gods slach,
Ende ic dede die ghelike;
555 Ende liet al mijn rike,
Ende mijn goet, ende lant,
Ende ghinc ten scepe al te hant,
Ende woude alle mine sonden
Den paus varen orconden.
560 Doen quam een storm op die zee,
Die mi dede herde wee,
Ic wille u die waerheit tellen,
Daer bedorven mine ghesellen;
Doen clam ic hier allene,
565 Op desen hoghen stene,
Ende claghede mine mesdaet
Den ghenen die mi ghescepen haet.
Hier wactic sine ghenaden,
Van mine groten mesdaden.

- 570 Ic segt u overwaer,
 Hier horic openbaer
 Alle daghelike,
 Den sanc van hemelrike.
 Doen seide sente Brandaen:
- 575 'Segt mi, lieve here, saen,
 Als u dat coude ane gaet,
 Hoe moghedi, alsoe naect,
 Van couden here ghenesen;
 Van lieden hebbic ghelesen,
- 580 Die waren eensedelen,
 Ende dienden Gode den edelen,
 Ende alles ghemakes vergaten,
 Ende niet dan cruut en aten;
 Doch onthield si hem wole,
- 585 Waest in bome of in hole,
 Waest in crude, waest in riede,
 Daer heme die gos liede,
 Dat coude nochtan verwerden:
 'Maghic die ziele beherden,'
- 590 Sprac die ruwe here snel,
 'Soe eest mi comen wel,
 Wat node dat vleesch heeft;
 Alsoe langhe als 't hier leeft;
 Al sittic hier al naect,
- 595 Als mi dat coude ane gaet,
 Slupic in een hol clene,
 Hier onder enen ghespletenen stene,
 Daer wacht ic dat ghestille.
 Eest alsoe Gods wille,
- 600 Soe selen minen bene
 Op desen hoghen stene,
 Des doemsdaghes ontbeiden.
 God moet u gheleiden,
 In spreke nu nemmere,
- 605 God, onse lieve here,
 Hi gheve ons euwelike
 Sijn soete hemelrike.'
 Sente Brandaen voer van daer
 Met sinen ghesellen vore waer,
- 610 Op der wilder zee vloede,
 Worden si herde moede;
 Jeghen wint ende baren,
 En mochten si niet wel varen;
 Doe voeren si, metten winden,
- 615 Verre in groten ellenden,
 Ane ene vruchtelijker stat.
 Die boec orcont ons dat,
 Dat hi enen helleputte sach,
 Daer hoerdi roepen: o wy! o wach!
- 620 Aen enen donckeren berch, vele zielen,
 Die daer herde sere mesvielen.
 Die berch bernt emmermeer,
 Daer es meneghe zielen seer,
 Daer en horde hi niet mee,
- 625 Dan: o wy! o wach! o wee!

Daer hoerde hi criselen tande,
 Ende soe daer vliegghen brande,
 In die wolke hoghe sere.
 Sente Brandaen sprac die here
 630 Ten prinsche die daer ter hellen plach:
 'Segt mi of wesen mach
 Wat es dese grote onminne,
 Die ic hier hore inne?'
 Doen seide die prinsce van dien here:
 635 'Hier es menech onrecht here.
 Dies moghedi mi ghetrouwen,
 Hier sijn ongherechte vrouwen,
 Meyeren ende lose scepenen,
 Dat maghic u wel rekenen,
 640 Ende alle die verraderen,
 Die ic mach ghegaderen
 In dese diepe afgronden,
 Ende die quaet peinsen t' allen stonden,
 Ende die dat je ghedochten,
 645 Dat si haer heren daer toe brochten,
 Dat si, om cleine miede,
 Mesvorden die arme liede.
 Daeromme soe moeten si hier
 Wesen in dit heete vier.
 650 Oec sijn hier ander zielen,
 Die in sonden bevielen,
 In hoverden, in ghiericheit
 Ende in alretieren quaetheit,
 Ende met quaden daden,
 655 Haren evenkersten hebben verladen,
 Dies niet en woude avestaen,
 Noch rechte boete ontfaen.'
 Doen riepen die arme ghesellen:
 'Brandaen, heer, wy swellen,

- 660 Helpt ons, Brandaen lieve here,
 Dore uwes selves ere.
 Die duvel hieten wech varen,
 Ende sprac: 'Ic segt u, t'waren,
 Ghine wert sine hulpen niet vroe,
 665 Hine mach u helpen een stroe.
 Ghi roepet al in onspoet,
 Ghine hadt noit den moet,
 Gods wille iet te doene,
 Dies ben ic over hem dus coene.'
- 670 Een groet stanc viel hem an,
 Haer scip kerden si van dan,
 Ende quamen doe aen een eylant.
 Daer ghinghen si sorghen in hant,
 Herde doncker waest daer,
 675 Daer en waest newer claer;
 Doch was die gront guldijn,
 Daer dat gras soude sijn,
 Daer waren vele edelre stene.
 Omtrent den scepe allene,
 680 Waest here sere doncker,
 Meneghen groten carbonkel,
 Hadde daer God gheborghen.
 Daer laghen si in sorghen,
 Drie nacht dat si daer laghen,
 685 Dat si niet en saghen,
 No mane, no sterre licht.
 Dies en saghen si nicht,
 No die sonne, no dien dach,
 Dat scip daer stille lach.
- 690 Doen hiet sente Brandaen
 Een boetken wel ghedaen,
 Ute dien scepe trecken,
 Waer in spronghen die recken,
 Doe voeren si aen een eylant,
 695 Daer die Gods wigant,
 Liet sijn scip staen.
 Eest als ic vernomen haen,
 Daer ginghen si uut, te hant.
 Doen si quamen op 't sant,
 700 Waren si blide ende vroe,
 Ende ghinghen met sente Brandaen doc,
 Al een water op te dale,
 Tote eenre der scoenster sale,
 Die noit wert ghemaect.
- 705 Daer waren si wel gheraect,
 Die sale was buten guldijn,
 Dat dit sale soude sijn,
 Dat was al carbonkel.
 Neghene en was daer soe doncker,
 710 Hine lichte als dat sonneschijn;
 Vore die zale spranc een borne fijn,
 Daer was soe vele goets in,
 Hen mochte niet beter sijn.
 Balseme, ende cyroep,
 715 Was daer goeden coep;

Olive, honich, ende zeem,
 Datne vloide niet in een,
 In vier aderen het vloet,
 Dat doctem wonder groet,
 720 Om die selven borne.
 Daer was meneghe worme,
 Daer stonden borne scone,
 Al om al ene crone,
 Daer stont menich cedrus,
 725 Ende menech plathanus,
 Specien stonden daer soe vele,
 Dat der ic u segghen wele,
 Haddic ghescreven alte male,
 Dat daer stont vore die sale,
 730 Eer soude liden een jaer,
 Eer ic seide, voerwaer,
 Hoe meneghe wonderlijc dinc.
 Ay! hoe in twivele doen ghinc,
 Alle die moncken moet,
 735 Dwoenen dochten daer soe goet,
 Dat si node keerden van daer,
 Scone paus vederen voerwaer,
 Was boven al dat dac;
 Daer was al dat ghemac,
 740 Dat een keyser hebben soude,
 Of hi brulocht houden woude,
 Dien heren quam in haren syn,
 Dat si alle ghinghen daer in,
 Besiende die scone sale al.
 745 Een moenc daer stal
 Enen breidel wel ghedaen,
 Dat becochti herde saen,
 Wel sere, sonder twivel,
 Daer stont bi een duvel,

- 750 Hi wijsdem met liste,
 Ic wane hijt niet en wiste,
 Waeromme dat hine hem boet,
 Dies wert sine pine groet;
 Hi riet hem dat hine name,
- 755 Want hi heme wel betame
 Te ridene daer te lande.
 Dies ghewan hi grote scande,
 Hi roerden dat hi waghede,
 Hoe wel den monc dat behaghede,
- 760 Dat hine claer sach schinen,
 Dies worden groet sine pinen;
 Doene de duvel ter hellen trac,
 Dede hi hem groet onghemac,
 Om dat hi hem dien breidel nam,
- 765 Doen hi in die sale quam;
 Te hant rumeden si die sale,
 Ende ghinghen wech alte male.
 Doen sach sente Brandaen
 Ene borch daer bi staen,
- 770 Die was scoenre dan de stede,
 Daer de moenc de diefte dede.
 Doe saghen si danen vaste,
 Over meneghe grote raste,
 Dat lant alom altoes claer,
- 775 Nacht ende dach, dats waer:
 Daer en was rijm, no snee,
 Daer en dede hem die wint niet wee,
 Van reghen wert daer niet nat;
 Een out man voer de porte sat,
- 780 Hi was wel ghehaert,
 Al grau was hem sijn baert;
 Daer ter selver borch dore,
 Ghinghen jonghelinghe dore,
 Herde vele ende ghenoech.
- 785 Niet en vertellet die boec,
 Doch seit hi openbare,
 Dat het ynghete waren.
 In die porte stont een jongheline,
 Hi maecte enen widen rinc,
- 790 Met enen swerde vierijn;
 Dat mochte wel die ynghel sijn,
 Die men heet Cherubin.
 Hine laet daer niemen in,
 No stille, no openbaer,
- 795 Die andere en bringhene daer.
 Doen quam daer sente Michaël,
 Hi moet ons gheleiden wel,
 Metten anderen jonghelinghen,
 Aldaer die moncke ghinghen,
- 800 Nam hi enen bi den rocke,
 Bi den haer, ende bi den coppe,
 Ende tracken in die borch dore.
 Doe stont die ynghel daer vore,
 Met sinen swerde vierijn.
- 805 'Hier moghen wy licht te langhe sijn,'

Sprac sente Brandaen doe
 Sinen ghesellen, toe,
 'Hier hebben wy ghenomen
 Meer scaden dan vromen.
 810 Dese mure sijn soe hoghe,
 Niemen can se veroghen,
 No die lancheit verkiesen. -
 Hier en willic niet mere verliesen,'
 Sprac doe sente Brandaen,
 815 'Ic wille weder te scepe gaen.'
 Doen si te scepe quamen,
 Ende orlof doen namen
 Toten donckeren lande.
 Een moenc doe bekande,
 820 Dat die gront al gout was,
 Ay! hoe blide waren si das.
 Doen ghinghen si ute spele,
 Ende droeghens in den scepe vele,
 Elkerlijc in sine hande,
 825 Dat si sint, in haren lande,
 Vercierde menich godshuus.
 Doe horden si een groot gherusch,
 Enen wint soe sere braken,
 Ende een weder alsoe craken,
 830 Ende een vier soe blicken daer,
 Dat die Gods recken hadden vaer,
 Ende vruchten des hemels valle.
 Die duvele quamen daer alle,
 Ende eischen met rechte groet
 835 Den breideldief dien goet.
 Om dat hi den breidel stal,
 Voerden sine in den afgront al;
 Daer moesti sere quellen,
 Met anderen sinen ghesellen.

- 840 Doennen greep die viant,
 Metten breidel hine bant,
 Ende sleepte sine bene,
 Over stoe, ende over stene,
 Voer sijns heren ansichte.
- 845 Daer was een groet gheruchte,
 Alsoe vorden sine te hare scolen.
 Die sint mere hebben ghestolen,
 Willen 't over niet slaen;
 Hen mach alsoe niet gaen,
- 850 Het en si dat sijns avestaen,
 Ende hare boete ontfaen;
 Anders selen si quellen,
 Metten duvelen in der hellen.
 Sente Brandaen hadde toren,
- 855 Dat hi soe scandeleec hadde verloren,
 Sinen monc goet.
 Met tranen hi claghen bestoet:
 'Waric, "seit hi," een droghenere,
 God en hadde mi niet mere
- 860 Ghegheven mere meswende,
 In desen donckeren ellende.
 Om dies God hevet ghehingt,
 Ende mine vaert ghelingt,
 In come van hier nemmermere,
- 865 Ghine mi beteren mijn seer,
 Ende minen moenc ghecrighen weder.
 Eer willic vallen hier neder,
 Soeken ons heren oetmoet,
 Tote mi die duvel weder comen doet,
- 870 Minen monc die hi wilt scenden,
 In desen donckeren ellenden.'
 Si weenden ende riepen Gode an,
 Onser Vrouwen, ende sente Jan.
 Doen ghehore se onse here,
- 875 Dore siere liever moeder ere.
 Wel soe saghen si enen schijn,
 Als twee horne vierijn,
 Dat brende ende lichte daer inne.
 Daer wt sprac ene stemme:
- 880 'Wat wilti mi, Brandaen,
 Dies en hebbic niet ghedaen;
 Die duvel voerden tc siere scolen,
 Om dat hi hadde ghestolen,
 Waerom belghedi u op mi?
- 885 Onsculdich ben ic jeghen di;
 Ghi wit wel dat Adaem,
 Om enen appel dien hi nam,
 Was in de helle overwaer,
 Wel ·V· dusement jaer.
- 890 Alsoe eest met hem vergaen,
 Met dieften es hi bevaen,
 Ende es der hellen ghegheven.' -
 'En scent niet, here, mijn leven,'
 Sprac die goede sente Brandaen,
- 895 'Hevet mijn monc yet mesdaen,

Dies wiltene wederbringhen,
Ic wilne altoes verdringhen.'
In cruuswijs si hem strecken,
Met tranen si Gode wecken,
900 Haer beden wilden si niet begheven,
Altoes si daer ane bleven,
Tote die aelmaechteghe God
Den duvel dede dat ghebod:
'Dat hi sente Brandaen eerde,
905 Ende sinen mone wederkeerde.'
Doen nam hine op sinen hals,
Ende dedem vele onghevals,
Den breidel moeste hi becopen,
Ende quam sere ghelopen,
910 Wt der heter hellen onwarde.
Hi tornde hem vele harde,
Dat hi den monc moeste draghen,
Toten scepe op sinen craghen.
Toen hine brochte op den borde,
915 Ay! hoe lude sine kele scorde.
'Wee di,' sprac sente Brandaen,
'Wat hebdi mi leets ghedaen,
Ghine laet mi niet behouden,
Dies dat wy hebben souden,
920 Ghi mesdoet, dats waer.'
Die monc dochte hem herde swaer,
Ende die wech herde lanc,
Daer hi die letanien sanc,
Op sinen hals bene,
925 Over stoc, ende over stene.
Daer hi den monc draghen moeste,
Stac hi an 't scip een joeste,
Ende werpen in die corden
Onsachte, dat sijt alle horden.

- 930 Doen was hem sine varwe ontkert,
 Verwandelt, ende bleec,
 Dat sine cume ghecanden.
 Dat pec was hem gheranden,
 Ane haer, ende ane baerde.
- 935 Die huut was hem haerde
 Swert, ende verrompen.
 Van stocken, ende van tronken,
 Haddi meneghen swaren stoet.
 Die duvel onder water doec
- 940 Ende vloe, der goeder liede segghen.
 Sente Brandaen die Gods degghen
 Hi weende van groter lieve,
 Ende sprac den breideldieve:
 'Haddi den breidel vermeden,
- 945 Ende met enen haellechter ghereden,
 Sone wert u crune met uwen baerde,
 Ende u hals niet soe haerde
 Swart, noch oec besinghelt.
 Nu hebdi oec ghelinget
- 950 Herde sere mine vaert.' -
 'Mi es leet dat ghi noit ghesmeet waert.'
 Sprac die besinghelde cappelaen;
 Doe loech sente Brandaen.
 Doe dus sente Brandaen
- 955 Weder sinen cappelaen
 Ghewan van der hellen,
 Dat maghic u tellen,
 Doen voer hi langhe wile,
 Ende leet meneghe mile.
- 960 Doen horde herde saen,
 Die goede sente Brandaen,
 Een dier, heet Serenee;
 Die slaept doet den ghenen wee,
 Die dat horen of sien.
- 965 Van siere blisscap moet ghescien
 Ter zee groet onghewedere.
 Doen viele sciene nedere
 Sente Brandaen, op sine knien,
 Ende bat Gode dat hi moeste ontvlien,
- 970 Soe hi alder best can.
 Doe sliep die stierman,
 Hars selfs si vergaten,
 Dat sine wisten waer si saten.
 Elc monc daer ontsliep,
- 975 Dat scip sonder stierman liep,
 Tote ene borghe die bernde sere,
 Daer wtliiep een swert here.
 Hi riep tote den stierman vele,
 Wt siere groter kele,
- 980 Soe hi luudste mochte;
 Hi wecke se wel ontsachte,
 Ende hiet se daer na keren,
 Hi seide, dat hi leren,
 Den mester stierman woude,
- 985 Waer hi henen soude.

Doen hiet sente Brandaen,
 Sijn scep wel ghedaen,
 Tote dien berghe keren,
 Om dat hi hem soude leren.
 990 Doen si soe na quamen,
 Dat si sijn werc vernamen,
 Ende si verstonden duvels tale,
 Docht hem allen quaet te male.
 Doe sprac des duvels bode:
 995 'Dorstic wel, doer Gode,
 U scep, her Brandaen,
 Hadde quade vaert ghedaen.
 Ic wane dat ghijt becopen moet,
 Dat ghi ons soe lede doet.
 1000 In can vore u niet ghehebben,
 God en wilt u niet ontsegghen,
 Om dat ghi soe vele leest altoes,
 Want u ghebet es sonder loes.
 Du soudes sane ghenieten,
 1005 Laettijs u niet verdrieten,
 Dat u mijn vernoy es lief;
 Ghi naemt mi den breideldief,
 Die achter u sittet daer.
 Hi sweet van anxte, dat es waer,
 1010 Van sorghen es hi ontdaen.'
 Doen sprac sente Brandaen:
 'Dat es sine boete,
 Dat hi hem wasschen moete.' -
 'Mine dunct niet soe goet,
 1015 Dan men worpe in die vloet,
 Dat hi hem wel wasschen mach.'
 Die monc scameliken lach;
 Mét wel groter sorghen,
 Hadde hi hem gheborghen,

- 1020 Onder een scipbanc.
 Die tijt doctem wel lanc,
 Ay! hoe loech de duvel das,
 Dat die monc ververt was.
 Doe hi sijn spot hadde ghedreven,
 1025 Bat hi dat sijn hem wedergheven
 Wilden haren cappelaen,
 Hi souden herde scone dwaen,
 Hi stonke op hem te sere.
 Doe seide die milde here,
 1030 Die goede sente Brandaen:
 'In gheve u niet minen cappelaen;
 Mi dunct, u grote tale
 Onnutte sijn alte male;
 Dijns sprekens ben ic sat.'
 1035 Den stierman hi doe bat,
 Dat hi voere op dat meere.
 Doe quam des sduvels here
 Uten berghe, ende dedem wee,
 Ende volghede hem op die zee;
 1040 Ende droeghen in haer hande
 Grote gheloyende brande,
 Ende oec bernende scichte,
 Als of si wouden vichten.
 Si worpen, ende scoten,
 1045 Op die in den scepe vloten,
 Met groten tornen moede.
 Doen quam God die goede,
 Hine liet se niet ontweghen.
 Ic wane van den hemel die reghen,
 1050 Soe dicke noit en vloghen,
 Als die branders vielen van hoghen
 In dat scip, ende die scichte.
 Dus jagheden des duvels knechte,
 Dien heren danen si vloten.
 1055 Die duvele worpen ende scoten
 Op die vluchteghe liede,
 Dien heren doe gheschiede,
 Dat si bi ghelucke waren
 Deser vresen ontfaren.
 1060 Die here voer wech, met trouwen,
 God liet hem doe bescouwen
 Meneghe ynghelsce scare,
 Die boven hem quamen ghevaren,
 Die voerden in den trone,
 1065 Meneghe ziele scone.
 Si songhen dien Gods lof,
 Soe dat si verblijdden daer of;
 Dat dedem God te minnen,
 Dat hi hem liet bekinnen,
 1070 Wat die geeste wouden,
 Ende waer si henen souden.
 Doe sach sente Brandaen,
 Ene scone kerke staen,
 Met ·X· sconen coren,
 1075 Die noit man te storen

Sonder God en mochte,
 Te segghen het en dochte,
 Neghene eertschen man.
 Doen screef dit sente Brandan,
 1080 Al dat wonder dat hi sach,
 Daer hi in den scepe lach.
 Doen ons heren Gods degghen,
 Te rechte hadde bescreven,
 Die twee paradise;
 1085 Doen woude die Gods wise
 Die ghetrouwe dinare,
 Dat hi al quite ware,
 Van dien groten zeebaren,
 Ende hi te lande soude varen.
 1090 Doen bat die here goede,
 Met bitterliken moede,
 Onsen euweliken troest,
 Dien dicke hadde verloest,
 Dat hine iet saen sande
 1095 Weder te sine lande.
 Doen quam een anxtelijc wint
 Diene dreef, ende sijn kint
 Danen verre op die zee.
 Daer wert hem herde wee,
 1100 Die storm wert herde groet,
 De zee borlede ende doet,
 Als hem verhief die wint.
 Doe saghen die Gods kint,
 Soe vele vissche in die zee,
 1105 Dat hem die sorghen dede wee,
 Si saghen daer olficieren,
 Ghelijc wilde stieren,
 Vele onder dat water gaen.
 Doe sprac sente Brandaen:

- 1110 'Dit es die Lever Zee,
 Daer ic wilen af eer,
 Las menech tekijn.
 Dies seldi ghelovich sijn.
 Maer doch hebbic wonder,
- 1115 Van dien gronde here onder,
 Hoe hi se ghevoeden moghe,
 Dat hem allen doghe;
 Maer God es soe rike,
 Dat hi heme daghelike,
- 1120 Die spise wel ghegheven mach.'
 Tote sine cappelaen hi sprach,
 Dat hi sochte parkement,
 Hinne lette niet en twint,
 Die waerheit hi scriven began.
- 1125 Doen hiet hi den stierman,
 Dat scip houden stille,
 Om siere beden wille,
 Dat si die waerheit ghescreven,
 Van dien visschen diere dreven.
- 1130 Doen dat scip begonde gaen,
 Doen sprac sente Brandaen:
 'Soete broedere mijn,
 In Gode seldi ghelovich sijn,
 Dore hem si wy wtghevaren.
- 1135 Hi mach ons wel bewaren,
 Hi es aelmachtich God,
 Hi heeft aller dinghens ghebod.
 Sente Marie die goede
 Wese hier ons hoede,
- 1140 Jeghen alle dat ons quaet si.
 Des hulpe ons filius dei,
 Ende al dat hemelsche here
 Helpe ons hier op dit meere.
 Amen segt allegader,
- 1145 Ende bevelet den hemelschen vader.'
 Doen quam een sachte wint,
 Doen saghen si waer een Gods kint
 Op de zee swevede,
 Onsachte het levede,
- 1150 Op enen resch eerden.
 Wat soude sijns ghewerden,
 Als die zee verwoedde?
 Maer dat God sijns hoedde;
 Van dien sceppe vloet hi doe.
- 1155 Sente Brandaen sprac hem toe,
 Dat hi met hem sprake,
 Die resche vlote doe met ghemake,
 Doen wert ghehorsam saen.
 Met trouwen sente Brandaen,
- 1160 Tote dien goeden man sprac:
 'Doghedi om Gode dit onghemac,
 Op deser wilder zee?
 Of doghedi dit grote wee,
 Om uwe grote mesdaet?
- 1165 Soe mach uwes wesen raet.

Ic ben abdt ghewiet,
 Ende metter scolen ghevriet;
 Dat ic van Gode hebbe ontfaen,
 Dat ic die in boeten staen,
 1170 Hare pine corten mach,
 Beide jare, ende dach;
 Hebdi iets quaets ghedaen,
 Om Gode willic u ontfaen.'
 Doe sprac die eensedele:
 1175 'Met mi wert u evele,
 Vergouden u cappelaen,
 Die ghi verloret, here Brandaen,
 Vore den sconen paradise,
 God hevet mi mine spise,
 1180 Ende mine lijfnare,
 Een meer dan ·C· jaer,
 Op dese zee ghegheven.
 Sire ghenaden moet ic leven,
 Ende wachten siere leere,
 1185 Miere broedere es noch mere.
 God onse vader es soe soet
 Dat ons sine ghenade voet
 Metten hemelschen brode.
 Helpt hi ons te node,
 1190 Daer u monc wederquam,
 Dien u dien duvel nam,
 In die zale rikelijc,
 Daer hi stal den breidel lovelijc;
 Ende die ruwe hi allene,
 1195 Die sat op dien hoghen stene,
 Hi halp u ter stede,
 Dat God om u dede,
 Om dinen cappelaen.'
 Doen seide sente Brandaen:

- 1200 'Om die Gods ere,
 Segt mi, noch mere
 Van dien heren hoe si leven,
 Of hoe si daer worden verdreven.' -
 'Si leven,' seit hi, 'kerstenlike,
 1205 Ende winnen dat Gods rike.'
 Doen sprac die here goede,
 Met enen eenboldeghen moede:
 'Daer waren wi gheboren in,
 Die staet in enen lande,
 1210 Daer men Gode niet en cande;
 Om der lieder sonden,
 Sanc neder in afgronde
 Al dat grote lant,
 Ende al dat quade volc te hant.
 1215 Si namen quaden, ende alsoe,
 Ende op den groten stene hoghe,
 Heeft een deel God gheset
 Onser broedere, als ghi wet,
 Daer voet se die Gods cracht.
 1220 Die mi hier heeft bracht,
 Dats God, onse lieve here.
 Noch es onser broedere mere,
 Die des selfs lives leven,
 Ende op die rissche zweven,
 1225 In deser zee gronden.
 Dat quam van minen sonden,
 Dat wi ghescheden waren,
 Dies moet ic allene varen,
 Doen dat lant al verdranc,
 1230 Ende meneghe borg versanc;
 Sodoma ende Gomorra,
 Ende die grote stat Borga,
 Doen scoelde al dese eerde,
 Ende al dese groen sweerde,
 1235 Van den armen eertrike.
 Dus houdickene vastelike,
 Te minen jonxsten ende;
 God moet ons ghesenden,
 In hemelrike met eren.
 1240 Nortwert seldi keren,
 Daer seldi sien groet wonder.'
 Een wint hief daer onder,
 Die se sonder orlof wech droech,
 Dat scip danen sloech,
 1245 In wel corter wile,
 Over meneghe mile.
 Doe quam van enen bedrusche,
 Van eens wijncs gheruusche,
 Dat dat scip soe verre spranc,
 1250 Meneghe dachvaert lanc,
 Mettien starken wedere.
 Doe haelp hem God van daer wedere,
 Dat hi den scrivere gaf enen vloec,
 Ende hi mede den boec,
 1255 Verbernde in den viere.

Dat becochti nu wel diere,
 Daer sijn scip soe verre spranc,
 Mere dan dusent milen lanc,
 In groter ongheweldicheit.
 1260 Waer Gode sine vaert leit,
 Sone mochte hijs niet sijn ghenesen,
 Doen voer hi van daer, soe wi lesen.
 Doen sac sente Brandaen,
 Enen naecten man staen,
 1265 Verre sitten allene,
 Op enen heten stene.
 Hi doghede leet ende toren,
 Besiden was hi vervroren
 Dore vleesch, ende bene.
 1270 D'ander side op den stene,
 Was hi soe heet dat hi verbran.
 Na sine wercke hi loen ghewan,
 Hem vlogen an ·l· dwalen,
 Berrende hete stralen,
 1275 Vaste in allen siden toe.
 Gheen bescerm en haddi doe,
 Anders dan die clene dwale
 Die halp hem herde wale,
 Die sloech die hitte danen.
 1280 Hem quam met groten bonen,
 Beide heet, ende oec cout,
 Sine pine was menichfout.
 Des sondaghes 's nachts stont hem soe,
 Dat hi was blide, ende vroe,
 1285 Hem dochte wel openbare,
 Dat hi ter werscap ware.
 Des manendaghes vroe,
 Quam hem grote pine toe;
 Doe vorden in der hellen,

- 1290 Die duvel met sinen ghesellen.
 Doe die here soe na quam,
 Dat hi sine pine vernam,
 Begonsti hem ontfermen.
 Doen vraghede hi den armen,
- 1295 Van wat volcke hi ware.
 Doen sprac die sondare:
 'Ic ben die arme Judas,
 Om dat ic onghetrouwe was,
 Ende ic vercocht, sonder noet,
- 1300 Die mi sciep ende gheboet.
 Dies hebbic sere ontgouden;
 Doe si mi berouwen souden,
 Die scoudelike sonde groet.
 Doen began hi mi oec,
- 1305 Die quade valsche duvel,
 Ende gaf mi den twivel,
 Ende riet dat ic mi verhinghe,
 Ende ic ghene boete ontvinghe.
 Alsoe nam ic die doot,
- 1310 Dies moet ic liden desen noet.
 Haddics ghehadt berouwe,
 God es soe goet ende ghetrouwe,
 Soe waert mi wel vergaen,
 God had mi ontfaen,
- 1315 Als hi den jode ontfinck,
 Daer hi an den cruce hinc,
 Die hem dat herte stac ontwee.
 Nochtan soe dehi mee,
 Hi ontfinck den scaecman,
- 1320 Om dat hi berouwe ghewan,
 Daer hi an den cruce hinc,
 Ende die bitter doot ontfinck.
 Alsoe hadde hi mi ghedaen,
 Waers mi berouwen saen;
- 1325 Mijns en wert nemmermere raet,
 Mi dunct dat mi wel staet,
 Overmorghen herde vroe,
 Sal mi gane die pine toe.
 Dan werdet mi al benomen,
- 1330 'T goet daer ic ben in comen.
 Om des sondaghes 's nachts ere,
 Doghic dese bliscap here.
 Stont mi dus in allen daghen,
 Sone woudic niet claghen.
- 1335 Doch saen eest niet herde goet,
 Maer dat mi herde wee doet,
 Die grondelose bitter helle,
 Daer ic altoes in quelle;
 Ende die duvele doen mi groten noet,
- 1340 O wi! here, waric doot;
 Of mocht ic sterven,
 Sone soudic niet bederven,
 In dus meneghen arbeit.
 Mi sal altoes wesen leit,
- 1345 Dat ic noyt gheboren wert;

Ic vare ene jamerlike vaert
 Van jamere, ende van leede,
 Dese grote anxten beede,
 Die vorste ende hitte,
 1350 Daer ic altoes in sitte,
 Houdic al over nicht.
 Ter hellen en hebbic lucht, no licht,
 Daer eest doncker emmermeer,
 Daer es dat ewelike seer.
 1355 Ter armer tijt wert hi gheboren,
 Die daer comt es verloren.
 Ene hitte comt mi daer,
 Eer ghi gheroeret een haer,
 Ware versmolten enen berch stalijn,
 1360 Diene worpen daer in.
 Soudic hier langhe wesen,
 Mi dochte ic ware ghenesen.
 Herde wee docn mi die sorghen,
 Jeghen overmorghen,
 1365 Dan die pine die ic nu haen.'
 Doe sprac sente Brandaen:
 'Darf iement voren u bidden yet.' -
 'Neent het ware al om niet,'
 Sprac Judaes die arme,
 1370 'Want ic Gods niet en ontfermde,
 Alle hulpe hebbic verloren;
 Maer dese dwale hier te voren,
 Vore mijn ansicht naect,
 Mi dunct dat si mi rike maect,
 1375 Si holpe mi noch mere,
 Maer ic nam se onsen here,
 Doe ic met hem ghinc,
 Het weert mi doch grote dinc,
 Van desen groten viere.

- 1380 Ic mi berouwes schiere,
Doen gavic weder om Gode,
Enen sinen cranken bode,
Die oit sint sine ghebede,
Vore mi te Gode dede.
- 1385 Nu hulpt si mi doch hier,
Weren dit starke vier,
Al en maecht niet soe vele sijn,
Oft te rechte waer mijn,
Doch soe hulpet mi, here,
- 1390 Herde wel ende sere,
Jeghen desen heten brant,
Dies ic gaf met mire hant,
Dan mi holpe al die have,
Ende men se na mi gave,
- 1395 Die nu in die werelt es,
Dies moghedi sijn ghewes.
Soe wel helpt dat goet,
Dat die man selve doet,
Ende dat hi selve gheeft,
- 1400 Die wile dat hi leeft.
Want ghebet ende achterdade,
Comen dicke te spade,
Ende dat men oec na doet,
Dat hevet cranken spoet
- 1405 Te hulpen, die selve niet en gheeft,
Die wile dat hi leeft.’
Doen hi dit hadde gheseit,
Naecte hem groten arbeit.
Des manendaghes metten daghe,
- 1410 Maecte Judas grote claghe,
Doen naectem groet onghemac.
Sere weendi ende sprac:
‘O wi! vele arm man,
Dat ic noit ziel ghewan,
- 1415 Deser vaert die ic varen moete,
Deser en wert nemmermere boete,
Want ic verdient haen.’
Doe hiet sente Brandaen,
Sine heileghe brenghen vort,
- 1420 Op des sceeps bort,
Of die duvele quamen,
Ende dat heylechdom vernamen,
Dat hi se soude vervaren.
Hi sach ane sire ghebaren,
- 1425 Ende hevet wel vernomen,
Dat si saen selen comen.
Die duvel quam met groten here,
Hem dochte lucht, ende mere,
Dat het al ware vierijn.
- 1430 ‘Wi souden eer ghevaren sijn.’
Sprac die besinghelde cappelaen,
Die met sorghen was bevaen.
Doen vloen die quade geeste
Van den scepe, ende maecten tempeeste,
- 1435 Met pecke onghehire,

Ende met solferviere,
 Dat gheloide soe ende wiel,
 Daer't op die zee viel,
 Berrede dwater als stroe.
 1440 Judase wilden se alsoe,
 Voeren in der hellen,
 Daer sine souden quellen.
 Doe gheboet sente Brandaen,
 Dat si een wile wilden staen,
 1445 Ende Judase vermiden.
 Gode bat hi dien tiden,
 Dat dien nacht moeste ghenesen
 Judaes, ende quite wesen,
 Dien tiden van dien fellen here;
 1450 Dies bat hi onsen here,
 Wenende hi soe langhe bat,
 Dat hem God ghelovede dat.
 Die duvele lude screiden,
 Ende burrelden ende neyden,
 1455 Dat sire sonder moesten varen.
 Met vele groter scaren,
 Varen si ter hellen,
 Doen dreigheden sine te quellen,
 Meer dan si doen souden,
 1460 Of sine niet hadden onthouden.
 Dat selve dreighen dede hem wee,
 Daer hi vloet op die zee,
 Des smorghens wel vroe.
 Die duvele quamen alle doe
 1465 Te Judaes groten onghevalle,
 Crauwelen brochten si alle,
 Die gheloyden ende sneden,
 Cume si dies ontbeden,
 Dat si se in hem sloeghen.

- 1470 Scandelijke sine droeghen,
 Met allen metten stene.
 Si quelden sine bene,
 Doen sine opnamen,
 Ende een luttel danen quamen,
- 1475 Spraken si leelike doe
 Sente Brandaen toe:
 'Hier om selen wine pinen meer,
 Dan hi was ghepijnt eer.'
 Doen sprac sente Brandaen:
- 1480 'Anders sal 't hem vergaen,
 Hine sal niet meer ghepijnt sijn,
 Om dies hi te nacht was met mi.
 Hoe ghi mi moghet schelden,
 Hine sals niet ontghelden,
- 1485 U scelden es mi ommare.
 Ic ghebiede u, bi uwen sceppare,
 Dat ghine quellet niet meer,
 Dan ghine quellet eer,
 Of ten anderen tiden hebt ghedaen.'
- 1490 Aldus voerden sine saen,
 Harde sere karmende,
 Ende sijns niet ontfermende.
 Doe hiet die here goede
 Op die zeevloede,
- 1495 Met sinen scepe volghen,
 Na die arme ziel verbolghen,
 Die duvele ontfordenne saen,
 Doen sachi voer hem opslaen
 Enen roec groen ende swert,
- 1500 Dat mach wel sijn een pine hart.
 Doen voeren die deghene
 Mettien Gods zeghele,
 Ende saghen kermende voghele varen,
 In enen bernende berch, te waren,
- 1505 Ende menegerhande tonghen,
 Die el niet en songhen,
 Dan wi! wach! ende wee!
 Ende een grondelose zee,
 Sloech daer besiden west anen,
- 1510 Dat men horde danen,
 Over meneghe mile.
 Doen voeren si ene corte wile,
 Ende saghen wt enen berghe slaen
 Ene vlamme soe ghedaen,
- 1515 Datter ginsteren wt vloghen,
 Alsoe groet als enen oven,
 Ende colen als maste,
 Ende meneghe onraste,
 Uten selven berghe ran.
- 1520 Een water selc en sach nie man;
 Het was swert, ende wiel,
 Van der side daer 't wt viel;
 Een water, ende een wint, te waren,
 Die beide soe cout waren,
- 1525 Dat niet couders noit en wart.

Si hadden ene sware vaert,
Die hitte was daer menichfout,
Van der side waest soe cout,
Dat die scorsse van den colden,
1530 Van den bome scolden.
 Doen hiet sente Brandaen,
 Hem allen ten riemen vaen,
 Moncke, ende scipman,
 Alle vinghen si daer an,
1535 Daer en letten si niet meer,
 Daer si comen waren eer,
 In enen daghe ghevaren,
 Keerden si cume in ·II· jaren.
 Als doe dit scip ontran,
1540 Ende die moede scipman
 Van die keitivigher scaren,
 Doen quamen si ghevaren,
 Op een der bester eerden,
 Die noit mochte werden.
1545 Dat heeft men ghesien selden
 Daer wies ane den velden
 Beide coren, ende wijn,
 Ende alle die vrucht, die mochte sijn,
 Sonder erien, ende graven,
1550 Daer was luttel noet van haven:
 Vische waren daer ghenoech,
 Die daer dat water droech,
 Ende vleesch wilt ende tam,
 Die diere waren daer noit gram,
1555 In die jeghenode scone,
 Ende t'allen tiden groene,
 Dats *multum bona terra*,
 Ende es ghelegghen herde verre,
 Van eertscen lieden goede,

- 1560 En hadden doe die vloede,
 Dat scip doe niet gheslaghen,
 Daer en const niemen ghedraghen.
 Doe daer sente Brandaen,
 Ende die heme waren onderdaen,
- 1565 Hare moetheit verloren,
 Doen saghen si daer voren
 Enen berch soe hoghe,
 Sine conden niet veroghen.
 Sine grote hoecheden,
- 1570 Hem dochte met waerheden,
 Dat die wolken daer op swevede.
 Negheen dinc die levede,
 En quame daer op sine vloghe.
 Maer t' enen hanghende woghe,
- 1575 Met sorghen sijt ane vinghen,
 Dat si daer op ginghen.
 Die berch was boven scoen,
 Ende hiet die berch van Syoen.
 Daer an sloech die zeevloet,
- 1580 Noit en was berch soe goet.
 Doen si den berch op souden gaen,
 Doen saghen si daer staen
 Draken groet gruwelijc,
 Ende lijntworme vreselijc,
- 1585 Die worpen t' allen stonden,
 Dat vier uten monden;
 Die hoeden die porten.
 Metten Gods worden,
 Gheboet hem sente Brandaen,
- 1590 Dat sise daer in lieten gaen,
 In die selve ure.
 Die boec seit dat die mure,
 Waren alle kerstalijs,
 Daer was menich claer steen in,
- 1595 Daer was ghegoten inne,
 Met meesterliken sinne,
 Van copere, ende van eere,
 Menegerhande diere;
 In dien rinc al omme,
- 1600 Somme rechte, somme cromme.
 Die se ierste ghinc besien,
 Mochte van vruchte vlien,
 Want si an den muer stonden daer,
 Of si alle leveden voerwaer.
- 1605 Daer stonden alle die dier,
 Die ic noit horde noemen hier:
 Leuwen, ende panthiere,
 Ende menegerhande diere,
 Eencorne ende lupaerde,
- 1610 Ende beesten van meneghen aerde,
 Herten, coninc ende hinden,
 Mocht men daer vele vinden,
 Men vant daer alle vormen
 Van vreseliken wormen.
- 1615 Midden in den berch vloet,

Ene riviere herde groet,
Die dat wilt dede om gaen,
Dat niet en mochte stille staen.
Dat saghen al openbaren,
1620 Die daer comen waren,
Daer onderwilen spronghen,
Ende riepen, ende songhen,
Als of si wech wouden,
Ende uten mure souden.
1625 Daer stont meneghe vorme,
Daer waren selke worme,
Half ru, ende half bloet,
Noit sach men dies ghenoot.
Noch stont daer onder,
1630 Ghetoghen menich wonder
Van visschen meneghertiere,
Vloten daer in die riviere;
Herten, ende hinden
Vloen daer vor den winden,
1635 Wilde swine vloen daer.
Die jaghere reet daer naer,
Met blasenden horne,
Dore bosche ende corne,
Ende menich wonder soe vele,
1640 In can 't ghesegghen wele.
Daer speelden in den mure,
Orssen met coverturen,
In enen rinc wide;
Daer soe hilden besiden
1645 Ridderen of si leveden,
Banieren daer oec sweveden,
Daer toe mochten si scouwen
Herde vele vrouwen,
Daer bliesen wechteren in der scaren;
1650 Dies oncondich waren,
Waenden dat si leveden daer.

- Ic mach u segghen over waer
 In die goede borch eerlike,
 Was vele wonders herde rike,
 1655 Daer lichten die tinnen,
 Buten ende binnen,
 Als die dachsterre,
 Die opriset verre.
- VI^c torren stonden alle,
 1660 Op dien muer om die sale.
 Si blicten ghelijc den viere,
 Niet en was daer diere
 Dan onghemac ende armoede.
 Meneghe culcte goede,
 1665 Met sidenen sporwaren,
 Saghen si daer, te waren,
 Die daer hinghen overscone,
 Boven die bedden als in den trone,
 Dat daer an die zale was.
- 1670 Dat was algader sneewit glas,
 Ende ghedect met sindale,
 Daer dore bleec dat gout wale.
 In den hove scone,
 Stonden cedre-bome,
 1675 Ende ander bome soe vele,
 Dat die sonne niet wele,
 Mocht schinen toter eerden.
 Noit en mocht daer nat werden,
 Dies namen si alle goem,
- 1680 Onder die cedereboem
 Was die acker herde scoen,
 Ende t' allen tiden groen,
 Daer hinc menich gout vat,
 Noit en was huus bat
- 1685 Bewaert van dieren dinghen.
 Daer mocht men horen singhen
 Die vogele in allen tiden,
 In die borch, ende daer besiden.
 Daer stont binnen een palas,
- 1690 Dat noch scoenre was,
 Ghesciert met goude, ende dieren stene,
 Gheset in elps bene,
 Die vloer saphier ende glas.
 Ic wane noit neghene en was
- 1695 Ghewracht, boven der eerden,
 Dat beter mochte werden,
 Of ghemaect enich bat,
 Overwaer seggic u dat,
 Ghegoten waest van ere;
- 1700 Het en wert nemmermere
 Ghemaect soe goeden werc,
 No soe vaste, no soe starc,
 Als daer op dien dach,
 Sente Brandaen sach.
- 1705 Die monke saghen al besonder,
 Dat menich groet wonder.
 In die borch spronghen

- Drie watre, daer af songhen
Moelne, al hadden si tonghen,
1710 Soe dat sijt al verclonghen,
Beide berch, ende dal,
Ende datter bi was over al.
Die boec seit ons dat,
Dat vloide in 't ghewat
1715 Vissche, die daer speelden,
Van alrehande weelden.
Doe sprac de besinghelde cappelaen:
'Hets goet dat wi henen gaen,
Eer wi hier scade ghewinnen,
1720 Mi dunct in minen sinnen,
Hen es sonder meester niet
Dit wonder dat ghi hier siet.
Werden si onser in hine,
Wine moghen niet ontrinnen
1725 Si doen ons selken arbeit,
Dat ons die vaert wert leit,
Ende ons dat lijf rouwet.
Dit werc heeft ghebouwet
Een wonderleec diet,
1730 Hen keert heme ane Gode niet.
Het hevet wonderliken sede,
Het vaert ons luchte mede,
Als die oec daden,
Die ons hadden gheladen,
1735 Toten berghe die brande.'
Doe bat die scipmanne
Sente Brandaen ende die heren,
Dat si te scepe wederkeren.
Doen si te scepe waren ghegaen,
1740 Saghen si jeghen hem staen
Een volc wonderlijc ghedaen,
Dat seldi hier horen saen:
Si hadden wolfs tande,

- Ende hieten Walschrände,
 1745 Verbolghen waren si, te waren,
 Om dies si waren ontfaren.
 Si hadden hovede als swijn,
 Hoe mochten si wonderliker sijn.
 Mans hande, honts been,
 1750 Si scrouwen oec al in een;
 Craens halse, mans buuc,
 Om die voete waren si ruut,
 Sidijn was al haer ghewant,
 Boghen droeghen si in die hant,
 1755 Ende pile in ghesetten,
 Gheslepen ende ghewettet.
 Si hadde langhe baerde,
 Ende rochelden haerde,
 Als een wilt beere.
 1760 Hen rauwe herde zere,
 Dat hem sente Brandaen,
 Uter borch was ontgaen.
 Doen sprac sente Brandaen:
 'Latet scip sachte gaen,
 1765 Wt desen groten vliete,
 Dat ons niet en schiete,
 Dit eyselike commer.
 Nu heeft mi groet wonder,
 Of si Gode yet kinnen,
 1770 Ic wille hem vraghen beghinnen.'
 Hi ghinc op dat bort staen,
 Hi man se herde saen,
 Bi Gode ende bi siere cracht,
 Ende bi al dat hi heeft ghewracht,
 1775 Ende ye liet ghewerden,
 In den hemel, ende in der eerden,
 Dat sine met vreden lieten
 Bi den lande vlieten,
 Dat hi te hem spreken mochte.
 1780 Si leiden neder herde sochte
 Die boghen uter hant,
 Ende sweghen al te hant.
 Doen sprac een daer onder:
 'Brandaen, du heves menich wonder
 1785 Doervaren, ende menich lant.
 Nu heeft u God hier ghesant,
 Dien ghi ons voren nummes,
 Hoe wel dat dune kunnes.
 Wi kennen vele bat,
 1790 Daer hi in sinen trone sat,
 Daer saghen wine alle
 Voer Lucifers valle.'
 Doen sprac sente Brandaen:
 'Dit soudic wedersegghen saen,
 1795 Maer dat mi niet en bestaet,
 Een wijs man ghescreven haet.
 D'ingle dorsten noyt beghien,
 Dat si Gode hadden ghesien,
 In den ansichte sinen,

- 1800 Du wilt di sotheiden pinen.
Ic segt u te voren,
Dune moghes mi niet verdoeren,
Met sulker niemare.
Dine worde sijn onware,
1805 Ende sijn alle loghenlijc,
God es onghesienlijc,
Noyt en saghen oghe, dats waer,
God es soe wonderlijc claer,
Wat hevestu di toeghetoghen?
1810 U hebben sere bedroghen,
Dine lelike oghen swinijn,
Waer moghestu comen sijn,
Dattu saghes met dinen oghen,
Die d' ingle niet sien en moghen,
1815 In vollen aensichte?
Waer saghestune te richte,
Doe hi in eertrike was sone,
Droech hi die hemelsche crone?
Hier was hi sone ende vader,
1820 Nochtan was hi daer algader,
Vader, sone, ende heilich geest,
Enich here ende alre meest.
Du dunckes mi onbedacht,
Over al es sine macht,
1825 Ende in die diepe afgronde,
Ter hellen men se vonde,
Wie dat soet rochtc,
Dat hise daer sochte,
Dat wiltu di toetien,
1830 Dattu dat heves ghesien.'
Doe sprac die wonderlijc geest:
'Dies du, Brandaen, niet en wits,
En wiltu niet ghetrouwen,
Noch sals u berouwen,
1835 Ende scade winnen oec.

- Twi datstu bernen den boec,
 Daer dese waerheit in was?
 Hoe lede es u worden das!
 Bedi doen si wiselike,
 1840 Ende leven salichlike,
 Die an Gods wort gheloven,
 Al en sien si niet met oghen.
 Ja, en scrivet niet Joannes,
 Hoe Thomaes, die Gods man es,
 1845 'T gelove woude hebben te broken,
 Hi hadde oec ghesproken,
 Doe hem quam die mare,
 Dat God op verstanden ware.
 Hine wouts niet gheloven,
 1850 Hine saghet met oghen,
 Dat God waer op verstanden,
 Hine hadde oec metten handen,
 Sine wonden bevaen.
 Daer na baerdem God saen,
 1855 'T ierst dat hine anesach,
 Die Gods sone te hem sprac:
 'Thomas, ic wilt u tonen openbaer,
 Siet hier mine wonden claer,
 Thomaes, wiltu noch beghien,
 1860 Want du mi heves ghesien,
 Ende mine wonden bevaen,
 Dat ic ben op verstaen?'
 Doen sprac die twivelere:
 'Wel ghelovic u, here,
 1865 Dattu biste verresen nu.' -
 'Dies te saliger bistu,'
 Sprac die heileghe Keerst,
 'Dattu ghelovich worden bist.
 Dies oec gheloven zelen,
 1870 Haer loen sal werden vele,
 Vele salegher sijn die,
 Die mi en saghen nie,
 Ende gheloven ane mi. -
 Brandaen bedincti
 1875 Hoe vrient die heileghe Kerst,
 Den wel gheloveghen es?'
 Noch sprac die swienenen mont:
 'Brandaen, ic make di cont,
 Wi waren Gode soe na, in dien
 1880 Dat wine mochten sien.
 Doen Lucifer dochte goet,
 Dat hi metter spoet,
 Op den hemel wesen woude,
 Anders dan hi soude,
 1885 Dan was ons leet, no lief nicht;
 Yngle waren wi soe licht,
 Dat wi Gode saghen daer,
 Dat seggic u vorewaer,
 Met dies Lucifers valle,
 1890 Moesten wi vallen alle.
 Doen sprac God, te handen,

Tote ons Walschranden,
 Wi hadden swinenen moet,
 Dat dore vrese niet en doet,
 1895 Noch goet, no baraet,
 Het leit alsoe gherne in sijn quaet,
 Als in enen sconen hove.
 Wi waren alsoe verscoven,
 Als dat onvroede swijn,
 1900 Dies moeten wi hen ghelijc sijn.
 Hoe mochten wi wonderliker sijn,
 Half si wi ru, ende hondijn,
 Dat verdienden wi daer mede,
 Dat wi dies honts sede,
 1905 Te hemelrike beghinghen.
 Want van neghenen dinghen,
 Wroegt hi den vremden man,
 Na dien dat hine ghenoomen can.
 Hi staet hem swighende bi,
 1910 Hoe vrient hi sinen mester si,
 Dat hi hem scade doet,
 Dies gaf hi ons dit lant goet,
 Te soenen, ende te mieden,
 Dies wi sine scade niet en rieden,
 1915 Dies wi daer stonden stille,
 Hebben wi dus onsen wille,
 Verlaten es ons der hellen.
 Men sal ons niet tellen,
 Met Lucifers quaden ghesellen,
 1920 Die de zielen sere quellen.
 Wi hopen ghenadelike,
 Op Gode van hemelrike.
 Doe sprac sente Brandaen:
 'Wi waren in uwe borch ghegaen,
 1925 Daer saghen wi meneghe rijcheit,
 Ende oec groete chierheit,
 Diere es daer vele ende ghenoech,

- Die daer te gadere droech,
Hi hadden herde wel bedacht.
- 1930 God heeft ons met siere cracht,
Soe wel van daer gheleet,
Soe ic alre beste beet,
Dat wi daer niet en namen.
Dies wi ons dorven scamen,
- 1935 Of in commere dorven comen,
Wine hebben niet ghenomen,
Dies weet God die waerheit;
Waers yet, dat waer mi leit.
En hadde God met siere cracht,
- 1940 Die ons hier hevet bracht,
Die draken niet ghebonden,
Si hadden ons verslonden,
Daer wi ghinghen ter porten in.
Nu wondert mi in minen sin,
- 1945 Waer ghi wert ghevaren,
Doe wi daer in waren.’
Doen sprac die Walschrant:
‘Wi waren in een ander lant,
Over een wout ghevaren,
- 1950 Met LX· groten scaren,
Te trachen in dat lant;
Ende menich groet serjant
Hebben wi daer dore gheghaen.
Wi waren wel na ghevaen,
- 1955 Si daden ons meneghen toren,
Met spotte namen si ons coren.
Dat seggen wi u, te waren,
Daerom waren wi daer ghevaren,
Ende hebben met hem ghevochten,
- 1960 Al daer wi se sochten,
Hadden wi groet volc heere.
Dat here was groet sere,
Si hadden vele traetscen,
Alle de weghe, ende alle die straten,
- 1965 Hadden si alle beleghet.
Sine worden noit soe ontweghet,
Noch in soe grammen moede,
Sint dat God die goede
Ghedoghede hem dien twivel,
- 1970 Dat si moesten metten duvel.
Ic en seggu niet mere,
Ghine wilt wederkeren,
Tote onsen huushere,
Daer willen wi di eren.’ -
- 1975 ‘Neen wi, wi selen varen,
God moet ons bewaren,’
Sprac sente Brandaen,
‘Ende Gode bevolen moetti gaen.’
Doen hi orlof ghenam,
- 1980 Die boec seit dat hi quam,
In den achtersten morghen,
Ende in der meester sorghen,
Die hem ye wederstoet,

- Sint hi voer in der zeevloet.
- 1985 Die wonderlike liede
Riepen in haren bediede,
Na sente Brandane,
Den Gods onderdane,
Ende boden hem scat, ende spise.
- 1990 Doe sprac die Gods wise:
'Uwer spisen hebben wi goeden raet,
Want het ons soe niet en staet,
Dat wire yet moghen ontfaen.'
Dat scip lieten si wtghaen,
- 1995 Ende lieten dat lant,
Ende voeren op die zee te hant.
Doen sach sente Brandaen
Enen clenen man saen.
Die boec seit ons dat,
- 2000 Dat hi vloet op een blat;
Die man was cume
Alsoe groet als enen dume,
In die slinke hant sijn,
Voerdi een cleen napkijn,
- 2005 Ende een greffie in die rechtere hant.
Diene was niet herde lanc,
Dat dedem herde wee;
Hi stac die greffie in die zee,
Ende droept in dat napkijn,
- 2010 Dat hi hadde in de hant sijn;
Doen hijt vol hadde ghedaen,
Goet hijt wt alsoe saen,
Doe hijt dus mat, ende wt goet,
Hort hier wonder groet,
- 2015 Doe vragedem sente Brandaen,
Twi dat wert ghedaen?
Hi seide: 'Ic moete dese zee,
Hets mi ghescepen emmermee,
Of icse ghemeten mach,

- 2020 Tote an den doemsdach.
Doen sprac sente Brandaen:
'Hen wert nemmermere ghedaen,
Al wouds al de werelt pinen,
Dat meten soude luttel schinen,
- 2025 Tote an den doemsdaghe.'
Nu hort wat ic u saghe,
Wat die clene man sprac,
Dien hi op den blade sach:
'Niet te meer dan ic ghemeten mach,
- 2030 Die zee tote an den doemsdach,
Niet bat moghedi bescouwen
Dat wonder al, in trouwen,
Dat God liet ghewerden,
In watre ende in der eerden,
- 2035 Die u noch verholen sijn.
U gheestelike kindene fijn,
Sine thuus sonder troest,
God die u dicke heeft verloest,
Bidt heme dore sine goede,
- 2040 Dat hi u altoes behoede,
Die heyleghe yngel pleghe dijns,
In mach hier niet langer sijn.'
In dien achtersten daghe,
Na den boec ic u saghe,
- 2045 Waren si in sorghen op die zee,
Daer wert hem herde wee.
Haer anxe wert daer groet,
Daer brochtse in der noet
Een visch die was niet vreesam,
- 2050 Doen hi jeghen hem quam,
Hi wilde sijn scip slinden te male.
Hem was sijn mont ende kele,
Menegher ghelachten wijt,
Noch seder, noch noyt sint,
- 2055 En was haren anxt soe groet,
Drie daghe hi vorem vloet,
Doen spien hi heme t'enen boghe,
Hen si dat ons de boec loghe,
Den steert stac hi in den monde,
- 2060 Soe hi diepste conde,
Dat sijn waerlike dinc.
XIIII daghe voeren si in den rinc,
Als die visch hem roerde,
Die zee dat scip voerde,
- 2065 Als in die wolken soude,
Ende echter weder woude
Vallen, in die afgronde.
Dus voeren si langhe stonde,
Doe vielen si in die barke,
- 2070 Daer mede wilden si sterke
Roien sere te lande.
Die visch dede heme grote ande,
Doe weende sere die scipman,
Doen troestene sente Brandaen:
- 2075 'Heelden, u niet en versaghet,

Ghi wit wel dat ons God havet
 Dicke wonderlike gheheert,
 Als desen visch wechkeert,
 Soe sal werden dat weder stille;
 2080 Dan hebben wi onsen wille.
 Doen quam een weder scoen,
 Dat scip stont stille doen,
 No om seil, no om wint,
 En wout gaen niet een twint.
 2085 Vierde halve weke lachi ter stede,
 Die hitte hem dicke wee dede,
 Doe quam enen groten wints stoet,
 Dat scip daer henen scoet,
 Si voeren vort al luttel bat.
 2090 Doen quamen si tote eenre stat,
 Daer was dat water soe claer,
 Dat si daer horden voerwaer,
 Clocken herde sere clincken,
 Ende oec papen singhen,
 2095 Daer horden si peerde neien,
 Ende vele voghele screien.
 Si horden honden met bellen,
 Ende horne oec scellen,
 Ende alte vrouwelike singhen,
 2100 Dansen, ende springen,
 Van mannen, ende wiven,
 Ic en cant 't niet al bescriven
 Dat si horden, al daer onder;
 Dat hadde hem groet wonder,
 2105 Dat heme soe na was,
 Ende si niet en saghen das.
 Die here worden te rade in een,
 Ende worpen een corde daer an enen steen,
 Hoe diepe dat water ware,
 2110 Die stene was herde sware.
 In herde corter stonden,

- Ware si gheghane te gronde.
 Haren anker scoten si daer naer,
 Hen wert doe herde swaer,
 2115 Metten iersten valle.
 Die anker wert met allen,
 Ghevane ende ghebonden,
 Daer hielden si langhe stonden,
 Ende hadden groet wonder,
 2120 Wiene hilde daer onder.
 Die mester scipman seide doe:
 'Ic en weet niet wat ic doe,
 Snedic die ankercorde ontwee,
 Soe en moghen wi nemmermee
 2125 Ghewinnen den zeegront.
 Helpt ons God nu terstont,
 Dore uwer moeder ere,
 Nu en moghen wi nemmermere,
 Onser const ghenieten.'
 2130 Dat seil si nederlieten.
 Doe vraghede sente Brandaen,
 Enen sinen cappelaen,
 Gheheten was hi Noë,
 Of hi te scriven hadde niet mee,
 2135 Dies wonders dat hi hadde ghesien.
 Noë sprac doe mettien:
 'Ic hebs langhe begheven
 God danc, dit boec es volscreven.'
 Doe sprac sente Braendaen:
 2140 'Ic wille dat wi saen
 Desen boec ophaven,
 Ende vore sente Marien draghen,
 Ende wi varen te hande
 Weder tot onsen lande.'
 2145 Doe dit al was ghedaen,
 Ghinghen si ten zeile saen,
 Ende trockense an die maste,
 Ende bonden se herde vaste.
 Die ankercorde sneden si ontwee,
 2150 Ende voeren vroilijc op die zee,
 Ende quamen alte hande
 Ghesont in haren lande.
 In die hant nam hi den boec goet,
 Ende die moncke al metter spoet,
 2155 Ghinghen mettem scone sere,
 In den monster vore onsen here.
 Daer quamen heme jeghene,
 Die goede Gods deghene,
 Beide broederen, ende papen,
 2160 Alsoe alsoe God hadde ghescapen,
 Ende ontfinghen die heren,
 Met wel groter eren.
 Doe quam een yngel van Gode,
 Ende seide sijns heren ghebode:
 2165 'Sijt willecome, Brandaen,
 U vaert hebdi voldaan,
 Nu sijt in dit eertrike,

- Alsoe langhe als u ghelike,
Als ghi hier niet langher en wilt sijn,
2170 Soe comt in hemelrike in sitten dijn.
Doen reeddi hem ghewesse,
Ende sanc ene scone messe.
Doen hi die messe volsanc,
Doe en leet niet herde lanc,
2175 Hi en versciet die here.
God dedem groet ere,
Hi sende om sine ziele,
Den yngel sente Michiele.
Doen groef men den lichame,
2180 Daer maect men in sinen name.
Ene scone kerke, te waren,
Met ·IX· sconen outaren,
Die betekenden die ·IX· jaer;
Dat seit die boec voerwaer,
2185 Dat hi was in ellendecheden.
Nu claghet alle u sonden heden,
Ende bidt sente Brandane,
Dien Gods onderdane,
Dat hi altoes ende heden,
2190 Vore ons allen moete beden.
Dies en moetti niet vergheten,
Want hi 't paradijs heeft beseten,
Dies ghehore heme Kerst onse here,
Dore siere liever moeder ere.
2195 Die dit heeft ghescreven,
Met Gode moetti euwelike leven,
In sijn scone hemelrike,
Ende alle die horen lesen euwelike.

Lyst der verouderde woorden.

De eerste cyfer wijst de bladzyde, de tweede het vers, aen.

A.

Abreusen, abreuscen goude, *fijn gelouterd goud*, aurum obryzum. 49. 545.
 Acotoen, *kleed*. 16. 1347.
 Aer, *arend*. 23. 1898.
 Al, *geheel*. Al den nacht, *geheel den nacht*. 61. 102.
 Alabondinen, *edel gesteente*. 49. 565. In MARBODEI, *Dacthyliotheca*:
 Est Asiae regio, quae nomen habet Alabandae,
 Fert Alabandinam cujus lux aemula Sardi.
 Ambachte, *ambten*. 4. 275.
 Amye, *vriendinne*. 26. 2178.
 An voor on, *zie onnen*.
 An, ane, *aen*.
 Ande, *schade*. 119. 2072.
 Anden, *schaden*. 13. 1086.
 Anhangel, *aenhoudend*. 67. 674.
 Armonien. 50. 697. *Zie Sinphonien*.
 Artsoen, *zadel*. Van het fr. *arçon*, eigenlijk de *boog van den zadel* (arcus).
 Ave, *af*. 32. 2727.

B.

Bander, *van de*. Bander side, *van derzyde*. 71. 1049.
 Beette, *v.t. van beeten*, *afklimmen*, namenlijk van het paerd. 23. 1917.
 Behaghel, *dapper*. 24. 2013.
 Beherden, *behouden*. 103. 589.
 Beide, *uitstel*. 61. 153.
 Bem, ic bem, *ik ben*. 54. 210.
 Bendecheit, *behendigheit*. 50, 661.
 Berbecane, barbacane, *voormuer eener stad of burcht, versperring*. 35. 3003.
 Besluten, in den zin van *beveiligen*. 24. 2042.
 Bet, bat, *beter, meer*.
 Bloet, *bloot*, dat velt nieweren was bloet, d.i. *dat veld was nergens onbedekt van lyken*. 48. 475.
 Blouwen (te), *geslagen*. 29. 2420.
 Bordene, borde, burde, *pak, last*. 6. 440.
 Bori, weerschynelyk een eigennaem. 48. 520.
 Bout, *stout*. 78. 353.
 Brand, *slagzwaerd*. 32. 2684. Gheloyende brande, *gloeierende zwaerden*. 108. 1041.
 Breke, *gebrek*.
 Brende, *brande*. 106. 878.
 Broken (te) *gebroken*. 39. 3304.

C en K.

- Calcoen, *paerdenhoorn, hoef*. 31. 2649.
Caluwe, *kale, kael*. 87. 172.
Carbonclen, *edel gesteente*. In MARBODEI *Dactyliotheca*:
Ardentes gemmas superat Carbunculus omnes.
Carmen, *kermen*. 9. 700.
Keitijf, *slecht, ondeugend*, van 't fr. *chetif*. 67. 635.
Kerstalijn, *kristalijn*, van *kristal*. 114. 1593.
Chore, *choron*, muziek-instrument. 50. 699.
Cryghel, *aenhoudend*. 67. 675.
Coene, *stout*.
Cofie, *kuif, kuive, hoofddekse*. 32. 2738.
Condech, *bekend*. 82. 654.
Conreiden, *bezorgen, oppassen* van 't fr. *conroyer*. 16. 1334.

Corien, curie, *lederen klee*d, van 't lat. *corium*. 18. 1539. 19. 1562.
 Coverkief, *couvrechef*. 18. 1491.
 Coverturen, van 't fr. *couverture*, *dekklee*d. 24. 2050.
 Culcte, *kussen*, van 't lat. *culcita*. 115. 1664.
 Cumelike, *cume*, *nauwelijks*, hd. *kaum*.

D.

Daggen, *scherpen* (paerden *scherpen*). 16. 1317.
 Danen, *van waer*. 15. 1257.
 Dar, *dare*, *daer*.
 Deduut, *vermaek*. 70. 883.
 Degen, *held*. 26. 2241.
 Demsterheide, *duisterheid*. 65. 480.
 Dicke, *dikwils*.
 Diet, *volk*. 115. 1729.
 Diet, *van 't werkwoord dien*, *dyen*. 29. 2473.
 Diere, *kostelijk*.
 Dijn, *uwe*.
 Dochten, v.t. van *dunken*. 49. 594.
 Doe, *toen*, *dan*.
 Doemsdaches, *oordeelsdag*. 103. 602.
 Doghet, *doecht*, *deugd*. 28. 2386.
 Doghen, *smart*. 76. 205. 81. 623.
 Dor, *dore*, *doer*, *door*.
 Doren, *zot*, *dwaes*, hd. *thor*. 77. 286.
 Dorperhede, by KIL. *dorperheid*, *rusticitas*, *incivilitas*.
 Dorren, *darren*, *derren*, *durven*.
 Draghen, *last*. 73. 5.
 Drincken, *een drincken*, *een dronk*. 100. 388.
 Droghenere, *bedrieger*. 106. 858.
 Dul, *dul van gelate*, by W. ACKERSDYK, *dof of bleek van gelaet*. 49. 621. *Dul*
gepeins, *droevige bezwarende gedachten*. 50. 711.
 Dwale, *waschdoek*, *dweil*. 110. 1273.

E.

Eeyste, *eischte*. 29. 2426.
 Eensedelen, *hermijt*. hd. *einsiedler*. 103. 580. 109. 1174.
 Eere, *metael*. 114. 1597.
 El negheen, *anders niemand*. 23. 1975.
 Elre, *elders*.
 Endi, *Indie*. 38. 3197.
 Enweg, *eweg*, *weg*. 65. 486.
 Ensien, *engien*. 67. 668.

Erde, *aerde*.
Erheit, *gramschap*. 62. 187.
Erien, *beploegen*. 113. 1549
Erre, erre worden, *vergrammen*. 28. 2336.
Erste, *ernst*. In erenste, *in ernst*. 62. 182.
Espeye, *degen*, in 't fr. *épée*. 31. 2386.

F.

Faillien, sonder faillien, *zonder missen*, van 't fr. *faillir*.
Fauceren, van 't fr. *faucher*, *maeien*; hier in den zin van *bezwyken*. 47. 421.
Fosseiden, *stadsgrachten*, in 't fr. *fossé*. 34. 2911.

G.

Gagates, *git*. 49. 579. In MARBODEI *Dactyliotheca*: Nascitur in Lycia lapis et prope gemma Gagates.
Gartsoen, *knaep*. van 't fr. *garçon*. 23. 1969.
Ghedane, *gedaente*. 12. 1023.
Ghedochte, *gedachten*. 49. 585.
Ghedoechte, *v.t. van doogen, lyden*. 27. 2299.
Ghehelt, *geklonken*, van *hallen*, klinken.
Ghehu, *geschreeuw, gedruis*. 38. 3257.
Ghelachte, breedte eens roerriems, *palmula remi*, in het oudhoogduitsch *laffe*.
Ghelike, *gelykenis*. 49. 592.
Geloven, *beloven*.
Ghelu, geluw, *geel*. 29. 2476.
Ghemeet, voor *gemet*, fr. *familiair*. 60. 32.
Gemoet, *aenval*. 23. 1905.
Gherach, *slag*, van *raken*.
Geraecte, *welsprekende*. 48. 491.
Gereiden, *zadelen*. 16. 1335.
Gherne, *geern*. 73. 11.
Ghescoffiert, *scoffieren, verslaen, vernielen*, van 't lat. *conficere*. 24. 2028.
Ghevriende, *vriendschap*. 60. 36.
Ghewat, *watering, water, wadplaets*. 115. 1714.
Gigen, *gyge*, een soort van luit, in 't fr. *gigue*. 50. 696.
Ghilen, sonder ghilen, *zonder bedrog*. 54. 148.
Ginsteren, *glinsteren*. 113. 1515.
Godevolen, *Gode bevolen*.
Godweet, *God weet het!* uitr.
Goem, goom, *zorge*. 19. 1547. 87. 193.
Gouden, *gelden, vergelden*. 23. 1968. 86. 162.
Grieken, *Griekenland*. 2. 141.
Grieve, *gerieve, gerief*.
Griffoene, *grijphoen, grijpvogel, gryps*. 35. 2958.
Guldijn, *gouden*.

H.

Haellechter, halfter, halster, leeren halsricm voor paerden. 107. 945.

Haelt, van *halen*, helen; wael haelt, *wel heelt*. 69. 799.
 Hale, van *helen*, geheim, verheling. 50. 715.
 Halsberch, eigenlijk *een bedeksel van den hals*, later een *gemalied harnas*.
 24. 2042.
 Hant, te hant, *terstond*.
 Hare, *hier*. 101. 468.
 Helen, *verzwynen*.
 Her, here, *heer*.
 Herde, harde, *zeer*. Harde wel, *zeer wel*. 61. 96.
 Herde, ter herden, *ter aerde*, 18. 1505.
 Hertenvange, *hartzeer*. *Hartvang* thans nog gebezigd voor *doodelyke flauwte*.
 50. 709.
 Hevet, *heeft*. 85. 82.
 Hoet, *hoofd*.
 Hogen, in hogen, *met vreugde*. Verhoghen thans *verheugen*.
 Horneke, hornec, hornic, *hoek*. 49. 574.
 Hoverde, *hovaerdigheid*. 21. 1750.
 Hovesch, *hoofsch*, *beleefd*.
 Hovet, hoet, *hoofd*. 55. 242.
 Houde, *gunst*. 23. 1940.
 Hus, huse, *huis*.

I.J.

Jaspre, *jaspis*. 49. 577.
 Je, jet, *ooit*. 61. 150. 73. 22.
 Jeghenode, *land*, *plaats*, van 't bd. *gend*. 113. 1555.
 Iemen, yemen, *iemand*.
 Jeste, van 't lat. *gesta*. Hier voor *verhael van heldendaden*. 37. 3139.
 Inde, *einde*.
 Inghede, engelen. 105. 787.
 Joesteerden, josterden, doorgaens *joesteren* in 't fr. *joûter*. 25. 2108.
 Joye, *blijdschap*. 27. 2265.

L.

Lacen; helacen, *helas!* 71. 1016.
 Lachter, *laster*.
 Latoene, 47. 576. In de *Aenmerkingen van W.C. ACKERSDYCK* leest men;
 'Latoene is wat men anders *electrum* noemde; kostbaer gerekend, als het dus
 in de mijn gevonden werd. 'T geen wy thans *latoen* noemen is met zink
 gemengd of vervalscht koper; maer 't *electrum* behoorde onder de edele
 metalen, en men maekte daer bekens van, om dat het (zoo men meende) 't
 vergif outdekte. Doch hier schijnt het met den *barnsteen* verward te worden,
 en deze gemeend te zijn.'

Leet, v.t. van lyden, *gaen*, waarvan wy ook *geleden*, *ver-* of *voorleden* en *overleden* zeggen. *Die dach leet*, d.i. ging voorby. 47. 429.
 Leka, *leken* (laici). 73. 15.
 Lespere, *lisperen*, *stamelaer*. 87. 174.
 Liebaerden, *liebaert*, *leeuw*. 50. 639.
 Licion, muziek-instrument. 50. 698.
 Lien, *liden*, *lyden*, *belyden*. 63. 302.
 Lyoen, *leeuw*. 30. 2578.
 Liselike, *zachtjes*.
 List, *kunst*. By de ouden in een goeden zin genomen. 49. 587.
 Litsen, *gelederen*. 1. 56.
 Lijfnare, *levensmiddelen*. 109. 1180. By KIL. lijfneere, lijfneeringhe. *victus*, *alimentum*.
 Lijntworme, een slach van drake, slange. 114. 1584. Over de eerste beteekenis des woords lezen wy by MONE (*Gesch. der T. Heldens. bl. 35*): 'Lint heisst altfränkisch der Basilisk (*Nyerup symb.*); Drache und Koenig stehen hier in enger Beziehung. *Lintwurm* ist in so fern eine Tautologie. *Wurm* hatte schon bei den Alten doppelte Bedeutung, das beweisen die Mannsnamen *Wurmhari* (ein Franke) v. 774. (*Neug. cod. I, 58*) und *Wuramheri*, v. 788. (*das. I, 93*), die nicht von Regenwurm, sondern vom Drachen herrühren, denn die Thiernamen der Alten sind nicht von so kleinlichen Gegenständen entlehnt, sondern von grösseren Thieren, wie Rabe, Wolf, Ar, Bär, Eber, Elch, Grief, Schwan, Ur und dergleiche.'

Loes, die spiegel was niet loes, d.i. *niet valsch*, *bedriegelijk*. 49. 604. Sonder loes, *zonder loosheid*, *oprecht*. 61. 76.
 Luchter, *luchter side*, *linker zyde*. 16. 1350.

M.

Mar, *maer*.
 Maerscalcken, *beslaen*. 3. 161. De wortelen des woords zijn: *maer*, *paerd* en *schalk*, *dienaer*.
 Mallic andren, *malkander*. 65. 507.
 Manicle, yzeren handschoen of handbedeksel. 20. 1705.
 Mee, *meer*.
 Meeren, *meerderen*.
 Meyen, *verlustigen*. 4. 310.
 Men, *min*. 1. 25.
 Mendren, *minderen*. 7. 532.

Mer, mere, *meer*.
 Merde, merren, marren, *toeven*. 6. 500.
 Mere, zee. 3. 170. 89. 289.
 Merre, *vertoeven, beiden*. 32. 2722.
 Mesnieten, *derven, niet genieten*. 60. 62.
 Mesniden, maisnieden, van 't fr. *maissonade*, huisgezin. 24. 2068.
 Messinc, messing, *mesthoop*. 76. 253.
 Mesval, misval, *ongeluk*. 25. 2143.
 Mesvorden, *misleiden*. 103. 647.
 Meswanen, *mistrouwen*. 66. 530.
 Meswende, *tegenspoed, onheil*. 106. 860.
 Micke, micken, *acht geven, gewaer worden*. 81. 581.
 Miede, *gift, belooning*. 103. 646.
 Mire, miere, *myne*. 13. 1102.
 Moleyn, *samentreffing*, in 't fr. *mêlée*. 22. 1863.
 Mordaet, *moorddaed, moord*. 87. 213.
 Moude, (molde), voor *stof, aerde*. Eer mense brachte onder moude. d.i. *eer men ze ter aerde bracht*. 48. 478.

N.

Nalicks, *nauwelijk*, byna.
 Napkijn, *kleine nap*. Nap, *kroes, beker*. 118. 2004.
 Negheen, *geen*. 76. 179.
 Neien, *hunkeren*, binnire. 119. 2095.
 Nemet, hi nemet, *hy neemt*. 31. 2612.
 Nie, *niet*.
 Niegheerincx, nievers, *nergens*. 61. 134.
 Niemare, *nieuwmare*. 19. 1606.
 Niemen, nieman, *niemand*.
 Nicht, *niet*. 101. 447.
 Nijtspele, *gevecht*. 22. 1881.
 No, *noch*.
 Node, *ongeern; ode, geern*.
 Nuwe, *nieuwe*.

O.

Ochte, *ofte, of*.
 Officiate. 50. 678. In de *Aenmerk. van W.C. ACKERSDYK*, leest men: 'Hiermede wordt waarschijnlijk de Hematites bedoeld, dus genaemd, om dat men verplicht was hem in de apotheken te houden, wegens zijn veelvuldig gebruik in allerlei bloedingen. 'T is een bruine roodgeaderde steen, die eertijds van grooten prijs was.'
 Olficieren, waterkamelen, waterolifanten, zeemonsters. 108. 1106.

Ommate, *onrecht*. 5. 408.
 Onberne, *ontberen*, hier in den zin van *laten*, *nalaten*. 25. 2157.
 Ongesonde, *ongezondheid*.
 Ongevoech, *onbeleefdheid*. 5. 406.
 Onhout, *ongunstig*, *nadeelig*, 27. 2289. 28. 2337.
 Onikel, *onijx*. 49. 578.
 Onmare, *trotsch*, *geweldig*. 23. 1979.
 Onnen, annen, *jonnen*.
 Onscout, *onschuld*.
 Onspoet, *tegenspoed*. 25. 2143.
 Ontecken, niet en der ontecken, *niet en dierf ontdekken*. 64. 401.
 Ohiet, onthiet, *verbood*. 68. 782.
 Onthier en, *tot dat*.
 Ontscampen, *ontsnappen*. 74. 82.
 Ontwee, *in twee*.
 Onvroe, *bedroefd*.
 Ors, *ros*, *paerd*.
 Over, *voor*, over spot, over gartsoen. 14. 1169, 23. 1969.
 Overdadich, *onmatig*. 60. 46.

P.

Palestene, palenstene, cigenlijk *palensteel*, tegenwoordig *barensteel*, in 't fr. *lambel*.
 Parlement, *gesprek*. 50. 643.
 Peise, in peise, *in vrede*. 64. 371.
 Pennewaerde, pennicwaert, by KIL. penningwaerde, *mercx*. 11. 910. 13. 1077.
 Perssen, porssen, *gedrang*. 12. 967.
 Pijnt, zich pynen om iets, *sterk naer iets trachten*. 23. 1940.
 Plaine, dat plaine velt, *dat vlakke veld*. 23. 2641. *Plane*; van 't lat. *planus*.
 Pleien, 50. 697. *Pleie* is de *rote* der Franschen. Van *pleie* (om dit in 't voorbygaen op te merken) is misschien het werkwoord *pleyen* (op de plei spelen) afgeleid, dat by MELIS STROKE voorkomt X.B.v. 372 en over welks verklaring de geleerde HUYDECOPER in twyfel stond (W. ACK.).
 Poien, ten poien staen. 83. 734. By KIL. *puye*, *puyde*, *podium*, *suggestus lapideus*.
 Pongerden, *streden*, van *pongieren*, *pugnare*.
 Pongise, pongijs, *strijd*. 20. 1649. Van *pugna* of *pungere*, waervan ook *ponjaerd*.
 Ponoene, pinioene, *wimpel boven aen de lans vast*. 26. 2177.
 Porren, *aenzetten*, *voorwaerts dryven*. 7. 550. By KIL. *conferre vires*.

Prasinen, *edel gesteente*. 49. 564. In MARBODEI, *Dactyliotheca*, leest men:
 Conspicuns Prassius gemmis solet annumerari.
 Priden, proeien, engelsch *pride*. 79. 434.
 Prieel, *grasplein*. in 't fr. *préau*. 3. 185.
 Priemtijt, *prima aurora*. 3. 189.

Q.

Quareele, *pijl*. In 't fr. *quareau*. 17. 1378.
 Quiten, kwyten, *voldoen*. 75. 118.

R.

Raste, *ruste, rust*. 74. 48.
 Recken, *krijgshelden*. 20. 1661.
 Resch, by KIL. rusch, *cespes, gleba*. 109. 1150.
 Ries, *loshoofd, waeghals*. 29. 2495.
 Rosside, van ros, ors, *paerd*, eigenlijk *strijdpaerd*, in 't fr. *dextrier*. 23. 1913.
 Ruerden, ruerden let, *roerden lid*. 19. 1553.
 Rumeden, *ruimden*. 85. 51.

S.

Saen, *seffens, haest*.
 Saghe, *vertelsel*. 67. 695.
 Saghen, *zeggen*. Eng. *say*. 32. 2713.
 Sale, *burcht*.
 Salterien, souterie, *psalterium*, eene cither met tien snaren. 50. 696.
 Samite, sammet, *fluweel*.
 Sardijn, roode steen, van Sardis genaemd. 26. 2184.
 Scake, *schaekspel*. 11. 896.
 Scampelde, *glyden, neerschieten*. 19. 1561.
 Sciere, *schier, schielijk*.
 Scip, scep, *ship*.
 Scoffelture, van 't fr. *déconfiture*, vernieling. 25. 2085.
 Scout, *schuld*.
 Scueren, *scheuren*.
 Seerech, *treurig*, by KIL. *exulceratus, laesus, dolens*.
 Seder, *sedert*.
 Seger, eigennaem. In 't lat. *Sigerus*, in 't fr. *Sohier*. 47. 442.
 Selc, *zulk*.
 Selscutte, by KIL. self-schot, *arcus automatus: sponte et ultro jaciens*.

Sem! 62. 219. WILLEMS in zyne *Verh. over de oude vloeken* (Nederd. letteroefeningen. Gent, 1834. bl. 225), zegt: 'In lateren tyd versmolt de eed zoo *help mi God* tot *semmi god* of *semmeni God*, wanneer hy namelyk in de dagelyksche gesprekken tot een vloek werd; en zie daer de vermoedelyke oorsprong van het door de geheele duitsche natie gebrukelyke *semmeni!* of *jemeni!* schoon *Grimm* dit laetste van het slavoonsche *jojmene* (wee my!) wil afgeleid hebben (D. Grammatik, III. s. 297), en men misschien aen eene verkorting van *Jes' M'rie* zou kunnen denken.' Zie ook C. DIERICX, *Mém. sur la ville de Gand*. t. II. p. 23

Semel, *zacht*. 83. 726.

Sent, *sints*.

Ser, sere, *zeer*.

Seriant, sariant, serjant, van 't ital. *serviente*, dienstman, kryger. 24. 2008.

Sindale, *zyde stoffe*. 16. 1371. In 't lat. *sindalium*, ital. *zendalo*, *zendado*, fr. *sendon*, eng. *cindal*, hd. *zendal*, *zindeltaffet*.

Singlatoene, (mouwe van) evershuid, van het fr. *cingla*, *sangler*. 31. 2671.

Sinphonien. 50. 696. *Simphonien*, *armonien* zijn verschillende bysoorten van de harp (W. ACK.). Zie JOH. GERSON (*opp. III*, 627).

Sitten, *pijlkoker*. 120. 2170.

Sleet, v.t. van *slyten*, trekken. 29. 2475.

Soene, soendinc, *vrede*. 10. 810. 846.

Som, *sommige*.

Sop, *top*.

Sorcourse, *secours*. 17. 1395.

Specien, *welriekende kruiden*, *specery*. 104. 726.

Sporware, *sperwer* (geborduerde). 115. 1665.

Spranc, v.t. van *springen*, sprong. 50. 628.

Stalinen, stalinen hoet, *stalen hoed*. 30. 2572.

Stalijn, *stalen*. 111. 1359.

Stamphans, *staphands*, *seffens*. 19, 1623.

Stat, stede, *plaets*. 60. 64.

Steenroke, *steenrots*. 102. 508.

Stic, stuc, *wyle tijds*.

Stoc. 106. 843. Is dit alhier in den zin van *brugstok*, brug, of *stokbeeld*, statua, gebruikt. In het laetste geval zou dit vers:

Over stoc, ende over stene,

wel kunnen beteekenen: *over 't houten afgodsbeeld en steenen offertafel*.

Stene, *steen* duidt soms een *offerblok* aen.

Sunbees, waarschijnlijk *simbres*, *timbres*. *Timbre* is een soort van trom of tambouret. 50. 698.

Surcoers, *secours*. 7. 596.

Surcoet, *overkleed*, kleet, in 't engl. coat. 12. 943.

Surgien, *chirurgien*. 48. 520.
 Swijn, dine oghen swijn, *uwe zwijas oogen*. 116. 1811.
 Swijch, *twijg, tak*. 6. 450.

T.

Tart, *terde of trede, trad*, v.t. van het oude werkw. *terden*, nu *treden*. 25. 2121.
 Telt, *stap van een paerd*. 17. 1383.
 Telt, tellen, vertellen, *verhalen*. 88. 261.
 Tinten, *tenten*, 35. 2971.
 Tympanon, soort van trom of tambouret. 50. 698.
 Toghel, *teugel*. 35. 2979.
 Tortytsen, *tortsen*. 54. 147.
 Trege, *traeg*. 74. 95.
 Trinsoene, trentsoene, in 't fr. *tronchons* (truncus), stukken en splinters van spietsen. 26. 2239.
 Trone, *hemel*. 50. 703. Die IX trone, *de negen hemelkringen*.
 Trouwen, *in trouwe!* 74. 99.
 Tumde, van *tumen*, stampen, geraes maken. Het frequentativum is *tuimelen*. 50. 628.
 Twi, *tewi, waerom*.
 Twint, niet en twint, *niet een hair, niet een siertje*.

U.

Uut, *ute, uit*.
 Uuttien, *uittrekken*. 34. 2905.

V.

Vale, *vael*, hruinachtig rood. 28. 2369. Ook wel *valuw*, eng. *fallow*, hd. *fahl*, ital. *falbo*, fr. *fauve*.
 Vare, *vaer, vrees*.
 Vedele, *viool*.
 Vee, *veete, haet*. 13. 1072.
 Veictaelie, ventalie, vitalie, *vizier van den helm*. 31. 2625. 48. 453.
 Vel, *viel*, v.t. van *vallen*, 32. 2777.
 Verbout, *verstout, bout, stout*. 3. 221.
 Verde, gang, vaert, *zi toghen achter hare verde*, zy trokken achter uit. 33. 2789.
 Vererde, *vergramde*. 6. 499.
 Vererret, vererren, *vergrammen, droef of toornig worden*. 50. 684.
 Verjogeden, *verjeugdigen*. 50. 682.
 Vernoy, *verdriet*. 5. 412.

Veroghen, *overzien*. 114. 1568.
 Verranesse, *verradenis*. 50. 644.
 Verste, *uitstel*. 75. 130.
 Vertrecken, *verhalen, vertellen*. 64. 418.
 Verwandelt, *verandert, verwisselt*. 10. 789.
 Vierijn, *vierig*. 105. 790.
 Viseert, *beraemt, besluit*. 3. 209.
 Vlene, *bidden*. 100. 385.
 Vlite, *vlijt*.
 Volcwich, *veldslag*. 47. 438.
 Vollec, alsoe vollec, *alzo haest*. 74. 56.
 Vonden, *gevonden*. 3. 1056.
 Vorden, *voerden, leidden*. 106. 846.
 Vorders, *voorouders*. 86. 156.
 Vrye, op goede vrye, *op goede minne*. 26. 2179.
 Vro, *vrolijk*. 49. 594.
 Vrocht, *vrucht*. 80. 521.
 Vroet, *wijs, kundig*. 6. 466.
 Vrome, om hare vrome, *om haer nut*. 2. 80.
 Vrouden, *vreugden*. 66. 553.
 Vruchte, *vreesde*, hd. *furcht*.

W.

Waerderebbe, *garderobe*. (KIL.) 69. 859.
 Wale, *wel*.
 Wan, *won*, v.t. van *winnen*. 85. 65.
 Wandelen, *veranderlyken*. 82. 670.
 Wanen, *waervan*. 62. 162.
 Wanhaghet, *wanhaegt, mishaegt*. 63. 331.
 Wechtere, *wachten*. 11. 920.
 Wedde, *ondertrouw, trouwbelofte*; by KIL. *sponsio*. 6. 489. Ook borge, *fidejussor*.
 14. 1205.
 Weder, *weder man of kint, noch man noch kind*.
 54. 164. 65. 483.
 Wedersake, *vyand, tegenstrever*. 38. 3220.
 Wege, dat hy was enwege, *dat hy was eweg*, verwand met 't eng. *away*.
 Wel, *wil*, van *willen*.
 Werret, *bedroeft*. 75. 164.
 Wert, te Hectore wert, *te Hectore waert*. 13. 1047.
 Wes, *wat*. 62. 172.
 Wet, wete, *weet* van 't werkw. *weten*.
 Wie, wie lange, *hoe lang*. 74. 53.
 Wigant, fr. *gigant*, reus, held. 104. 695.
 Wighe, *wijch, strijd*. 20. 1681.
 Wimpel, *sluier*. 49. 616.
 Woerd, woert, *woord*. 29. 2489.
 Woeste, *ledig*. Sijn ghereide maken woeste, *zijn ghereide (zadel) ledig maken, ontruimen*. 26. 2213.
 Wole, *wel*. 103. 584.
 Wormen, alhier in den zin van gedochten. 114. 1614. Zie *lintworm*.

Zamentrekkingen.**A.**

Alset, *als het*.
 Alsoet, *alzo het*.

B.

Belghedi, *belg gy u*. 106. 884.
 Bestu, *wie bestu? wie zijt gy?* 54. 209.
 Brochtem, *bracht hem*. 102. 494.

C.

Condi, *kon hy*. 101. 443.

D.

Dans, *dat en was*. 32. 2752.
 Darne, *daer en*. 13. 1044.
 Datten, *dat hem*.
 Datter, *dat daer*. 17. 1398.
 Datti, *dat hy*.
 Ders. In ders. *Ik en derve des*. 6. 435.
 Derfen, *men durve hem*. 23. 1969.
 Dedem, *dede hem, deed hem*. 106. 907.
 Dehi, *deed hy*. 111. 1318.
 Diene, *die hem*. 12. 1025.
 Doedijs, *doet hydes*. 64. 343.
 Dune, *gy hem*. 37. 3292.

E.

Eest, *es het, is het*. 29. 2492.
 Entie, *ende die*. 15. 1270.
 Essijt, *is zy het*. 64. 341.

G.

Gaeft, *gaf het*. 29. 2430.
Gheraectine, *geraekte hy hem*. 18. 1498.
Ghijs, *gy des*. 62. 171.
Ghijt, *gy het*. 29. 2456.

H.

Hadden, *hadde hem*. 22. 1839.
Hare en tare, *hier en daer*. 24. 2045.
Hebbic, *hebbe ik, heb ik*. 14. 1149.
Heeften, *heeft hem*. 19. 1566.
Hen, *het en*.
Hets, *het is*.
Hetten, *het hem*. 61. 96.
Hine, *hy hem*. 23. 1981.
Hiere, *hy daer*. 71. 969.
Horic, *hore ik, hoor ik*. 88. 230.

I.J.

In, *ik en*. 13. 1070.
In weet, *ik en weet*. 23. 1931.

L.

Lachi, *lach hy*. 119. 2085.
Latic, *late ik, laet ik*. 85. 91.
Leider, *leide er*. 86. 143.

M.

Manic, *mane ic, maen ik*. 31. 2593.
Menes, *men des*. 25. 2100.
Metten, *met den*.
Mettien, *met een*. 30. 2504. Mettien worde, *met die woorden*. 30. 2548.
Mochti, *mocht hy*. 13. 1043.

N.

Nammen, *nam hem*. 29. 2482.
Nemmee, *niet meer*. 74. 32.

O.

Opten, *op den*.
Ontedesi, *ontdeed zy*. *Ontdoen*, losmaken, openen. 61. 90.
Ontfordenne, *ontvoerden hem*. 113. 1497.

P.

Prisic, *pryse ik*. 12. 1010.

S.

Sachi, *sach hi*. 113. 1498.
 Saelt, *sal het*. 31. 2614.
 Saghestune, *zag gy hem*. 116. 1816.
 Selde, *seldi, zult gy*. 28. 2333. 101. 479.
 Scaemdix, *scaemde ic des*. 15. 1265.
 Slaene, *slaen hem*. 30. 2535.
 Stacken, *stak hem* 22. 1824.
 Sieghet, *ziet het*. 29. 2491.
 Sine, *zy en*. 17. 1385.
 Sine, *zy hem*, 29. 2447.
 Sittic, *sitte ic, zit ik*. 103. 594.
 Sloegdi, *sloeg gy*. 13. 1098.

T.

Teere, *ter eener*. 61. 123.
 Tien, *tén dien*. 65. 455.

V.

Varic, *vare ic, vaer ik*. 31. 2613.
 Vindic, *vinde ik, vind ik*. 13. 1115.
 Vondijs, *vond hy des*. 62. 235.
 Vraghedem, *vraegde hem*. 102. 532.

W.

Waerdi, *waert gy*.. 28. 2345.
 Waest, *was het*. 47. 2280.
 Warender, *waren er*. 13. 1035.
 Waric, *ware ic, waer ik*. 28. 2361.
 Warpsi, *wierp zy*. 29. 2485.
 Wasser, *was er*. 101. 451.
 Werpen, *wierp hem*. 106. 928.
 Wetic, *wete ic, weet ik*. 28. 2340
 Wildy, *wilt gy*.
 Wijt, *wie het*. 25. 2092.
 Woudene, *woude hem*.

